

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ МІСЬКВИКОНКОМ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
імені О. М. БЕКЕТОВА

**Матеріали IV Міжнародної науково-теоретичної
Інтернет-конференції**

МІСТО. КУЛЬТУРА. ЦИВІЛІЗАЦІЯ

Квітень 2014 р.

Харків – 2014

УДК [316.334.56:13.02:316.722](063)

ББК 87я431+71.4я431

М65

Редакційна колегія:

В. Ф. Харченко – д. техн. н., проф., проректор з наукової роботи
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

В. В. Корженко – д. філос. н., зав. кафедри філософії і політології
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

Л. О. Радіонова – к. філос. н., доцент кафедри філософії і політології
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

О. Б. Зінчина – ст. викладач кафедри філософії і політології
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного
університету міського господарства імені О. М. Бекетова*

Протокол № 9_от_30 квітня 2014 р.

Місто. Культура. Цивілізація: матеріали IV міжнар. наук.-теор.
М65 інтернет-конф., квітень 2014 р. / Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва
ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 228 с.

ISBN 978-966-695-337-0

Збірник містить матеріалам IV Міжнародної науково-теоретичної Інтернет-конференції
«Місто. Культура. Цивілізація», що відбулася в квітні 2014 р. в Харківському національному
університету міського господарства імені О. М. Бекетова на базі кафедри філософії і політології.

УДК [316.334.56:13.02:316.722](063)

ББК 87я431+71.4я431

© Колектив авторів

© Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова, 2014

ISBN 978-966-695-337-0

ПЕРЕДМОВА

Сучасне місто поступово стає предметом дослідження філософії, соціології, політології, культурології тощо в різних його ракурсах. Так, місто як фізичний об'єкт включає дослідження житлових умов, міського планування та муніципального проектування. Місто можна вважати головною темою в історії економіки, що сьогодні набуває нового значення в контексті територіального чи регіонального розвитку, коли мегаполіс із його ринковою економікою трактується як центр соціально-економічного зростання, що постійно розширює сферу свого впливу на позаміський простір, безперервно консолідує своїми впливами навколишні території та водночас поширює норми міського життя за свої межі. Нова якість сучасного міста наочно проявляється у процесі структурування загального соціокультурного простору.

Сьогодні значно актуалізувалися проблеми політико-адміністративного улаштування міст у зв'язку із зростанням чисельності їх населення та ускладненням організації демократичного самоврядування. Міське співтовариство стає своєрідним сплавом людських рас і культур, об'єднаних свідомістю місцевого патріотизму та «духу» рідного міста.

Не випадково західна цивілізація вкладає у поняття «місто» політичний сенс публічного адміністрування, надихаючи на пошуки адекватних підходів до з'ясування діючих в умовах сучасного міста політичних процесів. Вони включають в себе публічне обговорення та вирішення проблем територіального соціально-економічного розвитку; формування громадянського суспільства і вираження громадської думки як його ситуативних впливів; реалізація безпосередньої та представницької демократії (громадські слухання, місцеві референдуми, вибори); забезпечення виконання закону та свобод людини і громадянина.

Місто, без перебільшення, вважається квінтесенцією людської цивілізації, її «нервовим вузлом». Процеси, що відбуваються в містах, суттєво впливають на життя усього суспільства. Образ міста пов'язаний із образом людської культури, що його створила, і найвиразніше виражає сутність культури. При цьому філософські і культурологічні аспекти феномену міста сьогодні ще недостатньо з'ясовані. Ці факти послужили основою для вибору тематики міжнародної Інтернет-конференції, бо особливе місце соціокультурного виміру міста обумовлене самою природою культури як сфери людської діяльності. Саме культура з моменту свого зародження стає полем вироблення граничних сенсів людського буття, зіставленням і випробуванням різних способів життєдіяльності. Місто у своєму новому функціонуванні «зламає» регіональні і національні рамки колись ним «збирані» і підтримувані. Сьогодні місто стає акумулятором інтелектуального, людського, культурного, політичного та енергетичного потенціалу сучасного суспільства, а також людської думки, емоцій, почуттів та дій людини. Сучасні зміни – це, перш за усе, зміни «городянина» і його способу життя та духовного світу. Людина міста нині

виходить за межі міста і одночасно структурує абсолютно новий урбанізований простір, виробляє нові форми зв'язків, що породжуються в ньому, але інтегрованих вже поза містом. Особливої актуальності сьогодні набуває аналіз сучасного міста як об'єкта, включеного в нову систему зв'язків, у тому числі, в соціальні мережі та віртуальний простір Інтернету.

Місто з найдавніших часів виступає головним конструктом культури і цивілізації, їхнім оберегом та чинником розвитку. Учасники міжнародної Інтернет-конференції, в залежності від своїх професійних інтересів, акцентують увагу на різних аспектах міського життя, але в усіх у них виявляється широта інтересів, бо місто, за своєю природною сутністю, «змушує» займатися різноманітними питаннями та інтегрувати різне знання в єдину концепцію «сучасного міста» як «точки» сталого розвитку суспільства. І ці концепції урбанізму все більше набувають соціального характеру: місто сьогодні розуміють не стільки як форму поселення і виробництва, скільки як форму співтовариства, як тип соціальності. Його сутнісною рисою стає інтеграція усіх видів життєдіяльності в єдину систему, що саморозвивається, з власними механізмами підтримки стійкого розвитку і порядку.

МІСТО ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН І СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ОРГАНІЗМ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Бабасв В. М., ректор,
докт. держ. упр., професор,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

РОЛЬ МІСТА В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ

У XX ст. місто стає надзвичайно актуальним предметом для дослідження науковців. Воно завжди вважалося, на думку відомого творця соціології міста Роберта Парка [7], природним середовищем помешкання цивілізованої людини. Саме в місті людина створила філософію і науку, стала не просто раціональною, а витончено раціональною істотою. Відтак, це означає, що саме в міському середовищі, тобто у світі, який людина створила сама собі, – людство уперше піднеслося до інтелектуального життя і набуло ті риси, які найбільше відрізняють його від первісних людей. Бо місто і міське середовище являють собою найбільш послідовну і в цілому найбільш успішну спробу людини перетворювати світ власної життєдіяльності у відповідності зі своїми потаємними бажаннями. Але якщо місто – це створений людиною світ, то він є тим світом, в якому людині доводиться жити і зараз. Таким чином, сотворивши місто, людина мимоволі і не уявляючи собі чітко сенсу цієї роботи, перетворювала саму себе, свою власну природу [3].

Всесвітня історія або історія людської цивілізації – це історія розвитку міста та міської людини [6]. «Народи, держави, політика і релігія, усі мистецтва базуються на єдиному пра-феномені людського існування, на місті ... Місто – це дух. Велике місто – це «вільний дух», – наполягає Освальд Шпенглер. – ... Міський дух реформує велику релігію раннього часу і встановлює ... нову буржуазну релігію – *вільну науку*. Місто бере на себе керівництво економічною історією ... » [6, с. 551, 557].

Разом з тим, на наш погляд, лише в останнє десятиліття нової української історії до науковців та управлінців-практиків приходить усвідомлення особливої ролі міста та місцевого самоврядування у процесі будівництва цивілізованої демократичної держави, визнання важливості великих міст у забезпеченні стабільного соціально-економічного розвитку суспільства та прогнозованого пропорційного розвитку всіх територій держави. Великі українські міста насправді виступають опорними точками територіального розвитку країни, адже саме у великих містах:

- виробляється основна частина національного продукту, вони є центрами конкурентоспроможної промисловості, високих промислових і гуманітарних технологій, донорами регіональних і національних бюджетів;

- приймаються стратегічно важливі для країни рішення, відбуваються знакові політичні події;
- у них сконцентровано основні інформаційні та управлінські ресурси, людський і культурний потенціал, зважаючи на який може проектуватися майбутній розвиток країни;
- відбуваються формування і розвиток сучасної міської культури, без якої неможливий перехід до інноваційно-інформаційної фази цивілізаційного розвитку;
- сконцентровано ділову та інтелектуальну активність, вони мають найбільш розвинену транспортну, телекомунікаційну, фінансову інфраструктуру.

Врешті-решт стає зрозумілим, що реалістична та ефективна політика управління країною є по своїй суті реалістичною та ефективною політикою управління великими містами. Україна на сучасному етапі свого становлення як незалежна, демократична, правова та соціальна держава потребує не просто наявності певної кількості великих міст з розвиненими господарсько-економічною та інфраструктурно-комунікаційною сферами, прийнятним рівнем життя городян і високим рівнем міської культури. Необхідно спланувати і використати наявний потенціал соціально-економічного росту великих українських міст як просторово-територіальних точок інтенсивної життєдіяльності сучасної людини, сконцентрувати зусилля різних рівнів влади на побудові в єдиному управлінському просторі держави тієї «каркасної» мережі великих міст, спираючись на яку можна гарантувати гідне майбутнє в розвитку країни. Проте, слід визнати, що в Україні лише починається процес усвідомлення необхідності формування подібної мережі сучасних міст, які можна вважати базовою характеристикою розвиненості суспільно-державних інститутів. Відтак, цілком реальною залишається загроза упровадження застарілої моделі розвитку з одним фінансово-політичним центром та одним містоутворюючим полюсом. Зрозуміло, що наслідки реалізації такої моделі були б катастрофічними.

Великі міста все більше виявляються інтегрованими у процеси забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій, що вимагають гнучких, високоадаптаційних мережних форм управління та співорганізації, проектних форм і підходів. Сучасний мегаполіс поступово стає місцем не тільки нових перспектив і можливостей для суспільного поступу в цілому, а й нових обмежень і регуляторів. Не випадково в останні десятиліття розвинуті країни світу прийшли до розуміння особливої ролі великих міст у процесі розвитку держави. Беззаперечним доказом цього стало визнання Європейським співтовариством міської політики як гаранта збалансованого територіального розвитку країни [1].

У цілому, стійка тенденція урбанізації (франц. *urbanisation*, від лат. *urbanus* – міський; процес зростання міст і підвищення їх ролі в економічному та культурному житті суспільства) викликає як позитивні, так і негативні наслідки. Це стосується, зокрема, динамічного зростання чисельності населення не лише у світі в цілому, а й у великих містах (табл. 1).

Отже, збільшення чисельності населення та територіальне розширення є постійними зовнішніми ознаками розвитку міст. Проте це не можна розглядати як випадкові або тимчасові чинники. Навпаки, вони є, на думку переважної більшості фахівців, закономірним проявом сучасного процесу урбанізації, що безповоротно призводить не тільки до збільшення розмірів, але й до суттєвого ускладнення всієї функціонально-просторової організації міста.

Таблиця 1

Динаміка зростання міського населення [5, с. 1351]

Роки	Міське населення, млн. чол.	Частка до всього населення світу, %
1850	81.0	6.0
1900	224.0	14.0
1950	729.0	29.0
1970	1381.0	37.0
1990	2261.0	42.0
2000	3190.0	51.0
2015 (прогноз)		>55.0

Ця тенденція властива не лише розвиненим країнам Заходу, а й республікам колишнього СРСР, на території якого у другій половині XX століття поступово зростає частка міського населення (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень зростання населення окремих регіонів світу станом на 1991 р. [5, с. 1351]

	СРСР	Північна Америка	Латинська Америка	Західна Європа
Частка міського населення, %	66.0	73.0	75.0	72.0

Не є виключенням і Україна. На сьогодні більша частина її населення також проживає в містах. Його кількість, за результатами Всеукраїнського перепису 2001 року, складає 32 млн. 574 тис. осіб (67.2 %), сільського – 15 млн. 883 тис. осіб (32.8 %). Порівняно з 1989 р., міське населення зменшилося на 2.0 млн. осіб, але співвідношення між міським і сільським населенням протягом останніх двох переписів залишилося практично незмінним. У цілому, на 20 одиниць збільшилася кількість міст і становить усього 454. Для України загалом характерна висока густота міського населення. Згідно з результатами перепису 2001 р. вона склала 80 осіб/км². Найбільш густозаселеними є східні індустріальні області, де цей показник перевищує позначку 90 осіб/км² [4].

Надзвичайно важливим питанням для забезпечення сталого розвитку сучасних міст є розбудова адекватної системи муніципального управління.

Місцеве самоврядування має давню історію (у XII ст. з'являється, як відомо, міське право – Магдебурзьке право). У 1188 р. німецьке м. Магдебург отримало привілеї на створення:

- власних органів урядування;
- суду;
- купецьких об'єднань, цехів тощо.

Цим правом закріплювались права міських станів – купців, міщан, ремісників; регулювались питання торгівлі, опіки, спадкування та ін.

Протягом XIII – XVIII ст. Магдебурзьке право набуло чинності в Європі та Україні: м. Володимир-Волинський (1324 р.), м. Львів (1356 р.), м. Кам'янець (1374 р.), м. Київ (1494-97 рр.), м. Станіслав (1663 р.) та багато інших [2, с. 437].

Існують значні відмінності у системах місцевого самоврядування окремих країн, що пов'язані з істотними, політичними, правовими, економічними та соціокультурними несхожестями, а саме:

- різна *кількість рівнів* місцевого управління (2-3 рівня);
- значні розбіжності щодо *середньої кількості* мешканців на один орган МС базового рівня;
- широке, але *різне коло повноважень* на базовому рівні місцевого самоврядування;
- розбіжності у *правовому забезпеченні* (конституція держави чи окремі закони);
- докорінно відмінні *технології формування місцевих бюджетів* та податкової бази;
- різний *рівень автономії* відносно центральної влади;
- неоднакові *системи контролю* за діяльністю органів місцевого самоврядування;
- несхожість можливостей та традицій у міжмуніципальних стосунках.

Отже, світові соціальні практики демонструють значну розмаїтість організаційно-правових форм і типів муніципального управління. У процесі модернізації української системи місцевого самоврядування слід мати на увазі, що для ефективного її функціонування необхідно враховувати як досвід розвинутих країн, так і наступні загальні вимоги:

- чітке визначення повноважень органів управління всіх рівнів у законодавчому порядку;
- функціонування органів муніципального управління має спиратись на тверду фінансову базу, за кожним рівнем влади повинні визначатись реальні джерела надходжень у бюджет;
- муніципальна система управління може вибудовуватись на основі давньої історичної традиції самоврядування, на розвинуті горизонтальні зв'язки громадянського суспільства, стимулюючи і розвиваючи їх [1].

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що великі міста в розвинутих соціальних практиках сьогодні справедливо вважаються «вузловими точками» територіально-економічного розвитку будь-якої держави. З огляду на це можна наполягати на необхідності всебічного впровадження в трансформаційному

українському суспільстві спеціально опрацьованої та науково вивіреної державної політики розвитку мегаполісів, або мережі великих міст, що дозволить створити надійну основу соціально-економічної стабілізації країни в цілому.

Література

1. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: [монографія] / В. М. Бабаєв. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 306 с.
2. Довідник з історії України (А – Я) / [За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста]. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
3. Парк Р. Город как социальная лаборатория / Роберт Парк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.urban-club.ru/?p=50>
4. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України. // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Универсальный энциклопедический словарь. – М.: Науч. изд-во «Большая Рос. энцикл.», 1999. – С. 1351.
6. Шпенглер О. Закат Западного мира; Очерки морфологии мировой истории. Полное издание в одном томе / Освальд Шпенглер: [Пер. с нем.]. – М.: «Изд-во АЛЬФА-КНИГА», 2010. – 1085 с.
7. Park Robert E. The City / Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie.– Chicago and London: The University of Chicago Press, 1984. – 156 p.

Корженко В. В., докт. філос. наук, професор
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ТРАНСГРЕСІЙ ПОСТМОДЕРНА

Одним із його ключових понять, що стає предметом для аналізу в розвідках постмодернізму другої половини ХХ ст. і яке фіксує феномен переходу *непрохідної межі*, і перш за усе, – межі між можливим і неможливим є поняття *трансгресії* («трансгресія, – в розумінні М. Фуко, – це жест, що спрямований на межу», а в інтерпретації М. Бланшо, – «подолання нездоланної межі»). Зазвичай тут мається на увазі «старе» або світ наявного даного, який, окреслюючи сферу відомого людині можливого, замикає його своїми кордонами, кладучи край будь-якій перспективі «нового». Цей «обжитий» і звичний для будь-якої людини «відрізок історії» лише продовжує і збільшує вже відоме їй [3, с. 842].

Специфічною особливістю української дійсності є наявність декількох «непрохідних» чи надзвичайно важко прохідних меж (і в зв'язку з цим, наважилось назвати їх трансгресійними): між старим «соціалістичним» і новим ринковим суспільством, між старим надбанням в науці і можливістю для отримання нових знань, між соціально-економічним буттям генезису і розвитку

ринкового суспільства та буттям духовного (зокрема, науки). Подолання такої кількості меж є, на нашу думку, можливим лише для орієнтованої на інтелект людинності (тобто «включення» власного розуму).

Проте, дана вимога виявляється надзвичайно важкою для її виконання, що пов'язано із специфічними особливостями архетипів культури. *По-перше*, цілком очевидно, що оволодіння «філософією серця» Г. Сковороди та П. Юркевича, за усіх її можливих переваг і національного та культурно-історичного значення, недостатньо для досягнення надзвичайно складного сучасного цивілізаційного соціально-економічного простору. Йдеться про те, що українське суспільство не за власної провини «випадало» із контексту природно-еволюційного розвитку європейської гуманітарної думки, не пройнялося європейською традицією «культу Розуму».

По-друге, навіть розвинута соціальність «страждає», як наголошує відомий соціальний філософ Н. Луман, на «тавтологію і парадокс у самоописах сучасного суспільства». Відтак, немає нічого дивного у тому, що в дослідженнях українських фахівців у сфері соціально-економічної науки (як, до речі, і в соціології, політології, культурології, філософії, літературознавстві, історії тощо) із публікації в публікацію (статті, монографії та ін.) «кочують» без розвитку в текстах одні і ті ж ідеї, смисли, факти, інтерпретації.

По-третє, виявляється, що існуюча абетка соціально-економічної діяльності та державно-управлінських практик – це *вчасне розв'язання життєвих проблем* (та їх попередження), що постійно виникають у суспільстві, тобто дія за принципом «виклик – реакція» з включенням усього наявного наукового потенціалу. Проте, таке кредо в життєдіяльності є характерним лише для сучасних розвинутих соціальних практик (європейці не керуються принципом цілеспрямованої діяльності за наперед визначеною теорією чи суб'єктивною точкою зору).

Як же є можливим, діючи за принципом «виклик – реакція», з'ясувати напрямок вектора соціальних змін?

Програма трансформації соціального універсуму за принципами розуму (Просвітництво) пов'язана, як відомо, з фундаментальними людськими цінностями (*свобода, рівність, солідарність, істина, права людини* та ін.), що набувають статусу загальнолюдських і визначають усю систему смислів, які входять до ідеї Європи.

Іншими словами, *«ідея Європи»* орієнтує на постійну критичну саморефлексію і самооновлення:

- європейська орієнтація має усвідомлюватися не лише як взірцева («взірцями» мислить тільки соціальний утопізм, взірцеве мислення є типовою рисою тоталітарного мислення), а як *відправна точка відліку*, як початкова фаза соціокультурного та соціально-політичного мислення;
- у соціальних змінах (*реформування, модернізація, трансформування*) повинні (як вимога) ефективно використовуватись як наявні, так і *латентні* смисли ідеї Європи.

Діяльність будь-яких організованих соціальних структур, в тому числі і органів державного управління та органів місцевого самоврядування, потребує наукового обґрунтування нового розуміння *системи* та *системності*, яке диктується сучасними поглядами на соціальні практики.

Під *соціальною* практикою європейська гуманітарна думка має на увазі сукупність повторюваних соціальних дій, що набувають системного характеру під впливом реалізації певної соціальної мети та свого особливого комунікативного коду (соціокультурні норми, цінності, ідеально-типові риси тощо). Із такого розуміння соціальних практик з необхідністю напрашуються наступні висновки:

по-перше, можна наполягати на тому, що «системна діяльність» завдається науково вивіреною структурою відповідної організованої соціальності чи органу управління, який реалізує в життя конкретні та реальні соціальні програми;

по-друге, людина за своєю сутністю є розумною та діяльнісною істотою, отже, держава зобов'язана створити умови для реалізації пересічним громадянином своїх власних потреб та інтересів власними силами (свобода, право); саме на такому шляху є можливою правова держава та ліберально-демократичні соціальні практики.

Разом з тим, нищівні кризові соціально-економічні явища сучасного ринкового суспільства (остання чверть XX – початок XXI ст.) змушують суспільну думку шукати перспективні шляхи «прориву» в раніше неможливе: суспільство знань, інтелектуальну економіку, інноваційну діяльність тощо. Йдеться про поступове формування абсолютно нової парадигми суспільного поступу, що ґрунтується на «культі Інтелекту» та самоцінності людини («без людини і для людини будь-яка діяльність втрачає сенс, лише людина і людське надають усьому смисли соціальному буттю»: соціально спрямована економіка, якісні управлінські послуги, взаємна довіра влади та громадян тощо).

Подолання трансгресій звичайним, еволюційно-природним шляхом є абсолютно безглуздою витівкою, нездійсненням завданням, адже це вимагає невинуватеної втрати часу і ресурсів. Проте, сьогодні вже стає зрозумілим, що інституціональне забезпечення сталого розвитку великих міст та усіх територій держави, суттєва модернізація територіальної інфраструктури, правове забезпечення цивілізованих ринкових відносин стають можливими лише за наявності раціонального, науково осмисленого управління суспільством. Перш за усе, це стосується регіонального та місцевого рівнів якісного управління.

Майже усі складові «справедливого, якісного управління» вимагають здійснення управлінських функцій на *рівні, максимально наближеному до громадян* (йдеться про політику регіоналізму та дієве місцеве самоврядування). Не випадково 90-ті рр. XX ст. у Європі можна назвати *рухом за регіоналізм* та *упровадження принципів місцевого самоврядування*, оскільки в цей час європейським співтовариством прийнято:

- «Європейську Хартію місцевого самоврядування» (1985 р.);
- «Хартію про регіоналізм Європейського парламенту» (1988 р.);

- «Європейську хартію регіонального самоврядування» (1996 р.);
- «Декларацію щодо регіоналізму в Європі, прийняту Асамблеєю Європейських регіонів» (4 грудня 1996 р., м. Базель).

Європейська політика регіоналізму ґрунтується на таких основних ідеях, що розроблені в зазначених документах:

- *регіоном* вважається (за визначенням «Декларації щодо регіоналізму в Європі») адміністративно-територіальне утворення, що сформоване у законодавчому порядку на рівні, який є безпосередньо нижчим після загальнодержавного, та наділене політичним самоврядуванням;
- *регіони* мають стати невід'ємною складовою *демократії, децентралізації і самовизначення* шляхом залучення людей до усвідомлення своєї спільності та розширення можливостей їх *участі* у громадському житті.
- *різноманіття регіонів* щодо історичних, культурних, соціальних та географічних умов *є невичерпним багатством*, яке може слугувати загальному розвитку суспільства;
- лише на рівні регіонів можна *оптимально вирішувати* окремі складні економічні та соціальні проблеми, що є власними проблемами регіонів; регіон є найбільш вдалою організацією для вирішення регіональних проблем;
- на рівні окремих регіонів є ефективним *міжрегіональне партнерське співробітництво* та кооперація, включаючи національний, транскордонний та міжнародний рівні;
- регіони здатні взяти на себе *відповідальність за розвиток* тих галузей, де в них є перевага: зайнятість населення, захист навколишнього природного середовища, наука, туризм, окремі галузі економіки та ін.

Можна назвати приклади існуючих сьогодні регіональних повноважень в окремих країнах, зокрема, це стосується:

- регіональної економічної політики;
- регіонального планування, будівництва і житлової політики;
- телекомунікацій та транспортної інфраструктури;
- енергетики та навколишнього середовища;
- сільського господарства та рибацтва;
- освіти усіх рівнів (школи, інститути, університети, науково-дослідні установи і т. ін.);
- культури та засобів масової інформації;
- охорони здоров'я;
- туризму, відпочинку та спорту;
- поліції та громадського порядку тощо.

Європейці чітко визначають мету політики регіоналізації:

- *посилення ролі регіонів*, що взаємно доповнюють один одного, у процесі об'єднання суспільства;
- *вирівнювання* у розвитку усіх регіонів окремої держави (упровадження принципу солідарності) на основі надання їм фінансової автономії, розширення повноважень та відповідальності;

- розвиток справжньої реальної регіональної *самобутності* як загальнодержавного, національного багатства.

Цілком зрозуміло, що європейська політика регіоналізму не може успішно реалізовуватись без розробки науково обґрунтованої Стратегії розвитку держави з визначенням певних пріоритетів. Зокрема, такими пріоритетами можна вважати:

- розвиненість економіки на ринкових засадах (з акцентами на розвиток *конкуренції* та *соціальної сфери*), затребуваність науки та кваліфікованих кадрів суспільним господарством;
- розробка та реальне упровадження проекту розвитку *внутрішнього ринку держави*;
- перетворення науки на безпосередню продуктивну силу суспільства;
- формування «*суспільства знань*», упровадження механізмів інноваційного виробництва та менеджменту тощо.

При цьому слід враховувати той очевидний факт, що *основною ідеєю економічної думки* в історії її розвитку фахівці вважають таку ідею: цивілізовані ринкові відносини в будь-якій державі неможливі без створення дієвої системи, інфраструктури та інститутів *внутрішнього ринку* [1]. В свою чергу, розвиток внутрішнього ринку – це, перш за усе:

- розвиток *товарно-грошових відносин* у державі;
- укріплення *національної валюти* у розрахунках;
- розвиток (стабілізація) *кредитно-банківської системи*;
- забезпечення умов для зростання *зарплати* працівників до європейського рівня (формування «середнього класу»);
- природне (звичайне) наповнення державного бюджету, *пенсійного фонду* тощо.

Стара парадигма *експортно-орієнтованої* економіки, що понад два десятиліття упроваджувалась в Україні призвела, як свідчать соціальні практики українського буття, не просто до проблем у соціально-економічному розвитку регіонів і держави в цілому, а до глухого кута: консервування «нижнього шляху» розвитку (low road to competitiveness). «Нижній шлях» розвитку, як відомо, означає орієнтацію на експорт сировини та напівфабрикатів, а також залучення інвесторів на сировинні ресурси та дешеву робочу силу [2].

Цей шлях може бути лише «*перехідним етапом*» до так званого «верхнього шляху» ((high road to competitiveness – економічне зростання за рахунок «економіки знань» чи «інтелектуальної економіки», упровадження новітніх *технологій*, розвитку власних НДДКР, *інноваційного* виробництва та менеджменту [2]), але цей перехідний етап, на наш погляд, мав би давно закінчитися.

І, нарешті, можна наважитись на варіант відповіді стосовно питання з чого починати, якщо мати на увазі *межу* між можливим і неможливим (*трансгресії* щодо української дійсності) та важкий (кризовий) стан економіки.

Осмыслення проблем сталого розвитку держави повинно починатись з термінової розробки і упровадження «з коліс» науковцями та практиками проекту (сучасна технологія проектного менеджменту) обґрунтованої стратегії розвитку внутрішнього ринку держави, яка має включати:

(1) проекти громадського розвитку:

- будівництво сучасних доріг;
- модернізація залізничних шляхів, автошляхів;
- будівництво доступного та соціального житла;
- капітальний ремонт житлового фонду, лікарень, шкіл;
- створення умов для розвитку науки тощо;

(2) створення реальних умов для трудового самозабезпечення громадян (інституціоналізація малого та середнього бізнесу, щадячий податковий тиск і т. ін.);

(3) максимально можливе залучення *крупного виробника* на внутрішній ринок (новітні технології виробництва);

(4) розвиток сільськогосподарського виробництва;

(5) визначення пріоритетних напрямів розвитку крупних промислових підприємств та виробництва (с/г машинобудування, автомобілебудування, космічна галузь тощо), які має підтримувати держава;

(6) «раціоналізація» діяльності (здіяння науки, «мозковий штурм» тощо) для здійснення всіх соціально-економічних перетворень у суспільстві тощо.

Література

1. Базилевич В. Д. Метафізика економіки: [монографія] / Віктор Дмитрович Базилевич, Володимир Васильович Ільїн. – К. : Знання, 2007. – 718 с.
2. Попова В. Конкурентоспроможність економіки України: джерела формування та соціальні наслідки / В. Попова // Економіка України. – 2008. – № 8. – С. 4–13
3. Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1040 с.

Брандт Г. А., докт. филос. наук, доцент, профессор
НОУВПО Гуманитарный университет г. Екатеринбург, Россия

БОЛЬШОЙ ГОРОД: ОДИНОЧЕСТВО В ТОЛПЕ

В докладе речь идет о процессе возникновения в крупных российских городах неформальных социальных сообществ, существенно влияющих на образ жизни их членов. Примером такого сообщества является, например, общероссийское движение малых православных братств, одно из которых находится в Екатеринбурге. Содержание и алгоритм совместной жизни данного сообщества и явились основным предметом рассмотрения в представленном материале.

Давно стало общим местом утверждение, что город, будучи основной топологической формой социальности современного человека, в

экзистенциальном измерении представляет собой феномен «одиначества в толпе». Причем чем больше город, тем феномен отчуждения людей друг от друга отчетливей. Жизнь мегаполисов в этом отношении особенно показательна. Болезнь эта, общемировая или, по крайней мере, общеевропейская, в России имеет свои особенности. В частности, они связаны с тем, что Россия не знает (или почти не знает) опыта функционирования структур гражданского общества, складывающихся «снизу» объединений людей на основании самых различных платформ. Такого рода общности имеют не только социальную значимость, но представляют собой ценности и экзистенциального порядка. В данном докладе будет выдвинуто предположение, что в настоящее время ситуация в российских городах начинает меняться. Если, в частности, говорить о Екатеринбурге, то здесь такого рода сообщества, способные стать субъектами гражданского общества, начинают появляться в самых разных сферах городской жизни. Когда, например, любители театра могли создать свою особую форму социальности?! Возможные ранее форматы, типа любительских клубов, объединения «фанов» того или иного актера или даже театрального коллектива, были образованиями достаточно поверхностными, мало влияющими на образ жизни своих членов, это была отдельная сфера, к которой применимо слово «хобби» (возможно, и страстно любимое). Сегодня в Екатеринбурге можно наблюдать процесс складывания целой субкультуры со своим мировоззрением, идеологией, языком, репрезентационными кодами и образом жизни, например, подобное мы видим вокруг маленького авторского «Коляда-театра». Однако в данном сообщении речь пойдет об уникальном явлении совсем иной сферы городской жизни, а именно сферы церковных практик. Парадоксальность церковной жизни больших городов России заключается в том, что *соборность* – краеугольный камень отправления православной веры, давно утрачена. Приходская жизнь являет собой сегодня ту же самую форму «одиначества в толпе», поскольку в подавляющем большинстве прихожане даже не знакомы друг с другом. Ни в очереди на исповедь, которые в субботу вечером в больших храмах бывают и многочасовыми, ни на самих службах люди не кланяются друг другу, не поздравляют с причастием, не говоря уже о «целовании мира» (после литургического возгласа предстоятеля «Возлюбим друг друга» православные традиционно дарили близстоящим братьям и сестрам во Христе трехкратные поцелуи, сегодня этот возглас – глас вопиющего в ... полном народу храме). Православное движение – содружество малых православных братств «Преображение», которое первым своим принципом провозгласило Церковность (в данном случае с большой буквы, так как речь не об институте, о духовной бытийной форме), представляет собой уникальный опыт городской социальности. Основатель и духовный лидер братства ректор Свято-Филаретовского православного института в Москве священник Георгий Кочетков недавно был гостем Гуманитарного университета (см. об этом Вестник Гуманитарного университета. – 2013. – № 3), и мы уже писали, что главной целью содружества он считает обретение «полноты жизни Церкви»,

свободной жизни в ней «как в родном Отчем Доме», т. е. объединение людей, осуществивших личностный выбор определенного способа жизни «по вере», где последняя из воскресно-обрядового дополнения к жизни становится ее смысловым ядром [1. С. 8]. Формой такого объединения и стала традиционная, но забытая общинно-братская жизнь.

Сегодня примерно две с половиной тысячи (или немного больше) человек, без отрыва от «мирских форм» семейной и профессиональной жизни, живут/состоят в православных общинах/группах. Это движение охватывает 13–15 больших городов России и ближнего зарубежья, в которых есть малые православные братства, составляющие содружество. Например, в Екатеринбурге есть Екатерининское братство, численностью 80–90 человек, состоящее из 5 общин и групп, в каждой по 10–20 человек. В Архангельской области три братства, в Рязани и Туле – одно братство на два города. В Москве их три и т. д. Жизнь в общинах и братствах протекает следующим образом: каждое воскресенье совместное участие в литургии с обязательным причащением всего братства, с трапезой или агапой (праздничной трапезой «любви») после него; каждая суббота – вечерня. Кроме того, обязательные еженедельные встречи общин и групп в один из будних дней (обычно в четверг) за вечерней трапезой на дому, с чтением Священного писания, богословской литературы и обсуждением текущих братско-общинных дел. Участие в ежегодных соборах и конференциях малых и большого братства (содружества в целом), в миссионерских мероприятиях и совместных паломничествах. От каждого члена братства в его повседневной жизни ожидается ежедневная двухразовая молитва с чтением Евангелия, соблюдение заповедей и личные усилия по стяжанию христианской любви в сердце как к своим братьям и сестрам во Христе, так и к близким и дальним людям вообще. Вероятно, это звучит как утопия, но вот уже не год, не пять лет и даже не десять, а двадцать с лишним так живут люди абсолютно разного возраста, социального положения и культурного уровня.

Здесь не место говорить о мистических «скрепах» этого единства. Интересен опыт социокультурных технологий деятельности братства по освоению, присвоению и постоянно живому развитию самими людьми этой формы совместной жизни, этого по сути социального самодеятельного творчества.

Перечислим главные из них:

- Русификация богослужения. Девять томов «Православного богослужения» в переводах с греческого и церковнославянского языков, сделанных отцом Георгием Кочетковым, Сергеем Аверинцевым, возглавляющими группу верующих филологов, издана сегодня Свято-Филаретовским институтом.
- Катехизация. Разработана система оглашения (соответственно, параллельно, и система подготовки катехизаторов): постепенного и осознанного вхождения человека в православную традицию при подготовке к крещению и/или первому причастию. Этот этап занимает около полутора лет, оснащен методической литературой высокого теоретического уровня и

заканчивается, как правило, паломничеством в Заостровский приход Архангельской области, где на светлых седмицах (обычно в Пасху и Рождество) новокрещённые или – причащенные (в последние годы это примерно 120–150 человек из разных российских городов) погружаются на неделю в праздничную атмосферу ежедневных литургических практик, агап, а также продолжают занятия по христианскому тайноводству, церковному пению, богослужению, проповедничеству и др.

- Духовное образование. Свято-Филаретовский институт и колледж – мозговой центр Содружества. Предполагается, что после оглашения православный христианин должен обязательно двигаться дальше по пути Богопознания, для этого – именно как продолжение оглашения – и был создан колледж и институт, где кроме штатных преподавателей высокой квалификации (со степенями магистров богословия, кандидатов и докторов наук) преподают доценты и профессора РГГУ, МГУ и др. московских вузов.
- Соборы. Являясь важной составляющей жизни братства, проводятся, как правило, два раза в год, где в атмосфере свободы и неиерархичности («личность» и «неиерархичность» – также зафиксированные в программных документах принципы жизни братства) обсуждаются важнейшие вопросы жизни как братства, так и РПЦ вообще.
- Периодические издания: ежемесячная газета «Кифа», ранее выпускавшийся альманах «Православная община», материалы ежегодных конференций, лекции и статьи значимых для братства православных авторов (А. Аверинцев, Г. Бонхеффер, А. Шмеман, М. Скобцова и др.), сборники речей, интервью и различных выступлений отца Георгия. Все издания отличает высокий уровень богословский, философской и общегуманитарной мысли. Отдельно стоит отметить тщательно разработанный сайт содружества.
- Конференции. Среди многочисленных конференций, организаторами которых выступают малые братства, как в своих городах, так и в Москве, интернет-конференций, регулярно проводимых на сайте, главным событием является ежегодная международная конференция, проводимая обычно в начале учебного года, куда съезжается около тысячи участников из малых братств, приглашаются в качестве докладчиков известные историки, социологи, философы, филологи, деятели других областей культуры современной России, широко представлено православное зарубежье, также как и заметные зарубежные представители других конфессий. Масштаб тематики конференций говорит сам за себя: «Служение Богу и человеку в современном мире» (2011), «Старшинство, иерархичность в церкви и обществе» (2010), «Общность, общение, община в современном мире» (2009) и т. п.

Деятельность братства, действительно, поражает своей многосторонностью (здесь нет места говорить о том, сколько внимания, например, уделяется работе с детьми и молодежью, какие публичные встречи проводятся с деятелями культуры и мн. др.), но дело даже не в количестве творимых братством дел. Дело, прежде всего, в том, что все события важны для

него не только и не столько сами по себе, сколько как средства постоянного обновления смысла подлинной соборности, не как коллектива, организации, а как совместной жизни «во Христе». В качестве живого примера творческого отношения к предмету своих чаяний, понимания драматизма выбранного пути приведу одну лишь фразу из доклада профессора Свято-Филаретовского института Давида Гзгзяна с симптоматичным названием «Мужество одиночества как условие соборности церковной личности» на одной из конференций: «Путь христианской личности – это становление в том, чтобы преодолеть одиночество “я”. И как дар дана нам Самим Христом возможность этого преодоления. Я попытаюсь говорить об условиях этого преодоления, которое, как мне кажется, нас вынужденно приводит к признанию необходимости иметь мужество оставаться одинокими, невзирая на то, что как раз-таки одиночество – это тот самый противник, против которого мы направляем свое духовное оружие» [2].

Закончу свое сообщение свидетельством известного историка и общественного деятеля Юрия Афанасьева, известного своим пессимистическим отношением к явлениям и процессам, происходящим сегодня в России. На одной из конференций содружества он, подводя итоги, вдруг «ударился» в воспоминания: «В самом конце 60-х годов мне довелось быть в Париже. Как вы, наверное, помните, это было время студенческой революции. Все стены домов были исписаны лозунгом, который был тогда самым, пожалуй, популярным: «Будьте реалистами – думайте о невозможном». Я сейчас вспоминаю, как это было, – не день, не два. Я очень внимательно всматривался в лица и слушал речи и воспринимал как бы почти один к одному надежды, которые испытывали эти молодые люди. А сегодня и вчера, побывав на вашей конференции, я словно еще разок чуточку побывал в Париже» [1. С. 337].

Литература

1. Афанасьев Ю. Подведение итогов // Христианская соборность и общественная солидарность: материалы международной научно-богословской конференции. – М.: Сретение, 2007 .
2. Гзгзян Д. Мужество одиночества как условие соборности церковной личности // Личность в Церкви и обществе: материалы международной научно-богословской конференции. – М., 2001. – URL: [http:// archive.sfi.ru/ lib.asp?rubr_id= 755&art_id=3992](http://archive.sfi.ru/lib.asp?rubr_id=755&art_id=3992)
3. Кочетков Георгий, свящ. Православие в современном мире // Церковь и мир: сб. статей. – М.: Сретение, 2004.

ОПЫТ ПОЗНАНИЯ ГОРОДА КАК САМОПОЗНАНИЯ ЧЕЛОВЕКА

В статье рассматривается феномен города как объекта познания человеком на протяжении всей жизни, в зависимости от обстоятельств и временного фактора.

Мир города, естественный для большинства из нас как неотъемлемая часть нашего существования, многолик и сложен. Зачастую мы, живя в нем всю жизнь, и познаем его всю свою жизнь. И все время он преподносит нам новые впечатления о себе и раскрывает новые грани. Меняемся мы – меняется город. Мы меняемся как личность – взрослеем, учимся. Город может оставаться неизменным в своём архитектурном пространстве, как бы законсервированным при этом, старея, а может перестраиваться, разрастаясь и обновляясь. А мы переживаем все эти процессы, происходящие в нашем «большом доме», и реагируем на них каждый по-своему.

Что такое город? Однозначного определения города не даёт даже наука.

Определение города есть в рассуждениях А. Э. Гутнова и В. Л. Глазычева: «Строгие линии проспектов и уютные переулки, гигантские предприятия и тенистые парки, гранитные набережные и старые дворы! Никогда не утихающий шум транспорта и гулкие шаги одинокого прохожего. Светящиеся окна жилых домов и беспокойные огни рекламы. Сознание своей причастности к истории и щемящее чувство одиночества в толпе. Огромный, подавляющий и вдохновляющий своим многообразием мир, в котором мы живём. И в то же время уютный дом, который даёт надёжное убежище. И все это – город» [1].

Городом – мы называем огромный Киев и маленькую Мерефу, древние Афины и новую Астану, промышленный Краматорск и город-курорт Ялту. Что общего в столь разных скоплениях людей, домов, дорог? Какое качество позволяет нам отнести каждое из них к категории города?

Кто только ни пытался ответить на этот вопрос и каким только образом! Однако какого-либо единого общепринятого определения города так и не создано.

Некоторые учёные пытались брать за основу размеры поселения, но по такому признаку грань между деревней и городом установить не удаётся. Иные современные села далеко превосходят по численности населения небольшие города. Однако городами большие села так и не стали. То же самое относится и к плотности населения – в далёком горном селении она может быть выше, чем в столице. По характеру трудовой занятости его жителей, казалось бы, более надёжно определить город: там, где сельское хозяйство – деревня, где жители не сеют и не выращивают хлеб – город. Но и так легко ошибиться. Сельское хозяйство всегда играло заметную роль в жизни горожанина, и сейчас даже в крупном городе часть населения занята сельским трудом, а в черте города

можно найти колхозные и совхозные земли, приусадебные участки. С другой стороны, есть посёлки, где главным занятием является не сельское хозяйство, а, например, рыбная ловля, добыча ископаемых или художественные промыслы, хотя городами их по этой причине не назовёшь. С таким же успехом можно было бы перебирать другие факторы.

Градостроительство, или искусство строить города, родилось в недрах архитектуры, многие до сих пор считают его просто разделом архитектуры. Действительно, едва ли не все известные градостроители были по образованию архитекторами. В то же время великие зодчие всегда славились именно умением сочетать талант художника с мастерством градостроителя. Однако сегодня городов стало так много и среди них есть такие многомиллионные гиганты, что градостроителю уже недостаточно архитектурных знаний – он должен хорошо разбираться в социологии и гигиене, экономике и экологии, организации транспорта и управлении городским хозяйством. Следует сказать, что градостроительство стало не просто одним из разделов, а высшей и наиболее трудной ступенью архитектурного мастерства. По этой же причине, не зная начал градостроительства, сегодня трудно, а то и невозможно разобраться в архитектуре, дать правильную оценку архитектурному сооружению и архитектурному пространству города в целом.

Можно с допустимой уверенностью сказать, что архитектор чувствует организм города, его дыхание и развитие острее, а иногда, более ощутимо, чем обычные горожане, пропуская удаchi и ошибки в его формировании через своё сознание и своё понимание города.

Архитектура имеет двуединое содержание. Теоретики архитектуры всех времён и народов утверждали, что в зодчестве воедино переплетаются качественно различные материальные и духовные явления. Ещё две тысячи лет назад римский теоретик Витрувий писал, что в архитектуре выступают в единстве «прочность, польза и красота» [5].

Доктор архитектуры С. А. Шубович пишет по этому поводу: «Архитектура, сочетающая в себе утилитарное и духовное, плохо укладывается в определительные рамки. Однако вряд ли кто-то будет возражать, что искусство архитектуры – это искусство, упорядочивающее пространство; искусство, приводящее хаос в систему, удобную для пользования и понятную пользователю» [3].

Стремление жить в упорядоченном мире является общим для всех людей. Говоря о городе как о среде обитания человека, необходимо учитывать природную особенность мышления человека, ориентированную на ощущение себя в упорядоченном мире, выделенном из внешнего хаоса.

Но человек индивидуален и неповторим. И у каждого своё понимание упорядоченного мира. У некоторых привычка «родом из детства», их упорядоченный мир связан с ритмом деревни и масштабами пространств деревенских улочек, с сельскими клубами, с небольшими магазинами, где все можно купить в одном месте, и размеренным ритмом жизни, непосредственно

зависящем от деревенского уклада. Этот ритм неразрывен с природой; здесь все знают друг друга и зачастую являются родственниками.

Без шума города не представляет себе жизни большая часть планеты.

Видимое каждый индивид воспринимает через своё ощущение. Видимым является окружающая нас среда, среда города и природного ландшафта. То есть здесь следует иметь в виду среду нашего существования.

Познание существования породило целое направление в философии XX века, известное как экзистенциализм, или философию существования, акцентирующую своё внимание на уникальности бытия человека.

Французский философ Жан-Поль Сартр говорил об экзистенциализме: «В любом случае мы можем сказать с самого начала, что под экзистенциализмом мы понимаем такое учение, которое делает возможной человеческую жизнь и которое, кроме того, утверждает, что всякая истина и всякое действие предполагают некоторую среду и человеческую субъективность» [2, с. 165].

Применительно к архитектуре и городской среде в целом, которые познаются в созерцании, можно сказать, что они являются экзистенциальным феноменом. Уместно будет привести утверждение Жан-Поля Сартра: «Экзистенциализм в конечном итоге это созерцательная философия» [2].

«Каждое архитектурное сооружение – если только это настоящая архитектура – имеет свою неповторимую индивидуальность, свой характер, наподобие героя литературного произведения. А город можно сравнить с самим произведением – романом или пьесой, где сложно взаимодействуют десятки, сотни, а то и тысячи таких архитектурных «героев» [1].

«Чтобы убедиться в этом, читателю проще всего проехать, а ещё лучше прошагать пешком по своему городу – от центра до окраины. Простор центральных площадей с престижными зданиями и нарядными скверами сменяется толчеей нешироких, наполненных жизнью улиц старого города. Дома стоят плотно, один к одному, выставляя напоказ витрины магазинов. Затем магазины начинают попадаться реже, застройка все чаще образует разрывы, на десятки метров тянутся заборы предприятий, пока не смыкаются друг с другом. Ориентироваться становится все сложнее, новые стеклянные корпуса то тут, то там теснят старые кирпичные постройки промышленного пояса. Однако постепенно среди путепроводов и подъездных путей начинают опять попадаться островки жилых кварталов, и, наконец, с высокого обрыва открывается вид на новый жилой район, раскинувшийся по ту сторону обширного парка. Прямые улицы-бульвары, вдоль которых расставлены новые многоэтажные дома. В широких промежутках между ними виднеются другие такие же дома, и кажется, не будет конца их победоносному шествию, но вдруг оно обрывается, подступив вплотную к утопающей в зелени садов деревеньке. Таковую или очень похожую картину увидит житель всякого большого, имеющего давнюю историю города. Совсем иной будет последовательность впечатлений в новом городе, сформировавшемся всего несколько десятилетий назад. Или в небольшом университетском центре, курортном городке...» [1].

И разве не у каждого есть, и обязательно должен быть свой неповторимый, единственный в мире, принадлежащий именно ему город. Таким для меня, например, стал Харьков. Потому что большую часть жизни я прожила здесь. Ведь, так или иначе, живя в городе, поневоле становишься постоянным зрителем, а значит, и участником захватывающего и никогда не прекращающегося архитектурного спектакля. «Правда, разобраться в нем не всегда просто – надо знать законы, по которым развивается действие, чтобы успевать следить за всеми перипетиями запутанного сюжета» [1].

По поводу восприятия одного и тоже увиденного и ожидаемого в городе разными людьми можно сказать, что «объективная реальность города, существуя независимо от индивидуального сознания, противостоит человеку в его познании... Субъективная реальность отношения человека к городу представляет собой проблемное поле, в котором разворачиваются переживание, рефлексия, осмысление человеком городской жизни» [4].

Литература

1. Гутнов Алексей Эльбрусович, Глазычев Вячеслав Леонидович. Мир архитектуры / А. Э. Гутнов, В. Л. Глазычев. – М., «МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ», 1990.
2. Сартр, Жан-Поль, Экзистенциализм – это гуманизм / Сумерки богов. – М.: «Политиздат», 1989. С. 319–344.
3. Шубович С.А. Упорядоченные структуры в системе ценностей архитектурной среды города / Город. Культура. Цивилизация. Интернет-конференция ХНАГХ, 2012.
4. <http://science-education.ru/104-6673>
5. <http://03design.ru/dekor/arhitektura/>
6. <http://buildings-up.ru/raznoe/3871>

Майстренко В. И., аспирант кафедры градостроительства,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А.Н.Бекетова, Украина*

СТРУКТУРНО-ИНФОРМАТИВНАЯ РОЛЬ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОДСИСТЕМЫ КРУПНЕЙШЕГО ГОРОДА

Архитектурная среда крупнейшего города содержит ряд составляющих, которые активно взаимодействуя, формируют уникальную и достаточно сложную структуру. Этими составляющими являются как современные функционально-деятельностные структуры, так и исторические архитектурно-пространственные наложения. При этом наиболее резкий контраст составляет противостояние современных архитектурных пластов, сформированных в XX-XXI вв., и исторических образований, верхний предел которых сейчас включает начало XX в. Их сосуществование порождает определенную конфликтную ситуацию, в которой зачастую проигрывает историческая среда как более уязвимая с точки зрения ее экономической ёмкости и затратности

содержания. Производственная база крупнейшего города позволяет легко заменить или модернизировать устаревшую застройку.

Актуальность исследования вытекает с одной стороны, из проблем состояния ценной исторической среды, с другой стороны из необходимости полноценного включения структурно-информационной составляющей этой среды в современную структурно-информационную составляющую города.

В то же время устойчивое развитие города основано на стабильных явлениях, в его исторической среде, которую обычно рассматривают как некое ресурсное хранилище города. Как правило, среда исторического ядра города хранит его историю, поэтому является социально и эмоционально ценной. Она находится как бы вне современной городской инфраструктуры, и ни масштабно, ни функционально не отвечает статусу центра современного города. Последнее становится аргументом ее скорейшей реконструкции и, как следствие, потери. Ветхость так называемой «фоновой застройки» часто не позволяет должным образом ее содержать. В результате историческое наследие безвозвратно уходит и город лишается того, что было его культурным и экономическим ресурсом. Эта проблема архитектуры, связанная с ее историко-культурными аспектами сейчас стоит особенно остро в крупнейших городах.

Исследования информационных аспектов архитектуры связаны с распространением семиотики как науки о знаковых системах, дающей возможность соотнести с архитектурой понятие сигналов, языка, знака и др. элементов информационных структур. Информативность в них трактуется, как возможность передавать сообщения. Информативные процессы понимаются как процессы преобразования сигналов в контурах управления с обратной связью.

Важным в условиях культуры XXI века, является проблема смыслообразования, как объединяющего фактора в исторической среде города. Фактор смыслообразования заложен в исторической среде города как носитель многозначных, уходящих в архетипические структуры сознания коды. Проблемы архитектуры сегодня касаются именно смысла человеческого существования, так как любая интерпретация архитектурных форм есть, в конечном счете, перевод на язык экзистенции, в противном случае занятие архитектурой становится культурно и человечески бессмысленным, и может быть обеспечено автоматами.

Одна из проблем градостроительного регулирования архитектурно-исторической среды состоит в сохранении самоидентификации городов, регионов и стран в целом. Архитектурно-историческая среда, содержит собственную неповторимую специфику, которая позволяет говорить о кодах идентичности регионов, городов. Это во многом определяет выбор подходов к градостроительной реконструкции территорий. В прошлые десятилетия превалировали методы активной перестройки исторических центров, то сегодня происходит поиск методик их сохранения, регенерации и воспроизведения утраченного характера.

Одной из основных характеристик воспринимающего индивида нужно считать существование максимальной границы скорости восприятия информации. Излишество информации не позволяет полностью её усвоить. Дефицит – вызывает сенсорный голод. Эти два порога отбивают возможность восприятия человеком информации и зону комфортности восприятия.

На сегодняшний день в архитектуре происходят довольно серьезные изменения, связанные, прежде всего, с расцветом информационных технологий, которые принесли с собой идеи «нестабильности» и «нелинейности». В архитектуре эти идеи выглядят в виде непрерывной динамики, которая в свою очередь может лишить её целостности, гармоничности, которые базируются на визуальном комфорте, и превратить её систему в хаос.

Таким образом, можно констатировать, что историческая среда требует необходимости полноценного включения, в современную структуру города для усиления его архитектурной выразительности и духовной наполненности. Эта специфическая подсистема архитектурной среды города обладает уникальной смысловой нагрузкой, передающей зрителю традиционную для данного города информацию, идентифицирующую этот город и его жителей как культурно-историческую целостность. Эта подсистема является ценностным компонентом не только архитектурно-пространственного, но и общекультурного достояния города.

Радионова Л. А., канд. филос. наук, доцент,
Коротеева А. С. студентка

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ЖИЗНЬ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ: СВОБОДА ИЛИ ОДИНОЧЕСТВО

В древности человек не мог выжить в одиночестве. В одиночку он не мог завалить мамонта, отбиться от врагов, завоевать новые земли, не мог прокормить и защитить себя. Одиноких преследовали страхи перед непонятными явлениями природы, пугала неизбежность. Люди объединялись в роды, общины, кланы, создавали общие ритуалы. Чувство защищённости и уверенность в будущем появлялись только рядом с другими людьми. С развитием цивилизации отношение к одиночеству менялось, постепенно она перестала приводить к неминуемой гибели. Со временем некоторые люди выбирали для себя одиночество осознанно, оно позволяло погрузиться в себя и проникнуть в тайны мироздания. Одиночество стало необходимым атрибутом для гениев, которые создают шедевры, или для аристократов, которые поднялись на самую вершину власти.

Сегодня жизнь человека и его чувства зависят от большого количества различных аспектов, и место жительства является одним из самых главных.

Жизнь человека в посёлке или большом городе абсолютно другая, качественно другая.

О. Тоффлер в своём «Футурошоке» отмечал, что темп жизни человека в селе и в городе разный. Темп жизни в условиях городской жизни у людей значительно выше, чем на селе. То есть за одно и то же время, как правило, городские люди обязаны побывать в значительно большем количестве мест, сделать значительно большее количество дел, следовательно, они имеют значительно меньше свободного времени. Сельская жизнь тоже нелегка, но она где-то более монотонна.

Есть и ещё одна особенность. Прагматизм и потребительское отношение ко всему у городских жителей выражено в значительно большей степени. «Одноразовость культуры», о которой писал Тоффлер, более развита в городе и проявляется она не только в предметах быта и архитектуре, но и в отношениях между людьми. Например, даже семья может стать одноразовой, а в деревнях меньше разводов. Люди умеют приспособливаться, уступать. Никто не торопится бежать разводиться, чтобы пальцем не показывали, чтобы не осуждали. И это спасает многих от необдуманных решений.

В небольших деревнях люди часто общаются, ходят в гости. Коллективный дух прошлого не улетучивается, а процветает. А в больших городах иногда мы чувствуем себя одинокими, даже будучи окружёнными людьми. Физически ты не один, имеешь возможность говорить и взаимодействовать, но внутренне ощущаешь пустоту, обособленность, изолированность от всего остального мира. Социальная дистанция – характерный элемент жизни современного города.

Г. Зиммель писал, что в большом городе как нигде ярко и наглядно проявляется диалектическая взаимообусловленность противоположных пространственных явлений: социальной отдалённости и приближённости одновременно. Человек в большом городе постоянно оказывается лицом к лицу с огромными массами людей, он вступает в кратковременные связи с множеством других городских жителей. В городе много людей живёт близко друг к другу, но это лишь формальная близость.

Зачастую в жизненных ориентирах жителей больших городов или жителей сел преобладают разные ценности. Речь идёт как об индивидуалистических и коллективистских ценностях. Индивидуалистские ценности включают в себя саморазвитие, построение карьеры, творчество, самовыражение. Коллективистские ценности связаны с принадлежностью человека к семье или другой социально значимой группе, например, близких друзей, и самоопределением себя через эти группы. Индивидуалисты в больших городах часто сознательно выбирают те или иные формы социальной изоляции, чтобы реализовывать свои цели и желания. При этом многие из них, как замечает Кристофер Сводер, вообще не чувствуют себя одинокими. «У них может быть мало друзей, мало близких контактов и не быть рядом родственников, но они могут быть заняты работой, другими делами. Это особенность городского одиночества. Люди, которые, по нашему мнению, могут быть одиноки, на

самом деле такими не являются. Если вы – носитель «городских ценностей», развод или отсутствие детей, возможно, и не заставит вас чувствовать себя несчастным», – считает Сводер. Таким образом, большинство вечно куда-то бегущих и занятых горожан даже не замечают своего одиночества.

Большой город даёт человеку множество возможностей для саморазвития, реализации – это является его свободой, но одновременно быстрый темп жизни в городе обрекает человека на одиночество.

Матвейчук Д. А., аспирант
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ЖИЗНЕННЫЕ ЦЕННОСТИ МОЛОДЁЖИ

Проблема жизненных ценностей нынешней молодёжи в Украине становится все актуальнее и актуальнее в связи с постепенной интеграцией в мировое сообщество. Конкурентоспособность на мировом рынке наших товаров, различных видов деятельности напрямую будет зависеть от политических и экономических ценностей, от понимания и возможностей презентовать тот или иной товар. С постепенным преобразованием общества мы можем заметить стремительные изменения в нормах и ценностях современной молодёжи по сравнению с людьми более старшего возраста. И будущее Украины будет напрямую зависеть от того, какие принципы будут привиты нашей молодёжи дома, в школах, высших учебных заведениях.

В связи с перемещением из одного социального слоя в другой, занимаемого в социальной структуре, в большей степени, нежели другие, распад прежних ценностей и возникновение новых затронул именно студенческую молодёжь, которая, в ближайшем будущем, представляет собой будущее общества, его интеллектуальную, культурную, экономическую, политическую и другие сферы.

Интенсивные социально-экономические преобразования в украинском обществе, в которых формируется ценностное сознание молодёжи, подвергло его радикальным и одновременно разнонаправленным изменениям. Важным является личностное самоопределение молодёжи, которое формируется, начиная со школьной скамьи и продолжаясь в студенческий период. Формирование системы идеалов личности происходит именно на этом этапе.

Согласно исследованиям отечественных и зарубежных исследователей, на формирование жизненных ценностей влияет четыре фактора, такие как:

1) **возрастно-демографический фактор.** Юность охватывает определённый этап жизни, примерно с 17 до 28 лет, при этом сформированные в этот период ценности ещё могут измениться в будущем, связано это с некоторой зависимостью студенческой молодёжи от общества и государства. Возрастные

характеристики обуславливают двойственность и ещё не состоявшуюся прочность усвоения ценностей и норм.

Социальный статус студента имеет характер неопределённости и зависимости, отличается весьма размытыми очертаниями. Такое состояние не даёт студенту возможность зафиксировать свои ценностные ориентации, вынуждая его к пассивному выжиданию, и в то же время будущий выпускник готов менять ценностные предпочтения. Позитивным стороной данного возрастного-демографического этапа считают то, что сознание открыто для восприятия знаний.

2) Амбивалентно-транзитивный фактор, он обусловлен двойственно переходным характером, связанный с тем, что человек проявил самостоятельность в выборе будущей профессии, но этот выбор не закреплён ещё практической базой и ему предстоит ещё реализоваться, что может привести к дальнейшим изменениям ценностей. Отсутствие социальной практики придаёт теоретическому основанию формирования ценностных ориентаций умозрительный характер. Однако, с другой стороны, транзитивность обладает и потенцией высокого полёта творческой мысли.

3) Образовательный фактор оказывает огромный вклад в формирование жизненных ценностей, здесь помимо предметов профилирующих, включены такие дисциплины как: экономика, социология, философия и другие, которые и делают образование высшим и помогают в дальнейшем формировании ценностей.

4) Последним из факторов, выделенных исследователями, влияющим на жизненные ценности, является девиантно-делинкветный, он связан с социальной фрустрацией, депрессией, кризисом переходного возраста, что может вызвать различные патологические формы отклоняющегося поведения.

Данный фактор провоцируют пессимизм, именно это становится заложником агрессивно-политических, радикальных и откровенно антиконституционных сил общества.

В настоящее время ориентация молодёжи направлена большей степенью на материальную обеспеченность, экономические ценности, возможность отстаивания взглядов. И менее значимыми стали ценности здоровья, творчества и этические ценности: честность и воспитанность. Большинство студентов связывают материальную обеспеченность с понятием качества жизни, которое предполагает степень удовлетворения материальных и других потребностей.

Некоторые учёные разделяют потребности на 3 группы: материальные, социальные и духовные. Такое деление вызывает возражения среди других учёных, так как все социальные потребности могут быть включены в число материальных или в число духовных потребностей. Исходя из этого, рассмотрим материальные и духовные потребности.

1) Материальные потребности – это потребности человека в обеспечении своего материального существования.

Материальные потребности можно разделить на относительно простые материальные биологические потребности и более сложные материальные

социальные потребности. К биологическим относятся потребности в пище, одежде, жилище, благоприятной окружающей среде, физическом здоровье и физической безопасности. Все эти материальные потребности по своей природе биологические, но они проявляются у человека в специфической социальной форме.

Материальные социальные потребности появляются только у человека. К социальным материальным потребностям относятся труд и основанный на нем процесс материального производства. Если потребности в пище и жилище – главные биологические материальные потребности человека, то главная социальная материальная потребность – это потребность в труде.

2) Духовные потребности – это потребности в знаниях, настроениях, переживаниях и впечатлениях. К духовным относятся потребности в познании, образовании, воспитании, смысле жизни. Можно выделить относительно простые духовные потребности, существующие на уровне обыденного сознания, и сложные, которые удовлетворяются с помощью теоретического и художественного сознания.

Потребность в познании – это стремление человека к знанию объективных явлений, свойств и закономерностей действительности. У древних людей эта потребность удовлетворялась только с помощью обыденного познания. Затем появляются более сложные пути удовлетворения потребности в знаниях – мифология и религия. В религии действительные знания о мире переплетаются с верой в сверхъестественное. В современности она порождается материальными потребностями в успешной трудовой деятельности, которая не может существовать и совершенствоваться без накопления знаний о мире.

Научное познание включает в себя проверяемые и проверенные факты и обобщения. Оно нацелено на раскрытие объективных законов природы и общества. Художественное познание – это особое эстетическое освоение действительности в художественно-образной форме. Оно может осуществляться с помощью искусства и включает в себя оценку вещей.

Образование – это процесс усвоения систематизированных знаний, умений и навыков. Оно является одной из главных потребностей человека, так как стало необходимым условием подготовки к труду и общению.

Воспитание – это целенаправленное воздействие на человека для подготовки его к выполнению всего многообразия социальных функций (труда, общения, познания). В учебных заведениях потребность в воспитании фактически удовлетворяется вместе с потребностью в образовании. Однако воспитание, по мнению психологов и педагогов, начинается практически с рождения ребёнка, когда образование ещё невозможно.

Потребность в смысле жизни – это наиболее сложная духовная потребность. Она выражается в формировании мировоззрения. Смысл своего существования определяется каждой личностью индивидуально, но это не значит, что он зависит от субъективного видения мира. Различные общественные структуры, движения и организации с глубокой древности стремились воздействовать на внутренний мир человека, чтобы сформировать у

него такое мировоззрение и понимание смысла жизни, которое соответствует идеологии этих движений и организаций.

В реальной жизни материальные и духовные потребности, а также приёмы и методы их удовлетворения взаимодействуют и переплетаются. Так, удовлетворение материальных потребностей всегда требует какого-то уровня знаний. Для удовлетворения любых духовных потребностей используются материальные предметы, например, книги, музыкальные инструменты. Поэтому удовлетворение духовных потребностей становится возможным благодаря удовлетворению сопутствующих им материальных.

Исходя из вышеизложенного, можно проследить, что формирование ценностных ориентаций молодёжи напрямую связано с кругом экономических, правовых, политических и других вопросов. Современное подрастающее поколение проходит своё становление в очень сложных условиях, когда ломаются многие старые ценности и формируются новые. Отсюда растерянность и пессимизм, неверие в себя и общество. Одни живут в прошлом, слушая рассказы старших. Другие, наоборот, агрессивно ведут себя по отношению ко всем нововведениям, критикуют все, занимаются поисками того, на кого можно было бы свалить причины всех бед. Третьи, отчаявшись, становятся на преступный путь, превращаются в алкоголиков и наркоманов. Четвертые вступают в различные секты, увлекаются мистикой и колдовством. Пятые, понимая, что только с помощью собственной активности можно добиться успеха в жизни, объективно оценивают новые реалии, ищут пути решения возникающих проблем.

В основе регуляции социального поведения и профессиональной деятельности человека находится система его ценностных ориентаций, которая представляет собой сложное и динамическое образование. Целью оптимизации развития системы ценностных ориентации личности является повышение субъективной значимости ценностей. Система ценностных ориентаций личности представляет собой сложную, многоуровневую и внутренне неоднородную структуру. Субъективная значимость для человека тех или иных ценностей может определяться разными источниками. В качестве основных таких источников на разных этапах развития науки назывались: божественный или природный разум, принцип удовольствия и инстинктивные биологические потребности, универсальный закон сохранения вида, этические нормы микросоциального окружения и общества в целом, внутренняя психологическая природа человека. Таким образом, можно сказать, что за последнее десятилетие произошло смещение акцентов в ценностном сознании студентов с направленности на творческую самореализацию и этические ценности к ориентации на деловую активность и прагматические ценности. От того, насколько сбалансирована система ценностных ориентаций под влиянием политических, экономических и культурных институтов, зависит не только эффективность социально-культурного воспитания студенчества, поступательный характер образовательных процессов, но и динамика социально-политических преобразований в стране. Необходимы существенные

изменения как в самом определённом способе понимания, так и в механизме реализации государственной политики в области молодёжной культуры

Пилипко Е. В., канд. филос. наук, доцент,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ЦИВИЛИЗАЦИЯ СЛАВЯН И КУЛЬТУРА СЛАВЯНСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ

Единственная цивилизация, которая удостоилась названия «Гардарика» Славянская цивилизация. Так скандинавы называли страну славян. Гардарика – «страна тысячи городов». Так много городов видели викинги и варяги у славян. Уже само это определение – это признак Великой цивилизации. Скандинавы немного ошиблись. Приуменьшили. Городов было, по некоторым данным около четырёх тысяч. Так ли это или нет, для нас не существенно. Однако отметим, ни одна страна мира не удостоилась такого наименования от смелых мореходов, видевших и Западную Римскую империю, и Восточную, и Персию, и Египет, и Северную Африку, и, возможно, даже Индию.

Как стало возможным для славян построить такую цивилизацию, выраженную в мощном градостроительстве, в распространении на 1/6 часть суши, существующую на протяжении уже пяти, а по некоторым данным десяти тысяч лет? В чем устойчивость развития славян, развития единственной цивилизации, не омрачившей себя перед историей работорговлей и рабовладением? Как всё это стало возможным? Благодаря чему?

В условиях глобализации и самоопределения народов, в условиях общепланетарных материального и духовного кризисов, особенно актуальными для нас становятся вопросы славянского мышления, менталитета, мировоззрения.

Славянское мировоззрение имеет своё, чёткое выражение, и становится решающим фактором в формировании славянской цивилизации.

Славянское мировоззрение имеет ряд демографически конструктивных ценностей, которые гарантируют устойчивость развития цивилизации и дают возможность эффективного, адекватного ответа на вызов исторического окружения.

Конструктивные и динамично устойчивые ценности духовного характера формируют особое славянское мировоззрение.

Что это за ценности? В чем секрет устойчивости славянской цивилизации в условиях жестоких цивилизационных войн на протяжении последних семи тысяч лет? Каковы корни неуничтожимой славянской культуры? В чем особенность славянского мировоззрения?

Чтобы ответить на эти вопросы, необходимо сделать обширное, но необходимое отступление. Все великое видится издалека. Поэтому, зададимся всеобщим философским вопросом и нам станет понятно цивилизационное

мировоззрение славян, образ жизни славян, дух славянства, и его общецивилизационное, не побоимся сказать, общепланетарное значение.

Всеобщим, главным, основным, самым существенным вопросом философии является известный вопрос: что первично – материя или сознание? Иными словами – что самое существенное? – что самое важное? – самое главное в жизни человека? – тело или дух (душа)? Материя или сознание? Материальные или духовные блага?

Вопрос известный, подробно рассмотренный со всех сторон ведущими философами с мировыми именами и не только. Однако.

Хотя сам вопрос широко известен в философских кругах, но шесть следствий из каждого ответа на этот вопрос малоизвестны. Обозначим их.

Итак, на вопрос, **что первично – материя или сознание**, возможны три ответа: 1) материя первична, сознание вторично; 2) сознание первично, материя вторична; 3) первичны и материя, и сознание.

Сосредоточим своё внимание на первых двух ответах. Третий ответ – состоит, по сути, из двух первых.

Первый ответ: **материя первична, а сознание вторично** – порождает материализм. И вот что из этого следует. Материя порождает сознание в силу своей естественной физической, химической и биологической эволюции в ходе самоорганизации. Если материя порождает сознание, то основа бытия, мира, Вселенной, Универсума – материя и материальные связи, физические, химические и биологические. Сознание же – важная часть бытия, но оно, увы, вторично и занимает подчинённое положение потому, что является следствием материальных причин.

Следствие первое. Человек рождается случайно, живёт один раз и умирает раз и навсегда. Почему? Потому, что материальное тело неизбежно разрушается, а без материи мы не осознаем, не чувствуем, не переживаем, не размышляем, не живём, не существуем. Ни до рождения тела, ни после смерти тела.

Следствие второе. Материальные блага существенны, а духовные не существенны. Почему? Потому что материя – основа жизни. Материя первична – то есть материя причина всех благ. Нет материальных благ – нет жизни.

Следствие третье. Смысл жизни – накопление материальных благ ради их потребления. Почему? Потому что материальные блага существенны, они первичны. Они основа бытия. Материальные блага – цель жизни, духовные блага – средства, которыми можно пренебречь ради достижения цели. Допустим, это так. Но возникает ещё вопрос: а как их накопить, чтобы потратить? Для этого есть следствие четвёртое.

Следствие четвёртое. Способ накопления: 1) накопление благ личным трудом; 2) присвоение чужих благ. Почему только два способа? Потому, что со времён первого человека до сего дня никаких других способов накопления материальных благ человечество не придумало. И какой из двух способов сочтёт здравомыслящий материалист наиболее эффективным, учитывая что

«живём один раз»? Разумеется, он неизбежно будет искать способы присвоения чужого труда, как наиболее эффективный. А что из этого следует?

Следствие пятое. Стратегические отношения с миром: *Bellum omnium contra omnes*. Война всех против всех. Или, иначе говоря, конкуренция: «жизнь – борьба», «выживает сильнейший», «закон природы – сильный съедает слабого», «борьба видов – естественная эволюция» и прочие оправдывающие материализм лозунги. А почему так? Потому что «один раз живём», потому что материя первична. А что будет в исторической перспективе? Что будет если всё человечество, вся цивилизация примет такую стратегию отношений за основополагающую? Будет следствие шестое.

Следствие шестое. Историческая перспектива материализма – самоуничтожение человечества. А почему? Потому что действительно в конкурентной борьбе выживут сильнейшие. А среди них ещё более сильнейшие. И, в конце концов, останутся два самых сильных. Но через небольшое время один уничтожит другого. А что делать? Конкуренция.

Краткий итог. Материализм начинает с безобидных утверждений «материя первична», «один раз живём», «после нас хоть потоп» а завершает самоуничтожением. И это неизбежно. Ниже мы продемонстрируем как на практике, шаг за шагом реализуется эта стратегия в масштабах цивилизации. А теперь время для второго ответа на вопрос о первичности.

Второй ответ: **сознание первично, а материя вторична** – порождает идеализм.

Идеализм утверждает: ещё до начала материи существовало некое сознание. И это Сознание бессмертно (умирать нечему, материи-то нет), бесконечно (кончатся нечему, материи ещё нет), всемогуще (Сознание силой своей воли творит материю). А сознание человека – часть этого первичного Сознания. И, следовательно, имеет часть свойств первичного Сознания. Отсюда.

Следствие первое. Человек как часть первичного Сознания, рождается не случайно, а в результате волеизъявления первичного Сознания (воля Сознания разумная, а значит целеполагающая). Живёт человек, по крайней мере, неоднократно, и сознание человека не умирает вообще (это свойство ещё первичного Сознания).

Следствие второе. Духовные блага существенны, а материальные не существенны. Почему? Потому что материальные блага временны, они разрушаются естественным путем, более того, со смертью тела сознание живёт, но теряет контроль над материальными благами. Духовные блага вечны, потому что являются частью мира Сознания. Что это за блага? Честь. Совесть. Любовь. Истина. Праведность. Долг. Мужество. Женственность. Сила воли. Сила духа. Мудрость. Смелость. Великодушие. Милосердие. Сострадание. Здравомыслие. Со смертью тела эти неотъемлемые качества остаются частью сознания человека. И следуют вместе с ним, составляя саму сущность сознания. Отсюда.

Следствие третье. Смысл жизни идеалиста: накопление ради потребления духовных благ. Тут духовные блага – цель жизни, а материальные блага – средства, которыми, естественно, можно пренебречь ради достижения цели. Допустим. А как накопить духовные блага?

Следствие четвёртое. Способ накопления: личный труд. А почему только личный труд? Почему не присвоение чужого труда? Потому, что духовные блага по своей природе, по сути, являются неотъемлемыми, неотделимыми от сознания человека. Невозможно их похитить, забрать обманом, присвоить насильно. Духовные качества можно выработать только личным трудом. Что из этого следует?

Следствие пятое. Стратегические отношения с миром: сотрудничество с достойными. Почему не война, а совместный труд? Потому, что только в сотрудничестве с достойными (обладающими достатком духовных качеств), возможно самовоспитание сознания, характера, души, духа человеческого. Воспитание через подражание. А почему труд? Потому, что в созидании, в совместном труде постоянно проявляются лучшие духовные качества человека. С этим согласны и материалисты, утверждая, что труд создал человека. Правда, имея ввиду его морфологические характеристики. Однако практическая очевидность благотворности совместного труда для воспитания духовности достойной молодёжи подчёркивалась всеми философами во всех народах и во все времена. А что будет, если общество примет идеализм и каждый будет сотрудничать с каждым?

Следствие шестое. Историческая перспектива сотрудничества – самосовершенствование. А почему? Потому, что сотрудничая, совершенствуются и обучаемые, и обучающие, и подчинённые, и начальствующие. И трудятся они ради накопления и потребления духовных благ, которые есть цель и смысл жизни идеалиста.

Краткий итог. Идеализм начинает с утверждения «сознание первично», а завершает перспективой самосовершенствования человечества.

Но это все теория. А как же практика? Ведь именно практика – критерий истины.

Проведём эксперимент. Мысленно пропустим через практику жизни двух молодых людей, материалиста и идеалиста, и подведём итоги.

Предвидим возражения: мол, человек многогранен, меняет свои убеждения в течение жизни, чистых материалистов и идеалистов не так уж и много, в жизни все гораздо сложнее.

Возражения понятны. Однако не принимаются.

Физики для теоретических расчётов используют «идеальный газ», «идеальное твёрдое тело», «идеальную жидкость», «идеальную поверхность», хотя их в природе не существует. Физики это знают. Но расчёты делают. И лишь позже вносят допуски, припуски, диапазоны колебания, расхождения расчётов.

Так и мы. Рассчитаем без особой точности жизни материалиста и идеалиста со средними показателями, а потом уже внесём в расчёты пределы допустимого.

Возьмём условно средних материалиста и идеалиста. Среднего телосложения, среднего интеллекта, среднего достатка, среднего здоровья, среднего социального слоя.

Начинаем эксперимент: итак, материалисту и идеалисту по 25 лет. Почему именно 25? В 25 лет наступает физическая, экономическая, политическая, интеллектуальная относительная независимость от окружения (родители, воспитатели, подростковая компания, вузовские ритмы жизни) и появляется реальная возможность свободного волеизъявления, деяния. Возможность стать кузнецом своего счастья. Возможность дать свой ответ на вызов жизни.

Первый вызов. До 25 лет. Первый регулярный доход. Вопрос: делиться с родителями регулярным доходом или нет? Ответ материалиста: нет, не делиться. А почему так?

Встречный вопрос. А зачем? Ну, как же, долг перед родителями, любовь к ним, справедливость, это честно, в конце концов. Все верно, долг, справедливость, честь, любовь. Но. Все это ценности материальные или духовные? Правильно – духовные. А духовные ценности существенны для материалиста? Нет. Существенны материальные. Значит духовными можно пренебречь. Духовные ценности – средство для достижения материальных благ. Поэтому нет, не делиться доходом.

А на практике? По началу, быть может да немного делиться, но со временем сделать все, что бы ни делиться в принципе. А доказательства? Пример: западная цивилизация, Европейская цивилизация. Дети стремятся как можно раньше уехать от родителей, получать свой заработок и не вести совместного с родителями хозяйства. Оправданий тут много, но сути все же причина одна – материализм как доминирующее мировоззрение западной цивилизации.

Второй вызов. До 30 лет. Жениться или нет? Ответ материалиста: маловероятно. Почему? Потому что жениться на менее богатых невестах – не выгодно. Себе дороже. Жениться на равных себе – тоже никакой выгоды. Дохода никакого, а риски высоки. Потеря времени, усилий, материальных благ от которых нужно будет отказаться в пользу супруга. Жениться выгодно на более богатых. Но тут с одной стороны высока конкуренция таких же претендующих на богатую невесту соперников, а с другой стороны сама невеста тоже материалист и не жаждет соединяться с малоимущим «женихом». Ей выгоден жених богаче ее самой. Однако тот второй «жених», мыслит так же. Вот почему вероятность брака исчезающе мала.

А практически? Практически в культуре повсеместно наблюдаем: браки реже и реже. Если и есть, то браки поздние, и, как правило, после 30. Прогрессирует практика «гражданского брака». Суть «гражданского брака»: живём вместе супружеской жизнью, не официально, так что «в случае чего...»

никто никому ничего не должен. То есть сохраняем свои материальные блага, не рискуя.

Именно поэтому в поле западного материализма широко распространилась практика брачного контракта. Суть его понятна: твоим словам «я люблю тебя, и буду заботиться о тебе в болезни и здравии, в горе и радости, в богатстве и бедности пока смерть не разлучит нас» я не верю. Ведь порукой тому твоя честь. А честность – духовная ценность, она не существенна. Я верю адвокатам, суду которые по контракту силой отберут у тебя все то, что положено по договору. А почему так? Потому что материализм, «один раз живём», «конкуренция».

Третий вызов. И тоже до 30 лет. Дети. Заводить или нет. Ответ материалиста: маловероятно. Почему? Потому что дети – это отказ от личного времени, усилий, материальных благ. Но ведь дети – это ещё и любовь, взаимность, радость от нужности, возможность поделиться духовными благами. Да, все это так, но это не существенно, поскольку не материально.

Что же на практике? А на практике – коренное население Германии сокращает свою численность, и Британии, и Франции, и США (если под коренным понимать белых американцев, хотя какие они «коренные»). Хотя общая численность населения этих стран местами растёт. А за счёт чего? За счёт иммигрантов с Востока.

Вот почему дети на Западе либо поздние, либо их мало. Один, реже два. Хотя известно, чтобы численность населения стабильно росла необходимо, чтобы 65% семей были трёхдетными, 25% двухдетными, 10% либо однопдетными либо бездетными.

Четвёртый вызов. До 45-50 лет. Допустим, дети все же есть и они выросли. Жить ли с совершеннолетними детьми или нет? Нет, их надо держать подальше. Почему? Потому, что если совершеннолетние ведут совместное хозяйство, то они по закону имеют право на часть этого хозяйства. Иными словами, имеют право на наследство при жизни родителей. Поэтому, чтобы не делить имущество, нужно не вести совместного хозяйства.

Вот почему, в материалистичной практике Запада, став совершеннолетними, дети разъезжаются кто куда. Объяснений тому много: и социально-экономические, культурно-демографические. Но причина одна – материализм.

А доказательство? Доказательством служит западная судебная практика бесчисленных судилищ «родители против детей» и «дети против родителей».

Пятый вызов. До 60 лет. А как же свои родители, когда-то оставленные? Им к этому возрасту исполняется 60+20 (25) приблизительно 80-85 (дай Бог им здоровья). Заботится ли о них лично или нет, жить в одном доме или нет? Ответ – нет. А зачем?

В гуманном западном мире, чтобы сохранить доброе лицо, это делается в несколько этапов. Через опекунский совет над престарелыми родителями оформляется опекунство со стороны детей. Опекун распоряжается всем имуществом и банковскими счетами своих родителей. Первый год опекун

нанимает сиделку, но это дорого. Поэтому, через год «требуется более квалифицированная забота» и престарелых родителей переводят куда? Правильно, в «дом престарелых». Как говорить, «с глаз долой – из сердца вон». Естественно, за соответствующее вознаграждение. Зато опекун по закону и под общественное одобрение получает в полное владение и распоряжение дом и прочее имущество своих же живых ещё родителей.

Доказательства? Огромное количество домов престарелых для всех социальных слоёв по всему Западу. И удивительная, внезапная тяга к путешествиям леди и джентльменов, особенно кому между 60 и 80.

Шестой вызов. До и после 80. И закономерный вопрос: а свои дети, дети материалистов, что сделают с мамой и папой, когда тем будет «под» и «за» 80 лет? Да то же самое. Будут они лично заботиться, то есть помимо медицинского ухода, дарить своё душевное тепло таким родителям? Ответ очевиден – нет. А почему? Встречный вопрос: а на каком основании? Что родители сделали с бабушкой и дедушкой, то должно делать им самим.

Вот так завершается жизнь убеждённого материалиста.

Но не будем торопиться с выводами. Справедливости ради проведём через эти же вызовы жизни идеалиста. И послушаем его ответы. Итак.

Первый вызов. До 25 лет. Первый регулярный доход. Вопрос: делиться с родителями доходом или нет? Ответ идеалиста: да, обязательно делиться. А почему так? Потому что честь, совесть и справедливость не пустой звук, а цель и смысл жизни. Ради глубокого духовного удовлетворения материальными благами можно пренебречь как средством.

А доказательство? Обратим свой взор на Восток, основное мировоззрение которого идеализм. Практика жизни такова: дети делятся своими доходами с родителями и ведут совместное хозяйство очень долго, постоянно поддерживая теснейшие связи.

Второй вызов. До 30 лет. Жениться или нет? Ответ идеалиста: очень даже вероятно. Почему? Потому что, во-первых, поиск по признаку честь, совесть, любовь, долг, преданность ведётся по всему диапазону общества, что увеличивает шансы на успешный союз. Во-вторых, эти ценности совершенствуются в течение жизни постоянно, что делает союз идеалистов с каждым годом прочнее.

Доказательство. До сих пор на идеалистичном пространстве Востока союзы ранние и долговременные. Разводы не только малочисленны, но и предосудительны, потому не популярны.

Третий вызов. Так же до 30 лет. Дети. И тот же вопрос: заводить или нет. Ответ идеалиста, обязательно. Почему так? Вынужден повториться, немного перефразировав. Потому что, дети – это не только отказ от личного времени, сил и материальных благ. Дети – это ещё и любовь, взаимность, радость от нужности, возможность поделиться духовными благами. Что и является смыслом жизни идеалиста.

На Востоке семьи многодетные. Даже несмотря на политику некоторых властей ограничить рождаемость. А почему? Идеализм.

Четвёртый вызов. До 45-50 лет. Вопрос такой же, как и к материалисту. Жить ли идеалисту со своими совершеннолетними детьми или нет? Встречный вопрос: а почему нет? Сотрудничество подразумевает личный контакт. Дети так же стремятся отдать моральный долг родителям в виде дарения материальных благ, как их родители отдавали эти блага своим.

Проверяем. Многодетные семьи Востока, стараются жить вместе или, по крайней мере, рядом с родителями, что бы иметь возможность личной помощи. Кроме того, общество Востока резко осуждает судебные тяжбы детей против родителей. И практика суда в таких случаях предусматривает наказание и детей и родителей, чтобы другим неповадно было судиться, дабы предотвратить такую разрушительную для общества практику.

Пятый вызов. До 60 лет. Служить ли своим родителям лично, заботиться ли о них? Ответ: да, непременно. А как же иначе? Долг платежом красен. Не только лично помогать, но ещё и с внуками и правнуками.

Именно так и живут на Востоке, так называемые патриархальные и матриархальные семьи. Семьи, где из поколения в поколение передаётся идеализм как мировоззрение.

Шестой вызов. До и после 80. И последний вопрос: свои дети, дети идеалистов, что сделают с мамой и папой, когда тем будет «под» и «за» 80 лет? Да то же самое что и те сделали со своими родителями. Смотреть и заботиться лично. А престарелые родители будут заботиться о внуках и правнуках, так внуки и правнуки с младых ногтей впитывают опыт трех-четырех поколений. Свой опыт, плюс родители, плюс дедушкин-бабушкин, плюс прадедушкин-прабабушкин. Каждое поколение 20-25 лет. К зрелому возрасту у правнука суммируется опыт 80-100 лет. Вековой (!) опыт.

Доказательства. Внуки и правнуки естественным путём, интуитивно и взаимно тянутся к достойным дедушкам и бабушкам. Первые получают опыт, последние ощущают свою необходимость, нужность, переживают осмысленность жизни.

Сравнительный итог. Всю жизнь материалист стремится к накоплению ради потребления материальных благ пренебрегая духовными, а в конце жизни теряет все и духовные и материальные. Идеалист ради духовных благ жертвует материальными, а в итоге неотвратимо накапливает и те и другие.

Предвижу справедливый вопрос: а причём тут славяне, мировоззрение славян, культура, цивилизация и их общепланетарное значение?

Вопрос своевременный и справедливый. Отвечаю.

На практике можно убедиться: Запад духовно нищ, но материально обеспечен. Восток материально бедствует, но духовно богат. И только славяне, имеют опыт построения сбалансированной многотысячелетней цивилизации, где духовность, нравственность и культура многих народов гармонично сочетается с умеренным достатком.

Сразу подчеркну, славянство это не нация, не раса, не народность; славянство – это культура, славянство это мировоззрение, славянство это цивилизация. Например, Александр Сергеевич Пушкин, по крови, скажем так,

не рязанец и не суздалец, однако – великий русский поэт, классик мирового уровня. Почему? Потому что культурно, мировоззренчески, цивилизационно он славянин.

Ещё пример, Исаак Ильич Левитан, родился в местечке Кибартай Сувалкской губернии в Литве, в образованной обедневшей еврейской семье. Отец Илья (Эльяшив Лейб) Левитан (1827–1877) – из раввинской семьи из Кедайнй, местечка в Литве. Исаак Левитан – русский художник, мастер «пейзажа настроения». Почему же считается русским классиком? Потому что духовно, мировоззренчески, цивилизационно – русский, славянин.

Иван Константинович Айвазовский (Ованнес Айвазян) – выдающийся русский маринист, баталист, коллекционер, меценат, художник армянского происхождения XIX века. Жил в Феодосии, Галицком княжестве, позднее в Дунайском княжестве (Молдавия, Валахия). Происхождение армянское, проживание географически широкое, а художник русский. Почему? Славянское мировоззрение, культура, цивилизация.

Что составляет особенность славянского мировоззрения?

Необычайная веротерпимость, толерантность, миролюбие, сила воли, сила духа в основе которых лежит гармония материального и духовного.

Славяне никогда не устраивали крестовых походов, в отличие от западной материалистичной культуры. Перед историей человечества не замарали руки свои кровью «неверных». Никогда славяне не объявляли ничего подобного «Drang nach Osten».

Славянское мировоззрение ещё и культурно терпимо. Ни один народ, в ходе совместного проживания в поле славянской культуры не утратил своей письменности, культуры, традиций, веры, святынь, легенд, мифов, сказаний. Более того народы без своей письменности получили от славян азбуку и смогли записать, оформить и сохранить для потомков свои предания, сказы, напевы. Иными словами сохранить свою культуру.

Никогда славяне не ставили задачей уничтожение под корень социальных групп, племён, тотальное уничтожение народностей, наций и тем более цивилизаций. В отличие, скажем, от западной материалистичной цивилизации которая не погнушалась уничтожать не только племена (в Африке, в Океании, в Австралии, Новой Зеландии), и самобытные народы (Индия, Бенгалия, Китай, Вьетнам, Лаос, Камбоджа), но и целые цивилизации (Северо- и Южно-Американские).

Более того, все народы культурного поля славянской цивилизации защищались кровью самих славянами, и защищали их славяне как себя самих, не разделяя на «меньшинство» и «большинство».

Славянская цивилизация не участвовала в таком позорном, разрушительном, и античеловеческом процессе как работорговля. Одобренная и благословлённая в своё время Ватиканом, работорговля процветала не только в 15-19 веках. Работорговля практически не прекращалась на протяжении существования всей западной, читай материалистичной, цивилизации, за исключением, пожалуй, последней полторы сотни лет.

Таким образом, славянская цивилизация распространяла своё влияние не силой оружия, а ненасильственным путём, а именно тем, что распространяла славянское мировоззрение. Толерантное. Веротерпимое. Культурное. Цивилизованное.

Почему славянское мировоззрение бесконфликтно, устойчиво, созидательно, стабильно? Каковы характерные черты славянского мировоззрения?

В основе славянского мировоззрения лежат важнейшие общечеловеческие гуманные ценности: праведность, истина, любовь, умиротворение, ненасилие, сила воли и сила духа.

Вот почему, славянское мировоззрение обеспечивает исторически устойчивое развитие всех народов, культур, религий, концепций, которые следуют по гуманному, устойчивому развитию всей цивилизации.

Славянское мировоззрение это мировоззрение сотрудничества на основе создания материальных благ, ради накопления и потребления благ духовных. Сотрудничество ради праведности, ради любви и истины.

Мировоззрение славян – идеалистическое мировоззрение, которое в ходе многотысячелетней исторической практики демонстрирует всему миру, как даже в суровых условиях Севера, можно, создавая материальный достаток, развивать и совершенствовать духовные достоинства всего человечества, а не только славян. В этом и состоит общемировое значение мировоззрения славян: духовности, сотрудничества, цивилизации.

Литература

1. Веды как послание любви. Суть учения. Беседы Бхагавана Шри Сатья Саи Бабы. – М.: Амрита, 2011. – 384 с.
2. Лобсанг Рампа. Ты вечен. – К.: «София», Ltd., 2000. – 160с.
3. Ницше Ф. Антихристианин. // Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1990. С.17-93.
4. Моисеев Н.Н. Оправдание единства./Комментарии к учению о ноосфере.// Вопросы философии,1988,№4. – С.18-30.
5. Моисеев Н.Н. Человек во Вселенной и на Земле // Вопросы философии, 1990, №6. – С.32-45.
6. Шпенглер О. «Закат Европы» // Философия истории: Антология. – М.: Аспект Пресс, 1995. – С. 158-186.
7. Фромм Э. Психоанализ и религия // Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1990. – С. 143-221.
8. Якобс В. Происхождение зла и человеческая свобода или трансцендентальная философия и метафизика // Вопросы философии 1994, №1. – С.102-110.
9. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.: Республика, 1994. – 527с.

Радионова Л. А., канд. филос. наук, доцент,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

СОЦИАЛЬНАЯ ПАМЯТЬ ГОРОДА КАК ДЕТЕРМИНАНТА РЕСУРСНЫХ ПОЛЕЙ КУЛЬТУРЫ ГОРОДА

Понятие культурного пространства в нашем понимании является способом построения картины мира. Это понятие содержит в себе не столько формы субъективного восприятия физического пространства, характерные для разных культур, сколько те символические значения, которыми каждая культура его наделяет. Культурное пространство – это, прежде всего, антропологическое пространство, способ существования человека в культуре.

Культурное пространство города поддерживает и активизирует жизнедеятельность урботерриторий, наполняет жизненный мир горожан особым смыслом и ценностными ориентациями, направленными на реализацию жизненных планов и стратегий в городской среде. В современных исследованиях по проблемам крупного города все чаще обращается внимание на реальные состояния культурного пространства: его развернутость, структурированность, напряжение, плотность, насыщенность. Преимущественно культурное пространство исследуется в контекстах урбанизации или социализации личности [см.: 1,2]. В действительности предметное поле исследования культурного пространства крупного города значительно шире и охватывает проблемы самоорганизации, исторической преемственности, расположенности культурных оппозиций, вызванных современным состоянием крупных городов.

Рассмотрим исходные структуры культурного пространства города, связанные с пространственной организацией социокультурных ресурсов и пространственными структурами децентрализации субъектов социокультурной деятельности, отражающих особенности современной урбанизации и жизненного мира горожан.

Потенциальные возможности культурного пространства определяются ресурсной средой, ресурсно-информационными полями, созданными социальной памятью. От структуры социальной памяти зависит структура ресурсных полей культуры. В применении к городу можно выделить особое образование социопамати – память города. По аналогии с социопаматью память города представляет собой сложное социокультурное образование [см.:3, 4].

Во-первых, это уникальный социальный институт, включающий городские музеи, архивы, банки информации, учреждения культуры муниципального и общественного профилей, другие институциональные формы организации, регулирующие пространство городской культуры и его субъектов. Причем институциональные структуры культурного наследия прошлого сами по себе составляют необходимый элемент ресурсных полей культуры – от

законодательной базы, обеспечивающей легитимность культурного пространства, до широко распространённых стандартов поведения по отношению к историческим памятникам городской архитектуры, искусства.

Во-вторых, память города предстает сложной информационной системой, где действуют особые закономерности сохранения, переосмысления и воспроизведения информации о прошлом. В городской памяти создаются мнемонические программы информационной деятельности, которые определенным образом соотносятся с мнемоническим содержанием устных и письменных текстов-источников. Способность субъектов социопамати сберегать прошлое в текстах отражается в содержании ресурсных полей культуры (книги о городе, фотоальбомы). Чем разнообразнее носители исторической информации, информационные потоки, закрепленные в текстах-источниках, тем сложнее структурированы ресурсные поля городской памяти, разнообразнее их влияние на коммуникационные процессы и культурную жизнь современного города. Наиболее рельефно это подтверждает извечная оппозиция Харьков – Львов.

Память города как особая институциональная структура выполняет самые разнообразные управленческие, когнитивные, познавательные функции, которые находят отражение в ее ресурсных полях. Решающее значение для культурной жизни города остается за текстовыми ресурсными полями. В структуре таких полей функционируют несколько видов текстов: 1) тексты, появившиеся в вербальных коммуникациях и закреплённые в печатных текстах (текст-событие); 2) тексты, созданные в культуре печатной книги (тексты-факты); 3) тексты, реконструированные и систематизированные памятью города и в обновленном виде вовлечённые в социокультурные коммуникации надындивидуальной и личной жизни. Печатный текст, помимо его применения для информационных, управленческих и познавательных функций общественной жизни, дает возможность использовать его еще в одном познавательном контексте – как атом информационного пространства городской культуры.

В условиях становления посткнижной культуры и развития электронных носителей информационных процессов привычная текстовая структура ресурсных полей в памяти города нарушается. Ресурсные поля памяти города превращаются в электронно-информационные поля, где коренным образом изменяется структура и формы сохранения культурного наследия прошлого. Начавшиеся структурные сдвиги в ресурсных полях культурного пространства города пока еще дают самые общие очертания посткнижной культуры и нового «электронного типа» социальной памяти в городе. С новым историческим витком развития пространства городской культуры роль и значение ресурсных полей памяти города будет увеличиваться. Увеличение объема текстов-источников предполагает не только совершенствование источниковедческих методов их обработки и анализа, но и переход от классических к постклассическим методикам доступа пользователей к источникам. В более широком плане речь идет о новом уровне организации знаний, связанным с

проблемами понимания исторической реальности, где рационалистические критерии и оценки культурного наследия должны дополняться методами герменевтического вживания в текстовые структуры прошлого.

Проблема ресурсных полей памяти города выражает горизонтальный срез культурно-исторического пространства города, где приоритетное место отведено собственно институциональным и информационно-организационным тенденциям. В духовном пространстве социокультурная деятельность субъектов оказалась как бы невидимой, анонимной. Преодоление такой анонимности возможно при исследовании вертикального среза культурного пространства города, неразрывно связанного с пространственными факторами культурной децентрализации.

Обращаясь к социальным началам культурного пространства города, мы видим что, социальные императивы децентрализации можно обнаружить в оппозиции городских властей, стремящихся найти в культуре информационные стандарты для упорядочивания духовной реальности в интересах политической институализации, с одной стороны, и стремлением творческих элит к самовыражению и протесту против ограничений со стороны власти, с другой. Эта оппозиция выступает формой проявления культурной децентрализации крупного города, где сконцентрированы важнейшие интеллектуальные ресурсы общества. Ее проявлением выступают личностно-творческие и надличностно регламентирующие факторы культурного развития. По мнению М. Б. Туровского такая оппозиция обостряется в обществе отчуждения и переходит в перманентное противоречие [5].

Социальные и духовные императивы культурной оппозиции в пространстве современного города концентрируются вокруг оси культурной децентрализации. Эта ось объединяет факторы, вызванные к жизни постепенным переходом культуры индустриального общества к посткнижной культуре информационной цивилизации. Стихийная на первый взгляд децентрализация культурного пространства крупного города в действительности обусловлена присутствием самых различных субъектов культурной деятельности. К таким субъектам относятся:

1. Творческие элиты, появившиеся в условиях социальной стратификации, отличаются неоднородностью социокультурного состава и ценностных ориентаций. Заметно усиливается влияние в городском пространстве столичных интеллектуалов, ангажированных местной властью (Взять хотя бы приглашение на работу в наш город режиссера-постмодерниста Андрея Жолдака).

2. Новые культурные общности, «творческие неформалы» как субъекты культурной децентрализации, сформировавшиеся на первой волне постиндустриального общества, ощущая разрыв культурных традиции, бессилие науки, кризис рационализма, размытость художественных образов, выраженных в электронных носителях, по справедливому утверждению И. А. Бутенко, оказываются носителями «особого умонастроения, которое изменяет интерпретацию мира в постиндустриальную эпоху» [6]. Художники,

писатели, философы, уютно чувствующие себя в культурных потоках постмодернизма, выступают с критикой культуры печатной книги, сложившихся «графических» стандартов мышления и порядка регламентированной жизни. В широком плане деконструктивизм постмодернизма, привнося в культурную среду идеи множественности культурных кодов и текстовых структур, создавая оппозицию прежней культуре, не содержит реальных программ преобразования культурного пространства города.

3. Субъекты «повседневной» культурной децентрализации формируются в городской среде под влиянием изменившейся социальной реальности. Кризисные явления в социальной, духовной жизни, и особенно в контексте нашей политической ситуации, а также в межличностном общении вызывают отчуждение индивидов, представляющих разные городские слои, выражают протест против стандартов культуры, лишенных человеческого содержания. В духовном мире личности происходит переориентация интересов и ценностей с общественных проблем на индивидуальные. Стремление личности к культурной оппозиции весьма разнообразны по своим проявлениям и находят воплощения в категориях и ценностях городской культуры настоящего и прошлого. Культурная оппозиция оказывается необходимым условием для формирования интеллектуального пространства личности, а в более широком плане, для утверждения автономного жизненного пространства в городской среде. Сама среда формирует импульсы отчуждения. «Город, по утверждению Н. В. Заковоротной, становится «подозрительным символическим порядком». В нем нет ничего выдающегося, особенного, привычного и близкого, ничего, что можно отметить для себя или чем восхищаться, ничего открытого для памяти и сердца, кроме своего дома» [7, 239]. Иными словами, разобщённость городской жизни, стандартизация городской культуры усиливают у человека чувство исторического одиночества, провоцируют горожанина к уходу в собственный жизненный мир, где блокированы влияния внешней среды, преобладают личностные интересы, забота о своей частной жизни.

Обозначенные потоки культурной оппозиции субъектов городской жизни к «подозрительному символическому порядку» пульсируют в культурном пространстве города, не столько разрушая это пространство, сколько в сочетании с ресурсными полями памяти города образуют новые векторы развития. Усиление тенденций культурной оппозиции и децентрализации в жизни города не превращает его в окончательно замкнутую культурную автономию. В городе продолжают действовать интеграционные процессы, сохраняется единое и непрерывно развивается информационное пространство, оживляются институциональные и социокультурные функции памяти города по наследованию традиций городской культуры.

Таким образом, внутренний смысл города составляют пространства его существования, в создании и развитии которых город видит свою главную задачу. Смысл современного города отличается от смысла города прошлого. Город прошлого был включен в производство и торговлю. Нынешний смысл

города – производство коммуникации, обеспечение отдыха, организация притягательного культурно-исторического пространства (смыслообразующего содержания) для всего государства. Самые важные пространства существования города соотносятся с традиционными смысловыми пространствами – культурно-историческое пространство, пространство перспективы, пространство открытой коммуникации, пространство отдыха и развлечения (игровое пространство), информационное пространство.

Культурно-историческое пространство. Город увязывает все свои проекты реконструкции и реставрации в единый проект «Расширение наследия». Здесь необходимы исследования так называемой пространственной карты города.

Данная карта города должна представлять собой очертания площадей, создание и развитие которых отнесено к тем или иным периодам во времени. Например, в городе Киеве – Крещатик, район Золотых Ворот, Киево-Печерская Лавра, Левобережье и т.д. Мы должны получить временную карту культурных фрагментов города. Эта карта должна существовать для оценки тех или иных ремонтов и реставрации в городе, для планирования сочетания эпох и стилей, для правильной организации полифонии культурных пластов.

Пространство перспективы. Столичный город выступает здесь как источник осмысленной перспективы для всего пространства страны. Город оказывается не Центром в пространстве, но источником перспективы во времени, то есть источником смысла будущего. То, что делает столичный город, служит примером для других городов, то есть служит перспективой во времени. Для Харькова как для столицы Слобожанщины важно сформировать пространство перспективы. Поэтому проекты любого развития города должны носить не просто универсальный характер, они должны быть притягательны также и формой своей разработки и продвижения. Они должны: 1) широко обсуждаться; 2) публиковаться в расширенном виде; 3) направляться в другие города, в Россию, в Европу; 4) осуществляться открыто, обсуждаться после осуществления. В этом контексте интересно исследование «Образ будущего города», которое проводим со студентами в рамках курса «Город как социальная система»: как студенты представляют себе работу в городе, жизнь в городе (или за городом), отдых и развлечения в городе, общение в городе, непрерывное образование в городе, и самое главное – самореализацию в городе.

Отдельно вопрос перспективы должен увязываться в связи с проблемой «властного конфликта»: действия городской власти должны быть осмысленными и притягательными для государственной власти. Город может показать пример государству, как осуществлять и продвигать проекты будущего.

Пространство коммуникации. Город в своём основном предназначении все меньше становится центром производства, все больше становится местом общения, отдыха и развлечения. Город занимается формированием новых публичных пространств, стратегическим планированием перспективы,

образованием и развитием элиты. В связи с этим вопрос организации открытого коммуникативного пространства для города становится главнейшим вопросом. Например, Харьков – не просто открытый город, но и толерантный, – это его главное качество в пространстве коммуникации, где человеку любого уровня образования и благосостояния гарантируется право на общение без искусственных границ.

Информационное пространство. Информационное пространство города – это пространство формирования большей части событийной новостной информации по количеству и формирование содержательной части этой информации.

Если говорить о восприятии информации в регионах, то необходимо провести исследование по удовлетворенности столичной информацией в регионах, что архиактуально особенно в условиях разного рода кризисов.

Таким образом, мы видим, как различные смысловые пространства города включаются в структуру ресурсных полей культуры города, в структуру социальной памяти города. В настоящее время чётко просматриваются перспективы развития культурно-исторического пространства города, концентрация социальных и духовных императивов современного города вокруг оси культурной децентрализации.

Литература

1. Ортега-и-Гассет Х. Человек и люди // Избранные труды. – М., 1997. – С. 480 -698;
2. Урбанизация в формировании социокультурного пространства // Город и человек. – М., 2000;
3. Сайко Э. В. Город как особый организм и фактор социокультурного развития // Город как социокультурное явление исторического процесса. – М., 1995. – С. 11- 44;
4. Устьянцев В. Б. Культура и социальная память // Закон возрастания роли культуры. – Саратов. 1998. – С. 20.
5. Туровский М. Б. Философские основания культурологии. М. 1997. – С. 338.
6. Бутенко И. А. Постмодернизм как реальность, данная нам в ощущениях // Социс. – 2000. – №4. – С. 6.
7. Заковоротная Н. В. Информационные технологии: индивидуализм и тотальность // Человек и город. – М., 2000.

Радионова Л.А., канд. филос. наук, доц.,

Стойкова Д.А., студентка

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ВЛИЯНИЕ ПЕРЕНАСЕЛЕННОСТИ ЗЕМЛИ НА ПОВЕДЕНЧЕСКУЮ МОДЕЛЬ ГОРОЖАН И СОВРЕМЕННЫЙ ОБЛИК ГОРОДА

Постановка проблемы. Сегодня в быстро изменяющемся мире люди ведут активную жизнь, часто перемещаются в различные части района, города,

страны, мира, нередко испытывают психологические перегрузки. Они ежедневно находятся в плотном контакте с современной городской средой, несущей непрерывный поток информации. Улицы, переполненные транспортом и людьми, вызывают напряжение, волнение, иногда стрессовые состояния, при этом человек вынужден постоянно решать деловые вопросы, совершать встречи в различных частях города. Этот процесс постоянно усугубляется в связи с постоянным увеличением абсолютного количества населения планеты и особенно его плотности в территориях заселения.

Архитектурная среда должна помочь человеку в этом процессе адаптации к изменяющимся ритмам, существующим в современных городах. Понять конкретные потребности людей в организации среды и решить существующую проблему невозможно без анализа системы, которая рассматривает взаимную связь и взаимное влияние архитектурной среды, количества и особенностей поведения человека.

Анализ последних исследований и публикаций. Тема «человек в среде и обществе» рассматриваются сегодня целым рядом наук, при этом большинство из них ставит задачей обеспечить человеку безопасное и долговременное проживание на планете.

Изучение проблем населения представлено в научных трудах украинских демографов, экономистов, психологов и социологов С. И. Бандуры, Д. П. Богини, Ф. Д. Заставного, В. И. Куценко, Э. М. Либановой, Н. М. Лакизи-Сачук, И. И. Лукинова, О. М. Паламарчука, В. А. Скуратовського, А. В. Степаненко и др., а также зарубежных ученых А. Я. Боярского, А. Г. Вишневського, А. Г. Волкова, О. Я. Кваши, Е. Коула, Г. И. Лернера, Т. Мальтуса, М. Мацуры, Ф. Ноутстайна, Т. Ю. Сидоренко, П. А. Флоренского и др.

Особенностям организации архитектурной среды и её восприятию человеком посвящены работы Р. Арнхейма, А. А. Барабанова, М. Г. Бархина, Е. Л. Беляевой, В. Л. Глазычева, К. Дея, А. В. Иконникова, В. А. Колясникова, Т. Н. Корепиной, Ю. И. Короева, А. Э. Коротковского, А. В. Лемегова, И. Г. Лежавы, К. Линча, О. Нимейера, И. А. Страутманиса, В. А. Филина, Л. П. Холодовой, В. Т. Шимко, Т. Тис-Эвенсена.

Процессы моделирования пространственного поведения человека описаны М. Березиным, А. В. Крашенинниковым, М. С. Коганом, Л. Николовым, П. Пиаже, М. Спиваком, М. Черноушеком.

При всей объёмности раскрытия темы, которую можно сформулировать выражением «человек – общество – городская среда – архитектурное пространство», в рассмотренных источниках недостаточно изучены взаимосвязь и взаимовлияние демографических проблем перенаселения планеты, архитектурной среды и поведения человека.

Цель статьи. Изучение последствий игнорирования проблемы бесконтрольного увеличения темпа роста населения на поведенческую модель человека, а также социальный и визуальный облик города.

Объектом исследования является взаимосвязь между организацией архитектурной среды и поведением человека в кризисных ситуациях.

Предметом исследования являются закономерности и последствия взаимного влияния поведения человека и организации архитектурной среды человека (в условиях бесконтрольного увеличения численности населения).

Задачи статьи:

1. Обобщить опыт исследования поведения человека в условиях перенаселённости в архитектурной среде.
2. Проанализировать влияние последствий перенаселённости на поведенческие реакции человека.
3. Раскрыть основные современные тенденции и подходы к проектированию архитектурной среды, основанные на поведенческих стереотипах.

Изложение основного материала исследования.

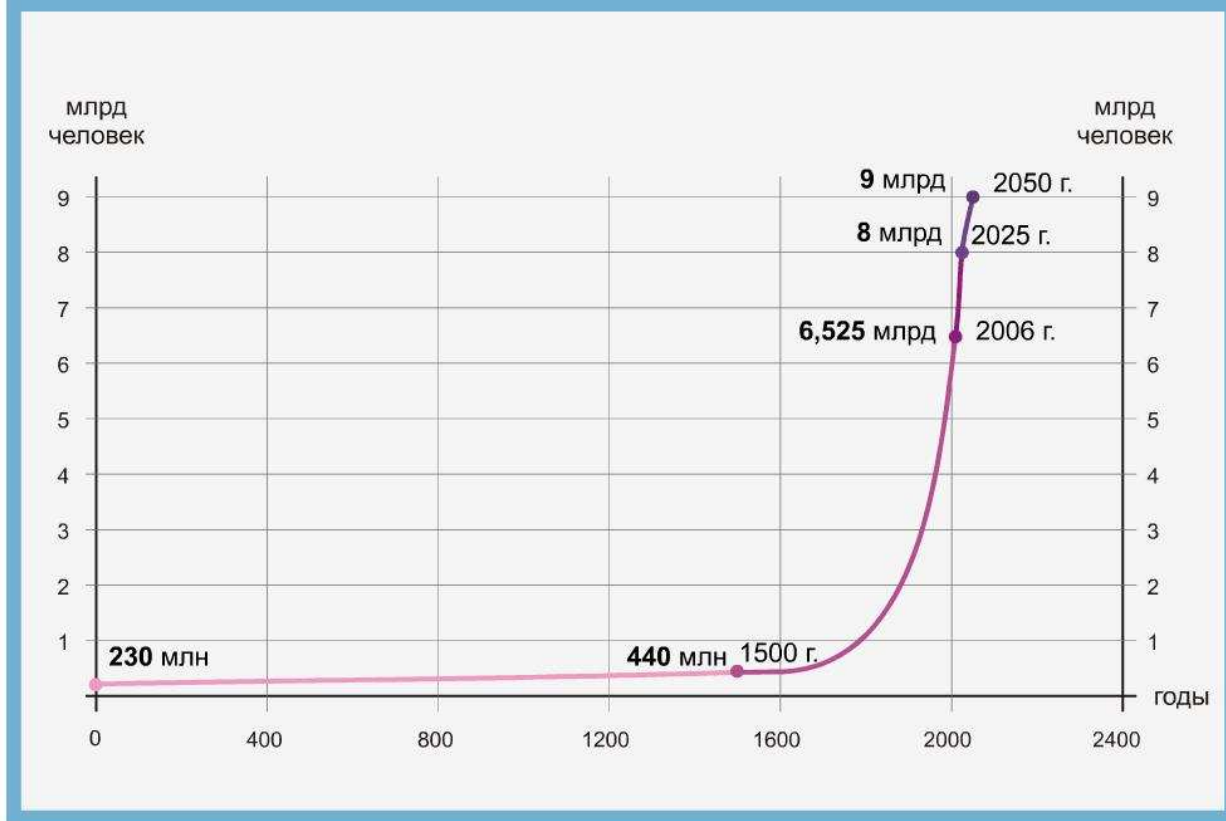
В современном мире прослеживается негативная тенденция разрастания мировых кризисов. Т. Ю. Сидорина в учебном пособии «Философия кризиса» выделяет четыре основные глобальные проблемы современности: духовный кризис, экологический кризис, технологическое развитие и стремительный рост численности населения («демографический взрыв») [9].

Первые попытки изучить этот вопрос «демографического бума» связаны с именем Томаса Мальтуса. Он утверждал, что численность населения возрастает с геометрической прогрессией, а ресурсы Земли только – в арифметической. Он рассматривал этот вопрос не только со стороны великой трагедии, он также говорил о том, что данное явление способствует увеличению бедности и нищеты населения.

Американский демограф Фрэнк Ноутстейн, один из авторов концепции демографического перехода, объясняющей смену типов воспроизводства населения, связывал демографическую ситуацию с прохождением странами четырех стадий демографического развития, и на каждой из них рост населения, социальный прогресс и экономическое развитие связаны воедино.

Ныне огромная численность людей воспринимается человечеством как норма, считается, что это никак не влияет на будущее. Но на самом деле уже сегодня мы переступили грань дозволенной нормы, и, по мнению учёных, положение все больше усугубляется. Чтобы проследить это, необходимо лишь проанализировать, что 35-40 тысяч лет назад на Земле насчитывалось всего около 1 млн. представителей популяции человека. В 1900 г. численность населения превысила рубеж 1,6 млрд. человек, а к 1960 г. она достигла 3 млрд. человек. Это означает, что для удвоения мирового населения потребовалось более 60 лет. Но прогнозы не оправдались – следующее удвоение (6 млрд.) произошло всего через 39 лет (1999 год). Доказано, что темпы роста населения подчиняются экспоненциальному закону (рис.1).

РОСТ ЧИСЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ЗЕМЛИ

Рост численности Земли в нашу эру.

Рис. 1. Рост численности населения Земли

Ученые выделяют ряд характерных негативных последствий данного явления, среди которых: нанесение вреда экосистеме планеты, необратимое истощение ресурсов Земли, вытеснение животного и растительного мира, а также угроза жизни самого человечества. Но многие забывают о нематериальных, незримых элементах жизненного цикла человека, но от того не менее важных, – это социальный облик, поведенческая модель как индивида, так и социума в целом. Эти факторы, по мнению Б. Б. Прохорова, также изменяются под действием глобальной проблемы перенаселения.

Каждый хоть раз в жизни ощущал дискомфорт, находясь в переполненном помещении или толпе. Эта переполненная комната – мини-модель перенаселённой планеты. Экспериментальным путём психологи выяснили, что у разных людей будет разное поведение в данной среде: мы можем попытаться раствориться в толпе, посредством абстрагирования, можем постараться покинуть комнату либо же возможно продуцирование нездоровой поведенческой модели и даже агрессии. Из этого можно сделать вывод, что перенаселённость – некомфортная для человека среда. И если комнату мы можем покинуть – прервать воздействие скученности на наши эмоции,

поведение и социальные нормы, то в случае с плотностью населения Земли эти негативные факторы приведут к необратимым процессам.

Мы рассмотрели эту проблему на основе серии опытов Джона Б. Калхуна. Он изучал проблему перенаселённости на крысах, которые ведут себя в естественной среде как социальные животные. Учёный создал условия, при которых группа испытуемых крыс увеличила свою популяцию – вдвое превышающую норму для комнаты 3 на 4 метра. И наблюдал за их поведением в течение продолжительного срока (около 16 месяцев). Исследования показали, что «вариации поведения крыс, демонстрируют феномен, который Калхун назвал *behavioral sink* – поведенческой клоакой».[7]

У животных наблюдались приступы повышенной агрессии; имея возможность перераспределиться равномерно по отведённой территории, самцы постоянно дрались за доминирование в иерархической системе, иногда «наблюдались признаки патологии; они как будто «сходили с ума»; нападали на самок, крысят...»[7] – появлялись склонности, не свойственные этому биологическому виду в естественных условиях. Это поведение можно сравнить с поведением заключённых в разных по наполнению тюрьмах. «Было обнаружено, что в переполненных камерах был значительно выше уровень смертности, убийств, самоубийств, заболеваемости и дисциплинарных проблем» [7].

В 1996 году в Иране было проведено исследование, целью которого стало рассмотрение применения экспериментов Калхуна в социальной среде человека. Результаты дают понимание, что, как и на крыс, так и на человека, при факторе воспроизведения популяции большое влияние имеет перенаселённость. Женщины, живущие в многоэтажных домах, имели меньшее количество детей, при этом женщины, живущие в отдельных домах или домах с малым количеством проживающих в нем семей, имели более желаемую беременность. Эти результаты не зависели от различий этих семей в демографическом, социальном или экономических планах.

Все вышеприведённые исследования, проводимые в разных странах в разное время «рисуют» перед нами картину из поэмы Данте Алигьери «Божественная комедия» – первой части произведения под названием «Ад». Вот то будущее, что предначертано человечеству, если никак не воздействовать на данное положение, либо не искать пути решения.

А если стал порочен целый свет,
То был тому единственной причиной
Сам человек: лишь он — источник бед,
Своих скорбей создатель он единый... [5].

Наиболее гуманным из всех способов решения данной проблемы ряд учёных называют изменение среди обитания человека таким образом, что бы она могла нивелировать негативные последствия, вызванные перенаселённостью Земли.

Человеку свойственно отображать все изменения, скачки, происходящие с ним в облике окружающей его среды – городе. Город всегда вбирал в себя

личностные качества социума. Городская система как живой организм очень чутко реагирует на все изменения, кризисы, феномены, происходящие в обществе населяемых его людей. Семантика отношений город-горожанин, или, как определял В. Л. Антонов, «среда-человек» [3], отражались и отражаются на композиции города и его визуальном восприятии.

Кризисное положение при перенаселении воспринимается как стрессовая ситуация как для человека, так и для среды его пребывания.

Все люди по-разному реагируют на стрессовые ситуации. Ганс Селье в своей книге «Стресс без дистресса» разделяет людей на две категории [8]. Это «черепашки» и «скаковые лошади». Для поведенческого типа «черепашки» характерно неадекватное поведение при стрессе, зачастую стресс и критические ситуации становятся следствием надрыва личности. Для людей типа «скаковые лошади» характерно проявления себя в творческом русле, для них стресс – это толчок к активным действиям. Архитекторы и градостроители в своём творчестве также отображают эти две крайности. Одни регрессируют путём отстранения от глобальных проблем человечества и отхода от реалий, другие же мобилизуют весь творческий потенциал и опыт работы на создание идеальных городов будущего, которые бы помогли решить многие из возникших проблем.

По мнению С. А. Шубович, «устойчивое развитие города базируется на стабильных явлениях, закреплённых в его прошлом и проецируемых на будущее, которое в силу специфики профессии архитектор всегда стремится постичь» [11].

Кисё Курокава так охарактеризовал город будущего: «Идеальный город XXI века – это открытый город, который никогда не остановится в росте. Нам нужна система, которая сможет гибко реагировать на перемены. Говоря о генеральном плане будущего, следует иметь в виду собственно генеральную систему» [2]. Первый идеальный город встречается в Библии, вход к которому проходит через Райские врата. В метафорическом смысле архитектор – это проводник человечества от Ада к Раю, посредством своего творчества, как Вергилий был проводником Данте в его поэме «Божественная комедия».

В начале 70-х годов М. Спивак рассматривал в своей теории «архетипических мест» номенклатуру поведенческих стереотипов, выделяя тринадцать жизненно важных функций: «еда», «сон», «общение», и т. п., а также ряд менее привычных для нас: «обозначение и охрана личной территории», «игра», «борьба за место в групповой иерархии». Причём, по его мнению, «каждая из них имеет свою модификацию и предъявляет свои требования к пространственной среде в зависимости от жизненного цикла, в котором находится индивид» [4].

А. Л. Титов систематизировал типы и характеристики пространств, в соответствии с особенностями поведения и эмоциональным состоянием человека (Таблица 1) [10].

Таблица 1. Тип пространства – форма поведения (по А. Л. Титову)

Тип пространства	Характеристики пространства	Основные аспекты, влияющие на поведение	Основное эмоциональное состояние	Характерные особенности поведения
открытое	наличие протяжённых незастроенных участков, хорошая просматриваемость прилегающих территорий	протяжённость, достигаемость ориентиров и пунктов назначения	естественное	естественный темп движения, отсутствие напряжённости и стрессовых реакций
полуоткрытое	чередование плотно застроенных участков и открытых территорий, периодическое ограничение обзора	ритм изменения окружения (частота смены пространств), видимость ориентиров	настороженное	«рваный» темп движения (частое чередование ускорений и остановок), насторожённость
закрытое	плотно застроенные территории, отсутствие больших открытых пространств, возможности обзора постоянно ограничены	дистанции до элементов ограничения движения, видимость ориентиров	активное	быстрый темп движения, отсутствие остановок и размышлений, стремление выбраться на комфортный участок

Из таблицы видно, что пешеходу в городе необходимо достаточное количество открытых пространств, но существующая плотность и высота застройки продиктована высокой деловой и творческой активностью, требующей постоянных контактов и взаимодействий.

В таком пространстве мы видим и обратную зависимость, когда поведение, в свою очередь, буквально диктует принципы пространственной организации. Главным же для архитектора является процесс воздействия формы, который и был прослежен в данном исследовании.

Выводы. В заключении необходимо отметить, что взаимосвязь между формой пространства архитектурной среды и поведением человека проявляется в особых движениях, эмоциональных состояниях, жестах, а также других действиях человека, указывающих на состояние внутреннего комфорта или дискомфорта, напряжения или расслабления. И при этом, в первую очередь, если ориентироваться на ключевые принципы поведения, необходимо учитывать две основные формы поведения: активную и пассивную, процесс освоения среды и отдых.

Пространство должно гармонично сочетать свойства открытого и закрытого типа, «внутреннего» и «внешнего», интерьера и экстерьера, уюта и свободы. В природе есть множество примеров естественной организации

пространств: долины с деревьями, ущелья, пещеры и, с другой стороны, луга, пустыни, равнины, озёра. Не случайно так часто в городской застройке используются элементы озеленения – деревья и газоны, а также фонтаны и бассейны, и каждое пешеходное пространство должно содержать эти элементы, чтобы включать природные сценарии, основанные на средовых архетипах.

Примером может служить творчество современного французского архитектора Винсана Каллебо, целью которого является не только визуальное удовлетворение, а и решение глобальных проблем человечества. Всей своей деятельностью он призывает людей задуматься над глобальными кризисами нашей планеты и осознать глобальность будущих изменений. В одном из своих проектов он рассматривает и проблематику перенаселения, которое приведёт за собой и проблему голода, и истощение грунта. Все это учтено и нейтрализовано в его проекте Ферма-небоскрёб. Здание устроено таким образом, что человек не будет ощущать себя как в многоэтажке – «одним среди многих», человек погружается в этом здании в естественную среду обитания, воссоединяется с лоном природы за счет применения принципов эко-архитектуры. Поэтому мы считаем, что основные выходы для решения проблемы перенаселённости, уменьшение изменения социального и визуального городского пространства человечество должно искать в природе.

Литература

1. Calhoun J. B. (1962). Population density and social pathology. Scientific American 206, 139-148.
2. Анисимов А. Н. Синергетический метод градостроительного проектирования // Известия вузов. Архитектон. 2008. № 22. URL: http://archvuz.ru/numbers/2008_22/k36
3. Архитектурная композиция как система "среда - человек" / В. Л. Антонов, С. А. Шубович; Гос. НИИ теории и истории архит. и градостр.-ва. – К., 1999. – 71 с.
4. Березин М. П. Пространство – восприятие – поведение. // Строительство и архитектура Ленинграда. №7 за 1975 г. – Ленинград: Лениздат, 1975 г. с. 39–42.
5. Данте Алигьери «Божественная комедия» – «Альфа-книга», 2013 г. (Ч. 16 п., 118).
6. Прохоров Б. Б. Экология человека. Социально-демографические аспекты. — М.: Наука, 1991. — 111 с.
7. Роджер Р. Хок. 40 исследований, которые потрясли психологию. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2003. – 416 с.
8. Селье Г. Стресс без дистресса / Г.Селье. – М.: Прогресс, 1982 – 287 с.
9. Сидорина Т.Ю. Философия кризиса: учеб. пособие / Т.Ю. Сидорина. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 449 с.
10. Титов А. С. Организация архитектурной среды и поведение человека автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. архитектуры : спец. 18.00.01) [Теория и история архитектуры, реставрация и реконструкция ист.-архитектур. наследия] – 22 с.
11. Шубович С. А. Методика проведения учебной практики в малом городе как начальный этап архитектурного мониторинга в процессе образования. – URL: <http://issuu.com/olesyachagovets/docs/>.

Сериков Я. А. канд. техн. наук, доцент,
Охрименко В. В. студент,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ИНФОРМАТИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВА И СОЦИОТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Глобализация процесса информатизации общества, начало которого положено в последние десятилетия XX века, сгенерировала новую глобальную социотехнологическую проблему – проблему информационной безопасности человека и общества. Существо этой проблемы состоит в следующем. Многие важнейшие интересы человека, общества, государства, да и всей мировой цивилизации уже в настоящее время в значительной степени определяются состоянием окружающей их информационной сферы. Поэтому целенаправленные или непреднамеренные воздействия на информационную сферу со стороны внешних или же внутренних источников могут наносить значительный ущерб этим интересам и представляют собой угрозы для безопасности человека и общества. Так, например, в докладе Всемирной организации здравоохранения «О состоянии здравоохранения в мире в 2001 г. Психическое здоровье: новое понимание, новая надежда» приведены данные, указывающие на то, что средства массовой информации, как элемент информационной среды, оказывают воздействие на психологическое состояние человека и, как следствие, – на социальную среду.

Информационная безопасность – это такое состояние защищённости информационной среды общества, которое обеспечивает её формирование и развитие в интересах граждан, организаций и государства.

Осознание непосредственной связи между состоянием информационной среды общества и возможностями достижения важнейших интересов человека и общества произошло практически за последнее десятилетие. И, тем не менее, ряд государств уже разработали свои национальные доктрины в области обеспечения информационной безопасности, а также концепции государственной политики по её обеспечению. С 1998 г. разрабатывается и проект Международной концепции информационной безопасности.

Необходимо отметить, что проблемы обеспечения информационной безопасности государства, общества и отдельного человека в значительной степени взаимосвязаны, хотя вполне естественно, что их основные интересы существенно различны. Так, например, на современном этапе развития общества интересы личности заключается в реальном обеспечении своих конституционных прав и свобод, личной безопасности, повышения качества и уровня жизни, возможности физического, интеллектуального и духовного развития. Интересы общества состоят в достижении и сохранении общественного согласия, повышении созидательной активности населения, духовного развития общества. Интересы государства заключаются в защите

конституционного строя, суверенитета и территориальной целостности страны, установлении и сохранении политической и социальной стабильности, обеспечении законности и правопорядка, развитии равноправного международного сотрудничества.

Совокупность перечисленных выше важнейших интересов личности, общества, государства и образует национальные интересы страны. Их реализация и проекция через информационную среду на общество и должны обеспечить стабильное развитие общества, его социальной, культурной среды через управление информационными потоками в сочетании с обеспечением информационной безопасности.

Шубович С. А., д-р архит., профессор,
Доценко О. В. студентка,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ОСОБЕННОСТИ КОМПОЗИЦИОННОГО ПОСТРОЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ САДОВО-ПАРКОВЫХ АНСАМБЛЕЙ (XVIII-XXI ВВ.)

Современная эпоха, отмеченная процессами глобализации и развития высоких технологий, придаёт особую актуальность поиску новых решений в сфере, максимально отражающей духовные и генетические запросы человека – ландшафтной архитектуры. Садово-парковое искусство относится к синтетическим видам искусств, сложность которого обусловлена его операторами – неодушевлёнными вещами и живыми существами – растениями. Садово-парковые ансамбли обладают значительным потенциалом в развитии взаимосвязей человека и природы. Сохранение и развитие садово-парковых ансамблей имеет большое значение для сохранения здоровья населения, восстановления эмоциональных и психических сил. Однако вторая – художественная составляющая садово-паркового искусства – обуславливает перенесение акцента в отношениях человека и природы на философию этих отношений, на одухотворяющее качество естественной природы и извечное желание человека преобразовать это качество, исходя из мировоззренческих позиций времени. В связи с этим каждый новый этап развития человеческого общества оказывает влияние на садово-парковое искусство, а развитие и усложнение структуры деятельности и сферы интересов человека вызывает необходимость отразить их в усложнении структуры садово-паркового объекта.

В связи с этим, основной проблемой является несоответствие традиционной структуры существующих садово-парковых ансамблей и новых потребностей населения. В связи с этой проблемой актуализируется потребность в формулировке новых задач, разработке новых подходов и методов проектирования и реконструкции парковых территорий.

Исторические садово-парковые ансамбли Украины в основном были созданы в период классицизма (XVIII – нач. XIX вв.). Архитекторы, вдохновляясь знаменитыми парками Европы, Петербурга и Москвы, создавали уникальные ансамбли. Композиция парков была построена на регулярности и осевой жёсткости, но при этом сохраняла региональные традиции.

В XIX веке садово-парковые ансамбли Украины формировались под влиянием идей романтизма. Это было связано с философскими концепциями того времени. Парки получили более свободную планировку, в которой доминирующее значение имел природный ландшафт.

Современная эпоха характеризуется формированием общемировой массовой культуры. Общественные сады начали занимать ведущее место в садово-парковой культуре.

Современные европейские парки – это многофункциональные парки, разделённые на тематические зоны. Большинство столичных парков – настоящие произведения ландшафтного искусства, основанные на принципах ландшафтного урбанизма, который создаёт понятную систему взаимодействия природы и города.

Таким образом, композиционные особенности современных садово-парковых ансамблей Украины должны базироваться на европейском опыте с учётом специфики региональных традиций.

ІСТОРИЯ, ЛЮДИНА, ПОВСЯКДЕННІСТЬ В КУЛЬТУРНОМУ ЛАНДШАФТІ МІСТА

Архипова Ю. В., доцент,
Амирова М. А., студентка,
НОУВПО Гуманитарный университет г. Екатеринбург, Россия

К ВОПРОСУ О СОДЕРЖАТЕЛЬНОЙ СТОРОНЕ БРЕНДА ГОРОДА

Усиление конкуренции между городами в борьбе за ресурсы заставляет активно заниматься их брендингом. Екатеринбург – современный город с широкими возможностями развития, который нуждается в сильном бренде. Чтобы образ города был цельным, а его концепт – «территория творчества и больших возможностей» – понятным целевым аудиториям, в основе бренда города должна лежать культурная составляющая.

В современном мире наблюдается процесс усиления конкуренции за факторы производства и ресурсы. Конкурируют между собой страны, регионы, города, которые борются за привлечение инвестиций, новейших технологий, квалифицированных специалистов, туристов и т. д. В целях повышения конкурентоспособности страны, региона, города власти активно занимаются их «брендингом», т. е. формированием образа, привлекательного для целевых аудиторий.

Современный город, который принято считать центром цивилизации, аккумулирующим ее основные материальные и духовные ценности, в формате рыночных отношений просто обязан быть брендом. В этом залог его экономической успешности и инвестиционной привлекательности и, как следствие, возможности культурного развития.

Чтобы стать брендом, город должен обладать устойчивым набором оригинальных характеристик, образных представлений, восприятий, позволяющих целевой аудитории идентифицировать его, выделить в ряду других. Важнейшими составляющими бренда города, безусловно, являются элементы его символики – герб, флаг, гимн, слоган. Они не только свидетельствуют о том, что речь идет о муниципальном образовании, но и дают его символьную характеристику, связанную с историей и современными ценностями города. Другой составляющей городского бренда является его экономическая структура, наличие развитой промышленности и благоприятных условий для развития бизнеса. Немаловажную роль в представлениях о городе играют также деятельность органов местного самоуправления и персональный имидж руководителей, а также политические предпочтения горожан. И наконец, образ города немыслим без его культурной составляющей, которая складывается не только из наличия большого количества учреждений культуры, но и из мироощущения самих горожан, их культурных способов самовыражения.

Екатеринбург – крупный современный город со своим уникальным обликом и широкими возможностями развития. По мере того как возрастает его привлекательность для различных потребительских групп, идет формирование его бренда. Программный Совет стратегического развития Администрации города Екатеринбурга активно занимается вопросами продвижения города как евроазиатского политического и бизнес-центра (обыгрывается выигрышное географическое положение мегаполиса – расположение на границе Европы и Азии), крупнейшей транспортной развязки международного значения, туристического региона (рассматриваются возможности привлечения туристов разных типов: от паломников и историков, желающих посетить место гибели последнего российского императора, до любителей горнолыжного отдыха), места значительнейших спортивных и культурных событий [см.: 1].

Важнейшая проблема, с которой сталкиваются специалисты, занимающиеся брендингом Екатеринбурга, состоит в том, чтобы собрать воедино разрозненные (а порой и взаимоисключающие) характеристики городского образа, чтобы с его помощью оказывать воздействие на совершенно разные группы целевой аудитории. Например, «потребители» бренда Екатеринбурга – это горожане, жители Свердловской области, туристы, бизнесмены, собственно потребители «продукта», производимого на территории Екатеринбурга и Свердловской области, местные, а также федеральные и иностранные инвесторы. Все они имеют свои представления о том, каким должен быть этот город.

Значительная культурная дистанция между жителями города и западной общественностью, рассматривающей уральскую столицу как сферу своих экономических или познавательных интересов, осложняет процесс формирования бренда. Иностранные инвесторы и туристы ищут в Екатеринбурге, в первую очередь, типичные черты европейского города, в котором комфортно и безопасно вести бизнес и отдыхать. Именно таким показали город, презентуя его Международному выставочному комитету как претендента на проведение выставки «ЭКСПО-2020». Но екатеринбуржцы в этих роликах не узнали своего города. Разница точек зрения, культурных парадигм переводит вопрос формирования региональных брендов в сферу прежде всего культурной и межкультурной коммуникации.

Поиск общих для всех целевых аудиторий представлений о городе, которые должны лечь в основу конструкции бренда Екатеринбурга, следует вести в культурной сфере. Екатеринбург – крупнейший культурный центр: в городе более 50 библиотек, около 30 музеев, 20 театров, множество музыкальных площадок, где можно послушать музыку разных стилей и направлений. Именно культурный облик города позволяет соединить такие антиномии, как новаторство и классика, уникальность и типичность. Знаменитый екатеринбургский street-art дает представление о городе как о типичном западном мегаполисе, где царит свобода художественного самовыражения. И вместе с тем работы уральских мастеров street-art'a неповторимы, поскольку связаны с реалиями, ценностями и мифологией самого

города. Будь то граффити в микрорайоне Заречном, где по договоренности с администрацией Верх-Исетского района уличные художники разрисовали несколько домов, превратив их в настоящие произведения искусства. Или проект Владимира Абиха и Славы PTRK «Уличная грязь», главной идеей которого стало рождение произведений искусства прямо из грязи под ногами жителей уральского мегаполиса.

Слоган Екатеринбурга звучит как «Возможности без границ». В его создании участвовали сами горожане, чей художественный потенциал невозможно не учитывать при создании бренда города. А как раз демонстрации этих возможностей, свободы выбора и самовыражения так не хватает в официальном образе уральского мегаполиса, формируемом властями города.

Программный Совет стратегического развития города совместно с несколькими городскими организациями и учреждениями культуры реализует стратегическую программу «Екатеринбург – мегаполис культуры и искусства» и предлагает рассматривать город как «территорию творчества» [см.: 2]. Признавая многоаспектность и смысловую насыщенность культурного пространства города, авторы проекта делают акцент на развитии сферы профессионального искусства и творчества. «На Урале всегда производится художественный продукт очень высокого качества», – утверждают авторы проекта. Этим обусловлено стремление Администрации поддерживать крупные, серьезные, профессиональные проекты (Уральская индустриальная биеннале современного искусства, Уральский филиал Государственного центра современного искусства, Центр современной культуры, Галерея современного искусства, фестиваль «Стенография» и др.).

А вместе с тем поддержка малых проектов, каждый из которых может стать сильным информационным поводом и получить широкое освещение в СМИ, делает ничуть не меньший вклад в бренд города. Более того, именно малые проекты никому еще не известных мастеров поддерживают идеологическую составляющую бренда Екатеринбурга – «Возможности без границ» и «Территория творчества». Проект Тимофея Ради «Улучшения на районе», благодаря которым светильники перед Оперным театром украсили два оранжевых абажура, за несколько месяцев из общегородского стал международным. В конце 2013 года Тимофей Радя был назван журналом «Форбс» самым перспективным уральским художником.

Благодаря «Улучшениям на районе» мировая общественность увидела Екатеринбург как город, в котором горожане творят, созидают, обогащая культурное пространство своего города. А горожане взглянули на свой город не только как на «уральскую столицу», «промышленный мегаполис», «границу Европы и Азии», а как на свой город, который они сами могут сделать красивым и уютным.

Таким образом, в основе официального бренда Екатеринбурга должна лежать культурная составляющая. Именно в работах уральских мастеров разных форм и жанров ярче всего может быть выражен ключевой концепт: «Екатеринбург – территория творчества и больших возможностей».

Переданный в виде ключевого сообщения и растиражированный СМИ, он будет понятен основным группам целевых аудиторий и позволит, наконец, представить образ города цельным и непротиворечивым.

Литература

1. Информационный портал Екатеринбурга. – URL: <http://www.ekburg.ru/aboutcity/>
2. Стратегический проект «Екатеринбург – территория творчества» // Учреждения культуры: справочник руководителя. – URL: <http://www.cultmanager.ru/magazine/archive/101/2749/>

Будко В. В., д. филос. наук, профессор,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ПРИЗРАКИ ЭКСТЕНСИВНОГО РАЗВИТИЯ ГОРОДА

Экстенсивное развитие города состоит в поглощении первичного пространства новыми объектами и средствами связи (новостройками, сетями механической и электромагнитной связи). Новое сулит многообразие возможностей и потому удовлетворение потребностей. Множатся новостройки, учреждения сферы услуг, производственные предприятия, торгово-финансовые учреждения, места отдыха. В них сосредоточены возможности трудоустройства, карьерного роста, налоговых поступлений и т. д.

Первичное пространство города – это территория, объединившая людей по основному виду деятельности (торговле, приёму и отправке грузов, машиностроению, металлургии, химической промышленности и т. д., наконец, научными исследованиями или воинской службой). Первичное пространство города ограничено вширь, глубину и высоту природными условиями, техническими средствами и экономической целесообразностью. Технические средства усовершенствуются, экономическая целесообразность изменчива, поэтому первичное пространство города может меняться.

Чтобы первичное пространство города изменилось, технические средства или экономическая целесообразность должны стать градообразующим фактором, т. е. изменить основной вид деятельности, объединяющий людей. Побочные виды деятельности, обслуживая и дополняя основной вид деятельности, насыщают жизнь города, интенсивно развивают его, не посягая на первичное пространство города.

Когда побочные виды деятельности становятся самодовлеющими и замещающими основной вид деятельности, они требуют собственного пространства. Последнее приобретается путём поглощения первичного пространства города и охвата новых территорий. Жизнь города не насыщается, а разнообразится массовыми профессиями и увлечениями, требующими новых пространств. Город развивается вширь, вглубь, не насыщая, а разбавляя

разнообразием деятельности единицы объёма городского пространства. Это экстенсивное развитие.

Не становясь основными, градообразующими видами деятельности и не насыщая их своим дополнением, побочные виды деятельности ослабляют силу градообразующих видов деятельности. При этом пространственные расширения города выглядят признаком его развития. Более внимательный взгляд обнаруживает признаки механического присоединения к городу инородного ему – городов-спутников, пригородов, индивидуальных построек. Возникающие из такого присоединения конгломераты создают видимость, призрак развития города.

Не менее заметны призраки развития города, возникшие из поглощения первичного пространства города точечными застройками между зданиями, в парковой и лесопарковой зонах. Призраки экстенсивного развития служат автостоянки вне дворов и во дворах, парковка автомобилей на дорогах и тротуарах, стихия торговых точек и мест отдыха.

Вырождение интенсивной, внутренней жизни города в престижное поглощение первичного пространства города лишило людей навыков и желания самоуправления. А ведь самоуправление – важнейшее средство интенсивного развития города.

Самоуправление, начинающееся с многоквартирных домов и улиц, позволяет точно оценить возможности сохранения старого и замены его новым в укладе жизни общины. Оно приучает вписывать потребности увеличения индивидуального пространства в возможности коллективного пространства, с одной стороны, и вызывает желание участвовать в поиске таких средств для удовлетворения изменяющихся потребностей одних индивидов, которые не ущемляют потребностей остальных индивидов, – с другой. При этом всегда остается приоритетным сохранение первичного пространства, допускающим насыщение новинками отдельных его частей без существенного изменения их основного назначения. Остаются деревья, цветники, детские площадки, проезжие части, тротуары, спортплощадки. Они насыщаются новыми видами растений, оборудованием, обозначением и т. п. Если в этих частях пространства помещаются торгово-развлекательные центры, предприятия бытовых услуг, автостоянки и т.п., то поглощаются первичные пространства города и возникают призраки раздольной жизни, богатства, ускорения развития.

Будущее города – в интенсивном развитии или в вырождении в конгломераты экстенсивных односторонностей.

К ВОПРОСУ О ТЕОРИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ВОЙН

*«Истинно тотальная война – это война
посредством информации. Ее незаметно ведут
электронные средства коммуникации –
это постоянная и жестокая война,
в ней участвуют буквально все.
Войнам в прежнем смысле слова
мы отводим место на задворках вселенной».*
Маршал Маклюэн

Современная глобальная геополитическая ситуация вновь актуализирует такое понятие, как «информационная война». На сегодняшний день можно часто услышать это выражение, однако смысл, вкладываемый в это словосочетание, может меняться в зависимости от дискурса. Военные, журналисты, политологи, социологи, специалисты в IT-технологиях понимают под информационной войной разнообразные формы противоборства, использующие различные средства распространения информации. Тем более что и составляющие этого теоретического конструкта – война и информация – сами по себе достаточно многозначны и широко употребительны. Всё это отражает как сложный характер данного феномена, так и отставание инструментария социальных наук.

Обратимся к истории появления данного термина. Можно выделить ряд этапов, которые проходит теория информационной войны, отталкиваясь от нулевой точки: в 1976 г. советник по науке министерства обороны и Белого дома Томас Рона впервые заговорил об информационной войне.

Рона акцентирует впервые все те аспекты, которые сегодня легли в основу информационной войны: увеличение объёма собственной информации, затруднение для противника доступа к правдивой информации, размещение в информационных потоках противника кажущейся достоверной, но фальшивой информации.

Воздействие на информационные потоки противника может привести, по его мнению, к таким результатам:

- противник поймёт неадекватность своих знаний, а благодаря этой неопределённости воздержится от агрессивных действий,
- понимая своё незнание, противник распределит свои ресурсы, чтобы закрыть все возможные выборы другой стороны, тем самым буду ослаблены шансы на победу.

По сути, эта работа на двадцать лет опередила своё время. Дальнейшее развитие информационного пространства заставило и теоретиков, и практиков

вновь вернуться к этой проблематике. В качестве этапов развития теории информационных войн можно выделить следующие:

- первый этап: начало девяностых – группа учёных авиауниверситета ВВС США, изучая войны будущего, сформулировала требования к такой войне, подчёркивая, что самым слабым местом на поле боя останется мозг солдата;
- второй этап: конец девяностых – можно считать, что он полностью «сделан» Дж. Аркиллой, который первый фундаментально осветил проблемы информационной стратегии, кибервойны и сетевой войны, а также войны информационной;
- третий этап: нулевые годы – это существенная активность практиков-военных, которые помимо информационных операций уже стали заниматься и операциями влияния, оказавшись в горниле войн последнего десятилетия
- четвёртый этап: наше время, которое ждёт ещё своих теорий и теоретиков, поскольку прошлые теоретики уже постарели и не генерируют новых идей [4].

Очевидно, что понятие информационной войны вырастает из такой широко известной дефиниции как «пропаганда». С ускоренным развитием разнообразных технических возможностей и коммуникационных технологий качественное и количественное наполнение данного термина стремительно растёт. В основе информационной войны лежат старинные много раз опробованные методы по пропаганде и «промывке мозгов», которые, однако, благодаря глобализации информационного пространства, действительно делают их оружием массового поражения. Принципиальная цель любой информационной войны – это разум каждого человека. В общем виде информационная война – это систематическое нанесение ущерба объекту посредством СМИ. Общеизвестно, что ущерб может наносить не только прямая ложь, но и правда.

Видами информационных войн являются психологическая война; кибервойна; сетевая война; идеологическая диверсия; радиоэлектронная борьба.

Среди определений информационной войны наиболее интересным нам представляется следующее **информационная война** – *явные и скрытые целенаправленные информационные воздействия систем друг на друга с целью получения определённого выигрыша в материальной сфере* [6].

Также интересным является определение известного отечественного коммуникативиста Г. Г. Почепцова: **«Информационная война** – *коммуникативная технология по воздействию на массовое сознание с кратковременными и долговременными целями. Целями воздействия является внесение изменений в когнитивную структуру, чтобы получить соответствующие изменения в поведенческой структуре*» [5].

В рамках нашего анализа хотелось бы остановиться на некоторых наиболее известных концепциях, разработанных в социологии и

коммуникативистике, авторы которых (сознательно или невольно) заложили теоретические основы ведения информационных войн.

Среди них – «теория зависимости», или, как её называл автор, американский социолог и психолог Г. Лассуэлл, *«теория волшебной пули»*. Согласно этой теории, человек беззащитен перед информационным воздействием. СМИ манипулируют человеком по своему усмотрению, и он ничего не может им противопоставить. Информационные воздействия проникают в голову человека подобно «волшебной пуле» и вызывают в мозгу необратимые разрушения. Теория зависимости оказала заметное влияние на дальнейшее развитие социально-психологических теорий информационной войны.

Во время Второй мировой войны немецкий психолог Курт Левин разработал *«теорию привратника»* (gatekeeper). Нацистское командование, испытывая трудности в снабжении армии продуктами питания, поставило перед психологами задачу переориентировать население на потребление дешёвых сортов мяса (субпродуктов). «Привратником» стала домохозяйка, которая покупает продукты на рынках. В информационных войнах такими «привратниками» являются редакторы СМИ и спин-доктора, которые контролируют поток новостей и могут изменять, расширять, повторять и изымать информацию.

Близка к «теории привратника» концепция *«лидеров мнений»*, через которых информационное оружие воздействует на массовое сознание. Изучая воздействие СМИ на аудиторию, социологи обнаружили, что своего максимума оно достигает не сразу, а спустя какое-то время (примерно 2 недели). Социологические исследования показали, что люди воспринимают информационное воздействие не непосредственно от СМИ, а через обсуждение с авторитетными для них людьми – «лидерами мнений». «Лидеры мнений» могут меняться в разных ситуациях: например, покупая автомобиль, мы интересуемся мнением опытных автомобилистов, а подыскивая зубного врача, спрашиваем совета у других людей.

Канадский философ и культуролог Маршалл Маклюэн разработал *«теорию средства»*, которая заключается в том, что новые информационные технологии (печать, радио, кино, телевидение, Интернет) приводят к сменам парадигм восприятия и понимания человеком окружающего мира. Работа, в которой он изложил свою теорию, так и называется – «Средство есть сообщение». Про М. Маклюэна писатель Том Вульф однажды сказал, что считает его выдающимся мыслителем, стоящим в одном ряду с Ньютоном, Дарвином, Фрейдом, Эйнштейном и Павловым, а канадский премьер-министр Пьер Трюдо говорил: «Я думаю, что он обладал интуицией гения», поэтому на его концепции хотелось бы остановиться подробнее. Такой анализ позволит включить рассмотрение информационной войны в более широкий цивилизационный контекст [3].

Главный методологический принцип учения М. Маклюэна можно сформулировать так: духовный и материальный прогресс человечества

определяют не орудия труда или освоение природы, не экономика, политика или культура, а технология социальной коммуникации, т. е. коммуникационные каналы, которыми располагают люди. В зависимости от доминирующих средств массовой коммуникации история человечества делится на четыре эпохи [2]:

- Эпоха «дописьменного варварства» характеризуется наивно-непосредственным отношением людей к окружающей среде. Их высшим коммуникационным достижением была членораздельная речь, воспринимаемая слухом, отсюда – формирование «человека слушающего». «Человек слушающий», использующий естественные коммуникационные каналы, жил в открытом акустическом пространстве, был лично сопричастен происходящим вокруг событиям, что способствовало гармоническому развитию его психического мира.
- Эпоха письменной кодификации нарушила духовную гармонию и «сенсорный баланс» неграмотного варвара; теперь в коммуникации главенствует не слух, а зрение, не акустическое сообщение, а умопостигаемые тексты, закодированные письменами. Приобщение к умственным операциям кодирования-декодирования смыслов сделало человека рационалистическим и расчётливым «сторонним наблюдателем исторического процесса». На смену племенному братству пришла феодальная раздробленность (детрибализация). Однако вплоть до XV века ороакустический (устный) и визуальный (письменный) каналы коммуникации находились в условиях равновесия.
- Эпоха Гутенберга окончательно покончила с природной гармонией первобытного человека. Наступила «типографская эра», давшая возможность обращаться к массовой «безличной» аудитории. Человек становится «умнее» не за счёт общения с другими людьми, а за счёт индивидуального чтения. Вместо «человека слушающего» появляется «человек смотрящий», у которого атрофированы все сенсорные каналы – слух, обоняние, осязание, вкус, зато гипертрофировано зрение. Личное мышление все больше уступает место ориентации на печатное слово и «книжные» авторитеты. Люди стали доверять «мёртвой букве» больше, чем живому слову, отчуждение приобрело в обществе угрожающие масштабы. Зависимость людей от продукции «Гутенберговской Галактики» привело к печальным последствиям. По мнению М. Маклюэна, массовые политические и религиозные движения, кровавые революции, мировые войны – все это следствие гипнотического воздействия печатных изданий. Такие уродливые черты европейской цивилизации, как индивидуализм, эгоизм и всеобщее отчуждение, национализм и безбожие, информационные перегрузки и психические расстройства, объясняются длительной монополией книги как господствующего средства коммуникации.
- Современная эпоха – синтез «человека слушающего» и «человека смотрящего» (стадия постнеокультуры). Электрические и электронные

средства связи, по словам М. Маклюэна, это «коммуникационная революция» в истории человечества. Характерная особенность современных коммуникационных средств в том, что они оказывают воздействие не на отдельные органы чувств, а на всю нервную систему человека. Окружающая реальность снова предстает в своей живой конкретности, а человек получает иллюзию соучастия в текущих событиях. К людям возвращается «сенсорный баланс» эпохи дописьменной коммуникации. Электронные технологии общения способствуют слиянию мифологического (непосредственного) и рационалистического (опосредованного) способов восприятия мира, создают предпосылки для целостного развития личности. «Электронная галактика» на новой технологической основе воспроизводит «первобытное единство коллективного сознания», превращая нашу планету в единую «глобальную деревню». В этой «деревне» не будет индивидуализма и национализма, отчуждения, агрессивности и военных конфликтов. Грядущая всемирная цивилизация, – пророчил М. Маклюэн, – будет обществом «гармоничной коммуникации» и «образного мышления», являющихся неперенным условием формирования высших культур.

Пусть не все теории и концепции, высказанные Маклюэном на сегодняшний день актуальны, однако его представления о развитии коммуникации не смогли утратить своей значимости и сейчас.

Слова Маклюэна о том, что «вначале мы формируем технологии, а потом они формируют нас» сейчас как нельзя актуальны. В свое время ученый отметил выход в большую жизнь «поколений, с телевизором своей матери всосавших все времена и пространства мира через рекламу». А ныне в большую жизнь выходят поколение, названное «дети процессора», всосавшее все времена и пространства с компьютером. Что ж, Маклюэн предвидел и это. Еще в середине XX века он предсказал Большое слияние руки с кнопкой, телевизора с глазом, компьютера с телом, человека с Сетью. Он возвестил приход Новой реальности, где есть web-серфинг, кликанье, мгновенная ответная реакция, ощущение себя доступной и достигаемой частью трудноуловимого целого. Ведь «мир, «обвязанный» электричеством, не больше деревни».

Следует отметить, что этот исследователь и его концепции вызывали неоднозначное отношение со стороны традиционной науки. Его часто критиковали за чрезмерную «публицистичность» и ориентацию его книг и концепций на широкий общественный дискурс.

Отличительной особенностью взглядов Маклюэна является то обстоятельство, что технологии коммуникации рассматриваются им в качестве решающего фактора процесса формирования той или иной социально-экономической системы. Так, уже в одной из написанных им книг – «Галактике Гутенберга» он показывает, что развитие и экономической и социально-политической инфраструктуры индустриального общества было бы невозможно без того кардинального изменения коммуникативных стратегий, которое повлекло за собой изобретение печатного прессы. Лишь в условиях

массового распространения печатного слова становятся возможными и частнособственническое предпринимательство и демократизация общества на основе избирательного права, поскольку именно словом печатным, а не устным и даже не письменным формируется исходный элемент и центральный агент такого общественного устройства – атомизированная, изолированная человеческая индивидуальность [1].

Именно Маклюэн одним из первых провозгласил, что в наше время экономические связи и отношения все больше принимают форму обмена знаниями, а не обмена товарами. А средства массовой коммуникации сами являются новыми «природными ресурсами», увеличивающие богатства общества. То есть борьба за капитал, просторы сбыта и др. уходят на второй план, а главным становится доступ к информационным ресурсам, знаниям, что приводит к тому, что войны ведутся уже больше в информационном пространстве и с помощью информационных видов вооружений.

Герберт Маршалл Маклюэн – на сегодняшний день один из величайших теоретиков XX в., это касается областей культуры и коммуникаций. Сам по себе он уникальнейший коммуникатор, он без каких-либо усилий умел наводить мосты между такими вроде не схожими по своей структуре сферами жизни, как наука и массовая культура.

Вспомнив идеи Маклюэна, следует признать, что актуальность многих из них вновь не подлежит сомнению, а говорить о приёмах и методах информационной войны необходимо ещё и потому, что осмысление и осознание её наличия – первый шаг к защите. Скрытая угроза, становясь явной, позволяет противостоять и защищаться. Конечно, информационная война – это война базовых знаний, ведется она носителями этих самых базовых знаний и вряд ли прекратится в обозримом будущем. Скорее, наоборот, методы и приёмы виртуального противоборства будут становиться всё более изощрёнными. На современном этапе, когда базовые знания человечества аккумулированы в рамках различных современных цивилизаций, информационная война олицетворяет собой войну этих цивилизаций за место под солнцем в условиях все сокращающихся ресурсов [6].

Литература

1. Маршалл Маклюэн. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего / Маршалл Маклюэн. – М.: Академический Проект, Гаудеамус, 2013. – 496 с.
2. Маршалл Маклюэн Понимание медиа: внешние расширения человека / Маршалл Маклюэн. – М.: Кучково поле, 2007. – 464 с.
3. Маршалл Маклюэн . Человек, который видел будущее [Электронный ресурс] / Маршалл Маклюэн. – Режим доступа: <http://www.peoples.ru/>
4. Почепцов Г. Г. Информационная война: определения и базовые понятия [Электронный ресурс] / Г. Г. Почепцов. – Режим доступа: <http://psyfactor.org/psyops/infowar25.htm>
5. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М., 2000. – 212 с.
6. Расторгуев С. П. Очень краткая лекция по теории информационной войны [Электронный ресурс] / С. П. Расторгуев. – Режим доступа: <http://www.infwar.ru/article.php?num=1>

Косицына Э. С., канд. техн. наук, профессор,
Бахтурова А.В., аспирант,
*Волгоградский государственный архитектурно-строительный
университет, Россия*

ОСОБЕННОСТИ РАЗМЕЩЕНИЯ ПЛОЩАДОК НА УЧАСТКЕ ДЕТСКОГО ДОШКОЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Детское дошкольное учреждение как архитектурное сооружение рассматривается в комплексе с участком, система элементов которого подчинена планировочной структуре самого здания и участка. Правильное расположение здания на участке делает удобной связь выходов с игровыми площадками. Хорошо благоустроенный и озеленённый участок оказывает эстетическое воздействие на сознание ребёнка, создаёт благоприятные условия для организации отдыха детей. На участке дети должны «разрядиться», т.е. удовлетворить эту потребность в движениях, которая необходима для правильного развития детского организма.

Участки при детских дошкольных учреждениях отводятся из расчёта 35 м² на одного ребёнка. Здание на участке надо размещать так, чтобы оно защищало групповые площадки от ветра.

Каждая групповая площадка должна быть связана со своей групповой ячейкой в здании и с общими площадками, но в то же время групповую площадку следует изолировать от площадок других групп. Взаимосвязь элементов участка показана на рис. 1.

На физкультурной площадке дети находятся часто, но не долго, поэтому нужно размещать её вблизи групповых площадок, а учитывая достаточно большую площадь и считая её основным ядром (в сочетании с самим зданием) – в центре композиции участка. Рядом с физкультурной площадкой лучше предусмотреть плескательный бассейн. Являясь территорией эпизодического использования, физкультурная площадка может также размещаться ближе к границам участка.

Площадка для животных и птиц должна иметь удобное сообщение с групповыми площадками.

Огород-ягодник обычно разбивают на открытой незатенённой площадке, желательно в глубине участка.

Площадки по видам занятий проектируются на участках в крупных по вместимости детских учреждениях и комплексах, детских домах, летних дачах. Размещать их следует изолировано от групповых площадок, ближе к физкультурной площадке, но не у границы участка. На этих площадках занимаются подготовительные и старшие группы детского сада.

Все площадки и другие места пребывания детей дошкольного возраста должны быть связаны кольцевой дорожкой, которая не должна пересекать групповых площадок. Если на участке запроектирована специальная площадка

для езды на велосипедах и педальных машинах, то кольцевая дорожка не обязательна.

Перед зданием желательно предусмотреть площадку, которая бы примыкала к подходу с улицы. Такую площадку делают для удобства родителей, пришедших за детьми.

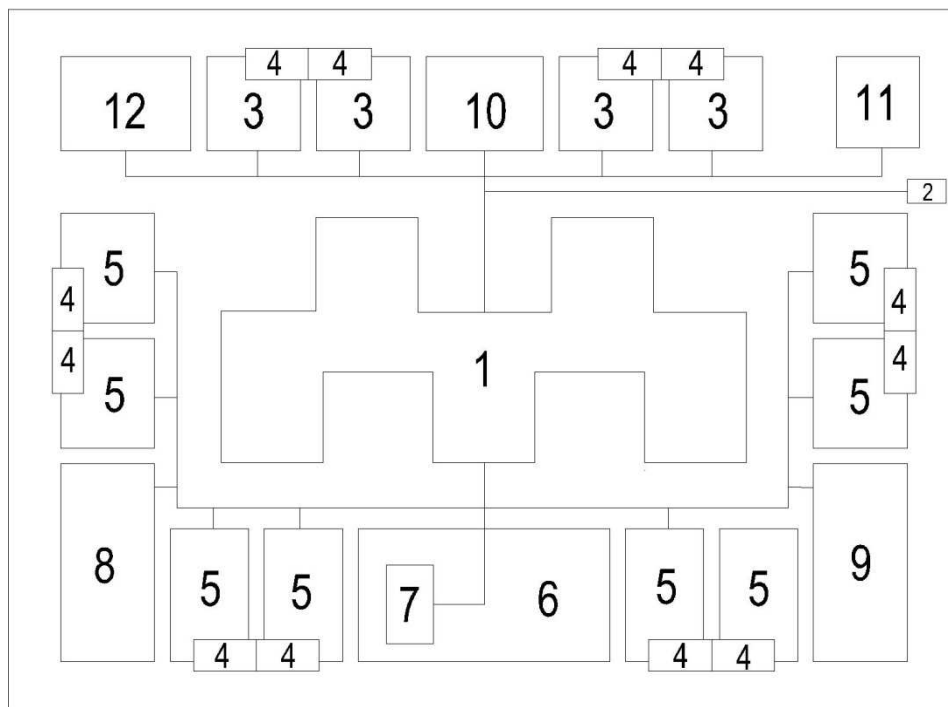

Рис 1. Схема взаимосвязи элементов участка

1 - здание; 2 - площадка для ожидания детей; 3 - площадка ясельной группы; 4 - навес; 5 - площадка дошкольной группы; 6 - физкультурная площадка; 7 - плескательный или плавательный бассейн; 8 - экологическая тропа; 9 - автогородок; 10 - художественно-эстетическая площадка; 11 - хозяйственная площадка; 12 - площадка для кормления птиц.

Размещение на участке хозяйственного двора зависит от того, как стоит здание, и от общего благоустройства участка и самого здания. Двор должен быть связан с хозяйственными помещениями в здании – с кухней, постирочной, кладовыми инвентаря и продуктов. Его территория – это дополнительная площадка для хозяйственных нужд, поэтому вход на него должен быть доступен только персоналу. Хозяйственный двор удобнее размещать у границы участка со стороны входов в административно-хозяйственные помещения.

Взаимосвязь всех элементов участка обуславливается правильной планировкой сети дорожек, проходов и подъездов. Дорожки проектируются удобными для ходьбы, бега и прогулок. Прогулочные дорожки не обязательно делать прямыми. В зависимости от назначения их делают плавными

спокойными изгибами не сложной формы, в этом отношении дорожки могут «следовать» за рельефом участка. Дорожки, ведущие к зданию от основного входа на участок, делаются прямыми, для того чтобы посетители могли легко найти вход в здание и не заходить на площадки, где находятся дети.

В целях экономии территории участка и сокращения расходов на его благоустройство количество проездов по участку должно быть минимальным.

Вокруг здания детского учреждения предусматриваются проезды для пожарных автомобилей. Ширина проездов не лимитируются, здание размещается на участке, и доступ к нему свободен со всех сторон.

Мишурова М. Г., аспирантка
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

КУЛЬТУРНЫЙ ЛАНДШАФТ КАК ОТОБРАЖЕНИЕ МОДЕЛИ КУЛЬТУРЫ ПОВСЕДНЕВНОСТИ

Анализ модели культуры повседневности является высоко актуальной и практически значимой задачей, ведь повседневность – это самый близкий пласт культуры для каждого человека.

В своём классическом труде «Структуры повседневности: возможное и невозможное» Ф. Бродель построил комплексную, системную модель повседневности, включающую в себя базовые практики питания, жилище, одежду и моду, технику и технологии, денежные системы и города как основу цивилизации. Все эти элементы представлены в культурном ландшафте, поэтому методологически оправдано создавать модель культуры повседневности на основе анализа культурного ландшафта.

Создание модели культуры повседневности на основе анализа культурного ландшафта может быть достигнуто при выявлении взаимосвязей между такими понятиями как «модель культуры» и «культурный ландшафт».

Одной из особенностей культурного ландшафта является то, что он является носителем набора духовных ценностей, входящих в культурную идентичность, также он отображает все виды интеллектуальной и эстетической деятельности, составляющие модель культуры.

Такие элементы, как философия, наука, живопись, литература, музыка и др. в форме культурных текстов (философских и научных идей, живописных полотен, книг, музыкальных произведений и т.д.) можно обнаружить практически в любом культурном ландшафте. Они представляют современную модель культуры, в которой конкретный культурный ландшафт представляется или в синхронном плане (пребывает сейчас), или в диахронном плане (предшествует ей).

Культурный ландшафт как инструмент анализа модели культуры позволяет исследовать материальный и нематериальный аспекты культуры.

Изучение культурного ландшафта с эстетической точки зрения, например, пространственной организации населённых пунктов и формы архитектурных объектов, помогает исследователям определить субъективное личностное восприятие этих населённых пунктов с помощью анализа расположения в природном ландшафте, использованных материалов, их форм и т.д.

Модель культуры и культурный ландшафт являются носителями коллективной памяти. Культурный ландшафт, с помощью которого можно осуществить и объективный научный анализ, и субъективную художественную интерпретацию, может служить основанием для построения модели культуры повседневности, в которой отображается культурная идентичность определённого человеческого общества.

Мокрецова Н. Я., канд. филос. наук, доцент,
*Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства им. Петра Василенко, Украина*

ГУМАНИЗАЦИЯ КОММУНИКАТИВНОГО ПРОСТРАНСТВА ГОРОДА В ЭПОХУ МОДЕРНИЗАЦИИ

Модернизация, начавшаяся с развития науки, техники и производительных сил, постепенно втягивает в этот процесс все сферы общества. Социальные общности, формирующиеся в этом процессе, сталкиваются с необходимостью приспособления к быстроизменяющимся условиям, проблемой урбанизации и отхода от традиционного сельского образа жизни. Город в эпоху раннего модерна, становясь в первую очередь центром промышленного развития, утрачивает с одной стороны свою значимость как закрытого интеллектуального и культурного центра, с другой, расширяясь в пространстве, порождает новые реалии и ценности. Процесс этот был достаточно болезненным для субъектов, вынужденных приспособляться к новым реалиям промышленных городов, создающим новые символы и средства коммуникаций между людьми.

В традиционном обществе, где господствует «внеэкономическое принуждение» (К. Маркс), человек подчиняется власти человека-властителя. Подчинение символам религии, государства, суда, образования – все воспринимается естественно, так как все это подконтрольно единому центру и освящено авторитетом правителя. Разрушение традиционного общества, начавшееся с секуляризации, продолжается в направлении становления самостоятельности всех институтов общества – суда, образования, политических партий, семьи, ну и конечно, что самое главное и определяющее – рынка и рыночных отношений.

Жизнь в новых городах основана на экономическом принуждении и управляется анонимными силами рынка, она требует от человека совершенно других качеств: умение подчиняться, авторитарность мышления, следования традициям уже не важны. Эти требования связаны с огромными

психологическими потрясениями. Психика человека в глубинных своих основах стремится к безопасности – а, следовательно, к стабильности, сохранению привычного, тех условий, которые может и трудны, и несправедливы, но ты уже научился их терпеть, приспособился к ним, научился выживать. Современность и модернизация требует от человека протеиновых качеств, так они названы в честь древнегреческого бога Протея, который мог изменять себя, сталкиваясь с преградами и опасностями. А новизна – это всегда опасность, ведь человек не знает, что будет в конце пути. Древний грек, решившись выйти в огромное бушующее море, обладал огромной решительностью и смелостью. Открытость к новой жизни и умение жить в изменяющихся условиях, борьба за свою жизнь и социальный статус становятся необходимыми качествами в условиях реальности новых городов и мегаполисов.

Трудности и противоречивость современной урбанизации в идеологии порождают две противоположные тенденции. Первая – это критика новых тенденций, когда прошлая жизнь, основанная на традициях и стабильных символах, мифологизируется и мыслится как реальная жизнь, основанная на «естественных» символах и непосредственном общении. На наш взгляд, такая идеология достаточно бесперспективна, во-первых, потому что ведёт к диссонансу действий людей, которые на уровне обыденной жизни стремятся к жизни в городах (с 2008 года в них живёт большинство населения) и призывами вернуться в прошлое. Во-вторых, метафорическая парадигма – «раньше было лучше» блокирует формирование новых проектов решения существующих проблем. Слово кризис в этих идеологиях очень часто употребляется и трактуется как негативное во всех смыслах. Как пример, приведём понимание кризиса в стране очень успешно идущей по пути модернизации. В китайском языке, строго говоря, нет слова «кризис». Его переводят двумя иероглифами, означающими проблему и возможность, придавая понятию оптимистический и перспективно-ориентированный характер.

Конечно же, для формирования новых проектов нужны очень глубокие знания, которые в современную эпоху справедливо считаются главным богатством и движущей силой развития общества. Важно подчеркнуть, что гуманитарно-социальное знание и информация в эпоху постмодерна начинают играть решающую роль. Создание Интернета и социальных сетей сделали доступными для людей всего мира не только товары, удовлетворяющие материальные потребности людей, но и общение людей, и представление о ценностях, социальных институтах и символах – носителей других культур. Человек оказался перед возможностью сравнения, критического отношения к собственному духовному миру и сознательного выбора идеалов построения собственной жизни. Человек становится не объектом истории, а её творцом, получая доступ к экономическим и политическим ресурсам своей страны. Особым примером может служить партиципаторная демократия в создании новой Конституции Исландии, где участие граждан обеспечивалось свободным обсуждением в интернете её новых статей и положений.

Социальное конструирование – это, прежде всего, создание в обществе институтов и организаций, обеспечивающих верховенство закона и систему правовых гарантий и свобод. Именно они становятся основой новой социальной реальности. В современном обществе должны править не отдельные люди, как в традиционном обществе, а институты. Они создаются людьми и ими же постоянно совершенствуются, и поэтому так возрастает роль гуманитарной составляющей современного города.

Klymenko Galyna, senior lecturer.
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

CONDOMINIUM AS A WAY TO MODERNIZE THE SOCIAL SERVICE INSTITUTION IN THE SCOPE OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES IN UKRAINE

Today the most important vector in the anti-crisis and post-crisis socio-economic development in Ukraine is modernization. One of the main directions in this process is the modernization of the institution of services in the scope of housing and communal facilities, which is the improvement of the interaction between the three main actors of housing and communal services namely the state, private service entities and the users of services in the scope of housing and communal facilities.

Russian scientist N.I. Lapin considers the sustainable improvement in the quality of people's life to be the main function of the country's modernization. Such definition of the institution of services as

‘It is an organized and integrated model of the improvement of quality parameters which determine the formation of the welfare state, the stability of vital activities, the maturity of social and cultural relations that form the civilized order’ testifies to the socio-oriented and humanistic essence of the institute of services. Therefore the social significance of the institution of services in the scope of housing and communal facilities is evident, its critical importance in the improvement of quality of people's life is indisputable and its modernization is a necessary condition for the modernization of the Ukrainian society as a whole.

Let us turn to the concept of institutional matrices of S.G. Kirdina to understand the essence of modernization processes and the role of the institution of services in the scope of housing and communal facilities in these modernization processes. ‘Institutional matrix as a sociological concept is a stable, historically developed system of basic institutions that govern the operation of the related basic public spheres - economic, political and ideological’. According to the author only one of the two types of institutional matrix – X-matrix or Y-matrix – consistently dominates in the society structure. The redistribution institutions in the economic sphere correspond to the first matrix, while the institutions of the market economy correspond to the second one. The process of modernization is the insertion of alternative institutions into the institutional structure of the society. To put it

otherwise, if the X-matrix institutions dominate in a particular society, then the introduction of complementary Y-matrix institutions into it will be the modernization of the institutional arrangements inherent in this society. As this takes place, some institutional forms are optionally substituted by the others which is often their simple transformation.

Accordingly, a gradual introduction of marketing institutions is taking place in the sector of housing and communal facilities in Ukraine, but the X-matrix institutions with their centralized principle of operation continue to dominate. Some scholars argue that the reason why the housing and communal facilities have not still managed to build marketing relations is in the lack of a formed and trained customer. In other words, it is necessary not only to eliminate the administrative methods of management, but also the consumer of services provided by housing and communal facilities should be changed into a customer with market rights.

The form of such integration into the market of the institutional formats and the transformation of passive consumers of services in a buyer may serve as the practice of creating the associations of co-owners of apartment houses (condominiums), within which the residents of houses independently choose the facilities to provide services for their houses, i.e. they are able to influence the conditions and quality of their lives. Condominiums as the progressive form of the consumer's interaction with the customer services can be a powerful engine of the contemporary Ukrainian society modernization.

The purpose of the article is to highlight the role of condominiums in the process of social service institutions modernization in the scope of housing and communal facilities, to identify the social problems of implementing the idea of condominiums in Ukraine and the ways of their solution.

The process of creating associations of co-owners of apartment houses in Ukraine began in 1995, and since 2002 it has been governed by the 'On associations of co-owners of an apartment building' Law of Ukraine. According to the law, the association of co-owners of an apartment building is a legal entity created by the owners to promote the use of their own property and to manage, maintain and use the indivisible and common property. Condominium is a property complex that includes a house and the ground under it and which belongs to more than one owner.

In other words, a condominium or a condo is an association of apartment owners which is responsible for a house maintenance including doorways, stairways, attics, basements, the local area. All of these objects that were previously common, and at the same time did not belong to anybody, acquire a real owner in the face of the condominium. The condominiums contribute to the development of self-consciousness of the householders who on the one hand, are now able to influence the conditions and quality of their own lives, and on the other hand, start feeling their own responsibility for the condition of their home, the quality of housing and communal services.

According to the analyzed sources, the main advantages and disadvantages of the establishment and operation of condominiums for the residents of houses in Ukraine have been specified.

Advantages of the condominium establishing for the residents of houses	Disadvantages of the condominium establishing for the residents of houses
<ul style="list-style-type: none"> – the joint disposal of the common property or as one thinks best, – the acquisition of an additional income from the sources that have not previously been involved or were in possession of house exploitation committees (basements and non-residential premises for rent, services provided by the telephone, television or the Internet, parking in the yard, etc.), – the self-selection of service organizations implementing services under the most favorable terms and conditions, as well as the selection of representatives of working professions to carry out repairs, trash removal, disinfection, etc.), – getting better services on the bases of self-selection of performers, conditions of work, prioritizing work, etc., – contracting services to maintain houses at a more bargain price with the owners of organizations which will be providing services, – a quick response to problems: the tenants will be faster to solve problems as they themselves are much more interested in it than the utility, – monitoring the use of funds collected for services; – direct interaction with the city or town utilities concerning the quality of services provided for houses, – getting a full-fledged representative of their interests before state authorities and utilities, and the opportunity to jointly safeguard their interests, including in court. 	<ul style="list-style-type: none"> – debts of individual tenants are a common problem of condominiums, because in this scheme there is no reserve funds or the opportunity to delay the payment, with no effective action against defaulters, – the monopoly of utilities of house and communal facilities makes it impossible to individually select suppliers of water, gas and power, – the high cost of capital and emergency repairs for which utilities are no longer responsible, and covering the expenses becomes a heavy burden to the residents, – apartments have to be privatized, which entails additional time and money expenses, – complicated registration procedures and unresolved issues dealing with the performance of condominiums, – lack of qualified personnel in the management of condominiums, – too high level of responsibility of managers in condominiums, which affects the quality of living in the house, – overall unwillingness of residents to manage and be responsible for not only their own apartments, but also for the whole house coverage.

As evident from the table, with such form of organization of housing and communal facilities, as condominiums, there are both advantages and disadvantages. However, it should be noted that most of the resulting problems are connected, primarily, with a ‘heavy inheritance’ of the domestic housing and communal facilities, and with the unwillingness of the population to adopt the new forms of housing and communal relations. Law on housing and communal facilities that has

been operating for more than ten years has not been realized in practice on a large scale. We believe that the reasons are to be searched, including at the micro level.

To investigate the problem, we turned to the results of a nationwide poll ‘Who is afraid of condominiums and why?’, conducted by the Razumkov Centre from March 30 to April 4, 2012 in conjunction with the ‘Democratic initiatives’ Fund named after Ilka Kucheriv. In the course of the poll 2,009 respondents aged over 18 years and representing the adult population of Ukraine according to the key socio-demographic indicators have been surveyed in all regions of Ukraine, Kyiv and Crimea on the sample basis. The survey sample was chosen as a stratified, multi-staged, random selection of respondents with the quota in the last stage. The survey was conducted in 132 locations (including 79 urban and 53 rural settlements). The theoretical sampling error did not exceed 2.3% with a probability of 0.95.

The survey data show a very low awareness of Ukrainians of the possibility of creating condominiums: 41.4% of the population do not know about it, 29.2% ‘heard something’ about it, and only 29% are aware of it.

Do you know about the potentiality of creating condominiums as part of the reform of housing and communal facilities’?

0,45 – did not answer

29.2% – ‘heard something’ about it

29% – are aware of it

41.4% – do not know about it

Furthermore, it was revealed that the majority of the apartment owners (62.9%) were dissatisfied with the way their apartments were serviced (25.7% of which were not satisfied at all and 37.2% were predominantly not satisfied). Only 5% were fully satisfied with the services of the houses and 27% were mostly satisfied.

However, there were significant differences in the level of satisfaction of the houses services, which were provided by the house exploitation committees and private entities. Most owners (68.3%) were not satisfied with the services provided by the house exploitation committees, and those ones whose houses were serviced by the private organizations or selected condominiums comprise the majority (73.6%) of those ones who were satisfied with such services.

As this takes place, despite the dissatisfaction of services provided by the house exploitation committees, only 21% of the apartment owners would like to establish a condominium in their houses, 35% do not want , and 44% have not specified their attitude (see Fig. 3). Such classification causes to wonder about the reasons of the owners’ unwillingness to establish a condominium providing that the activities of condominiums is estimated as satisfactory by the majority of respondents.

If there is no condominium in your house, would you like it to be established? (% of apartments owners, where there are no condominiums)

21% – yes

35% – no

44% – find it difficult to answer

According to the results of the above case study, the majority of apartment owners explain their unwillingness to establish the condominium by the feeling of apprehension that the government would completely absolve themselves of responsibility for the house (42%). The following are reasons such as the apprehension of the rise in the cost of communal services (34%), the apprehension of collective responsibility for and the necessity to pay for those who do not pay the rent (26%), the anticipation of dishonesty of the condominium's governing body (23.2%), the passivity of residents (23%), while 18.9% believe that it is better to adhere to the usual house exploitation committees.

**If you do not want to establish a condominium in your house, then why?
(% of owners of apartments in houses, where there is no condominium and who do not want to establish it)**

42,0% – I apprehend that the government will fully disclaim any responsibility for our house (repair of communications etc.)

34,0% – Service provided by a condominium may lead to the increase in the cost of communal services.

23,0% – Residents in our house are too passive, they will be hardly ever organized.

25,8% – I apprehend that there will be collective responsibility in the condominium and I will be obliged to pay for those who do not pay the rent.

23,2% – The condominium's governing body may be dishonest and all residents will be obliged to be responsible instead of them.

18,9 – It is better to adhere to the usual house exploitation committees than to something completely incomprehensible.

– Other

– Find it difficult to answer

We can envisage that, in addition to the reasons provided by the respondents there are non-obvious reasons for not establishing the condominiums. One of them is the lack of awareness of people of Ukraine about the advantages of condominiums and impossibility to experience and appreciate the difference without being the member of it and not 'trying it for oneself.' Direct correlation between the knowledge of condominiums and the desire to establish them is supported by statistical results of the survey. Among those who know about the condominium, 31% want to establish it in their house; there are 18% among those who have heard something about the

condominium and want to establish it, and there are 14% among those who know nothing about the condominium but want to establish it.

The current situation with the housing and communal facilities in Ukraine and, in particular, the with the attitude of people to reforming housing and communal facilities of Ukraine and establishing the condominiums, can, in our opinion, be characterized by more distinct features.

First, since the Soviet era there is some belief in the minds of people that it is the government who is fully responsibility for activities while providing housing and communal services, wherein it must perform both executive and control functions that is to 'put thing in order.' In this case, it seems to us that there are differences in the understanding the categories of 'state' and 'power' by the population, namely 'power is not willing to do anything for us,' but 'the state should control the operation of communal services.' In other words, 'power is a modern public administration, while the 'state' is endowed with an idealized sense, far from the current reality.

Second, it can be stated that the housing and communal facilities are often perceived by the public as a system, a mechanism in which individual actors cannot change the situation.

Third, we have the people's distrust in the authorities to reform the housing and communal facilities, these activities being perceived as formal ones, having a declarative character and resulting in no significant radical changes.

Fourth, we can envisage that the Ukrainian population does not have a clear understanding of where changes need to occur, 'from the bottom' or 'from the top', as well as have not formed the idea of the proper functioning of the housing and communal facilities and their further improvement and development.

Fifth, for those residents who are not well informed about the condominium, there is a widespread common of Ukrainian people skepticism of anything new as of another way to 'cheat people.' A small number of established and really functioning condominiums even more 'alienates' the majority of the population from this practice: firstly, the unpopularity of the practice is often perceived as a characteristic of its low suitability, and secondly, it becomes impossible to monitor the activities of condominiums in the 'next door house' and to evaluate it.

Sixth, the unwillingness of many people to create homes and condominiums could be attributed to the general exclusion of what is happening in the housing sector, unwillingness to take responsibility for solving the housing and communal problems, especially if they go beyond the territory of the apartment itself. The reasons for such an attitude may be different: frustration in the existing system in housing and communal services, the awareness of impossibility to influence on the existing problems, a sense of innocence to the scope, the reluctance to take the initiative to deal with the housing and communal services in any way, except to pay for the services and receive them.

The low level of public awareness about the methods of reforming the housing and communal facilities, the possibility of creating the condominiums and their advantages, as well as the lack of activity and initiative of citizens in matters relating

to housing and communal facilities are the major obstacles in the way of modernizing the Ukrainian social services institution in the scope of house and communal facilities. The practice of condominiums abroad shows the positive results in the transformation of the housing stock and the rise in the quality of services provided. Therefore, one of the key challenges is to familiarize the population with their houses management. To intensify the process and to establish an effective social dialogue between the public, government and service entities it is necessary to implement a number of following measures.

1. To increase the awareness of citizens about the processes occurring in the sector of housing and communal facilities and public interest in actively participating in the transformations. This could be achieved by the regular monitoring the changes in the housing sector, particularly while establishing, managing and operating the condominium, and highlighting the results of monitoring and activities of condominiums.

2. To create advisory centers which should provide free assistance in organizing and methodology to residents willing to establish a condominium.

3. To organize support and assistance from all levels of government both during establishing the condominium (free registration, technical assistance), and after its establishing (the capital repair of a house at the expense of the local budget before it is turned over to the condominium for servicing).

4. To popularize the idea of the condominium establishment, to conduct educational and enlightening activities in order to inform people about the possibilities and advantages of establishing a condominium.

5. To promote the effective and sound managing of condominiums in the city the contests for the best association could be held with the cash prizes presenting and giving symbolic rewards in the presence of all residents. This is often practiced abroad.

6. To improve the staffing in the sector: to provide the training of personnel of housing and communal facilities in the courses of upgrading skills and to teach the basics of condominium activities, to train the employed executives the voluntary unions of owners of the privatized housing, future Chairs and the leaders of associations of apartment owners. Generally speaking, the investment in the human capital and human now becomes the main issue for the modernizing country, particularly in the sector of housing and communal facilities. 'It is understood that the main competitive advantage of a modern highly developed country in the world is due to the quality of human capital and factors that directly support the vital activities of people.'

7. To involve the private service entities in maintaining and servicing the buildings which can respond quickly to orders of people, to the development of competitive environment on the market of housing and communal services.

Conclusions. Today under difficult conditions of the housing and communal facilities sector in Ukraine the most progressive form of housing management is the condominium, created for managing and providing the maintenance of the house, its repair and operation. The goal of implementing the concept of condominiums in

Ukraine and the result of it is the improvement of quality of life of the residents. Provided the management and use of resources are efficient, condominiums can be a powerful engine of the modernization of the contemporary Ukrainian society stimulating the socio-economic changes in one of the most problematic sectors in the economy of the country. The consumers of communal services in the person of condominiums become active subjects of housing and communal services, encouraging the competition among the service entities and improving the quality of services and the housing stock of the country.

The modernizing potential of condominiums implies the modernization as well as the transformation of the forms of social interaction between the subjects of housing and communal facilities to result in the social dialogue, co-operation on a market basis, in the humanistic approach when providing communal services and improving the quality of people's lives.

Thus, the condominium is a new form of social and economic relations in the service space of housing and communal facilities, corresponding to the modern level of development of the society that meets social, economic and socio-cultural conditions of modernity.

Козирєва Н. В., здобувач
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди Україна*

«ЛЮДИНА МІСТА»: АНТРОПОМОРФІЗМ ТВОРУ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО «ЛІЛЮЛІ»

Оповідання М. Хвильового «Лілюлі» є найскладнішим для пояснення чи коментування, адже вимагає, на думку фахівців, неабиякої інтелектуальної та мислинневої напруги.

У перші «соціалістичні» роки в Україні набула значного поширення сатирична п'єса Ромена Роллана «Лілюлі», численні переробки якої в стилі пролеткультівського «нового ладу» вульгаризували чи, навіть, спотворювали латентні ідеї європейськості, що їх презентує у своєму творі відомий письменник. А про що йдеться в «Лілюлі» (1923 рік) М. Хвильового? З самого початку автор подає про це незрозумілий сигнал читачеві в тексті оповідання: Льоля – головна «героїня» твору (взагалі ніяка, у порівнянні з Лілюлі-Ілюзією Р. Роллана) «буде ставити пародію не на Ромена Роллана, а на постановку «Лілюлі, п'єси Ромена Роллана. Так що на постановку мільярди, а Колізей без плебеїв. І от ставили пародію на "Лілюлі"» [5, с. 362].

Окрім того, М. Хвильовий відразу дивно починає свою оповідь нібито від імені потяга-паровика, що «вилітає і курить». А в «очах» паровика як в «калейдоскопі: – жита, степи, гони й північний туман із осінньої магістралі. Провалюються темні горизонти, оселі, байраки, глухі нетрі. Виростають фабричні посьолки, содові заводи, шахти, домни. Експрес перелітає яри,

могили, похмурі перевали, і чути далекий надзвичайний гул». Такий початок відразу надає тому, про що оповідається («буремний час»), експресії («вилітає експрес»), динаміки («вилітає», «провалюються горизонти», «виростають посьолки, заводи, шахти, домни», «експрес перелітає яри»), просторового об'єму, візерунчатої калейдоскопічності, гротескності («північний туман із осінньої магістралі»).

Усі дійові особи – а саме «не люди» – вибудовуються письменником, на наш погляд, в логічний ланцюжок: «потяг-паровик», «заводський посьолок», «Тайгайський міст», «задні вікна», «трамвай», «семафор», «Капебеу», «стиль Уесесер», «газетна сучасність», «Новий рік», «Лілюлі-пародія», бездомний собака», «музика». В характеристиках зазначених «дійових осіб» – художніх образах – знаходимо застосування різних засобів комічного (смішного) зображення: гротеск, іронію, сатиру, гумор тощо.

Отже, і у подальшому паровик вимальовується живою істотою, яка «поселяється» в депо і живе на станції, під Тайгайським мостом, а якщо семафор випускає його у світ, то залюбки користується цією нагодою. Паровики наділяються письменником цілком людськими рисами, вони комічно «чогось сується, киплять, свистять, гудуть», «вовтузяться», «а навкруги – бруд і грязь» (йдеться про умови, в яких вони «живуть») [5, с. 357, 360-361]. Це вони, паровики, несуть прапор керівної і направляючої сили «нового ладу», коли на великій швидкості вилітають у степ-світ і несамовито кричать не «Гу-гу-гу!» (якби вони були дійсно просто паровиками), а «Ка-пе-бе-у! Ка-пе-бе-у!»

Із «заводським посьолком» асоціюються усі позитивні здобутки та зміни, що відбуваються в «новому суспільстві»: будуються й потужно працюють «содові заводи», «шахти», «домни», забезпечується ритмічність і порядок, оскільки для цього «вранці, ввечері, вночі в завданий час довго і спроквола гудить заводський гудок». Цей гудок не знає навіть за пореволюційного «буремного часу» ні бездумної суєти, ні «пустого шуму». Заводський гудок «не долітає» до центра міста, навіть в ніч перед Новим роком – це Сонгород й невідомо, чекає він чи ні приходу чогось нового після Нового року [5, с. 357, 365]. Робітники – «герої» лише в творах пролеткультівських письменників, а в реальному житті «в стилі» Уесесер – «плебеї, чернь, натовп». Звісна річ, вони не запрошуються на пролеткультівські посиденьки («колізей без плебеїв»), їх місце перебування – за Тайгайським мостом у Сонгороді.

«Тайгайський міст» надійно розділяє город (міщанство) і «робітничий посьолок: реальні результати капебеу». Але не тільки в цьому полягає його місія. Тайгайський міст допомагає ідентифікувати «станцію», як початкову точку формування крикунів-паровиків, і «степ», де «ганяють» паровики-зв'язківці у «світі-велетні». Він поселився «над-» «непосідами-паровиками», але й «під-» далекими зоряними верхів'ями, що їх прикрив туман [5, с. 357, 360, 378]. Відтак, хоч далечінь поза мостом, хоч височінь над мостом, то все замріяне, далеке, загоризонтне і затуманене. Не випадково в окремих епізодах роль Тайгайського мосту зводиться до ролі реального орієнтира, щоб не заблукати у мріях як маренні [5, с. 357, 360, 366].

Не менш показовими є і згадки про вікна. Що відбувається «за вікнами» напередодні Нового року, де вирує реальне життя, де будується «новий світ» «у стилі Уесесер»? Для Хвильового «вікна» стають реальною «дійовою особою» і не просто «вікна», а «задні вікна». Чому не передні, не бокові, а саме «задні вікна»? На це питання відповідає сам автор. «І ще сказати: дім із фасаду – в дим, а задні вікна виходять туди, де рейки спішають од станції й пропадають у лісах, в перельотах далі... Так що сидить горбун Альоша (некрасивий карлик) біля вікна, що в степ, і переписує героїчні п'єси для Льолі» [5, с. 358]. Оскільки майже скрізь в оповіданні з «вікнами» пов'язані певні дії чи настрої митця-комуніста Альоші, то можна здогадуватись, що саме він певним чином уособлює «бачення» й оцінку буремних часів будівництва нового життя: не «фасади будівель» його цікавлять, він сприймає реальну дійсність життя через «задні вікна», проте, взагалі не пише нічого, а лише «переписує героїчні п'єси для Льолі». Чому не пише, з чийх слів переписує, на ці питання прямої відповіді немає.

Усі знають, для чого призначений трамвай у місті. В оповіданні Хвильового – це міський «житель». Він «...мов жива істота, якась незграба теж дзвенить, а коли на поворотах – тоскує, бо рипить і виє» [5, с. 359]. Це й зрозуміло, адже по «прямій лінії» без перешкод і людині в житті рухатись легко, немає ніяких проблем. Разом з тим, людське життя, як і дорога трамваю, висіяні крутими віражами, коли «рухатись» нелегко, коли треба приймати рішення, з напругою осмислювати наявне людське буття. Трамвай біжить, шумить повз будинки по усьому місту. Він усе бачить, усе знає, «тоскує на далеких пустирях», показуючи мешканцям міста, своїм пасажирам передноворічну суєту суєт.

Уперше в оповіданні йдеться про «семафор», коли некрасивий карлик Альоша запитує товариство у складі товариша Огре та Льолі: «А пар по насипу стелиться – ви знаєте, чому?.. Коли потяг мчить од семафора – ви знаєте, чому? І засміявся тихо й щиро». Цим питанням він заінтригував не лише своїх співбесідників, а й читача, тому що не відповідає відразу на нього, хоч ця відповідь напружено очікується. Автор у тексті оповідання ніби й пояснює призначення семафора (хоч воно і без пояснення відомо читачеві), продовжуючи писати в жартівливому тоні: «І далеко, за паровиками, що шиплять, свистять, за брудом вугілля й пару далеко фаркнув зелений вогонь семафора. І був такий нетутешній, ніби химерний вартовий забутих заулків города...» [5, с. 360-361]. Отже, семафор може відкривати чи закривати шлях для проїзду, це відомо. В даному ж випадку, він відкриває шлях потягам, що напружено працюють і від цієї повсюдної праці аж «пар стелиться». Проте, виникає питання, хто відкриває шлях трударям? Виявляється, що «зелений вогонь» дає хтось «нетутешній», «химерний», який ще й «вартує» місто аби не вийшло щось не те.

Особливе місце в творі відводиться провідній дійовій особі – «Ка-пе-бе-у», яка безпосередньо ні в чому не бере участі, але є всюдисущою і всемогутньою (здатна навіть змінити календар: «формально забігти» на тринадцять днів

уперед по календарю – «...і Україна стала жити по Григоріанському новому стилю, "в стилі" Уесесер»[5, с. 258]). Не можна не помітити легкої іронії письменника в тому, що навіть паровики вигукують це слово.

«Нетутешність» та «химерність» семафора приводить, як можна зрозуміти письменника, до «газетної сучасності». Характеристика образу «газетної сучасності» подається письменником досить суперечливо, контрастно. «Прекрасна газетна сучасність, – пише він, – як запах на клумбі: тютюн. Тоді ранкова зоря надіне нові сап'янці й тихо, нечутно рипить по траві». Клумба для будь-кого завжди асоціюється із цілою гамою приємних для людини запахів квітів, а тут тютюн – отрута (символ самознищення). Змістовну частину «газетної сучасності» представлено Марусею, що своєю поведінкою вносить суєтність, «революційний» неспокій: «Прилетіла, влетіла, ковтає слова й так розказує газетну сучасність». Насправді, «газетна реальність» в діяннях безтурботної «комолки» Марусі займається пустодзвонством, не забуваючи й про «жарених рябчиків»: «Я (Маруся. – Н.К.) питаю: що за журнал? А він мені: "Купіть, баришня: тут заперещоне про Леніна". І це так серйозно, так підпільно...Ха-ха-ха!...». Досить показовою є оцінка автором Марусі – рупора «газетної дійсності» та її інформації: «...так од неї пахне життям, що хочеться заверещати на всю землю, як Глаголін у "Собаці садівника"... Ха-ха-ха! Да ха-ха-ха! І Маруся так заливається сміхом, що прямо – чорт» [5, с. 357, 362, 363].

Судячи з оповідання «Лілюлі» М. Хвильового явно не влаштовує українська дійсність «в стилі Уесесер» і міщани з партквитками. Прагнучи бути європейцем, прихильником «психологічної Європи», він залишається українським письменником, добре розуміючи суттєві відмінності архетипів української культури. Для нього, на відміну від Р. Роллана, зняття напруги між добром і злом пов'язується з Богом, що дав людству шанс творити добро («Бог не вмер», як для Ф. Ніцше). Незважаючи на свою належність до «Ка-пе-бе-у», М. Хвильовий не міг ігнорувати найважливіший, найвагоміший регулятор людських стосунків – мораль. «Постреволюційна» дійсність, як і за царату, залишається байдужою до реального упровадження в суспільне життя норм права та правосвідомості. Право завжди (в усі часи) на теренах великої імперії зневажалось всіма верствами населення [2, с. 122-149].

Чи можна було розраховувати на право, як регулятор людських стосунків в умовах побудови «нового світу» у «стилі Уесесер»? Звичайно, ні і це добре розуміє М. Хвильовий. Відтак, він намагається зберегти мораль як національну цінність за умов суспільної байдужості до права. Таким чином, очікувати від нього релятивізму у ставленні до вічних моральних цінностей було годі, оскільки це б порушувало певну гармонію «колективного несвідомого» в українському соціокультурному просторі. Якщо Р. Роллан у своїй п'єсі констатує, що «життя – трагедія» [5, с. 625], доводячи до крайнощів соціальний песимізм, розруху і втрачаючи підґрунтя філософського ставлення до життя, яким завжди славилась Європа (саме на це як вадку звертають увагу читачі ролланівської «Лілюлі», змушуючи автора виправдовуватися [4, с. 268]), то М. Хвильовий не відмовляється від «загірної комуни» як мети будівництва

«нового суспільства» [5, с. 815]. Проте, його оповідання «Лілюлі» є надзвичайно гострою сатирою на те, «хто» і «як» це здійснює.

Український письменник пропонує для реалізації свого задуму ще не бачену до цього літературну форму – майже органічне поєднання в одному двох видів творів: оповідання та п'єси (до того ж, не виокремлює їх як очевидне).

Це дозволяє в побудованій ним у творі «Лілюлі» антропології бачити реальну людину так званого "нового ладу", з усіма її достоїнствами та вадами, а також «криве дзеркало» тогочасного людського середовища, в якому мешкає людина, шукаючи «своє власне» місце в «красі й радості земної муки» [5, с. 378], або в далеко не тотожному від вимріяного ще за часів революції і «горожанської війни» стилі – «стилі Уесесер».

Письменник абсолютно свідомо обирає для оповіді ніч перед Новим роком, проводячи певні паралелі із смішними різдвяними історіями та пригодами «Ночі перед Різдвом» – відомої повісті М.В. Гоголя [1, с. 359-360]. Проте, це й данина українським народним різдвяним оповіданням, від яких читач завжди очікує комічне, смішне (або попередньо налаштовується на нього, якщо для цього подається певний сигнал). І можливість серйозно поговорити про реальні небажані, спотворюючі привабливу ідею нового суспільного ладу факти, але в жартівливому тоні [5, с. 358]. Разом з тим, Новий рік тут виступає і знаменням усього нового в житті людей, бо «люди завше хочуть жити – і це велика правда, яка на землі, без якої буде порожнеча». Але, в даному разі під Новий рік весна, і хоч «це так геніально, мов замріяні фантазії геніального Гоголя», сама погода насторожує читача, та і засоби для відкриття «інших правд» (як і «правди життя») не викликають довіри («гадання на воді з воском») [5, с. 359, 361], не можуть сприйматися без іронії.

Окрім того, як несподівано в новелі "INTERMEZZO" М. Коцюбинський вводить своєрідних дійових осіб ("Моя утома", "Ниви у червні", "Сонце", "Три білих вівчарки", "Зозуля", "Жайворонки", "Залізна рука города", "Людське горе"), виправдовуючи присвячення новели Кононівським полям і налаштовуючи читача на відповідний сюжет, так і М. Хвильовий пропонує дійовими особами як людей, так і інше. Причому, дещо неживе в його творі в ніч перед Новим роком «оживає», тобто набуває людських рис у своїх «діях». Ці «дійові особи» є в оповіданні «Лілюлі», але не всі вони вводяться в канву невидимої для читача «п'єси» "Лі-лю-лі". Можливо, це свідчить про те, що під нумерацією I, II, III, IV без п'єси слід сприймати ще й як новелу-intermezzo по Хвильовому, якій також можна дати свою назву – «Побут революції» [5, с. 364] (де йдеться про революцію будівництва нового суспільства).

Особливе місце і роль відведена автором образу «Нового року». Якщо для Р. Роллана світова війна – це Потоп, навколо якого розгортається сюжет його п'єси [4, с. 356, 359], то М. Хвильовий використовує для цього новорічну ніч, з натяком на усе можливе з точки зору усталених народних традицій. Написання твору «Лілюлі» належить до того періоду в житті автора, який можна назвати «романтикою вітаїзму». У зв'язку з цим виявляється і специфічна особливість,

на наш погляд, його антропології – ситуація «людина-очікування». Згадками про Новий рік Хвильовий намагається викликати у читача не просто різні, а докорінно відмінні картини та відчуття. Візьмемо для прикладу початок оповідання: «Зима в п'ятім році нової ери була хвора, бо довго не було снігу, а була чвиря. Зимом були калюжі, і туберкульозний город... занидів у журі». Але трохи далі вже інша оцінка: «Дивно: під Новий рік весна. Це так геніально... іде зимою весна» [5, с. 358, 361, 369]. З весною, як правило, пов'язується природне начало, оживання усього живого, прихід тепла і лагідного Сонця. «...Новий рік... Думаю: чи не прийде, – запитує сам себе Огре, – щось інше?» [5, с. 372].

Новий рік сам по собі, природно викликає у кожної звичайної людини виключно позитивні емоції: «Новий рік. Щастя. На вулиці було ясно, бо людське щастя й найсправжніше це: бачити глибоке небо, чути весняні подихи, бачити зиму, літо, осінь, вересень... Це найсправжніше щастя, і не треба для цього на воді, з воском...» [5, с. 374]. Але що ж тоді робить людину нещасливою? Зрештою, «...ішов Новий рік. Почався не зовсім весело...не весело на цілі довгі-короткі місяці» [5, с. 379]. Виявляється, що Новий рік в антропології з «романтикою вітаїзму» може виправдати, а може й не виправдати покладених на нього надій.

А ще згадуються «розплющені сентиментальні очі» [5, с. 364], можливо, від їх імені й оповідається перша дія нами визначеної «п'єси» "Лі-лю-лі" [5, с. 362]. Хто їх розплющив: справжній митець, моральна людина, яка пише слово Бог з великої літери [5, с. 365] і яка завжди пам'ятає про легендарного Христа та Голгофу, патріот свого рідного краю, рідної землі, що під наглядом керманичів у п'ятім році нової ери «дрижить мов полонянка з диких озер», – важко з'ясувати. Але цей хтось «скрикнув нечутно – в розпуці, в божевільні – невідомо: ...О, мій прекрасний загоризонтний краю! Вірю! Вірю так глибоко, так незносно, як пахнуть на забутих кварталах степові бур'яни...і молоде кохання...і ідилія на обніжках духмяних степів...Отари золоторунних і зелена пісня, мов хміль, тиха, мов пух на скроню...» [5, с. 364].

У цих словах, на наш погляд, криється не лише кульмінація удаваної новели "Побут революції", у них угадується «загоризонтний» оптимізм, що дає підстави для порівняння очікуваного і реального в прихованій автором "п'єсі" "Лі-лю-лі", де зображено життя-пародію «в стилі Уесесер» та примітивізм літератури в стилі пролеткульту.

Література

1. Безхутрий Ю. М. Хвильовий: проблеми інтерпретації / Ю.М. Безхутрий [худож.-оформлювач Б. П. Бублик]. – Харків: Фоліо, 2003. – 495 с.
2. Кистяковский Б. В защиту права (Интеллигенция и правосознание) / Б. Кистяковский // Вехи: Сб. статей о русской интеллигенции. Из глубины: Сб. статей о русской революции. – М.: Изд-во "Правда", 1991. – С. 122–149.
3. Майданченко П. Примітки / П.І. Майданченко // Хвильовий М. Твори: У 2-х т. – К., 1991. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. – С.616–647.

4. Роллан Р. Собр. сочинений: В 9-ти т. / Р. Роллан. – М.: Правда, 1983. – [Т. 5: Кола Бруньон. Лилюли. Пьер и Люс. Историко-литературная справка]. – 336 с.
5. Хвильовий М. Твори: У 2 т. / Микола Григорович Хвильовий; [упоряд. М.Г. Жулинського, П.І. Майданченка]. – К.: Дніпро, 1990. – [Т. 1, 1991.].

Радионова Л. А., канд. филос. наук, доцент,
Кузнецова Н. А., студентка
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ГОРОДСКАЯ СРЕДА СЕУЛА В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В последнее время философы и антропологи уделяют большое внимание вопросу о специфике человеческого бытия и, в частности, пространству существования человека. Для понимания и описания места человека в мире необходимо обратиться к такому феномену как город, имеющему определённые онтологические структуры и ценностные смыслы и занимающему особое место в символическом пространстве культуры, а также рассмотреть образ столицы в этом контексте.

Словами древнегреческого философа Аристотеля можно описать Сеул как «Город единства непохожих людей», что говорит не о многонациональности мегаполиса с населением более 12 млн., а о высоком уровне развития городской культуры, норм и правил общества, формировавшихся веками и не утративших свою аутентичность даже в современном мультикультурном городском социуме.

Несмотря на то, что традиционная корейская культура крайне сложна для понимания обыкновенным европейским человеком или же представителем любой другой неазиатской народности, именно она является «пружиной онтогенеза» корейского городского сообщества. Причиной тому служит не столько ее исторический аспект, сколько социально-экономическая часть, состоящая из цепочки «культура-образование-карьерный рост» благодаря которой экономика «Страны утренней свежести» занимает по объемам внутренних операций и масштабам международной деятельности одно из лидирующих мест в мире. Только одна столица Республики Корея производит более 20% ВВП всей страны, площадь которой почти в 6 раз меньше Украины.

Но город – всегда нечто большее, чем экономическая деятельность. Для города характерны семантическая нагруженность, смысловая сгущенность, эмоциональное напряжение, рациональная упорядоченность. Город – это место, которое всегда насыщено смыслами, своей историей, знаками и ценностями. Таким местом в Сеуле является район реки Чхонгечхон (Cheonggyecheon), которая более 50 лет была скрыта под городской автодорожной магистралью. Этот проект – яркий пример того, как публичные городские пространства

могут быть одновременно гуманными, а также выгодными с точки зрения вложенных инвестиций. Пользу для экологии переоценить сложно, так же как и социальный эффект. В чистой воде плавают рыбы, за которыми с удовольствием наблюдают гуляющие, по вечерам устраиваются лазерные шоу. Окрестности ручья сегодня представляет собой зону шоппинга и общественного питания, поскольку там расположены многочисленные рынки и ресторанчики. Были также восстановлены «исторические трущобы», подобные тем, что находились здесь 40 лет назад. Воспроизведены интерьеры, открыты букинистические и антикварные магазинчики, другие «ретро-привлекательности: киноафиши тех лет, лавка, торгующая угольными брикетами, которыми тогда топили дома, внутри жилого дома – предметы домашнего обихода.

Таким образом, была воссоздана и историческая преемственность публичного места, что в свою очередь привело к притоку ностальгирующих жителей Южной Кореи.

Итак, город реализует идею организации пространства обитания человека, включая различные формы телесности: самого человека и внешнюю телесность – жилища, коммуникации, образование. Город-тело есть продолжение человека вовне, это символическое тело человека, культурное, социальное, коллективное тело. Город – это пространство свободы, выбора, пространство становления личности, и здесь ключевую роль играет образование. Если формирование уникальной корейской культуры связано, скорее, с народными традициями, обрядами и обычаями – напрямую не относящимися к государственности, то практическая реализация цепочки «культура-образование», по сути своей, взаимосвязанных понятий, относится именно к государственной директиве. Пожалуй, именно образование в Республике Корея является главным компонентом культуры городского образа жизни столицы и страны в целом. По данным ООН за 2013 год, индекс грамотности взрослого населения и индекс совокупной доли учащихся, получающих образование в Южной Корее равен 0,96, выводя страну на один уровень с такими развитыми странами как Канада, Германия, Нидерланды и США. К сравнению, Украина и Россия в этом рейтинге занимают 31-е и 49-е места соответственно.

Сеул как образовательный центр страны имеет достаточно широкую номенклатуру разноуровневых образовательных учреждений: от начальных школ разного профиля до высших учебных заведений. Детские сады относятся к частной собственности, следовательно, их посещение зависит от желания и возможностей родителей. Проведя параллель корейской образовательной системы с Украиной можно выделить несколько существенных различий, а именно: начальная, средняя и старшая школы выделяются как отдельные образовательные единицы по месту расположению, времени и школьной программе; существует базовый набор предметов (математика, корейский, английский) и предметы по выбору (этика, история, различные искусства, физическая культура и т.д.), что означает более индивидуальное обучение, соответственно способностям ученика; жесткая система оценивания знаний и

смены уровней школьного образования; если ученики в Украине заканчивают школу в возрасте примерно 16-18 лет, то в Республике Корея ученики заканчивают старшую школу в 19 лет; все высшие школы разнопрофильные; имеет место деление образовательных учреждений по гендерному признаку (чисто женские/мужские школы/университеты); из высших учебных заведений в Южной Корее существуют только колледжи и университеты. Последние пользуются высоким спросом не только внутри страны, но и за её пределами, так как приток иностранных студентов постоянно возрастает. Наиболее престижным считается Государственный университет Сеула, предоставляющий высшее образование практически любого профиля, затем следует Университет Ёнсе (частный университет, также расположен в Сеуле), Корё – еще один университет, который расположен в Сеуле, Ихва – женский университет в Сеуле – лучшее образовательное заведение для женщин во всей стране.

Неотъемлемой частью корейской культуры в этом контексте является «круглосуточное образование» – фактически национальный обычай страны и означает высокий уровень самообразования студентов, когда практически все время за исключением сна проводится за учёбой, а среднестатистический учебный день может начинаться с восходом солнца и заканчиваться далеко за полночь.

Таким образом, на примере Сеула мы видим:

- в течение тысячелетий главный тренд развития города был связан с развитием производства. Затем направление сменилось: постепенно стал проявляться запрос к городу со стороны самих горожан, и одна из первых столиц Азии – Сеул это чётко уловил;
- публичные пространства и инфраструктура города должны использоваться для того, чтобы горожане могли наслаждаться жизнью.

Ромась Т. О., аспірантка,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ МЕГАПОЛІСУ

Трансформація суспільних відносин в Україні, певною мірою, довгий час характеризувалася першочерговою увагою до економічних та політичних аспектів функціонування держави. За таких умов проблеми соціалізації не потрапляли у перелік питань, які мали пріоритетний характер у вітчизняній державній та громадській практиці. Не стали винятком і питання, пов'язані з процесом соціалізації молоді.

Тема соціалізації здавна присутня у працях соціологів-теоретиків. Так у праці О. Конта відводиться значне місце розгляду процесу виховання і навчання нового покоління в рамках сім'ї та інших соціальних інститутів.

Дослідження вітчизняних науковців присвячені різним аспектам соціалізації молоді у великому місті. Зокрема, В. С. Бондар аналізує вимір та зміну соціальної позиції молоддю великого міста, Ю. І. Загородній обґрунтовує педагогічні умови політичної соціалізації студентської молоді в умовах великого промислового міста, а Г. М. Цимбал аналізує особливості міжетнічної взаємодії в умовах великого міста.

Відповідно до законодавства «соціальне становлення молоді – процес різнобічного включення молоді в життєдіяльність суспільства як системи, сприйняття її як елементу цієї системи».

Російський дослідник А. Мудрик запропонував класифікацію факторів, які впливають на соціалізацію особистості:

- мегафактори (космос, планета, світ);
- макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава);
- мезофактори – по місцю, де безпосередньо проживають люди (регіон, місто, село);
- мікрофактори, вони безпосередньо впливають на людей (сім'я, група ровесників, виховні організації та рухи).

Життєдіяльність молодого покоління в місті відрізняється як позитивними, так і негативними рисами, що дозволяє виділити ряд протиріч, які мають місце в способі життя городянина. До їх числа можна віднести наступне :

- концентрація великої кількості людей на обмеженій території і підвищена мобільність особистості, що сприяє створенню великої кількості стресових ситуацій ;
- постійно збільшується число контактів з іншими людьми і анонімність, поверховість спілкування, юнацький максималізм, відсутність віри у завтрашній день, нерідко народжують у молоді почуття самотності та безвиході часто штовхають молодих людей до суїциду ;
- колективно організована праця людей за місцем роботи або навчання і ослаблення сусідських контактів, що призводить до зниження значення соціального контролю ;
- постійне прагнення людини до нового, сучасного в соціальній і культурній галузях і недостатня міцність його зв'язків з народними культурними традиціями;
- присутність побутових зручностей (упорядковане житло, сфера послуг, транспорт і т.д.) і відчуження від природи.

Всі ці протиріччя свідчать про необхідність усвідомлення проблеми не просто молодій людині в місті, а «міста в людині».

Таким чином, в системі культурних цінностей молоді поступово оформлюється «новітній раціоналізм», не замкнутий на вузький, матеріальний економічний інтерес особистості, покоління в цілому. Це говорить про перехід молоді від розгубленості до раціоналізму і опори на власні сили .

Названі характеристики перетворюють місто на могутній чинник соціалізації людини, адже створюють умови молодому поколінню для здійснення вибору і прояву мобільності. Разом з тим визначають як

соціалізуючий, так і десоціалізуючий вплив міського середовища на сучасну молодь.

Слід відзначити, що особистість, яка успішно соціалізується, має добре виражену соціальну спрямованість, активно прагне самовизначитися й самореалізуватися в суспільстві і вміє продуктивно адаптуватися в навколишньому соціумі на основі знань про соціальну дійсність. При цьому успішність соціалізації пов'язана не лише з наявністю у молодого покоління зазначених якостей, але, в першу чергу, з реальними діями, в яких ці якості втілюються. В ході цього процесу у молоді виникає відповідне ставлення до соціальних фактів і, в цілому, до навколишнього світу, тобто відбувається соціальне становлення особистості.

Садовніков О. К., канд. філос.наук, доцент,

Литвиненко В. В., студентка,

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Соціальна напруженість, що відчувається зараз в Україні, надала необхідності для переосмислення багатьох питань економічного, політичного та соціального характеру. Але їх вирішення залежить від того, заради якої кінцевої мети слід робити перетворення. Достатньо часто чуто визначення, які, нажаль, мають суто демагогічні та популістські визначення, що базуються на патріотичних зверненнях для розбудови найкращого майбутнього, не окреслюючи, що розуміється під «кращім майбутнім», та не зосереджуючись на поясненнях сутності патріотизму. Найпоширеніше уявлення про патріотизм формулюється так: це любов та відданість батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Такий вислів можливо прийняти, коли інтереси Батьківщини чітко позначені, чого не може відбуватися в періоди напруженості та ескалації, коли відбувається загострення та поляризація соціальних та політичних інтересів. Це наводить на думку про знищення патріотизму як явища, що звісно є в корні невірним. Але в край важливою стає потреба зрозуміти сутність патріотизму та визначити його особливості, що може сприяти подоланню кризових явищ та розумінню дійсних цінностей, за які слід боротися.

Буття людини в світі розгортається в проявах сутнісних особливостей, що й роблять людину людиною; так, є сенс сприймати людину як біологічну, свідому, соціальну та психоемоційну істоту, що перетворює світ задля власних потреб. Кожна з цих складових будує для людини потреби, отримання яких формує різні цінності, форми та засоби їх досягнення, сприяє активності людини та визначає необхідні дії.

Біологічна складова має прояв в збереженні життя та реалізації вітальних потреб, що формує необхідність до реалізації природних прав людини на території, де людина мешкає та яку вона вважає власною, тобто необхідною для забезпечення життя людини, та ще й такого життя яке людина може визнати гідним. В цьому ракурсі, по перше, слід визнати, що є Батьківщиною, яка може бути великою – уся Україна, простір СНГ, Європа, або навіть в умовах глобалізації і уся Земля; а може бути й маленькою – місце де безпосередньо людина здатна задовольняти життєві потреби – село, містечко, місто, область або регіон.

Свідома складова людини базується на розумінні та ґрунтується на досягненні дійсності за допомогою понятійного апарату. В такому разі поняття «патріотизм» повинно мати чіткі визначення та бути позбавлено суб'єктивістського забарвлення, що майже неможливо. А враховуючи, що сучасна свідомість спрямована на індивідуалізацію при присутності толерантності та плюралізму, то слід визнати, що таке поняття, як «патріотизм», може мати достатньо широкі межі. Ці межі корегуються історичним станом, ідеологією та політичною ситуацією, але ж в часи перебудов цього не відбувається. Розуміння окремої людини залишається в самотньому стані, а може й отримувати зовнішні деструктивні впливи.

Соціальна складова залежить від реалізації людини у суспільстві, у сукупності її зв'язків з іншими членами суспільства. Простежується, що чим більше людина реалізується як особистість, тим міцніше зв'язок. Патріотизм стає фактором, що єднає людей та створює міцні соціальні відносини на рівні нації та держави, людина втрачає самотність, інтегруючись в суспільство. Деконструкція ж суспільства позбавляє людину звичних зв'язків та ставить людину на грань вибору: усіма силами стримувати новації та зберігати те, що маємо, або ж усіма силами сприяти впровадженню новацій. Зрозуміло, що й патріотизм буде сприйматися у полярному протиставленні. Крім того, патріотична людина, відносячи себе до нації та віддаючи свою любов, має змогу відчувати себе частиною чогось величного та могутнього, що надає нових сил людині, спонукає її до соціальних дій. Руйнування ж єдності нації, розбіжності в розумінні національних інтересів, різноманітність соціальних та політичних рухів відокремлюють людину від загальної справи, так як ця справа відсутня. Людина прагне до національної соціалізації, але має надмірно великий вибір, зробити який тяжко. При тому ж, визначення патріотизму та його прояви переорієнтується по більшості в політичну площину.

Психоемоційна складова відчуття патріотизму складається з ментальних засад, національного духу, комфортного перебування у складі національної соціальної групи. Відчуття патріотизму спрямовує людину до співпраці та взаємодії з людьми, що сприймаються як єдине співтовариство. Революційний стан, часи перебудов, розкол суспільства налаштовує людину шукати духовної підтримки, але за принципом свій або чужий. Для такого визначення по більшості спрацьовують індивідуальні уподобання, а соціальні надбання, архетипи колективного несвідомого відсуваються на друге місце.

Розпочинається психологічна боротьба індивідуальності та особистості. Підсвідомо виникає психоемоційна роздвоєність: людина для себе або ж для інших. Згадки про патріотизм в такому разі занурюють людину в безодню несвідомого з відчуттям самотності, невпевненості, провини, що відображається в депресійному настрою або ж, навпаки, в проявах нестримної агресії, що залежить від характеру людини та ступеня загострення психологічної травми.

Отже, в сучасних умовах патріотизм стає елементом загальної скрутної ситуації та елементом існування людини при її взаємодії із суспільством. Розуміння патріотизму не має одностайного визначення, а спирається на індивідуальні визначення, які перетинаються між собою у дуже різноманітних комбінаціях. Але ж патріотизм є суттєвою часткою людського існування на індивідуальному та соціальному рівнях. Тому керування та спрямування патріотизму, патріотичних відчуттів та патріотичних відносин повинно розумітися та враховуватися при вирішенні політично-соціальних проблем сучасної України дуже делікатно, спираючись на здоровий глузд та об'єктивне бачення ситуації. В такому разі патріотизм може дійсно стати об'єднуючим фактором для України, зорієнтувати свідомість та відчуття людей до єдності та подолання деструкційних моментів, що присутні в сучасному українському суспільстві.

Сериков Я. А., канд. техн. наук, доцент,

Костяница Д. А. студент,

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

МЕТОДОЛОГИЯ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА В ГОРОДСКОЙ СРЕДЕ

Техногенная направленность в развитии цивилизации сформировала объективную проблему защиты человека от им же созданной техносферы. Эта проблема имеет много аспектов. Важнейшими из них являются задачи обеспечения безопасности жизнедеятельности человека в городской среде и производственных условиях. Это связано с тем, что на современном этапе развития города, крупные населённые пункты являются социально-техногенными структурами повышенного риска.

Существует три следующих стратегических направления защиты человека от опасностей как в городской среде, так и на производстве:

1. Пространственное или временное разделение ноосферы (пространство, в котором с высокой вероятностью возможна реализация потенциальной опасности) и гомосферы (пространство, в котором находится человек, например, городская среда, жилище, рабочее место).

2. Нормализация ноосферы, то есть обеспечение безопасного состояния среды, окружающей человека. При этом в городской среде используют такие методы и средства защиты человека от воздействия негативных антропогенных факторов, как например, защитные экраны на пути распространения шума, удаление техногенных объектов от жилищной застройки, кондиционирование воздуха и т. д.
3. Адаптация человека к ноосфере, то есть усиление защитных свойств организма человека. Это направление реализуется двумя путями. Первый – естественное повышение защитных свойств человека как результат активизации биохимических процессов его организма при воздействии негативных факторов. Второй – разработка, применение средств индивидуальной защиты. В качестве организационных мероприятий, обеспечивающих адаптацию человека к производственной среде, применяют системы обучения работающих безопасным приёмам работы, инструктирование и т. п.

Принципы обеспечения безопасности жизнедеятельности человека в подсистемах «человек – городская среда» и «человек – производственная среда» подразделяют такие на четыре класса: ориентирующие, организационные, технические и управленческие.

Ориентирующие принципы определяют направление поиска безопасных решений. При этом используется системность в подходе к решению проблем; принцип сбора информации о техногенном объекте, классификации и нормировании уровня опасностей и др.

Организационные принципы заключаются в разработке методологии защиты от негативных факторов. Разработка методологии включает и комплекс медицинских исследований, направленный на установление степени влияния определённого негативного фактора на физическое, психическое здоровье человека, определение на начальном этапе показателя, который называется «Ориентировочный предельно допустимый уровень фактора». Такой подход используется при решении рассматриваемой задачи как в городской, жилой среде, так и в производственных условиях.

Технические принципы фактически базируются на результатах исследований предыдущих этапов и состоят в их реализации в виде соответствующих средств защиты.

Управленческие принципы заключаются в реализации разработок, которые получены на каждом из перечисленных этапов, через соответствующую систему управления безопасностью жизнедеятельности.

ГОРОД В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ КУЛЬТУРЫ

В городской социокультурной среде базисным состоянием является модернизация – в противовес традиционалистскому миру деревни. Культура становится решающим элементом, реализующим «наведение мостов» в междивизиационном пространстве в процессе модернизации. Каждая культура может быть понята лишь в собственном контексте, и рассматривать ее надо как единое целое. Культура обладает конкретными механизмами, способными облегчить реализацию модернизационных процессов в условиях городской субкультуры. Эти механизмы описаны в трудах крупнейших культурологов и социологов XX века, и они рассматриваются в данном исследовании.

Есть поразительное по своей точности высказывание о. Александра Меня: «Город – двуликое и трагическое детище двойственной истории человечества... «Городская революция» есть рубеж исторического и доисторического миров. Если в пещере, шалаше, палатке из шкур человек еще жил среди окружавшей его природы, то за стенами города он впервые создал свой собственный мир, пыльный, тесный, некрасивый, но все-таки свой. Город – символ изоляции человека от природы и одновременно символ его творческой активности... город помог человеку познать самого себя. Он способствовал высвобождению Личности. В городе человек был подавлен монотонностью созданного им самим муравейника, но в городе же раскрылось внутреннее богатство его духа. Сократ и апостол Павел, Шекспир и Достоевский – дети Города» [7, с. 4-11].

Город – детище гегелевского «закона отрицания отрицания». В этой специфической социокультурной среде базисным состоянием является модернизация – в противовес традиционалистскому миру деревни. Культура становится решающим элементом, реализующим «наведение мостов» в междивизиационном пространстве в процессе модернизации. Как отметил Д. Белл, «каждое общество стремится установить набор смысловых значений, посредством которых люди могут определять свое отношение к миру. Эти значения определяют набор целей, подобно мифу и ритуалу объясняют характер доступного опыта или рассматривают изменения в природе сквозь призму человеческих способностей к магии или технике. Они воплощаются в религии, культуре и труде. Утрата смысловых значений в этих областях создает состояние непонимания, в котором люди не могут находиться и которое с необходимостью побуждает их к поиску новых значений, чтобы в итоге не осталось чувство нигилизма или опустошенности» [1. С. 146-158]. Максиму Белла можно модифицировать так: в каждом социуме имеется определенный смысловой набор, выражающий мироотношение данного социума, и этот набор воплощается в культуре. Об этом же пишет К. Гиртц, назвавший культуру «системой регулирующих механизмов, включающих планы, рецепты, правила, инструкции... которые служат для управления поведением. ...Не

обусловленное моделями культуры (системами значимых символов) поведение человека стало бы практически неуправляемым, оно сводилось бы к спонтанным бессмысленным поступкам и безудержным эмоциям, у человека практически не мог бы сформироваться опыт» [2, с. 44–45]. При этом, по констатации У. Грэма Самнера и Рут Бенедикт, «каждая культура может быть понята лишь в собственном контексте и рассматривать ее надо как единое целое» (цит. по: [9, с. 47]). И здесь ключом к сердцевине проблемы является констатация К. Клакхона: «Концепция культуры необходимо вызвана к жизни самой пластичностью человеческого существования... Если людей, несмотря на их отличия друг от друга, можно научить думать, чувствовать, верить и действовать определенным образом, примерно одинаковым для целых групп... если целые группы или общества научаются делать определенные вещи более или менее однотипно – ...такое поведение, особенности которого усвоены всей группой, которое передается от старших поколений потомкам и в какой-то мере воспринимается от другой группы, называется культурой» [3, с. 22-23].

Какие же конкретные механизмы, способные облегчить реализацию модернизационных процессов в данных непростых условиях, предлагает культура? Во-первых, согласно Дж. Мердоку, существуют так называемые *культурные универсалии* – общие элементы и черты, свойственные всем культурам. По Мердоку, можно выделить более 60 таких универсалий (спорт, украшение тела, совместный труд, танцы, образование, похоронные ритуалы, гостеприимство, запрет инцеста, юмор, обычай дарить подарки, сексуальные правила и ограничения, изготовление орудий труда, наличие языка и религиозных обрядов и т. д.) (цит. по: [9, с. 45-46]). Все эти универсалии в межкультурном контакте играют роль «общего кода», посредством которого в процессе диалога культур возникает возможность выхода на более глубокие пласты (и, как результат, – диалог на аксиологическом уровне).

Во-вторых, согласно теории миметики Д. Дэннета – Ст. Пинкера, существует «эпидемическая теория» культурных контактов: мельчайшие элементы культуры («мемы») свободно и хаотично «перелетают» из одной культуры в другую, где частично отторгаются, частично приживаются, а частично «мутируют» [5, с. 627]. В последних двух случаях происходит приживание и «размножение» чужеродных мемов в инокультурном «теле». Эти процессы по сути своей являются беспорядочным культурным контактом – с теми же результатом, что и в предыдущем случае, и также приводящий к сближению культур (сперва на поверхностном, затем и на глубинном уровне). Именно так происходило изменение культурного кода, хронотопа и ментальной карты у всех народов мира, принимавших монотеистические религии на стадии разрыва с первоначальной анимистической стадией (например, посредством употребления новых, свойственных именно данной монотеистической религии имен).

В-третьих, в рамках школы американской культурной антропологии сформировался так называемый «метод аккультурации» (разработан Дж. Гершковичем, Дж. Мелвиллом и О. Оттенбергом). Согласно данному

методу, аккультурация есть процесс контакта культур, в результате которого изменяются и самые культурные парадигмы; культурные и цивилизационные различия между этническими общностями при вступлении в непрерывный и непосредственный контакт постепенно выравниваются (цит. по: [4, с. 16]). Уровни выравнивания здесь крайне неоднородны, и первоначально все происходит на уровне «культурных универсалий» Дж. Мердока: выход на аксиологический аспект происходит медленно и, можно сказать, болезненно (роль противодействия играет «коллективное бессознательное», а также сопротивление традиционалистского начала).

В-четвертых, культурные и поведенческие нормы в значительной степени институализируются посредством языка (и шире – знаковых систем). Бенджамен Ли Уорф отмечает, что «многие понятия кажутся нам само собой разумеющимися только потому, что они укоренились в нашем языке... Язык делит природу на части, формирует понятия о них и придает им значения главным образом потому, что мы пришли к соглашению организовать их именно таким образом. Это соглашение... закодировано в моделях нашего языка» (цит. по: [9, с. 53]). Здесь можно даже снижать уровень рассмотрения с непосредственно языка на более низкие уровни: А. Кармин констатирует бытование «естественных, функциональных и конвенциональных» знаков в культуре на довербальном уровне (что принципиально!) [6, с. 33–36]. Следовательно, простое изменение языковых норм или даже конкретных семиотических смыслов оказывается достаточным для кардинальной трансформации описанного Д. Беллом имманентного для данного социума смыслового набора – т. е., для акций, могущих создать «мутации» даже на фундаментально-цивилизационном уровне. Классический пример – радикальный (и удавшийся) проект М. Кемаля Ататюрка по принудительному переходу целого народа со старо-османского языка на новотурецкий; можно вспомнить и лингвистический проект сионизма, реализованный в Израиле.

В-пятых, культура (по концепции Уорда Гуденау) состоит из четырех основных элементов – понятий (концептов), отношений, ценностей и правил (норм) [9, с. 48-50]. Каждый из этих элементов, взятый по отдельности, может быть подвергнут трансформации по каким-либо приведенным выше матрицам (например, по методу аккультурации или посредством внедрения «импортированных» мемов); в свою очередь, подвергнувшись изменению, любой из указанных элементов немедленно начинает трансформировать остальные (в силу принципа обратной связи) и, в конечном результате, меняет всю систему (в силу принципа эмерджентности). Именно так, к примеру, происходила трансформация всех сторон жизни аборигенов в регионах, подвергшихся европейской колониальной экспансии. Иногда такие мероприятия могут даже носить подчеркнуто директивный характер: так, в современной Южной Корее правящими кругами подчеркнуто демонстративно проводится линия на приоритет обучения корейских студентов непременно в европейских и американских университетах – с целью усвоения не только знаний, но и тех самых фундаментальных «первозлементов» У. Гуденау

(предполагается, что такая практика даст новые импульсы модернизационным процессам в стране).

Наконец, в-шестых, согласно ставшей уже классической в социологии теории символического интеракционизма, изменение имеющихся символических сущностей или внедрение новых является механизмом, способным фундаментально трансформировать человеческое поведение. Это взгляд базируется на кантовской эпистемологической традиции: «у человека, – писал Э. Кассирер, – между системой рецепторов и эффекторов, которые есть у всех видов животных, есть и третье звено, которое можно назвать *символической системой*. Это новое приобретение целиком преобразовало всю человеческую жизнь. По сравнению с другими животными человек живет не просто в более широкой реальности – он живёт как бы в новом измерении реальности... Человек живет отныне не только в физическом, но и в символическом универсуме. Язык, миф, религия, искусство – части этого универсума, те разные нити, из которых сплетается символическая сеть, сложная ткань человеческого опыта. Весь человеческий прогресс в мышлении и опыте утончает и одновременно укрепляет эту сеть. Человек уже не противостоит реальности непосредственно, он не сталкивается с ней лицом к лицу. Физическая реальность как бы отдаляется по мере того, как растет символическая активность человека» (цит. по: [10, с. 149]). Практически эта концепция подтверждена всеми без исключения практиками модернизаций Нового и Новейшего времени: здесь можно вспомнить и реалии Мэйдзи и кемализма, и колоритно описанные М. Мойхер-Сфоримом и Шолом-Алейхемом будни еврейской повседневности времен Великой Эмансипации XIX века, и предельно драматичные процессы «модернизации быта» в исламском мире (в этом же ряду – и петровские ассамблеи вкупе с табакокурением и насильственным бритьем бород, и пионерские красные галстуки, и сюрреалистический страх позднесоветского официоза перед рокмузыкой, пиццериями и «Адидасом» – страх, бывший совершенно обоснованным и стопроцентно оправдавшийся!).

Таким образом, известные социологам и культурологам механизмы социализации и аккультурации играют роль своеобразных «медиаторов» в междивизиональных диалогах, возникающих в городской среде (и при этом культурные элементы функционально выполняют «пионерную роль», служат «передовыми активными агентами» модернизационного процесса). Это та самая ситуация, которую Э. Паин характеризует как «многокультурную модернизацию» [8. С. 11].

Литература

1. Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism. – N. Y., 1976.
2. Geertz C. The interpretation of culture. – N. Y. : Basis Books, 1973. 3. Kluckhohn C. Culture and behavior. – N. Y. : Free Press, 1962.
3. История и культурология / под ред. Н. В. Шишовой. – М. : Логос, 1999.

4. История философии : учебник для вузов / под ред. В. В. Васильева, А. А. Кротова, Д. В. Бугая. – М.: Академический проект, 2005.
6. Кармин А. Культурология. – СПб., 2001.
5. Мень А. о. История религии. – М. : Слово, 1991. – Т. 2 : Магизм и единобожие. В поисках пути, истины и жизни.
6. Паин Э. Многокультурная модернизация: эволюция теоретических взглядов / Общественные науки и современность. – 2009. – № 6.
7. Смелзер Н. Социология. – М. : Феникс, 1998.
8. Хрестоматия по истории философии. От Шопенгауэра до Дерриды. – М., 1997.

Садовников О.К., канд. филос. наук, доц.

Фатеева А.В., студентка

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ОТРАЖЕНИЕ РЕЛИГИОЗНОСТИ В АРХИТЕКТУРНОМ ОБЛИКЕ ХАРЬКОВА

Храмово-религиозная архитектура составляла и составляет неотъемлемую часть общего городского ансамбля, отражая отношение человека к сакральному миру и выступая одним из показателей отношения населения к религии. Доминирование храма в городской архитектурной среде прослеживается в ранних городах Китая, Индии, Персии, Междуречья, Греции. В данном случае храм, как правило, возвышался над городом, что формировало представления о разделении мира богов и мира людей. Сакральная зона определялась самим положением «обители богов», которые воспринимались как управители и охранители города и мира людей.

Значимость храма сохранилась и в последующие периоды. Так, в городах периода средневековья запрещалось строительство зданий выше собора, что символически выражало покровительство Бога над городом и людьми. Храм не был виден со всех частей города, но в городском ансамбле его роль была значительной. При дальнейшем росте и развитии городов символическое доминирование храмовой архитектуры постепенно стало уступать перед практической необходимостью, тем не менее, религиозные сооружения вписывались в городской ансамбль, используя ландшафт, отличительные архитектурные композиции, масштабы, что способствовало выделению храмовых комплексов в пространстве города.

Сейчас городское храмовое строительство претерпело существенные изменения. Культовые сооружения перестали быть центрами организации городского пространства, а это в свою очередь ослабляет внимание к религиозному сооружению, переводя религию в привычное дело с потерей её сакрального значения. Данную ситуацию можно наблюдать и на примере Харькова. Современные церкви и храмы строятся в больших количествах, но зачастую используя свободное городское пространство, не учитывая при этом сакральной значимости, которая определяется многими факторами, в том числе

и месторасположением без учёта географических и геодезических особенностей местности и городского ансамбля. Примером может служить начатое в недавнем времени строительство храма Святых Жен-Мироносиц в сквере Победы за Зеркальной струёй. Основанием для строительства стало желание возрождения некогда разрушенного храма, однако не было обращено внимание на изменения городского ансамбля, смещение функциональности городских зон и приходов.

Обращает внимание и Храм Святого Великомученика Георгия Победоносца на Северной Салтовке в районе МЖК «Интернационалист», освящённый в 2008 году. Храм расположился на открытой площадке на фоне современных жилых многоэтажек, за гаражным комплексом. О доминировании храма в общем ансамбле и о сакрализации пространства здесь говорить не приходится. Подобных примеров в Харькове можно находить много, независимо от религиозных конфессий, что определяет общую ситуацию проявлений религиозности в городе.

Сегодня, когда храмы, церкви, часовни, мечети, молельные дома и другие религиозные сооружения различных конфессий все больше и больше возникают в наших городах, они уже не формируют представления о сакральности, выраженной посредством архитектуры, а скорее говорят о модном приложении действительности, о попытках формирования новых и ещё не сложившихся духовных установок или определяют попытки реставрации прежних духовных ценностей без учёта изменившейся ситуации. Храмовая архитектура уже не вызывает благоговения одним своим видом, она становится рядовым, утилитарным городским сооружением, для отмечания религиозных праздников, дней поминовения и иных обрядов, которые проводятся в храмах. Их сооружение более отвечает разнообразным личным интересам определённых людей, которые становятся инициаторами строительства. Количество сооружаемых культовых зданий, без их сакрального значения, не только не определяет повышение религиозности, а, напротив, может становиться отрицательным фактором.

Ткаченко Р. Б., к. т. н., доцент,
Жоржолани Е.К., аспирант,

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ПРОЦЕССА ОЧИСТКИ ВОДЫ С ПОМОЩЬЮ «МАШИНЫ ИЗОБИЛИЯ»

«Машины изобилия» (рис. 1) работает за счёт центробежного давления. Состоит машина из двойной мембраны, которая вращается вокруг извилистой трубы (вертикальной оси) против часовой стрелки с помощью маломощного двигателя. Сама труба вращается по часовой стрелке и всасывает

центростремительно сжатую воду двигателя. Чем быстрее вода проходит через мембраны, тем больше количество воды уходит в водозабор на нижнем конце извилистой трубы, потом вода закручивается вверх и вниз в ритмично чередующихся изгибах, а потом снова центробежно вращается вода в системе форсунок.

Всасывающая сила должна преобладать на всем расстоянии, которое будет проходить жидкость (вода), а избыточное давление должно действовать по касательной, благодаря этому масса закручивается по периферии к центру таким образом, что центр гравитации перемещается к центру оси, что закручивает поток воды и в свою очередь интенсифицирует процесс очистки воды.

Водные турбины, насосы и т.д. (см. рис. 2-3) с производительностью и скоростью работы в 90 раз превышающей скорость в обычных турбинах при тех же условиях благодаря комбинации обоих компонентов движения (силы давления и всасывания находятся в состоянии противодействия).

Вода вращается вдоль собственной продольной оси на 180° в обеих – верхней (а) и нижней (б) секциях, которые разделяются лопастями турбины, совершая полный оборот на 360° (рис. 2).

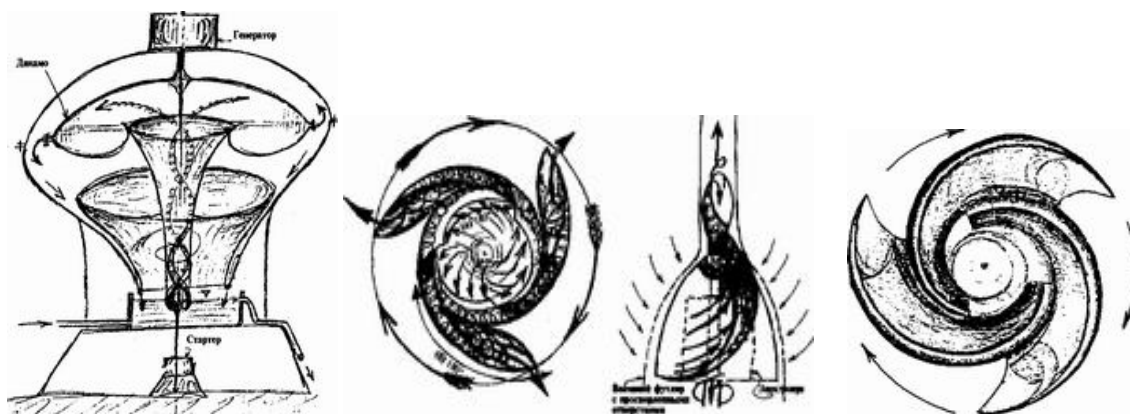

Рис. 1 «Машина изобилия» **Рис. 2** Лопастной биоимпеллер **Рис. 3** Лопастная биотурбина

Принцип действия «Машины изобилия» заключается в следующем: парамагнитные катализаторы действуют децентрировано, диамагнитные катализаторы – концентрированно. Верх неправильной формы развития – расщепление атомов. Природа использует этот механизм только для растворения отработанных комплексов, таких, как мёртвые организмы. Технологии, использующие давление и огонь, производят регрессирующие атомные энергии, тогда как имплозия производит супермощные, толкающие атомные энергии, то есть почти на 100% силы формирования и левитации. Катализатор – конденсатор, гальванически сплавленный с противоположно заряженными субстанциями, который излучает преимущественно отрицательно заряженные формы излучения в природной среде. Это активизирует

диамагнитное течение, формирующее силу левитации, которая тянет вверх и всасывает за собой устройство и которая может регулироваться вращением.

Вывод: с помощью рассматриваемой машины («Машина изобилия») можно достичь уровня производительности до 96%, вместо 10-12% полезной работы; за счет перемешивания интенсифицируются многие процессы очистки воды, что также присутствует в данном аппарате.

Угодникова Е. И., аспирантка

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

УПРАВЛЕНИЕ ТУРИСТИЧЕСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ ГОРОДОВ

Сфера туризма в условиях современной экономики является одним из локомотивов развития системы хозяйствования. По данным статистики, именно туризм оказывает мультипликативный эффект на рост внутреннего валового продукта страны. Учитывая низкую себестоимость организации оказания туристических услуг, а также позитивного влияния развития туризма на другие сферы экономики, как, например, транспорт, строительство, общественное питание, туризм может стать основополагающей сферой для вывода из кризиса экономики страны или отдельно взятой территории.

Организация системы туризма должна базироваться на потенциале территории, который можно использовать в качестве туристических объектов или ресурсов. Как правило, крупные города не имеют природных туристических объектов, рекреационных или оздоровительных ресурсов. Поэтому, потенциальными объектами для туризма могут стать:

- религиозные святыни – паломничество,
- памятники архитектуры и искусства – культурный туризм,
- учебные заведения и научно-исследовательские центры – образовательный туризм,
- спортивные объекты – спортивный туризм.

Основой для эффективной реализации туристического потенциала города должен стать его комплексный анализ и оценка. По результатам этого анализа выделяются основные туристические объекты, которые могут быть интересны туристам. Затем вырабатывается комплексная туристическая программа, которая находит точки соприкосновения этих объектов, то есть то, что может их объединять. На основе этого формируется единая программа тура. Для повышения качества оказания туристических услуг на территории туристических объектов проводится развитие туристической инфраструктуры, создаются новые или модернизируются имеющиеся транспортные соединения.

Таким образом, эффективность реализации туристического потенциала города можно обеспечить следующим образом:

- обеспечение комплексного подхода к формированию туристически привлекательного имиджа города;
- комплексное развитие туристической инфраструктуры с учётом туристического потенциала отдельных его объектов;
- обеспечение качественного транспортного соединения между туристическими объектами;
- позиционирование города как туристического центра;
- создание единой туристической системы: маршруты, инфраструктура, карты туриста, система общественного питания и средств размещения, направленная на ту категорию туристов, которую планируется привлечь в город.

Штефан С. И., ст. преподаватель,
Кононенко А. И., студентка

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ МЕГАПОЛИСА В УКРАИНЕ

На современном этапе общественного развития проблемы мегаполисов являются очень актуальными. В современной экономической жизни возрастает роль крупнейших городов и одновременно, как правило, в них наблюдается обострение социально-экономических проблем, которые именно здесь проявляются наиболее явно, поскольку половина из шести миллиардов людей, населяющих нашу планету, проживает в крупных городах.

Проблематика мегаполисов напрямую связана со стратегией развития Украины, ростом её конкурентоспособности в процессе экономической глобализации. Рассмотрим некоторые ее аспекты.

Так, для большинства крупнейших городов, важнейшей является проблема занятости. Технологический прогресс и усиление международной конкуренции приводят к нестабильности существующей системы рабочих мест. Даже в промышленно развитых регионах становится весьма проблематичным обеспечение высокого уровня занятости трудоспособного населения.

В целях смягчения социальных конфликтов на общенациональном и муниципальном уровнях осуществляются различные программы помощи безработным. Однако в современных экономических условиях эти программы не позволяют обеспечить достойный уровень потребления для подобных семей. Существенные финансовые трудности резко ограничивают возможности дальнейшего развития инфраструктуры города. В свою очередь безработица обостряет жилищные проблемы мегаполисов.

Формирование эффективной системы общественного транспорта, массовая автомобилизация населения, а также создание развитой системы ипотечного кредита сформировали предпосылки для так называемого бегства в пригороды

семей среднего класса. Перемещению в пригороды способствовало также резкое ухудшение экологической обстановки в мегаполисах. Мы можем выделить такую актуальную проблему на сегодняшний день, как защита экологии больших городов и утилизация отходов жизнедеятельности человека. Эта проблема уже обрела глобальный характер. Она гораздо серьезней, чем это представляется на первый взгляд. Численность населения планеты ежегодно возрастает на 1,5–2%, а объем мусорных свалок мира – на 6%, т.е. увеличивается в 3–4 раза быстрее. Подсчитано, что если эта тенденция сохранится, то через 2 десятилетия вокруг больших городов могут вырасти (образно говоря) стены мусора высотой в 3 метра. Некоторые авторы в связи с описанием подобных внешних эффектов вводят термин экономики, обусловленной социальной агломерацией. Пока же в мире достигнуто согласие лишь по общим принципам подхода к решению проблемы, а именно:

- максимально возможное сокращение отходов;
- предотвращение попадания туда токсичных веществ;
- максимальная утилизация отходов, т.е. получение вторичного сырья;
- экологически чистое сжигание остатка отходов с извлечением тепла;
- экологически чистое захоронение остатков сжигания.

Местные власти в рамках своей социальной политики предпринимают многочисленные попытки разработки специальных программ, направленных на смягчение острых социальных проблем, отрицательных аспектов процесса интеграции мигрантов. Однако острота этих проблем нарастает. Многие социологи говорят о кризисе крупнейших городов, грозящем катастрофой всей городской цивилизации.

Вслед за перемещением горожан переезжают в пригород и соответствующие предприятия сферы обслуживания, ориентированные на близость к клиентуре. Параллельно происходит перемещение в пригороды и других отраслей бизнеса, ранее зависимых от близости к центральным железнодорожным терминалам и торговым портам, что стало возможным благодаря значительному технологическому прогрессу в системе автомобильного грузового транспорта.

Отдельно следует отметить проблему продовольственного обеспечения городов. Сегодня эта проблема скорее техническая, чем экономическая. Но в ближайшие 2–3 десятилетия она может превратиться в одну из острейших социально-экономических проблем общества.

Немаловажно обслуживание жизни большого города. В условиях большого народонаселения, стремительного развития средств связи, ускорения общения и сделок, в обстановке все большего разрыва между производителями и потребителями потоки информации становятся все более важным фактором жизни общества. Не менее важно, чтобы эта информация была достоверной, достаточной и своевременной. К сожалению, приходится констатировать, что обеспечение именно этих условий становятся в последнее время одной из наиболее трудно решаемых проблем. Фальсификация и подделка ценных бумаг, акцизных марок, документов строгой отчетности (несущих финансовую и

правовую информацию), а также товарных знаков и сертификации продукции (т.е. нарушение прав потребителя на получение качественной продукции в соответствии с действующими в стране стандартами), все это имеет место, прежде всего в больших городах.

Все рассмотренные проблемы требуют не только пристального внимания, но и скорейшего решения. Многое, если не сказать практически все, должно представлять интерес для предпринимателей различных видов деятельности. Реализация их требует внесения корректив практически во все сферы деятельности – от архитектурно - технических деталей градостроительства и организации сферы услуг до решения проблем общественного питания, медицинского обслуживания, образования, условий досуга и отдыха жителей города.

Только при обеспечении сбалансированности программ градостроительного, экономического, финансового и социального развития города, возможно выработать и успешно реализовать эффективную стратегию развития современного мегаполиса.

Шумихина М. Н., аспирантка,
НОУВПО Гуманитарный университет, г. Екатеринбург, Россия

ПОЛИТИЧЕСКАЯ МИФОЛОГИЗАЦИЯ ГОРОДА

В статье рассматривается политический миф как способ формирования и изменения городского пространства. Раскрываются формы существования политического мифа в пространстве города.

Миф и город – категории, первоначальные точки соприкосновения которых находятся на уровне человеческого сознания. Миф как система образных представлений неотделима от действительности, и его специфика заключается в выстраивании целостной картины мира. Город как информационно-визуальное выражение образных представлений есть специфическое поселение людей, отгороженное от хаоса и благодаря мифу глубоко структурированное.

В современном мире социум перешел к искусственному созданию мифов. Это явление особенно ярко выразилось в сфере управления обществом. Появляются «искусные и хладнокровные мыслители, прекрасные мастера политического расчета», иначе говоря, мифотворцы, которые сознательно стали конструировать политические мифы – вдохновляющие и мобилизующие образно выраженные идеи, которые должны превратиться в убеждения социальных групп и масс [3]. В связи с тем, что политические мифы создаются осознанно, целенаправленно, для самих создателей они не являются мифами, а в рамках определенной идеологии из них конструируется «шаблон», «чертеж», предназначенный для иного, а точнее сказать, массового сознания.

Так как политические события, как правило, «творяются» в политических центрах (больших городах), то и пространство, где разворачиваются политические мифы, – это пространство города. Городское пространство имеет физическую составляющую, представленную зданиями, памятниками, улицами, площадями и садами; эти реалии места бывают как общественными, так и частными. Но город пронизан своего рода информационными связями. Здесь создаются свои «центры вращения» информации, деятельности, человеческого общения, регулирующие жизнь людей. В нём каждый человек находит свою «нишу», в зависимости от образованности, профессии, уровня личной культуры, исторического прошлого. Каждый город имеет свое лицо, свои нравственные измерения, свою духовность, свой менталитет. Отсюда городское пространство представляет собой как физическое, так и социально-культурное образование, которое формирует и влияет на образ жизни людей и их идентификацию.

Как правило, характер застройки города определяется целями и намерениями тех, от кого она зависит. Каждая новая власть создает свои мифы, стремясь внедрить их в массовое сознание. Процесс «мифологизации» пространства города является важным компонентом существования власти, в ее постоянной борьбе за выживание. Чтобы в этой борьбе выжить, государство должно постоянно, всеми доступными ей средствами, воздействовать на тех, от кого зависит её существование, тем в большей степени, чем эта зависимость сильнее.

Распространение политического мифа в пространстве города становится одним из способов воздействия на сознание человека. Возникает естественный вопрос: если политический миф есть нечто нематериальное (образное представление, идейное повествование), то существует ли возможность его объективно-реального существования в пространстве города? Понятно, что картинка, монумент, здание в городском пространстве не являются мифом, но они способны породить политический миф, а в рамках разворачивающейся идеологии и целую политическую мифологию. «Это может произойти в том случае, если зритель воспримет ее как визуальный аналог фрагмента рассказа об определенных событиях, о которых ему уже известно» [6, с. 148]. Поэтому фотография, картина, скульптура, барельеф, плакат, мозаика, коллаж, монумент, здание и пр. могут служить представителями политического мифа (системы мифов), в форме синекдохи – части взамен целого [6, с. 149].

Так, существование политического мифа в пространстве города обеспечивает его своеобразное словесное/информационное поле, но здесь же используются и не словесные/визуальные способы передачи политического мифа, который становится неотъемлемой частью сознания жителей этого города.

Значительные изменения городское пространство претерпевает в так называемые переходные эпохи, что связано с возникновением новых идеологий и активизацией политического мифа как основного идеологического ядра; при этом исследователи отмечают, что такая активность мифа ведет к регрессу

культуры [7, с. 229]. В первую очередь изменения касаются информационного поля: пространство города заполняется новыми названиями улиц и площадей, лозунгами, плакатами с идейными призывами, с изображениями политических лидеров и т. д. Особой перепланировке подвергается центр – «элитарное» место города, пространство города заполняется новой идейной символикой, монументами, зданиями, несущими в своей конструкции идеи новой власти, и т. д.

На Урале города-заводы всегда строились по единому канону: плотина, возле неё завод, храм и тут же дом главного начальника, именно у плотины, у воды, огня. Планировка Екатеринбурга была полна особого смысла, являлась небесным кодом: четырехугольник (крепость имела четырехугольную форму) – отражение неба на земле, модель вселенной. И плотина была центром мироздания, средоточием энергии. (А правитель – Бог – я [4, с. 35-36]). Это пространство города формировалось в течении двухсот лет и было основано на гармоничном отношении между властью и церковью. С приходом Советской власти все меняется. С первых лет ее существования насаждались мифы, которые стали основой формирования нового, «социалистического» городского пространства. Идейные выступления политических деятелей на собраниях и митингах, публикации в СМИ, постоянно повторяющих: «Отречемся от старого мира...», находило свое выражение в изменении городского пространства. Одним из первых вопросов, который начал решать городской Совет в сентябре 1919 года, был вопрос о переименовании площадей и улиц Екатеринбурга. Специально созданная комиссия настаивала: «Необходимо переименовать все главные улицы города в честь вождей пролетарской революции, наиболее видных екатеринбургских товарищей, погибших на фронтах гражданской войны». В результате 45 улиц города получили новое название [2]. Вскоре встал вопрос о переименовании и самого города. 29 февраля 1924 года в «Уральском рабочем» вышла программная статья под заголовком «Пора переименовать». Трудовой Красный Екатеринбург на седьмом году Советской власти все еще носит позорное имя, возмущалась самая авторитетная газета Урала. Распространялись новые «черные» мифы о Екатерине Первой. Так, в «Уральском рабочем» и газете «На смену!» публиковались о ней нелестные биографические зарисовки: «Пьянствовала, развратничала, наконец, пьяная умерла». «С какой стати славному городу, столице рабочего Урала носить ее имя?» – вопрошал «Уральский рабочий» 9 апреля 1924 года. 15 ноября Президиум ЦИК СССР принял решение о переименовании Екатеринбурга в Свердловск [2, с. 35-37]. Памятник Я. М. Свердлову – это призыв к свержению самодержавия. Памятник был открыт 15 июля 1927 года – в восьмую годовщину освобождения Екатеринбурга от войск Колчака. Создан по проекту ленинградских архитекторов М. Я. Харламова и С. В. Домбровского [5, с. 516-517]. Пространство города заполняется новыми лозунгами, зовущими в «светлое будущее». Дольше всех лозунг «Вперед к коммунизму!» держался на здании гостиницы «Исеть». Вечерами он вспыхивал в небе гигантскими буквами, они были видны издалека, читались даже с самолетов [1, с. 167].

Борьба миров (мифов) нанесла Екатеринбургу большой урон. Люди, увлечённые идеей строительства светлого будущего, разрушали свое прошлое... Постепенно кардинальным изменениям подвергается и центр – «элитарное» место города. В 1919 году появляется площадь им. 1905 года, занявшая пространство двух ранее существовавших здесь площадей: Кафедральной и Главной торговой. Здесь 1 мая 1920 г. на постаменте, вместо памятника Александру II, установлен памятник Освобожденному труду, скульптора С. Д. Эрзи. В 1930-м по решению Городского Совета был снесен Кафедральный собор. К началу 50-х гг. на площади 1905 года, как знак перемен, вместо старого, трехэтажного выросло преображенное здание горсовета – пять этажей, а наверху башня с часами и золоченым шпилем. Здесь же 5 ноября 1957 г., к 40-й годовщине Октябрьской революции, установлен памятник В. И. Ленину (скульптор В. И. Ингал). На южном фасаде трибуны высечены слова В. И. Ленина: «Всё, чего мы достигли, показывает, что мы опираемся на самую чудесную в мире силу – на силу рабочих и крестьян». Площади придан образ «колыбели революции». Рядом, на площади Труда (прежде Екатерининской) в 30-х гг. XX века был снесен собор Во Имя Великомученицы Екатерины. Это была первая в городе мазанковая церковь, заложенная еще 1 октября 1723 года. Церковью пожертвовали, чтобы открыть для обозрения новый дом, который предназначался для высшей местной власти – партийной и советской, он должен был занять ту же самую идеологическую нишу, в которой прежде была всевластна церковь. Собор ему мешал не только эстетически... Обком КПСС и облисполком находились в этом здании до 1982 года. К слову, здесь же начинал свою партийную карьеру Борис Ельцин [4, с. 11-12]. В 1920 году в центре Вознесенской площади, переименованной тогда в площадь Народной мести, был установлен мраморный бюст Карла Маркса работы Степана Эрзи. В 1932 году его сменила композиция «XV лет комсомолу», которая также простояла недолго. В 1959 году был установлен монумент «Уральскому комсомолу» (скульптор П. А. Сажин, архитектор Г. И. Белянкин). Памятник представляет собой двухфигурную композицию девушки и юноши со знаменем, смело идущих вперед. По замыслу авторов, идея марша должна олицетворять организованность передовой молодежи нашей страны. И это только небольшие зарисовки о том, как изменялся город Екатеринбург с приходом советской власти, внедрением новой идеологии и политических мифов.

Таким образом, политические мифы как идейные представления всегда находят свое выражение в пространстве города, принимая совершенно разные культурные формы, сочетаясь с культурными формами прошлых эпох. Сейчас наше государство вновь находится на переломе эпох, современное пространство города Екатеринбурга меняется стремительно, необратимо и не всегда в соответствии с нашими представлениями о прекрасном. Скорее всего, через 10 лет мы будем жить в совершенно другой реальности, созданной новыми политическими мифами.

Литература

1. Гладкова И. М. 25 екатеринбургских тайн: очерки. – Екатеринбург, 2003.
2. Екатеринбург – Свердловск – Екатеринбург. История городской власти (1745–1919 гг.): документально-публицистические очерки. – Екатеринбург: Средне-Уральское книжное изд-во: Новое время, 2003.
3. Кольев А. Мифы нации и «консервативная революция». – URL: http://www.zlev.ru/56_1.htm
4. Лукьянин В. П., Никулина М. П. Прогулки по Екатеринбургу. – Екатеринбург: Банк культурной информации, 1998.
5. Свод памятников истории и культуры Свердловской области. – Екатеринбург: СОКРАТ, 2007. – Т. 1.
6. Флад К. Политический миф: теоретическое исследование. – М.: Прогресс-Традиция, 2004.
7. Хренов Н. А. Культура в эпоху социального хаоса. – М.: Едиториал УРСС, 2002.

УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ МІСТОМ

Ерохина А.В., аспірантка

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

УПРАВЛЕНИЕ СОВРЕМЕННЫМ ГОРОДОМ

Управление как вид человеческой практики существует с тех пор, как возникла необходимость в совместной деятельности людей. В самом широком смысле оно может быть определено как действия группы людей, соединяющих свои усилия для достижения общих целей. Великие империи и пирамиды Египта, практически все, чем сегодня восхищается человечество, могло появиться на свет только вследствие координированных организованных усилий. Каждая историческая эпоха вносила свои коррективы в отношения субъектов управления, методы стимулирования, масштабы организации самого процесса. Начиная со времени появления первых социальных теорий, люди стремились сформулировать законы управления процессами, происходящими в обществе, и использовать выявленные закономерности в тех или иных целях.

Управление может быть охарактеризовано как преобразующая и направляющая деятельность, осуществляемая субъектом по отношению к объекту управления, обеспечивающая достижение заданной цели.

Город никогда не был и не мог быть объектом чистого созерцания или теоретического описания; город всегда был предметом практической деятельности людей, предметом градостроительства, организации и политики.

Однако и здесь все более и более осознается тот факт, что существующие методы руководства, организации и управления, существующие подходы к проектированию и строительству городов не соразмерны тому явлению, которое мы называем городом. В этом смысле сама постановка вопроса об управлении городом, сама претензия организационно-управленческой деятельности «схватить» и «ассимилировать» процессы и структуры городской жизнедеятельности ставится сегодня под сомнение.

Вместе с тем, параллельно с появлением новых организационно-технических функций и новых дифференциаций увеличивается масса организационно-управленческой деятельности. Процессы организации, руководства, управления и политики пронизывают всю ткань городской жизни, проникают во все поры городского организма, пропитывают все процессы жизнедеятельности (МД) и жизнедеятельности (ЖД) в городе. Анализируя современный город, мы практически не можем отделить друг от друга деятельность организации и управления и сами городские процессы. Современный город есть не что иное, как единство руководства, организации, управления и политики. Однако то же самое мы можем утверждать, ориентируясь на понятийную действительность. Город, по понятию, есть

единство организационно-технических процессов, обеспечивающее формирование и выращивание новых форм МД и ЖД, ресурса для развития. Городская культура есть не что иное, как культура освоения руководства, организации, управления и политики, позволяющая горожанину включаться в процессы МД и ЖД, самоопределяться и вырабатывать специфические способы самоорганизации и самоуправления и, в конечном счёте, становиться источником развития МД.

Кудрявцев О. Ю., старший викладач,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ІННОВАЦІЙНА РОЛЬ ДЕРЖАВИ

Практичними досягненнями впровадження моделей електронного урядування можна вважати появу такого явища, як орієнтація на клієнта при наданні відповідних послуг державними службами. Попередньо запозичивши цей термін з сфери економічних відносин та переклавши його у політичну площину не в останню чергу завдяки Дж. Захману, теоретики електронного урядування фактично поставили знак рівності між поняттями «клієнт» та «громадянин». Відповідно й держава виступає сервісною службою, яка повинна надавати послуги своїм клієнтам максимально швидко, ефективно та відносно дешево. Виходячи з пріоритетності громадянина по відношенню до держави, саме його задоволеність якістю послуг і виступатиме мірилом ефективності держави як системи та як політичного інституту. Як показує практика концепції електронного урядування можуть і повинні органічно доповнюватися іншими новаціями у сфері теорії держави, зокрема концепція «доброго управління», або суспільного управління; ще наприкінці дев'яностих років минулого століття стало зрозумілим, що на ефективність прийняття політичних рішень величезний вплив мають участь у цьому процесі позадержавних структур. Завершився процес трансформації від оцінки діяльності політичного поля за результатами до урахування того, хто і як приймає політичні рішення та розділяє політичну відповідальність.

В той же час принциповими є відмінності у розумінні ролі громадянина в рамках концепції нового державного управління (частиною якої є електронне урядування) та теорії суспільного управління. Якщо перша розглядає громадянина як клієнта, який очікує якісних та своєчасних послуг, то друга розглядає його партнером, який розділяє можливості та відповідальність за прийняття спільних політичних рішень. В обох випадках найважливішим механізмом підвищення авторитету та довіри до держави є максимальна прозорість усіх без винятку політичних процедур, та можливість реального впливу громадськості на процеси розробки та прийняття політичних рішень. Досить обґрунтованим вважається також включення процесу впровадження

системи електронного урядування як одного з етапів масштабних соціально-політичних перетворень на шляху до системи гарного управління «good governance». Концепція доброго управління була запропонована Організацією Об'єднаних Націй у 2002 році. Вона являє собою загальні теоретико-методологічні принципи реформування політичної влади з метою подальшого розвитку людства. Серед ключових складових можна привести наступні:

- Участь (як опозиція відчуженню) – кожен громадянин повинен мати право голосу при розробці та прийнятті рішень або самостійно, або через легітимних представників. Така можливість має базуватися на принципі свободи асоціацій.
- Закон як правило – середовище закону має бути чесним та загальним для всіх, особливо це стосується прав людини.
- Прозорість – ґрунтується на свободі доступу до інформації. Процеси, установи та інформаційних простір доступні для усіх зацікавлених та компетентних, глибина доступу має відповідати можливості контролю за ними.
- Відповідальність – соціальні та політичні інститути та процеси мають бути корисними усьому суспільству.
- Орієнтація на консенсус – добре адміністрування має виступати посередником поміж великої кількості точок зору та інтересів, шукати консенсусу на основі оптимального для усіх сторін рішення, та коли можливо за допомогою політики та «добрих» політичних технологій.
- Соціальна рівність – усі громадяни повинні мати однакові шанси на розвиток та самовдосконалення.
- Ефективність та компетентність – політичні інститути та процеси діють за принципом задоволення потреб суспільства, на противагу принципу освоєння ресурсів.
- Підзвітність – політичні інститути, громадські організації та приватний сектор мають звітувати перед суспільством згідно об'єму відповідальності кожного суб'єкту вдалі чи господарчої діяльності.
- Стратегічне бачення (мислення) – політичні та громадські лідери повинні керуватися у довгій перспективі необхідність впровадження системи гарного управління з урахуванням регіональних культурних, економічних, історичних та політичних особливостей.
- Незважаючи на деяку загальність ці положення, при якісному їх впровадженні, повинні стати основою принципово нового політичного порядку і для українського суспільства. Зв'язок концепції електронного урядування з теоріями гарного управління та суспільного управління проявляється на усіх рівнях. Зокрема, впровадження новітніх інформаційних технологій вже давно є основою удосконалення бізнес-процесів через те, що дає змогу відносно просто скоротити витрати, підвищивши ефективність.

Безумовно це працюватиме у державному секторі публічного адміністрування. Саме електронне урядування дозволяє реформувати державний апарат за логікою орієнтації на громадянина як клієнта.

Впровадження ж системи електронного урядування повинно дати новий імпульс тим реформам, які проводяться в рамках модернізації держави у відповідності до засад гарного управління.

На початковому етапі впровадження системи електронного управління було б не правильним протиставляти її традиційним концепціям державного управління, через те, що в багатьох випадках неефективність системи пов'язана не з її організаційною слабкістю, а з невдалою практичною реалізацією на місцях, та відсутністю системного мислення в центрі. Тому задля підвищення ефективності електронного урядування необхідно водночас реформувати на організаційних засадах політичні інститути, в тому числі і недержавні, формувати відповідний рівень політичної культури населення (одне з найважливіших і термінових завдань), розвивати принципи громадянського суспільства у поєднанні з збереженням культурної ідентичності.

Характерною відмінністю багатьох теорій сучасного суспільства є технічний детермінізм, що ставить розвиток технології попереду соціальних та політичних перетворень. Не заперечуючи ролі технічних та технологічних перетворень, автор все ж таки наполягає на первинності соціоекономічних змін, характеристиками яких виступає технічна еволюція. Розглянуті підходи до електронного урядування дають змогу концептуально обґрунтувати глибинність перетворень, показати їх перманентність як стадії більш глобального процесу соціальних, політичних та економічних перетворень світового співтовариства. Іншою стороною впровадження новітніх інформаційно-комунікативних технологій є наростаюча цифрова нерівність, пов'язана зі збільшенням соціальної та економічної дистанції між розвиненими країнами та так званими країнами третього світу. Оптимізація управлінських та виробничих процесів у розвинених країнах, зменшуючи витрати, сприяє здешевленню товарів та процесів, що призводить до подальшого загострення конкурентної боротьби національних ринків з світовим. В той же час глобальні тенденції інформаціоналізації майже ніяк не впливають на нерозвинені країни через банальну відсутність матеріально-технічної бази, відповідних спеціалістів та будь яких теоретичних обґрунтувань доцільності таких змін.

Будь який світовий досвід впровадження системи електронного урядування покаже його безпосередню кореляцію з тими соціальними та політичними реформами, в контексті яких вона відбувалася та відбувається. Найвагоміших результатів вдалося досягти тим, хто синхронізував впровадження ІКТ з реформою економічної та громадянської сфери суспільства, дуже своєчасно зрозумівши обмеженість ІКТ як таких у справі оптимізації виробничих та адміністративних процесів.

Поряд з цим, аналізуючи основні концептуальні підходи до визначення електронного урядування як явища сучасного політико-інформаційного простору, можна зробити деякі порівняльні висновки. Застосувавши структурний підхід до аналізу, робимо висновок відносно глибокої інтегрованості процесу впровадження системи електронного урядування у сферу взаємовідносин громадянина з державою з глобальними

трансформаційними процесами, що відбуваються у площині взаємодії держави та суспільства. Розглядаючи електронне урядування не лише як електронну присутність державних органів у мережі Інтернет у сенсі дублювання органів та департаментів, а як принципово нову форму двосторонньої інтеракції, ми використовуємо найбільш узагальнену на сьогоднішній день структурну модель електронного уряду, однією з складових якої є так званий модуль взаємодії «громадянин-держава». Наявність цього елемента повинна сприяти формуванню у свідомості громадян активного ставлення до можливостей впливу на процеси підготовки та прийняття політичних рішень. Проте окрім проблеми низької політичної культури та, в цілому, політичної пасивності, постає ще й технічна перепона у вигляді непідготовленості суспільства та політики до значного збільшення долі операцій з державою у віртуальному просторі. Наглядним прикладом є спроби впровадження системи електронного документообігу, яка є одночасно кровоносною та нервовою системами електронної держави та електронної демократії. Окрім очевидних переваг, таких як: пришвидшення обміну інформацією, зведення до мінімуму людського фактору у критично важливих процесах, здешевлення функціонування державного апарату навіть за рахунок економії паперових ресурсів, існують також і тривожні застереження. А саме, величезна відповідальність, покладена на тих, хто розробляє та супроводжує відповідне програмне та технічне забезпечення, важкість та болючість процесу переходу до такої системи, через суб'єктивні фактори, які призводять до персональної незацікавленості чиновників, мала чисельність у нашому суспільстві спеціалістів відповідної компетентності, брак фінансування. Останній фактор особливо чітко проявляється на первинних етапах розгортання системи, через те, що відбувається дублювання державного апарату у фізичному та віртуальному просторі. Відповідно значно збільшуються й видатки на утримання двох паралельних систем. Причому, окрім видатків на утримання кожної окремої системи, з'являється ще один вид – кошти, які направляються на синхронізації взаємодії двох систем. Саме тому, перший етап здорожує державу майже вдвічі. Позитивним моментом є те, що всі видатки компенсуються значною економією на наступних стадіях.

Виключна роль громадянина у новій системі, його можливість брати персональну відповідальність за власне теперішнє та майбутнє потребує персоніфікації його як однієї з сторін інтеракції. Мова йде про автентифікацію громадянина як правовласного суб'єкта. Технічною реалізацією цього є особистий електронний підпис, який виступає повноцінним аналогом звичайного фізичного підпису особи. Ціла низка важливих питань постає при аналізі такої необхідності. Поруч з технічною непідготовленістю самого суспільства до подібних речей, існує ще й питання безпеки, яке, мабуть, повністю вирішене так і не буде. А саме наявність особистого електронного підпису є вимогою найнижчого рівня функціонування електронної держави та електронної демократії.

Можливість та необхідність персоніфікації себе в процесі політичної та

соціальної активності створює умови до еволюції суспільної та індивідуальної відповідальності за свої дії чи бездіяльність. Отже електронне урядування може виступати ефективним механізмом еволюції політичної системи та суспільства, а може навпаки поглиблювати кризу взаємодії держави та суспільства в залежності від того, які цілі перед собою ставлять усі актори в трансформаційних процесів сучасності.

Aleksander Kuczabski,
dr hab., profesor, nadzw.
Akademia Pomorska w Słupsku (Polska, Słupsk)

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СИСТЕМ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ

Адміністративно-територіальний устрій держави безпосередньо впливає на результативність та ефективність державного управління територіальними системами. Доцільність його реформування в Україні впливає з системних модернізаційних змін, які супроводжують суспільство на шляху від тоталітаризму до демократії. Однак, досі не вдалося досягти консенсусу не лише щодо концептуальних засад реформування, а й у питанні застосування механізмів його впровадження. Незважаючи на це, здійснення реформи є нагальною вимогою часу і потребує підготовки в науково-методологічному та організаційному аспектах. Зокрема, це стосується обґрунтування класифікації адміністративно-територіальних структур за еволюційними формами (поділ, устрій та організація), оскільки демократизація системи державного управління розглядається як чинник їх еволюції.

Саме адміністративно-територіальна організація забезпечує гармонійну єдність форм управлінської складової суспільної життєдіяльності певної території. До неї слід віднести всю сукупність об'єктів системи територіального управління та її забезпечення: державні та муніципальні органи влади (з їх інтелектуально-кадровим наповненням), матеріально-технічну і фінансову основу управлінської діяльності; систему взаємозв'язків між ними та оточенням (включаючи транспортну інфраструктуру та зв'язок як канали реалізації контактної взаємодії); систему адміністративно-територіальних одиниць. Принциповою особливістю адміністративно-територіальної організації можна вважати її здатність до еволюції в напрямку саморегулювання та самовдосконалення.

У цьому контексті становлення адміністративно-територіальної організації в Україні постає у вигляді механізму підвищення ефективності територіального управління, за умов якого відкривається можливість реформування адміністративно-територіальної структури держави не зверху (директивними методами), а природним шляхом – знизу, ґрунтуючись на потенціалі місцевих громад та регіональних спільнот, що значно актуалізує тему дослідження.

Значний внесок у дослідження проблем адміністративно-територіального

устрою за останні роки зробили українські фахівці в галузі державного управління та місцевого самоврядування (Т. Безверхнюк, В. Корженко, О. Коротич, Ю. Куц, М. Лесечко, В. Мамонова, В. Олуйко, М. Пухтинський та ін.), соціально-економічної географії (М. Багров, М. Дністрянський, А. Доценко, О. Шаблій) та регіональної економіки (А. Дегтяр, М. Долішній, Л. Шевчук) тощо. У поле зору науковців потрапили проблеми невідповідності сучасного адміністративно-територіального устрою України демократичним принципам територіального управління.

Окремі аспекти досліджуваної проблематики знайшли висвітлення у працях з теорії систем (Р. Акофф, Л. фон Берталанфі, І. Блауберг, Й. Міллер, Т. Парсонс), теорії державного управління (Б. Гай-Пітерс, Б. Гурне, Г. Іздебський, В. Князев), теорії територіальної організації суспільства (Д. Вітлсі, З. Дзеніс, В. Ізард, А. Транін, Б. Хорєв). Однак, проведені наукові розвідки з проблематики територіального управління ще не призвели до бажаного результату стосовно обґрунтування та впровадження оптимальної адміністративно-територіальної організації України. У цілому бракує комплексного проблемно-управлінського дослідження, де б становлення ефективної адміністративно-територіальної організації розглядалось у контексті демократизації суспільних відносин.

Рушієм соціального системоформування є потреби та інтереси, реалізація яких спонукає до зміцнення стійких соціальних зв'язків. Якщо внаслідок системної взаємодії поставлені цілі досягаються вчасно, з оптимальними витратами ресурсу, то така система вважається ефективною. Отже, системність суспільства є проявом та вищою формою його організації. Досягнення системних цілей має відповідати засадам раціональності та ефективності і не може перевищувати витрачені на це ресурси. Відтак, актуальною цивілізаційною проблемою є подолання розмитості цілей системи та запобігання стосовно їх підміни, що може негативно впливати на співвідношення між доцільністю системи та її потенційними можливостями.

Взаємодія системи з навколишнім середовищем, особливості та інтенсивність її зовнішніх контактів визначаються рівнем самодостатності цієї системи. Її неконкурентоздатність є основною передумовою реструктуризації шляхом реформування механізмів системозабезпечення або ліквідації. В основі компонентно-функціональної структури соціальної системи лежить розподіл ролей між суб'єктами управлінського процесу, де мають місце два основні компоненти: управлінський та виконавський.

Успішна реалізація влади можлива лише за умови її відносної незалежності від зовнішнього впливу, тобто забезпечення управлінської автономії трьох рівнів: політичної (найвищий її рівень, що передбачає повну свободу прийняття стратегічних рішень), організаційної (передбачає право приймати та реалізовувати тактичні управлінські рішення, які відповідають стратегічним рішенням вищого автономно-санкціонера) та виконавської (передбачає свободу реалізації управлінських рішень вищого автономно).

Можна виокремити дві суттєво відмінні моделі управління – *органічну* та

штучну. Органічна модель управління більшою мірою використовується у перехідних та демократичних суспільствах. У перехідних суспільствах соціальна активізація досягає такого рівня, коли виникає можливість чинити визначальний вплив на управлінського суб'єкта та здійснювати контроль за його діяльністю з боку об'єкта управління. В органічній моделі відсутнє чітке розмежування суб'єкта і об'єкта управління: кожен громадянин одночасно виступає в ролі і суб'єкта, і об'єкта, а ступінь його впливу на управлінський процес залежить від індивідуальної соціальної активності. Об'єктом управління, на відміну від штучної моделі, виступають не люди як такі, а лише відносини між ними.

Еволюція компонентно-функціональних структур не є незворотною, оскільки існує постійна загроза регресу соціальної системи від демократичної до тоталітарної. Зв'язуючим елементом компонентно-функціональної структури, який, з одного боку, представляє інтереси пасивних прошарків суспільства, а з іншого, – ефективно контролює дії управлінських еліт, виступає соціальний актив. Таким чином, ефективність кожної соціальної системи безпосередньо залежить від співмірності її компонентів.

Принципова відмінність *штучної моделі* управління від органічної полягає у здатності системи до самоорганізації, завдяки зростанню дієздатності та автономності субсистем, які спроможні підвищувати власну ефективність за рахунок включення в процеси системного відтворення незатребуваних раніше соціальних ресурсів. Конкурентоздатність соціальних систем залежить, насамперед, від здатності генерувати та відтворювати синергетичний ресурс.

Необхідність забезпечення системної ефективності зумовлює перманентні структурні зміни, внаслідок яких досягається ієрархізована сукупність модернізацій, трансформацій, реорганізацій, реформ, заходів і дій. Адміністративна модернізація, таким чином, є постійним, цілеспрямованим процесом підвищення ефективності управління. Механізмом цільової модернізації чи трансформації системи, покликаних у кардинальний спосіб підвищити її ефективність, є реорганізація. Відповідно, реформуванням вважається комплекс заходів, скерованих на раціональну реорганізацію управлінської структури.

Реорганізація вимагає відповідного ресурсного забезпечення і супроводжується прямими та непрямими видатками, а тому на певному етапі спостерігається зниження ефективності системи до так званої точки «дна ефективності». На наступному етапі відбувається стрімке нарощення ефективності системи, за рахунок цього формується *компенсаційний* та *додатковий* ресурси. *Компенсаційний ресурс* покриває прямі та непрямі видатки на реорганізацію, а *додатковий* – виступає джерелом подальшого розвитку системи. Несвоєчасність та необґрунтованість реорганізації, може призвести до «патологічних» сценаріїв поглиблення існуючих системних суперечностей.

Основним системоутворюючим елементом території є центр, функціональна природа якого проявляється у стійких внутрішніх зв'язках та комунікаціях з усіма елементами системи. Ефективність системи залежить від оптимізації витрат енергії на подолання простору при забезпеченні внутрішніх

комунікацій. Вирішення цього завдання, насамперед, залежить від положення центру, що має забезпечувати оптимальний рівень його доступності до всіх географічних просторово різновіддалених точок системи.

Територіальні форми соціальної організації можна, на наш погляд, класифікувати за рівневими ознаками як міжнаціональні, національні, регіональні та локальні. На національному рівні реалізується практично весь комплекс колективних інтересів, завдяки чому ці соціальні системи є, зазвичай, найбільш самодостатніми та найменш відкритими. Натомість, на локальному рівні реалізація колективних інтересів є хоча й не повною, проте, найбільш ефективною. Разом з тим, міжнаціональний та регіональний рівні територіального системоутворення, з нашої точки зору, є другорядними, однак, їх значення в процесі історичного розвитку суспільства постійно зростає.

Локальний інтерес є рушійною силою формування на найнижчому ієрархічному рівні суперсистеми найбільш ефективних, базових соціально-територіальних систем. Ефективність локальних систем досягається завдяки мінімізації видатків на забезпечення системних зв'язків через високий рівень контактності їх елементів.

Поряд з цим, обмежена дієздатність та брак ресурсів зумовлюють необхідність входження локальних систем у надсистеми, які забезпечують їх повноцінне функціонування. Для окреслення локальних систем в Україні утвердився термін «громада», під яким пропонується розуміти стійку систему соціальних відносин між мешканцями конкретної території в зоні їх контактної взаємодії з метою реалізації спільних інтересів. Локальність визначається шляхом урахування двох основних факторів ефективності: соціального (синергетичного) та організаційного (власне системного).

Природу локального системоутворення та загальні еволюційні тенденції розвитку локальних систем доцільно розглядати на основі аналізу моделі ефективності локальної системи та її двох варіантів: вихідного (первинного) та еволюційного (рис. 1).

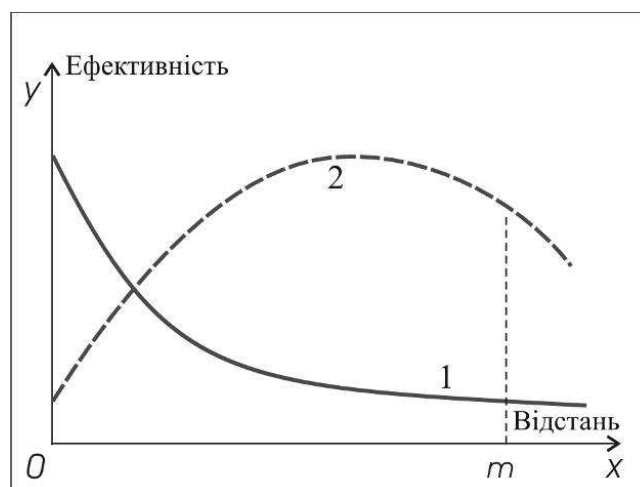

Рис. 1. Ефективність локальної системи:

(1 – крива соціальної ефективності; 2 – крива організаційної ефективності; m – межа локальної системи)

Принциповими рисами вихідної моделі ефективності локальної системи є: обмежена конкретним поселенням зона ефективності послуг та домінування організаційного фактора над соціальним у формуванні сумарної ефективності локальної системи. Її еволюційна модель характеризується принципово новими якостями, набутими внаслідок науково-технічної революції, еволюційних змін у системах розселення індивідів.

З точки зору можливих варіантів розподілу соціальної та організаційної ефективності в залежності від розміру локальних систем, можна виділяти, на наш погляд, дев'ять типових моделей. Аналіз окремих з них свідчить про посилення тенденцій нівелювання найбільших за розмірами соціальних систем локального рівня – великих міст та агломерацій. Крім цього, вони здатні розщеплюватися на окремі підрівні: сублокальний, суперлокальний та квазілокальний [1; 2].

Процеси самоорганізації на рівні територіальних субсистем ведуть до екстраполяції локальних інтересів спочатку на суперлокальний, надлокальний, а згодом – і на регіональний рівні. Внаслідок кристалізації регіональних інтересів високоорганізовані та дієздатні локальні субсистеми кооперуються у відповідні дієздатні субсистеми регіонального рівня. Таким чином, формуються так звані «функціональні» регіони, які на відміну від «історичних» можна класифікувати як дієздатні самоорганізовані територіальні субсистеми.

Ефективність державного управління забезпечується делегуванням владних повноважень у формі передоручення окремих управлінських функцій конкретним органам, а ефективність територіальної субсистеми залежить від взаємоузгодженості між рівнем управлінської автономії та рівнем її дієздатності. Засобом підвищення ефективності територіального управління є досягнення відповідного балансу між централізацією та децентралізацією. Децентралізаційні реформи, з нашої точки зору, повинні ґрунтуватися на виявленні реальної дієздатності територіальних субсистем, на рівень яких планується делегувати частину функцій державного управління (рис. 2).

Особливості поєднання принципів та масштабів централізації та децентралізації управління на різних рівнях територіальних субсистем дозволяють класифікувати моделі державного устрою в залежності від специфіки територіального управління.

Пропонується виділяти п'ять моделей: централізовану, з обмеженою децентралізацією, з сильною децентралізацією, модель регіоналізації та модель федералізації. Централізована модель передбачає наділення органів територіального управління виключно функціями, властивими для виконавської автономії, оскільки відповідні територіальні субсистеми, на нашу думку, не здатні до самоорганізації. Наділення локальних субсистем функціями часткової організаційної автономії у вигляді права на територіальне самоврядування є принциповою рисою моделі обмеженої децентралізації. В умовах сильної децентралізації локальні субсистеми є дієздатними у реалізації локального інтересу, завдяки чому їх органи управління оперують повною організаційною автономією і виступають партнерами органів влади вищого

рівня. Регіональна модель передбачає утвердження та розвиток поряд з локальною формою самоврядування окремої регіональної форми. Наділення регіональних субсистем функціями політичної автономії відповідного рівня має місце за федеральною моделі.

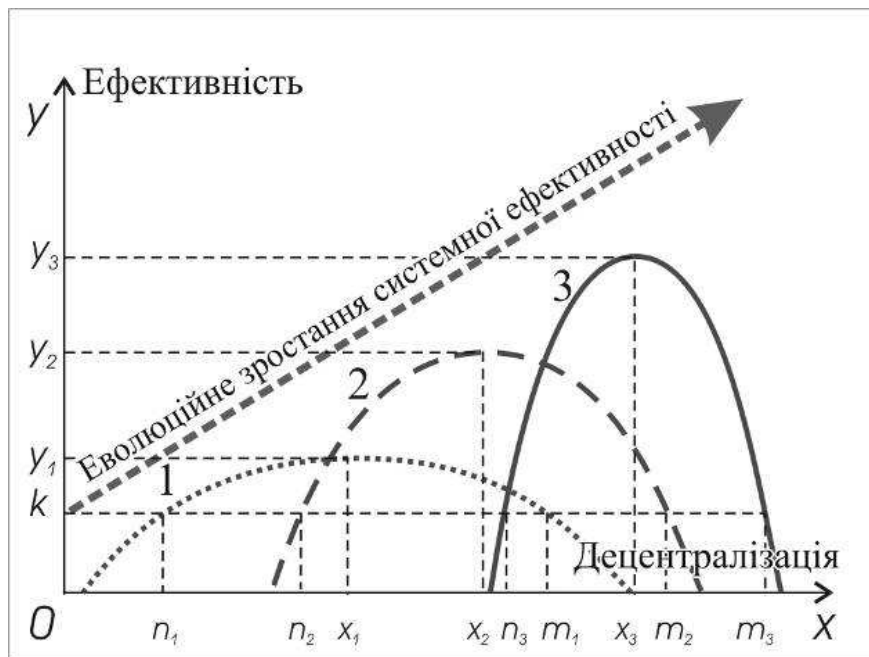

Рис. 2. Ефективність децентралізації

(1 – крива ефективності за недієздатності субсистем; 2 – крива ефективності за дієздатності субсистем; 3 – крива ефективності за самодостатності субсистем)

Впровадження чергової моделі за недієвості попередньої може суттєво знизити системну ефективність. Зокрема, при недієздатності системи самоврядування на локальному рівні, недоцільно впроваджувати її на рівні регіонів.

При реформуванні територіального устрою важливе значення має вивчення досвіду зарубіжних країн, в яких воно вже відбулося. Практика європейських держав дозволяє виокремити основні концептуальні підходи щодо реформування системи адміністративно-територіального устрою:

- децентралізація державної влади й одночасне зростання обсягів повноважень територіальних громад з метою пришвидшення їх соціально-економічного розвитку, надання якісних послуг громадянам, уникнення можливих проявів сепаратизму, зміцнення принципу демократизації в діяльності місцевого самоврядування;
- об'єднання адміністративно-територіальних одиниць, що мають спільний адміністративний центр;

- обов'язкове прийняття закону «Про адміністративно-територіальний устрій» та інших нормативних актів, що регулюють статус окремих адміністративно-територіальних одиниць;
- стратегічним напрямом країни є вступ до ЄС і здійснення поділу адміністративно-територіальних одиниць держави відповідно до вимог NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) [3].

У сучасних демократичних європейських державах при реформуванні системи адміністративно-територіального устрою пріоритетом є впровадження принципу субсидіарності у функціонування громад. Він полягає в чіткому розподілі повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, щоб управлінські рішення були оптимально витратними та результативними. Тобто на місцеву громаду повинен покладатися той обсяг повноважень, який вона здатна забезпечити. При цьому, більшість держав, проводячи реформу адміністративно-територіального устрою, намагалися адаптувати систему адміністративно-територіальних одиниць до вимог NUTS [3].

Номенклатура територіальних одиниць для статистики (NUTS) – це єдина система класифікації NUTS, розроблена ЄС з метою надання фінансових ресурсів регіонам, передусім найвідсталішим. Загалом NUTS поділяється на п'ять рівнів, три з яких (NUTS – 1–3) є регіональними, а два – NUTS 4–5 – місцевими одиницями регіональної статистики ЄС. Регіони першого рівня NUTS 1 – це суб'єкти федерації, автономні утворення, великі регіони. Регіони другого рівня NUTS 2 – провінції, департаменти, урядові округи (певною мірою щось на кшталт українських областей). Регіони третього рівня NUTS 3 – графства, префектури тощо. Приблизно вони співвідносяться з групою українських адміністративних районів [1]. Критеріями визначення рівнів NUTS для територіальних одиниць є такі: NUTS 1 – від 3 до 7 млн. (кількість населення), NUTS 2 – від 800 тис. до 3 млн., NUTS 3 – від 150 до 800 тис. жителів. Розроблено також класифікацію для дрібніших адміністративно-територіальних одиниць. Скажімо, території, що є меншими за NUTS 3 (сільські райони), віднесені до NUTS 4, а первинні, базові одиниці – до NUTS 5.

Для України можна запропонувати таку адміністративно-територіальну структуру із застосуванням моделі NUTS. Рівень NUTS-1 представлений макрорегіонами (соціально-економічними районами), NUTS-2 – адміністративними регіонами (областями та Автономною Республікою Крим), а також містами із спеціальним статусом (м. Київ і м. Севастополь). Рівень NUTS-3 формують райони та міста обласного значення. До рівня NUTS-4 зараховуються усі інші території (що не увійшли до вищих рівнів) – селища, міста, райони міст з районним поділом. У свою чергу, рівень NUTS-5 сьогодні в Україні складають окремі дрібні поселеннями (не представлені на вищих рівнях NUTS) та мікрорайони міст [1].

Сьогодні в адміністративно-територіальному устрої України не визначено чітко рівні соціально-територіальних систем NUTS-5 та NUTS-1, окрім того, рівень управлінської автономії адміністративних одиниць часто є неадекватним

реальному рівню дієздатності відповідних територіальних субсистем, а сама адміністративно-територіальна структура втратила належну упорядкованість та надмірно ускладнилася. Брак загальнонаціональної ідентифікації населення кореспондується з домінуванням локальної, а подекуди регіональної самоідентифікації. Задекларовані принципи народовладдя та соціальної справедливості реалізуються не повною мірою. Проблеми становлення місцевого самоврядування, непослідовність муніципальної реформи та певні перекоси у формуванні інститутів самоврядування посилюють відчуженість населення від влади на місцях та байдужість щодо участі у реалізації народовладдя.

Реорганізація адміністративно-територіальної структури в Україні може стати дієвим чинником підвищення ефективності функціонування та розвитку українського суспільства на тривалий період. Основні стратегічні орієнтири очікуваної адміністративно-територіальної реорганізації мають отримати підтримку громадян, оскільки єдиним концептуальним положенням, з приводу якого існує консенсус, є принцип законності. До інших концептуальних підходів, здатних забезпечити бажані адміністративно-територіальні зміни, слід також віднести принципи народовладдя, самоврядування та соціальної справедливості.

Література

1. Кучабський О.Г. Перспективи впровадження статистичної системи NUTS в Україні в контексті адміністративно-територіальної реформи / О.Г. Кучабський // Державне управління: теорія та практика [Електронний ресурс]. – 2006. – № 2. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-2/txts/REGIONALNE/06kogkar.pdf>
2. Kuczabski A. Problematyka podziału administracyjnego na Ukrainie – wykorzystanie polskich doświadczeń / Aleksander Kuczabski // Biuletyn Programu Stypendialnego im. Lane’a Kirklanda. – Warszawa, 2005. – wrzesień. – S. 18-19.
3. Приполова Л. Європейський досвід запровадження номенклатури територіальних одиниць для статистики (NUTS) та перспективи для України / Людмила Приполова // Віче. – 2013. – №12. – Наукова бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3722/>

Моштаг Є. С., старший викладач

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО: ДОСВІД РОЗВИНУТИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК

Державно-приватне партнерство (ДПП) протягом останніх двох десятиліть поступово набуває поширення в контексті нових стратегій розвитку. Основна ідея впровадження ДПП – залучення приватних ресурсів і заохочення приватного сектора до активної участі в національному розвитку. Особливої

актуальності набуває технологія ДПП за умов, коли державних ресурсів недостатньо для задоволення потреб суспільства.

У світовій практиці використовується, як правило, англійська абревіатура PPP (Public-Private Partnership, британський варіант), і P3 – американський варіант, або німецька абревіатура ÖPP (öffentlich-private Partnerschaft).

ДПП вже адаптовано в ряді секторів розвитку інфраструктури, таких як аеропорти, залізниці, автомобільні дороги тощо. Однак, практика поширення ДПП цим не обмежується, зачіпаючи й соціальну сферу, зокрема, освіту та охорону здоров'я. Деякі із секторів інфраструктури традиційно більш популярні серед інвесторів, наприклад, будівництво доріг та залізниць, бо вони підпадають під категорію, яка у світовій практиці називається **short run projects** – короткострокові перспективні проекти, які спрямовані на отримання прибутків у короткі терміни. З іншого боку, набувають чинності й проекти, які підпадають під категорію **long run projects** – довгострокові перспективні проекти, що імплементуються, наприклад, у сфері освіти, і не користуються значною увагою потенційних інвесторів з очевидної причини (неможливість отримання швидкого прибутку).

В Україні цей напрям партнерства знаходиться лише в зародковому стані, відтак, законодавчою базою розвитку ДПП є в цілому Конституція України, окремі статті цивільного та господарського кодексів, а також Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI. Цим законом визначаються правові, економічні та організаційні засади взаємодії держави та приватних партнерів; регулюються відносини, що пов'язані з підготовкою, виконанням і припиненням договірних стосунків, а також встановлюються гарантії дотримання прав і законних інтересів усіх сторін-учасників [3].

Окрім того, на загальнодержавному рівні налічується кілька десятків нормативних актів, що безпосередньо регулюють питання ДПП: постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, положення та накази центральних органів виконавчої влади, рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

У 2011 – 2012 рр. прийнято ряд нормативних документів, які стосуються процедури, пов'язаної з реалізацією ДПП. У них, зокрема, йдеться про те, що до підписання договору приватний партнер змушений проходити складні процедури узгоджень. Водночас, він не отримує від держави необхідних гарантій щодо виконання з її боку зобов'язань. Згідно встановленого порядку, спочатку необхідно підписати контракт про ДПП та розпочати його реалізацію, а вже потім держава прийматиме рішення про надання фінансової підтримки. Проте, такий порядок, на думку фахівців, не відповідає базовій сутності ДПП.

Отже, нормативно-правова база регулювання ДПП в Україні не лише потребує удосконалення і розвитку, а вимагає застосування нового мислення, яке ґрунтується на сучасних ідеях комунікативної етики (етики партнерських відносин). В умовах високого рівня корупції наявний порядок ДПП створює значні ризики для підприємців, не сприяє ефективному використанню цього

механізму для активізації інвестиційної діяльності, є головною причиною, на наш погляд, відсутності реальних проектів ДПП, незважаючи на значну зацікавленість приймати в них участь з боку потенційних приватних партнерів.

Найпоширенішою формою державно-приватного партнерства в Україні можна вважати концесії. Регулювання відносин концесії державного та комунального майна здійснюється Законами України «Про концесії», «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг», «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності», «Про особливості здачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності».

Відмінною рисою концесії є те, що держава як одна із сторін концесії володіє монопольними правами на певні ресурси та види діяльності [1; 5]. Існує у сучасних розвинутих соціальних практиках декілька найпоширеніших типів концесійних угод, а саме:

- BOT (Build – Operate – Transfer) – «Будівництво – управління – передача». Концесіонер здійснює будівництво та експлуатацію протягом встановленого строку, після чого об'єкт передається державі. Зазвичай концесійні схеми BOT використовуються при будівництві автострад (Італія, Іспанія, Південна Корея), трубопроводів (Німеччина), електростанцій (Туреччина, Індія, Таїланд), аеропортів (Єгипет, Греція, Канада), тунелів (Франція), стадіонів та інших об'єктів, які вимагають значних капіталовкладень, проте, повинні залишатись у власності держави.
- BTO (Build – Transfer – Operate) – «Будівництво – передача – управління». Концесіонер будує об'єкт, який передається державі у власність одразу після завершення будівництва, після чого він надається в експлуатацію концесіонеру. Ця схема найвигідніша для держави, оскільки передбачає високий ступінь державного контролю над об'єктом концесії і у випадку необхідності держава в будь-який час може впливати на діяльність концесіонера.
- BOO (Build – Own – Operate) – «Будівництво – володіння – управління». Концесіонер будує об'єкт та здійснює наступну експлуатацію, володіючи ним на праві власності, строк дії якого не обмежується.
- BOOT (Build – Own – Operate – Transfer) – «Будівництво – володіння – управління – передача» передбачає, що концесіонер будує об'єкт, здійснює експлуатацію, володіє об'єктом протягом певного строку, після закінчення якого об'єкт переходить у власність держави.
- ROT (Rehabilitate – Operate – Transfer) – «Реконструкція – управління – передача». Ця схема аналогічна BOT, тільки замість будівництва нового об'єкта передбачена реконструкція існуючого.
- DBFO (Design – Build – Finance – Operate) – «Проектування – будівництво – фінансування – експлуатація». При такому підході вся відповідальність за проектування, будівництво, фінансування та експлуатацію пов'язана воедино та передана приватному партнеру. В Європі, Латинській Америці

та Азії така схема зазвичай використовується для розроблення нових проектів платних доріг [1; 5].

За умови успішної реалізації державно-приватного партнерства держава і приватний бізнес отримує ряд переваг. Серед переваг держави фахівці називають таке:

- скорочення державних витрат на надання соціальних послуг громадянам;
- активізація інвестиційної діяльності;
- ефективне управління майном;
- економія фінансових ресурсів держави;
- використання досвіду приватних компаній;
- оптимізація розподілу ризиків;
- підвищення ефективності і якості інфраструктури;
- розвиток форм проектного фінансування і програмно-цільового управління;
- стимулювання розвитку підприємницького мислення;
- рівноправний діалог між владою та бізнесом;
- збереження старих та створення нових робочих місць.

Окремі переваги для приватного бізнесу:

- залучення бюджетних коштів до проекту;
- доступ до раніше закритих сфер економіки (ЖКГ, інфраструктура тощо);
- розширення можливостей отримання пільгових кредитів під державні гарантії від міжнародних та національних фінансових установ на довготривалий термін;
- підвищення статусу проекту через участь у проекті державного партнера;
- позитивний імідж у суспільстві;
- оптимізація розподілу ризиків проекту [2].

Підхід до імплементації державно-приватного партнерства в Україні і в сучасних розвинутих країнах має значні відмінності. В Україні Закон «Про державно-приватне партнерство» передбачає реалізацію проектів лише у формі договору [3]. Водночас у ряді інших країн, як правило, створюється спеціальна структура у формі юридичної особи за участі публічного і приватного партнерів, а в окремих випадках, залучаються ще й фінансові інститути. У межах таких об'єднань і укладаються договори, що дозволяє досягати максимальної структурованості і прозорості щодо реалізації проекту. Держава гарантує дотримання установлених законом умов для діяльності приватних партнерів, а також гарантує забезпечення їх прав і законних інтересів.

Одним із лідерів з упровадження ДПП вважається Великобританія, де є поширеною форма The Private Finance Initiative (PFI) – Приватно-фінансова Ініціатива, а також її більш модернізований варіант – PF2, запропонований урядом у грудні 2012 року. Метою створення PF2 було, по-перше, забезпечення доступу до більш широких джерел власних і позикових коштів для поліпшення співвідношення ціни і якості фінансування проектів; по-друге, гарантія прозорості зобов'язань усіх учасників; по-третє, прискорення і здешевлення процесу закупівель та забезпечення більшої гнучкості в наданні соціальних

послуг населенню. Важливим є й те, що за умов PF2 платники податків стають акціонерами в проектах і братимуть участь в поточних доходах інвесторів [6].

Активно залучає приватний сектор до участі у спільних проектах у рамках ДПП і уряд США. Аналіз публікацій свідчить, що механізмами ДПП, в основному, охоплюються такі сфери:

- *Технічне обслуговування та експлуатація національних парків.*

Показовим прикладом тут є угода, яку уклала Державна Лісова служба США в Арізоні з приватною компанією Recreation Resource Management (RRM) у 1994 році про приватне технічне обслуговування та експлуатацію федеральних, державних і місцевих парків. Тобто RRM в рамках ДПП із Лісовою Службою США було передано повноваження по управлінню парками штату Арізона. У 2011 році компанія RRM опублікувала результати тематичного дослідження по проекту, де порівнювались парк Crescent Moon park, який є приватною власністю, та парку Red Rock State Park, власником якого є державна агенція Arizona State Parks. Обидва парки близькі географічно і мають співставні ціни на вхідні квитки, відвідуваність і суми доходів. Проте, Crescent Moon park (працює за договором у рамках ДПП із RRM) повертає щороку близько \$ 45 000 до Лісової служби США у формі чистого доходу. В той же час, Red Rock State Park, який управляється державною агенцією, коштує Лісовій Службі США приблизно \$ 234 000 на рік [12].

- *Освіта.*

Упровадження ДПП стосується використання приватної нерухомості під приміщення для державних шкіл. Мається на увазі перепрофілювання існуючої приватної нерухомості для використання у якості класних кімнат або будівництво нових багатофункціональних будинків, якими можуть користуватися як бізнес, так і державні освітні установи. Приклади таких проектів можна знайти у звіті The Heritage Foundation (Науково-дослідницький національний Інститут Державної Політики): 700 учнів у місті Месі (Арізона) навчаються у класах, розташованих у колишньому продуктовому магазині Smith's. А у місті Ролі, (столиця штату Північна Кароліна), 1200 учнів навчаються у переобладнаному виробничому приміщенні. Дві школи у місті Фініксі (Арізона) займають приміщення у минулому торгово-розважального комплексу the Maryvale Mall [11].

Окрім перепрофілювання існуючої нерухомості, існує можливість лізингу муніципальної землі. Зокрема, у Нью-Йорку приватна компанія взяла у лізинг 1,5 акрів нерухомості, яка є власністю міста, в обмін на дозвіл розмістити дві державні школи у дванадцятиповерховому будинку, що належить супермаркету Whole Foods store. У зазначеному звіті звертається увага на те, що Відділом освіти Нью-Йорка вже підписано сімнадцяту угоду про будівництво нових державних шкіл за участю приватних компаній у рамках ДПП [8].

- *Транспорт.*

У 2006 році приватні компанії Cintra Concesiones de Infraestructuras de Transporte та Macquarie Infrastructure отримали право на експлуатацію 157-мільної ділянки дороги загального користування у штаті Індіана. При цьому,

компанії заплатили державі одноразово \$ 3,8 млрд. за умовами 75-річної угоди, згідно якої вони отримали право на управління проїжджою частиною в обмін на доходи від митних зборів.

Експерти підраховали, що даний проект зберігає штату Індіана близько \$ 100 млн. операційних витрат на рік, але частина доходів передається інвесторам, які підписали зазначену угоду. Однак, даний приклад є певною мірою застереженням для інвесторів щодо участі у проектах в рамках ДПП. Справа у тому, що рух на даній ділянці платної дороги в Індіані виявився меншим, ніж прогнозувалося. Відтак, прибуток приватних інвесторів виявився також меншим, ніж очікувалось [7].

- *Азартні ігри.*

У 2011 році ДПП уперше застосовано до державних лотерей у штаті Іллінойс. Десятирічний договір про ДПП було укладено між урядом штату Іллінойс та Northstar Lottery Group (три приватних компанії). За попередніми прогнозами на момент підписання договору державні доходи мають збільшитися на \$1,1 млрд. (майже на 30%). Прогнози справдилися, за 2011 фінансовий рік Лотерея Іллінойсу повідомила про рекордні продажі і рекордні доходи у державну казну Цей приклад змусив і шість інших штатів розглянути можливість аналогічних ініціатив щодо своїх лотерейних програм [10].

- *Інформаційні технології.*

За останні кілька років спостерігається стрімке зростання високошвидкісного Інтернету і безпроводної інфраструктури в містах США. Це призвело до суттєвого збільшення кількості договорів, укладених в межах державно-приватного партнерства з IT-провайдерами. У 2012 році місто Сіетл оголосило про підписання угоди з Gigabit Squared, згідно якої компанія зобов'язується надавати послуги високошвидкісного Інтернету індивідуальним та комерційним клієнтам задля забезпечення модернізації інфраструктури [12].

Отже, зазначені приклади ДПП у США свідчать про певні можливості, ризики та переваги для усіх учасників угод.

За останні роки збільшилась кількість успішних прикладів ДПП у ряді азійських країн, зокрема, у сфері освіти. Так, у 2010 році індійський уряд запропонував 11-й план п'ятирічного державного розвитку, який не передбачав жодного урядового контролю над освітою. Очікувалось, що це призведе до приватизації та комерціалізації освіти із використанням державних фондів та коштів приватних партнерів. Як стратегічна мета, планувалось заснування 6000 шкіл середньої освіти. Для 2500 із них передбачалось залучення механізму ДПП з передачею в управління приватному партнеру. При цьому, підпорядкування шкіл зберігалось за Центральною радою з питань середньої освіти. Основним завданням вважалося створення та модернізація шкіл у віддалених районах Індії.

Відповідно до договору, що був остаточно узгоджений між Комісією з планування і приватним сектором, проект має завершитись до кінця 2014 року. В школах на кінець проекту мають навчатися 6,5 млн. учнів, з яких 2,5 млн. – представники бідних верств населення. Кожна школа матиме усього близько

2500 учнів, із 1000 стягуватиметься лише символічна плата. Решта витрат на цих учнів, за підрахунками, від 1000 до 1200 рупій на кожного, буде відшкодована школам Об'єднаним урядом. Підраховано, що уряду доведеться виплатити 100 млрд. 500 млн. рупій до 2017 року. Проте, сума державних дотацій, швидше за все, буде більшою з огляду на зростання цін в цілому, а також збільшення витрат на освіту, зокрема.

Окрім того, школи можуть отримати доступ до відповідних фондів на рівні центрального уряду і урядів штатів за різними схемами. При цьому, вони матимуть повну свободу щодо заповнення решти 1500 місць і стягнення будь-якої плати за навчання на свій розсуд.

До участі в проекті допускаються корпоративні компанії з мінімальним власним капіталом у 2,5 млн. рупій. Кожен такий партнер зобов'язаний внести 5 млн. рупій до уряду за першу створену школу і по 2,5 млн. рупій за кожную наступну школу (межа – 25 шкіл). Некомерційні ж компанії з попереднім досвідом у сфері освіти вносять 2,5 млн. рупій за кожную створену школу. Важлива вимога до учасників ДПП – школи повинні отримати сучасну інфраструктуру та оснащення, що є характерними для кращих приватних шкіл.

У чому полягають переваги запропонованої моделі партнерства? Їх, на думку фахівців, декілька. По-перше, вона включає в себе масивний трансфер ресурсів від державної казни до приватних шкіл. По-друге, школи мають необмежену свободу в усіх аспектах управління, включаючи конкретно тарифи зборів від 1500 студентів. Таким чином модель дозволяє так званим некомерційним організаціям працювати на себе, отримувати прибуток. По-третє, уряд практично не контролює ці школи, за виключенням права наполягати на тому, щоб 1000 учнів із бідних верств населення були прийняті до школи з оплатою за навчання у визначеному державою обсязі.

Отже, на прикладі Індії виявляється, що проект із застосуванням ДПП задля модернізації сфери освіти, який нібито здійснюється не з метою комерціалізації чи приватизації, насправді, мотивує учасників прибутком у сфері освіти з використанням державних коштів. В даному випадку освіта може розглядатися як сектор ринку, подібний до виробництва комерційних товарів і будівництва інфраструктури [9].

Підводячи підсумок слід зазначити, що для України досить перспективними можна вважати проекти, які вже пройшли практичне випробування у світі і пов'язані з будівництвом доріг, мостів, аеропортів тощо. Разом з тим, сьогодні деякі інвестори пророкують розширення спектру проектів, що фінансуватимуться через ДПП у найближчому майбутньому [12]. Так, Річард Нормент, виконавчий Директор Національної ради з питань державно-приватного партнерства США, прогнозує розширення ДПП у сферах водопостачання та водовідведення. Д.Д. Гріббін з Macquarie Group, інвестиційної групи, що займається інфраструктурними проектами, убаचाє зростання потенціалу ДПП в університетських проектах житлового будівництва. Топ-області, яким більшість світових інвесторів пророкують

перспективи розвитку ДПП – це сфери освіти, транспорту, житлово-комунального господарства та природних ресурсів.

Література

1. Волик С.В. «Public-private partnership» в організації та проведенні спортивних мега-подій / С.В. Волик // *Legea si Viata*. – 2014. – № 2. – Ч. 2. – С. 41–44.
2. Державно-приватне партнерство в Україні // Департамент інвестиційно-інноваційної політики та розвитку державно-приватного партнерства Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrppp.com/present/Day_1_Panel_4_Ministry_of_Economy
3. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
4. Закон України «Про концесії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/zakon_ukrani_pro_kontses_253471
5. Иванова И.Г. Модели государственно-частного партнёрства / И.Г. Иванова // Юридическая газета. – 2013. – № 22. – С. 42 – 43.
6. A new approach to public private partnerships // HM Treasury [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hm-treasury.gov.uk>
7. Carol Wolf. The Public-Private Indiana Toll Road Is in Trouble // Bloomberg Businessweek Magazine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.businessweek.com/magazine/the-publicprivate-indiana-toll-road-is-in-trouble -07072011.html?utm_source=Onvia
8. Esther D'Amico. NYC Schools Put Private Partnerships to Work // ENR New York [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newyork.construction.com/new_york_construction_projects/2011/1212-nyc-schools-put-private-partnerships-to-work-.asp?utm_source=Onvia
9. Jandhyala B.G. Tilak. Public-private partnership in education // The Hindu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hindu.com/2010/05/25/stories /2010052551031200.htm>
10. Leonard Gilroy. States Exploring Private Lottery Management // Reason Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reason.org/news/show/ private-lottery-management-illinois?utm_source=Onvia
11. Roanld D. Utt. New Tax Law Boosts School Construction with Public-Private Partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://heartland.org/policy-documents/new-tax-law-boosts-school-construction-public-private-partnership>
12. Travis Pearl. 5 Examples of Public-Private Partnerships In Action // Intelligence for Winning More Government Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.onvia.com/blog/5-examples-public-private-partnerships-action# sthash.tAupQiJA.dpuf>

Ольховська М. А., аспірантка,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МЕГАПОЛІСУ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО- ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ

Сучасний період соціально-економічного розвитку висуває підвищені вимоги до органів місцевого самоврядування, а також до інструментів регулювання, що використовуються ними на практиці.

Недосконалість принципів розробки, функціонування та виконання міських програм, спрямованих на вирішення найбільш актуальних та гострих проблем соціально-економічного розвитку мегаполісу створює прецеденти проведення неефективної політики, неефективного, а часом нецільового використання бюджетних коштів, передумови для корупції.

Ефективне управління соціально-економічним розвитком мегаполісу має здійснюватися шляхом розробки та виконання міських цільових програм.

Міська цільова програма – це сукупність взаємопов'язаних завдань і заходів, узгоджених за строками виконання та ресурсним забезпеченням з усіма задіяними виконавцями, спрямованих на розв'язання найактуальніших проблем розвитку міста або окремої галузі економіки чи соціально-культурної сфери міста, реалізація яких здійснюється з використанням коштів місцевого бюджету, обласних бюджетів, Державного бюджету та інших залучених коштів.

Підставою для розроблення міських цільових програм є:

- існування проблеми на рівні міста, розв'язання якої потребує залучення бюджетних коштів, координації спільних дій місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій;
- наявність у місцевому бюджеті реальної можливості ресурсного забезпечення виконання заходів програми та відповідність мети програми пріоритетним напрямкам розвитку міста;
- необхідність координувати ресурси для досягнення зазначеної мети;
- існування проблеми, яка може бути вирішена тільки із застосуванням програмних заходів.

Застосування програмно-цільового методу при розробці міських цільових програм забезпечить, з однієї сторони, об'єднання зусиль суб'єктів, що належать до різних галузей чи форм власності, а з другої – досягнення чіткої послідовності та єдності різних етапів (стадій) загального процесу руху до кінцевої мети, передбаченої програмою.

Основним в програмно-цільовому підході є органічна єдність чітко структурованої основної частини програми з формуванням та використанням організаційного та фінансового механізмів їхньої реалізації, контролем реалізації.

Основними перевагами використання програмно-цільового методу є:

- індикативний характер програм, терміни реалізації яких залежать від забезпеченості програм необхідними матеріальними та фінансовими ресурсами;
- системний характер основних цілей і задач програм;
- забезпечення єдності методологічних та методичних підходів вирішення проблем;
- можливість концентрації обмежених матеріальних та фінансових ресурсів для вирішення принципових питань соціально-економічного розвитку

(реалізації інвестиційних проектів пріоритетних напрямів розвитку мегаполісу тощо);

- здатність поєднувати програмно-цільовий метод з плануванням і прогнозуванням.

Крім того, використання програмно-цільового методу передбачає:

1. визначення проблеми та формулювання цілей;
2. розробку і реалізацію програми, спрямованої на досягнення цілей;
3. систематичний контроль за якістю та результатами робіт, передбачених програмою;

4. коригування заходів, спрямованих на реалізацію цілей.

Таким чином, саме міські цільові програми є найефективнішим інструментом управління соціально-економічним розвитком мегаполісу, засобом реалізації органами місцевого самоврядування соціальної та економічної політики, механізмом активного впливу на економічні процеси у межах своїх повноважень.

Романенко С.В., соискатель

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

ГИС В УПРАВЛЕНИИ КОММУНАЛЬНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ СОВРЕМЕННОГО ГОРОДА

Последнее время во всем мире наблюдаются процессы, которые во многом отражают современные тенденции развития города. Они связаны с широким внедрением информационных технологий и информационных услуг, проникающих во все сферы человеческой деятельности. На Западе давно признано, что человечество вступило в информационный этап своего развития. И этот этап, по оценкам специалистов, оказывает огромное влияние на изменение современного человеческого бытия и человеческого развития.

На сегодняшний день в мире разработаны и используются сотни разнообразных ГИС-пакетов, а на их базе созданы десятки тысяч ГИС-систем. Самые мощные – американские. Есть и отечественные, но далёкие от совершенства и имеющие пока незначительное распространение и применение.

ГИС была создана в первую очередь для географии и под географию, однако сейчас на Западе ГИС используется в огромном числе управленческих структур, в различных фирмах, на предприятиях, в военных ведомствах, в научных и образовательных учреждениях.

Список проблем муниципального управления, для решения которых могут быть задействованы ГИС-технологии, достаточно широк. Вот лишь некоторые из них:

- управление городским ЖКХ и предприятиями городских сетей водо-, газо-,

- теплоснабжения, а также управление городским транспортом и службами ЧС;
- создание единых муниципальных геоинформационных ресурсов: кадастра недвижимости, дежурных карт, адресных планов и реестров;
 - создание информационных систем обеспечения градостроительной деятельности в городских округах и муниципальных районах;
 - эффективное управление в сфере землепользования и учёта объектов недвижимости в муниципальных образованиях;
 - оценка объектов недвижимости и т.д.;

Одной из главных причин необходимости внедрения ГИС на предприятиях ЖКХ является неудовлетворительное состояние материалов об объектах инженерных сетей. Большинство графических материалов либо безнадёжно устарели, либо просто отсутствуют. Даже те материалы, которые есть в наличии, зачастую противоречат друг другу. Применение ГИС позволяет сформировать единую топографически корректную карту территории на основе всего многообразия имеющегося материала, а совместно с внесёнными семантическими (характеризующими объекты) данными, образует информационно-картографическую модель муниципального образования. При внедрении ГИС на уровне города немаловажным является объединение в рамках единой системы данных различных городских служб (водоканал, теплосеть, электросеть, управление архитектуры и т.д.), что позволяет создать актуальную карту города со всеми коммуникациями. В настоящий момент очень мало городов Украины могут похвастаться такой картой.

Для принятия эффективных управленческих решений в ЖКХ современного города использование ГИС будет способствовать значительному повышению их результативности, поскольку геоинформационные технологии предоставляют удобные механизмы представления и манипулирования пространственно-распределённой информацией.

Шутова Л.А., канд. эк. наук, доцент,
Московский государственный строительный университет, Россия

ПРЕДПРИЯТИЕ ЖКХ КАК ОБЪЕКТ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Термин «антикризисное управление» возник совсем недавно, и многие считают причиной его возникновения реформирование экономики в России и постепенное вхождение ее в зону кризисного развития. Антикризисное управление стало одним из самых «популярных» терминов в деловой среде предпринимательства. Большинство предприятий и организаций не готовятся к кризисной ситуации, когда дела идут удовлетворительно. В жизни предприятия кризисы или угроза кризисов возникает повсеместно. Причиной возникновения экономических кризисов является разрыв между производством и потреблением товаров.

Сущность экономического кризиса проявляется в перепроизводстве товаров по отношению к платёжеспособному спросу, в нарушении условий воспроизводства общественного капитала, в массовых банкротствах предприятий, организаций, росте безработицы и других социально-экономических потрясениях.

Кризис – это крайнее обострение противоречий в социально-экономической системе (предприятия, организации), угрожающее её жизнедеятельности в окружающей среде.

Причины кризиса могут быть разными. Например, связанными с циклическими потребностями модернизации и реструктуризации, ошибками в управлении, природными, военными социотехническими катастрофами и др.

Причины кризиса могут быть внешними и внутренними. Так, для организаций и предприятий ЖКХ внешними причинами могут быть тенденции и стратегии макроэкономического развития, конкуренция, политическая ситуация в стране. Внутренними причинами – рискованными стратегиями маркетинг, внутренние конфликты, плохая организация производства, несовершенство управления, неправильная инновационная и инвестиционная политика.

Можно констатировать, что опасность кризиса существует всегда и его необходимо предвидеть и прогнозировать.

В понимании кризиса значение имеют не только его причины, но его последствия. Они могут быть разными. Возможно обновление организации или её разрушение, оздоровление или возникновение нового кризиса. Разные последствия кризиса определяются не только его характером, но антикризисным управлением, которое обостряет или смягчает кризис. Управление в этом случае зависит от цели, профессионализма, искусства управления, характера мотивации, ответственности, понимания причин и последствий.

Основными причинами кризисов или событий, которые порождают кризисные ситуации на предприятиях и организациях ЖКХ, а также их последствия являются:

- зависимость в финансировании от платёжеспособности населения;
- зависимость в снабжении энергоресурсов от поставщиков-монополистов;
- несовершенство нормативно-законодательной базы ЖКХ;
- изношенность эксплуатируемого оборудования.

Возможности предприятия:

- оказание дополнительного ассортимента платных услуг;
- оплата задолженности за оказанные услуги материалами и выполнением работ;
- поиск новых партнёров для совместной деятельности.

Угрозы для предприятия:

- увеличение стоимости поставляемых услуг;
- снижение сбора платежей квартплаты;
- появление альтернативных организаций, оказывающих подобные услуги;

- рост числа аварий оборудования.

В соответствии с выявленными проблемами в работе предприятия следует сформулировать его основные задачи:

- снизить себестоимость предоставляемых услуг;
- изменить систему управления ЖКХ;
- совершенствовать систему финансирования;
- разработать систему поддержания жилого фонда в области капитального строительства и ремонта;
- сдавать в аренду пустующие помещения.

Стратегия развития ЖКХ представляет собой выбор:

- приоритетных сфер реализации целей на каждом этапе времени и на каждом этапе процедур деятельности;
- обоснование методов деятельности (механизмов руководства, управления и регулирования);
- обеспечение экономической и социальной эффективности действий по реализации целей в данной сфере и на каждом этапе реализации стратегии.

В соответствии с выбранной стратегией необходимо предпринять следующие шаги:

1. Снижение себестоимости жилищно-коммунальных услуг.

Решение данной задачи включает в себя два основных направления:

- регулирование деятельности естественных локальных монополистов;
- организация ресурсосбережения.

Регулирование деятельности локальных естественных монополистов по поставке коммунальных услуг направлено на:

- регулирование цен на поставку услуг естественных монополистов;
- внедрение альтернативных технологий.

Практика регионов России показывает, что цены на поставку услуг естественных монополистов искусственно завышены путём увеличения уровня амортизационных отчислений и отчислений в ремонтный фонд.

Возможно заключение трёхстороннего договора между монополистом, управляющей компанией и местным органом власти, в котором было бы отражено, что управляющая компания возмещает затраты на услуги монополистов на уровне тарифов для населения. Разницу берёт на себя бюджет, что побудит органы власти вести более тщательный контроль за ростом тарифов и проводить мероприятия по ресурсоснабжению.

Организация ресурсоснабжения в жилом фонде может дать наибольший эффект снижения на услуги монополистов. К тому же внедрение энергоресурсосбережения позволит поднять удельную долю возмещения населением затрат на содержание и обслуживание жилья без увеличения тарифа.

В организации ресурсосбережения стоит выделить два момента:

- организация повсеместного учёта потребления ресурсов путём установки коммерческих узлов учёта;
- внедрение новейших ресурсосберегающих технологий.

Необходимо обратить внимание на учёт и рациональное использование в жилых помещениях тепловой энергии, работы лифтов, электроэнергии, холодной и горячей воды путём установки соответствующих счётчиков расхода, применении современных технологий водоподготовки, проведения анализа теплопотерь;

2. Совершенствование системы управления ЖКХ.

Решение этой задачи включает в себя два основных направления:

- формирование многообразия собственников жилой сферы;
- демополизация обслуживания муниципального жилого фонда и формирования рынка услуг.

Необходимо разрешить проблемы между субъектом жилищной собственности и её пользователем.

Огромную роль в повышении качества предоставляемых услуг играет личная заинтересованность в содержании жилищного фонда. Создание товариществ собственников жилья позволит повысить личную заинтересованность в содержании жилищного фонда. С другой стороны, повысится и требовательность к организациям, предоставляющим жилищно-коммунальные услуги, т.к. эффективность и направление вложения средств будут определяться уже самими собственниками.

Для достижения второй цели совершенствования системы управления необходимо:

- разделение функций заказчика и подрядчика на предоставление жилищно-коммунальных услуг;
- внедрение конкурсного отбора подрядных организаций во все сферы жилищно-коммунального хозяйства.

Служба заказчика должна постепенно превращаться в управленческую компанию. Она должна являться управляющей структурой, как в области обслуживания жилья и других объектов, так и в области их теплоэнергоснабжения.

Введение договорной формы взаимоотношений, как между собственником и муниципальной службой заказчика, так и между подрядными организациями, позволяет перевести сферу управления жилищно-коммунальным хозяйством на более высокий уровень. Материальная ответственность за нарушение договорных обязательств приводит к значительному улучшению качества содержания и обслуживания жилищного фонда;

3. Совершенствование механизма финансирования.

Для достижения целей стратегического планирования в этой области необходимо, прежде всего, разработать финансово-кредитную систему жилищного хозяйства:

- ежегодно в бюджете города предусматривать защищённую статью для предоставления компенсаций и льгот на оплату жилищно-коммунальных услуг;
- внедрить систему оперативного движения денежных средств и систему учёта текущей дебиторской и кредиторской задолженности;

- проводить отбор и экономический анализ инвестиционных проектов, направленных на развитие ЖКХ;
- оговорить в договоре на финансирование предприятий, обслуживающих ЖКХ, что часть своей прибыли они обязаны направлять на собственное развитие в части приобретения и использования новых механизмов, оборудования и т.д.;
- эффективно использовать временно свободные средства для получения дополнительной прибыли, и в частности, разрешить использование временно свободных целевых бюджетных средств в течение года по усмотрению службы единого заказчика с предоставлением отчётов в конце года об их использовании по назначению.

4. Формирование политики поддержания, развития жилого фонда в области капитального ремонта и строительства.

Для решения этой задачи требуется:

- разработать программу строительства «нового дома» с целью удешевления эксплуатации, для чего необходимо применение современных облицовочных материалов, обладающих теплоизоляционными свойствами с повышенной износостойкостью, в комплексе с работами по ремонту и устройству водоотводящих конструкций здания;
- разработать программу реконструкции и капитального ремонта жилья с применением новейших технологий;
- перейти на уборку и обустройство придомовых территорий с использованием новейших технологий и оборудования;
- проводить дальнейшее развитие и совершенствование системы отбора ремонтно-строительных организаций посредством систематического ведения анализа квалификации подрядчиков и проведения конкурсов и тендеров на размещение муниципального заказа по текущему и капитальному ремонту жилищного фонда;
- разработать программу улучшения внешнего облика города (номерные знаки, название улиц, информационные указатели) с использованием новейших технологий.

В настоящее время существует большая изношенность основных фондов. Что касается свободных нежилых помещений, то в отсутствии заказов они простаивают и не используются предприятием как средство для дополнительного получения выручки от реализации в виде аренды помещения. Таким образом, для качественного выполнения работ по обслуживанию и эксплуатации жилищного фонда предприятию необходимы дополнительные производственные фонды. Для стабилизации финансового положения предприятия необходимо обратить внимание на вопросы аренды объектов нежилого фонда.

Приведённые причины кризисов редко выступают в «чистом» виде. Часто одна причина порождает следующие, которые могут угрожать существованию организации. Эффективное антикризисное управление приводит к укреплению

позиций организации в отрасли ЖКХ, повышению её конкурентоспособности, повышению качества менеджмента.

Если организация ЖКХ смогла успешно пережить кризис, она может получить дополнительные конкурентные преимущества, освоить новые виды работ и услуг или перестроиться в соответствии с новыми технологическими возможностями. Иногда кризис может быть благоприятным для предприятия ЖКХ, если он эффективно контролируется.

Такими преимуществами могут быть:

- рост известности и узнаваемости имени предприятия и его брендов;
- возможность продемонстрировать управленческую компетенцию руководства предприятия;
- новые возможности для роста и развития менеджеров;
- улучшение отношений;
- проведение необходимых изменений.

Необходимо уяснить, что не существуют организации жилищно-коммунального хозяйства, в которых любые кризисы можно предотвратить. Однако в большинстве случаев кризиса можно избежать с помощью идентификации предупреждающих сигналов и локализации проблем.

У организации ЖКХ есть два способа избежать кризиса:

- стараться предотвратить появления проблем, способных вызвать кризисную ситуацию;
- выявлять существующие проблемные зоны и предпринимать действия для полного их разрешения.

Важнейшими мерами, позволяющими предотвратить кризис организации, являются:

1) создание доброжелательных, доверительных отношений со всеми группами и индивидами, заинтересованных в достижении организационных целей;

2) свободное, непосредственное общение сотрудников со старшими менеджерами;

3) формирование репутации организации;

4) ежегодный анализ слабых сторон организации;

5) организация бизнес-планирования;

6) разработка комплексного плана действий в условиях кризиса;

7) проведение тренингов по антикризисному управлению;

8) разработка общедоступной и понятной политики руководства и компании в целом;

9) внимание к новым сотрудникам.

Вышеперечисленные антикризисные организационные меры направлены на создание системы контроля, которые не позволят проблемам остаться незамеченными, и перерасти в кризис. Кроме того, предотвращению кризиса в организации способствуют такие действия руководства, как создание команды, налаженное управление бизнесом и создание в коллективе атмосферы поддержки и взаимопонимания.

Различия между организационными и экономическими мерами по предотвращению кризиса для организаций ЖКХ весьма условны.

Успех антикризисного управления во многом зависит от наличия денежных средств, необходимых для осуществления антикризисных действий. Меры по увеличению потока денежных средств могут быть эффективными лишь при установлении системы контроля (проведение ежедневной сверки баланса денежных средств и передачу прав по их выделению в одни руки менеджеру высшего звена).

Существуют различные способы увеличения поступления денежных средств, наиболее действенными из которых являются следующие:

- оптимизация или уменьшение затрат;
- проведение реорганизации инвентарных запасов;
- получение дополнительных денежных средств от использования основных фондов;
- взыскание задолженностей с целью ускорения оборачиваемости денежных средств;
- разграничение выплат кредиторам по степени приоритетности для уменьшения оттока денежных средств;
- обеспечение увеличения притока денежных средств за счет пересмотра планов капитальных вложений;
- увеличение денежных средств из заинтересованных финансовых источников, не связанных с взаимной торговлей;
- увеличение продаж, работ и услуг.

Итак, можно сделать следующие выводы:

- антикризисное управление – это целый комплекс взаимосвязанных мероприятий от ранней диагностики кризиса до мер по его преодолению;
- антикризисное управление базируется на некоторых принципах, которые и отличают его от обычного управления;
- большую роль в антикризисном управлении играет финансовый менеджмент.

Существует технология антикризисного регулирования – совокупность способов, приёмов, форм и методов, с помощью которых осуществляется регулирование по преодолению кризиса на предприятии.

Литература

1. Концепция федеральной программы «Реформирование и модернизация жилищно-коммунального хозяйства на период 2010-2020 годов»: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.fondgkh-nso.ru.
2. Айвазян З. Антикризисное управление: принятие решений на краю пропасти / / Проблемы теории и практики управления. – № 4. – 2004.
3. Бузырев В. В., Суворова А. П., Амосова Н. М.. Основы ценообразования и сметного нормирования в строительстве. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 256 с.
4. Волков Н.Г. Концепция экспресс-диагностики кризиса. – М.: Экономика, 2004.
5. Дворцов С.К. Концепция восприятия кризиса антикризисным менеджментом // Проблемы теории и практики управления. – № 12. – 2003.

6. Коротков Э. Антикризисное управление. – М.: Экономика, 2005.
7. Кривцов П.П. Антикризисный управляющий. – М.: Экономика, 2004.
8. Михайлов Н. Понятие антикризисного управления. – М.: Экономика, 2003.
9. Молчанова Е.М. Специфика экономических отношений в жилищно-коммунальном хозяйстве (ЖКХ) на современном этапе реформ – Социально-экономические явления и процессы, 2010, N 3, С. 163-166.
10. Огнев И.А. Реформа ЖКХ в тупике. – ЭКО, 2010, N 12, С. 93-107.
11. Решетников М.М. Реформа ЖКХ в РФ как фактор, воздействующий на его эффективное функционирование в современных условиях. – Микроэкономика, 2010, N 1, С. 14-18.
12. Ряховская, А.Н. Антикризисное управление. Правовые и экономические основы. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 1152с.;
13. Слияков Ю.В. Менеджмент в жилищно-коммунальном хозяйстве. – М.: Финансы и статистика, Инфра-М, 2010. – 352 с.
14. Широков А.В. Реформирование управления коммунальными комплексами и жилой недвижимостью. Административно-правовой аспект. – М.: ДНК, 2009. – 304 с.
15. Уткин М.Н. Антикризисное управление. – М.: Инфра-М, 2003.

Соловях В.П., докт. держ. упр., доцент, профессор,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

КОНЦЕПЦІЯ УРЯДУВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Наприкінці 90-х років ХХ ст. серед науковців посилюється інтерес до державного управління і політики. Цьому сприяє критика бюрократичних і ринкових (менеджерських) концепцій державного управління. Критика бюрократичної (адміністративної) моделі відбиває пошуки демократичної законності, відхід далеко від централізованого, ієрархічного уряду в бік управління мережами, що характеризується довгостроковими зобов'язаннями, довірою і взаємністю між громадянським суспільством та державою [2; 4; 6]. Звернення до демократичної ідеології та проблем влади вимагає коректив звичних уявлень щодо політики і уряду, які були сформовані раніше в межах формально-юридичних установ [3, с. 598-599] і «демократичної відповідальності, що реалізується через виборчу систему» [там само, с. 466]. Критика менеджерської моделі державного управління пов'язана з: 1) запереченням розгляду громадян як клієнтів; 2) неможливістю заміни норми закону ринковою поведінкою; 3) невірним акцентом менеджералістів щодо пріоритетів діяльності держави; 4) хибним визначенням джерел проблем в державному управлінні. Саме для подолання означених вад бюрократичної та ринкової (менеджерської) моделей у науковій та практичній діяльності були зроблені спроби сформулювати нові підходи щодо державного управління, однією з яких є концепція «Governance».

У науковій практиці на сьогодні сформувалося декілька принципових концепцій «урядування, а саме: корпоративне урядування, належне урядування та публічне урядування. Спробуємо їх розглянути.

Корпоративне урядування пов'язано з внутрішніми системами і процесами, які забезпечують направленість діяльності та звітність для будь-якої організації. У державному управлінні це найчастіше пов'язується з відносинами між політиками та/або лідерами громадських організацій і керівниками державних установ, завданням яких є реалізація політики. Корпоративне урядування описує всі впливи на інституційні процеси, в тому числі на призначення контролерів і/або регулюючих органів, причетних до організації виробництва і продажу товарів і послуг. Корпоративне управління звертається до питань, що стоять перед радами директорів, такі як взаємодія з топ-менеджментом, і відносини з власниками та іншими особами, зацікавленими у справах компанії, в тому числі кредиторами, фінансистами, аналітиками, аудиторами, що регулюють діяльність корпорацій.

Наступна концепція – належне урядування (Good Governance). Більшість сучасних західних учених складовими називає такі [5]: конституційний лад; демократичні вибори; повага до прав людини; влада закону (правопорядок); політична відкритість; стабільність і зрозумілість законів; терпимість, справедливість; громадська участь; суспільні видатки, спрямовані на досягнення суспільних (публічних) цілей; незалежність судів; прозорість діяльності влади; відсутність корупції; активні та незалежні засоби масової інформації; свобода інформації; компетентність органів влади; політична нейтральність органів влади (державна служба, основана на заслугах); підзвітність влади суспільству із загальнонагомих питань.

Ж. Бурго (Jacques Bourgault, Франція) виділяє такі базові аспекти Good Governance:

- сприйняття суспільством влади як легітимної;
- громадяни перебувають у центрі уваги тих, хто приймає рішення;
- управлінські програми, орієнтовані на суспільство й основані на громадській згоді (based on listening to citizens);
- швидка пристосовність публічної адміністрації до потреб громадян при розподілі суспільних фондів [1, с. 173].

У концептуальному документі «Програма розвитку ООН (UNDP, ПРООН)», прийнятому в січні 1997 р., названо основні характерні риси Good Governance:

1. Участь (Participation) – усі чоловіки та жінки мають право голосу при прийнятті рішень (прямо або через інститути, що репрезентують їхні інтереси). Така широка участь ґрунтується на свободі асоціацій і слова.
2. Влада закону (Rule of law) – правова система повинна бути справедливою та діяти однакою для всіх, особливо відносно прав людини.
3. Прозорість (Transparency) – полягає у вільному потоці інформації. Процеси, установи та інформація є однакою доступними кожному.

4. Відповідальність (Responsiveness) – інститути та процеси слугують усім членам суспільства.
5. Орієнтація на консенсус (Consensus orientation) – справедливе управління виступає посередником між різними інтересами задля досягнення широкого суспільного консенсусу з локальних і загальнонагомих питань та процедур (policies and procedures).
6. Справедливість (Equity) – усі чоловіки та жінки мають однакові можливості в поліпшенні умов їхнього життя.
7. Ефективність і результативність (Effectiveness and efficiency) – процеси та інститути забезпечують найкращі результати у використанні ресурсів.
8. Підзвітність (Accountability) – процеси прийняття рішень в уряді, приватному секторі та організаціях громадянського суспільства підзвітні громадськості, а також акціонерам (stakeholders).
9. Стратегічне бачення (Strategic vision) – лідери та громадськість мають широку і довгострокову перспективу відносно Good Governance і людського розвитку. Це також є розумінням історичного, культурного і соціального контексту (complexities), яким ця перспектива обґрунтовується [7].

І остання концепція врядування – публічне урядування. Публічне урядування можна розбити на п'ять окремих напрямків:

1. Соціально-політичне урядування, пов'язане з установленими відносинами у суспільстві. Стверджується, що ці відносини і взаємодії повинні бути зрозумілими для вироблення та реалізації державної політики. За такого підходу уряд більше придатний для вироблення та реалізації державної політиці, тому що йому доводиться покладатися на інших представників громадськості для легітимізації своєї діяльності і більшого впливу в певній галузі.
2. Державно-політичне урядування – концентрує увагу на проблемах взаємодії політичної еліти та системи державного управління у процесі управління суспільними процесами.
3. Адміністративне урядування – пов'язане з ефективним застосуванням державного управління та його репозиціонуванням, щоб охопити складність сучасних проблем суспільства. Наприклад використовується поняття урядування для загальної практики реалізації політики та надання державноуправлінських послуг, з одного боку, а також воно використовується як універсальний термін, щоб спробувати створити цілісну теорію реалізації державної політики та надання державних послуг.
4. Контрактне урядування – пов'язане з дослідженням внутрішньої роботи державних установ нового публічного управління, зокрема запровадження договірних відносин при наданні державних послуг.
5. Сітьове урядування – концентрує увагу на міжорганізаційних сітках, що самоорганізуються, які без участі уряду надають державні послуги. На відміну від державно-політичного урядування, цей підхід концентрує увагу на тих суспільних утвореннях, які реалізують державну політику і надають державні послуги.

Література

1. Governance: Concepts and Applications / Corkery, Joan (ed.), with IIAS Working Group, International Institute for Administrative Studies. – Brussels, 1999. – P. 173.
2. Kickert W. J. M. Managing Complex Networks: Strategies for the Public Sector / W. J. M. Kickert, E.-H. Klijn, J. E. M. Koppenjan. – L. : Sage Publications, 1997. – 206 p.
3. Marinetto M. Governing beyond the centre: A critique of the Anglo-governance school / M. Marinetto // Political Studies. – 2003. – Vol. 51, № 3. – P. 592-608.
4. O'Toole L. J., Jr. The Implications for Democracy in a Networked Bureaucratic World / L. J. O'Toole, Jr. // Journal of Public Administration Research and Theory. – 1997. – Vol. 7. – P. 443-459.
5. Plumptre T. Governance and Good Governance: International and Aboriginal Perspectives / Tim Plumptre, John Graham // Institute On Governance. – 1999. – December 3. – 27 p. – Режим доступу : <http://www.iog.ca/publications/govgoodgov.pdf>.
6. Powell W. W. Neither market nor hierarchy: network forms of organization// Research in Organizational Behavior. – 1990. – № 12. – P. 295-336.
7. What is Good Governance? United Nations. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. – Thailand : Poverty Reduction Section UNESCAP, 2004. – 3 с.

Волик С. В., здобувач,

*Харківській регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

ВПЛИВИ СПОРТИВНИХ МЕГА-ПОДІЙ НА ПРИЙМАЮЧІ МІСТА І КРАЇНИ

У сучасному світі широко побутує уявлення про те, що великі, насамперед, спортивні події міжнародного рівня здатні надавати приймаючій їх країні унікальні можливості для прискореного інфраструктурного розвитку міст, стати короткостроковим, але істотним джерелом доходів [4; 11].

Разом з тим, багато дослідників (Р. Бааде, С. Жіманські, Е. Касімати, В. Матесон, У. Менніг, Ф. Хагн тощо) дотримуються іншої думки. Так, ними було встановлено, що позитивний вплив мега-подій на економіку приймаючих міст і країн не є очевидним, а в багатьох випадках навіть сумнівним, і що понесені витрати завжди перевищують отриманий прибуток [2; 7; 8; 10; 12].

Дійсно, історія пам'ятає мега-події, наслідки яких ставали катастрофічними для приймаючих країн. Наприклад, втрати від проведення Олімпійських ігор в Монреалі 1976 р. складають близько 2 млрд. дол. США, при цьому, станом на грудень 2006 р., тобто через тридцять років, борги так і не були повністю погашені [3].

Найчастіше, на думку Р. Бааде і В. Матесона, спортивні мега-події ставали більш обтяжливими для національних економік країн, що розвиваються, ніж для економічно розвинених [1].

Однак результати досліджень двох інших, не менш авторитетних експертів Й. Хорна і У. Манценрейтера, ставлять під сумнів це твердження,

демонструючи неоднозначність ситуації на прикладі коливань темпів зростання ВВП країн, що приймали гостей на чемпіонатах світу з футболу (табл. 1).

Наведені показники свідчать, що справа тут не стільки в характері і стадії розвитку економіки приймаючої країни, скільки, на наш погляд, у специфіці організації і проведених спортивних змагань.

Це довели С. Граттон, Н. Добсон і С. Шіблі, досліджуючи вплив спортивних подій у Великобританії. За ступенем впливу на економіку приймаючого міста та ризику повернення інвестицій вони розподілили всі головні спортивні події, які проводяться на території Великобританії, на чотири типи:

- Тип «А» – нерегулярні головні міжнародні спортивні змагання, що привертають суттєві обсяги інвестицій, потоки туристів і увагу міжнародних ЗМІ (міжнародні футбольні чемпіонати та Олімпійські ігри);

- Тип «Б» – міжнародні спортивні змагання, які надають помірний вплив на економіку приймаючих міст та мають такий же рейтинг інтересу мас-медіа (міжнародні турніри та кубки з гольфу, тенісу, регбі тощо);

- Тип «В» – нерегулярні міжнародні спортивні змагання, що здійснюють обмежений вплив (чемпіонати Європи з боксу, плавання, баскетболу та ін.);

- Тип «Г» – головні спортивні змагання національного масштабу, що забезпечують обмежений економічний ефект (різні національні чемпіонати) [6].

Таблиця 1.

Вплив підготовки та проведення Чемпіонату світу з футболу на показник ВВП приймаючої країни [9, с. 201].

	Країна, рік	Темпи зростання ВВП до мега-події, %	Темпи зростання ВВП після мега-події, %	Коливання, %
1.	Швейцарія, 1954	4.0	5.5	+1.5
2.	Швеція, 1958	1.9	4.0	+2.1
3.	Чилі, 1962	3.2	1.8	-1.4
4.	Великобританія, 1966	1.4	3.0	+1.6
5.	Мексика, 1970	2.9	5.2	+2.3
6.	Німеччина, 1974	9.5	4.7	-4.8
7.	Аргентина, 1978	0.0	5.6	+5.6
8.	Іспанія, 1982	-0.6	0.5	+1.1
9.	Мексика, 1986	-2.2	0.6	+2.8
10.	Італія, 1990	2.4	0.9	-1.5
11.	США, 1994	2.4	2.3	-0.1
12.	Франція, 1998	1.9	2.9	+1.0

Наведені показники свідчать, що справа тут не стільки в характері і стадії розвитку економіки приймаючої країни, скільки, на наш погляд, у специфіці організації і проведених спортивних змагань.

Це довели С. Граттон, Н. Добсон і С. Шіблі, досліджуючи вплив спортивних подій у Великобританії. За ступенем впливу на економіку приймаючого міста та ризику повернення інвестицій вони розподілили всі головні спортивні події, які проводяться на території Великобританії, на чотири типи:

- Тип «А» – нерегулярні головні міжнародні спортивні змагання, що привертають суттєві обсяги інвестицій, потоки туристів і увагу міжнародних ЗМІ (міжнародні футбольні чемпіонати та Олімпійські ігри);

- Тип «Б» – міжнародні спортивні змагання, які надають помірний вплив на економіку приймаючих міст та мають такий же рейтинг інтересу мас-медіа (міжнародні турніри та кубки з гольфу, тенісу, регбі тощо);

- Тип «В» – нерегулярні міжнародні спортивні змагання, що здійснюють обмежений вплив (чемпіонати Європи з боксу, плавання, баскетболу та ін.);

- Тип «Г» – головні спортивні змагання національного масштабу, що забезпечують обмежений економічний ефект (різні національні чемпіонати) [6].

Щорічно в кожній європейській країні проводяться змагання типу «В» і «Г». Спортивні змагання типу «А» і «Б» виявлять найбільшу економічну вигоду для приймаючих їх міст. З цієї причини за право проведення таких змагань ведеться найзапекліша боротьба між провідними державами світу і найбільшими містами планети. Більшість змагань типу «Б» не змінює місця свого проведення, що гарантує стабільність економічного ефекту.

Однак, незважаючи на всі переваги та гідності найбільших міжнародних спортивних змагань, найбільш ризиковими для економік приймаючих міст та країн, на думку фахівців, є змагання типу «А» і «В» [6].

Що сьогодні слід вживати органам влади в центрі і на місцях для того, щоб забезпечити максимальну реалізацію потенціалу спортивних мега-подій як інтенсифікатора економічного, соціального, інфраструктурного та містобудівного розвитку?

Отримання очікуваних ефектів і прогнозованих результатів від проведення глобальних спортивних подій не відбувається автоматично, за замовчуванням, тому національний уряд і муніципалітети міст повинні усвідомлювати важливість здійснення певних дій, які гарантують отримання цих ефектів і результатів.

Практика підтвердила, що найбільш успішні приймаючі міста і країни мали спеціально розроблені програми по створенню спадщини мега-події, які були включені або ж реалізовувалися паралельно, але скоординовано з планами і стратегіями власного довгострокового розвитку [3].

Підтвердженням цьому можна вважати і результати дослідження С. Есекса і Б. Чалклі про вплив Олімпійських ігор на інфраструктурний розвиток приймаючих їх міст. Відповідно до висновків цих спеціалістів, мінімальний рівень впливу Олімпіади був зафіксований в тих приймаючих країнах, де для проведення використовувалася вже наявна спортивна та інша інфраструктура без істотної її реконструкції, модернізації чи розвитку. Середній рівень характерний для тих країн, які зосередилися, головним чином,

на розвитку спортивної складової мега-події. Найбільшого ж успіху досягали країни, зміни в яких були націлені на комплексне, ретельно сплановане перетворення міського та навколишнього природного середовища [5].

Оскільки спортивна мега-подія є, як правило, разовим і тимчасовим заходом, його вплив також не може бути постійним. Тому важливо, щоб органи влади в центрі і на місцях, плануючи те, як слід будувати, реконструювати, модернізувати, а в подальшому і використовувати об'єкти необхідної для мега-події інфраструктури, не забували й про інше, а саме: від якості та професіоналізму їх роботи будуть залежати перспективи розвитку приймаючих міст, регіонів і країни в цілому на багато десятиліть вперед.

Таким чином, від того, як органи влади у центрі і на місцях планують будувати, реконструювати, модернізувати, а надалі і використовувати об'єкти необхідної для мега-події інфраструктури, багато в чому будуть залежати перспективи розвитку приймаючих міст, регіонів і країни в цілому.

Для того, щоб зробити заплановану спортивну мега-подію успішною, тобто такою, яка здатна перетворювати приймаючі міста і країни на більш забезпечені і розвинені, ніж це було до моменту проведення, всім зацікавленим сторонам необхідно:

- заздалегідь чітко і ретельно планувати всі бажані результати проведення мега-події, програмувати одержання її спадщини, з огляду на унікальну можливість здійснення одночасного масованого багатоцільового розвитку приймаючих міст і країни в цілому;
- залучати широкі верстви місцевого населення та їхніх активних представників до участі у мега-події на етапах її підготовки і проведення;
- розвивати транспортні, торгівельні та інші зв'язки між приймаючими містами, а в самих містах – інфраструктуру, доступну для громадського користування, включаючи перетворення і розширення зелених зон;
- бути готовими перетворитися на центр міжнародної уваги і вдало скористатися цією унікальною можливістю для створення і глобального просування вигідного іміджу, підтвердження статусу, демонстрації переваг та ін.;
- забезпечити прискорену реалізацію цілей, пріоритетів, завдань, закладених у стратегічні плани розвитку приймаючих міст, у сферах, що задіяні до підготовки і проведенні мега-події, а також у суміжних сферах, пов'язаних; при цьому слід мати на увазі, що мега-події не ініціюють очікуваних змін і позитивних зрушень, а лише прискорюють їхнє втілення;
- враховувати тенденцію трансформації мега-подій в інтегровану пропозицію культурно-комерційно-розважального характеру з тим, аби відповідати найрізноманітнішим інтересам якомога більш широкого кола відвідувачів і телеглядачів.

Література

1. Baade R. Mega-sporting Events in Developing Nations: Playing the Way to Prosperity / R. Baade, V. Matheson // South African Journal of Economics. – 2004. – Vol. 72. – №5. – P. 1085–1103.
2. Baade R., Matheson V. The Quest for the Cup: Assessing the Economic Impact of the World Cup. Regional Studies, 2004, №38(4), pp. 343-354.
3. Clark G. Local Development Benefits from Staging Global Events / G. Clark [Електронний ресурс] / Organisation for Economic Co-operation and Development. – Режим доступу: http://www.sourceoecd.org/regional_development/9789264042063.
4. Dredge D. Policy for sustainable and responsible festivals and events: institutionalisation of a new paradigm – a response / D. Dredge, M. Whitford // Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events – 2010. – Vol. 2. – №1. – P. 1–13.
5. Essex S. Olympic Games: catalyst of urban change / S. Essex, B. Chalkley // Leisure Studies. – 1998. – №17. – P. 187–206.
6. Gratton C., Dobson N., Shibli S. The economic importance of major sports events: a case study of six events. Managing Leisure, 2000, №5, pp. 17-28.
7. Hagn F., Maennig W. Employment Effects of the Football World Cup 1974 in Germany. Labour Economics, 2008, №15(5), pp. 1062-1075.
8. Hagn F., Maennig W. Labour Market Effects of the Football World Cup 2006 in Germany. Hamburg Contemporary Economic Discussions, 2007, №8.
9. Horne J., Manzenreiter W. Accounting for Mega-Events. International Review for the Sociology of Sport, 2004, №39(2), pp. 187-203.
10. Kasimati E. Economic Aspects and the Summer Olympics: A Review of Related Research. International Journal of Tourism Research, 2003, №5, pp. 433-44.
11. Rose A., Spiegel M. The Olympic Effect. National Bureau of Economic Research, 2009.
12. Szymanski S. The Economic Impact of the World Cup. World Economics, 2002, №3(1), pp. 169-177.

Сичова В.В. докт. держ. упр., доцент, професор
*Харківській регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

ВПЛИВ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ НА ЗАЛУЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ ДО УПРАВЛІННЯ МІСТОМ (НА ПРИКЛАДІ м. ХАРКОВА)

У XX ст. політологами доведено, що тип виборчої системи може суттєво впливати на залучення політичної опозиції до управлінської діяльності. Враховуючи зазначений взаємозв'язок, центральна влада в Україні вдавалася до частих змін виборчого законодавства.

У 2002 р. влада не ризикнула проводити місцеві вибори за змішаною виборчою системою (як парламентські) через значну кількість представників опозиції на місцевому рівні з 1998 р. Наприклад, у Харківській міській раді III скликання (1998–2002 рр.) третина депутатів (24) були представниками опозиції – Комуністичної партії України (КПУ). У Харківську міську раду IV скликання (2002–2006 рр.) із 75 депутатських місць більшість мандатів (43)

вибороли позапартійні провладні кандидати; натомість комуністи, які позиціонували себе як опозиція – 7 (9,5 %) мандатів [3, с. 517].

За результатами виборів за пропорційною системою в Харківській міській раді V скликання (2006–2010 рр.) опозиційні сили отримали 73 мандати (із 100). На той час антипрезидентська Партія регіонів створила фракцію з 54 депутатів, антиурядовий та антипрезидентський «Блок Юлії Тимошенко» – з 14, представники КПУ – з 5 [1]. Результати місцевих виборів певною мірою були обумовлені загальнонаціональними політичними симпатиками. Пропорційна виборча система призвела до виникнення в 2006 р. диспаритету (співіснування представників конкуруючих партій у центральних і місцевих органах влади) в Україні. Це не лише ускладнило характер публічного управління, але й сприяло залученню політичної опозиції до управління місцевим розвитком.

Побоюючись перемоги опозиції на місцях, влада у 2010 р. змінила Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» за 3 місяці до проведення виборів. За результатами виборів до Харківської міської ради VI скликання (2010–2015 рр.), які відбувалися за змішаною системою в жовтні 2010 р., суттєво зменшилося представництво опозиції. Так, за пропорційною складовою опозиційні політичні сили ВО «Батьківщина», КПУ, «Фронт Змін» вибороли 21 мандат (відповідно, 11, 8 та 2), що було на 8 мандатів менше, ніж у пропрезидентських Партії регіонів та Сильної України. Проте за мажоритарною складовою дві останні взяли максимальну кількість – 46 мандатів, у той час, як ВО «Батьківщина» – 3 мандати [2]. Тож, опозиція отримала 24 мандати, що було втричі менше, ніж на виборах 2006 р. За існуючої президентсько-парламентської форми правління, відсутності децентралізації влади зменшився вплив політичної опозиції на провладну більшість у представницькому органі великого міста, що негативно позначилося на місцевому розвитку.

Отже, пропорційна складова виборчої системи сприяє залученню політичної опозиції до управління містом, що підвищує ефективність місцевого самоврядування.

Література

1. Місцеві вибори в Україні 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Міська влада / Міська рада VI скликання / Фракції [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету. – Режим доступу : <http://www.city.kharkov.ua/uk/gorodskaya-vlast/gorodskoj-sovet/frakczii.html>.
3. Специфіка проведення виборчої кампанії з виборів до органів місцевої влади в Харківській області / [В. В. Сичова, І. Г. Давидова] // Регіоналізація і вибори як засіб удосконалення владних відносин в Україні: теорія і практика: монографія / В. В. Лісничий, В. О. Грищенко, О. В. Радченко та ін.; за заг. ред. О. О. Дьоміна; кер. авт. кол. В. В. Лісничий. – Х. : Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр», 2003. – С. 509–529.

СУЧАСНІ МІСТА ЯК ТОЧКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Бацманова О. О. аспірантка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

МІСТА ЯК ЦЕНТРИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Міста завжди були центрами розвитку соціальних послуг, зокрема, туризму. Практика більшості розвинених в туристичному відношенні держав світу свідчить про те, що досягнути високих показників розвитку туристичної галузі неможливо без здійснення державного регулювання цієї сфери.

На цей випадок існує декілька різних моделей. Для України доцільно розглядати європейську модель такого розвитку. Одним з головних векторів розвитку туристичної діяльності в даній моделі є соціалізація туристичної сфери та відповідний розвиток туризму. Така схема виявляється досить продуктивною з погляду знаходження форм конструктивного співробітництва й взаємодії адміністративних органів різних рівнів державного та регіонального управління, а також для залучення фінансових коштів приватного сектора з метою виконання відповідних державних завдань.

Найбільш дієвими механізмами соціалізації туристичної діяльності в нашій державі є:

- законодавчі – розробка та прийняття комплексної державної Програми розвитку соціального туризму в Україні, основними етапами якої мають стати: прийняття законів України «Про соціальний туризм», «Про молодіжний та дитячий туризм», Концепції розвитку спеціалізованої туристичної інфраструктури (для осіб з обмеженими можливостями, родинного відпочинку, студентів тощо);
- забезпечення умов для залучення до активного споживання туристичних послуг осіб з обмеженими можливостями, малозабезпечених та багатодітних родин, осіб з обмеженим бюджетом на споживання, що повинне реалізовуватися за рахунок розвитку бюджетних видів відпочинку, як то: турів вихідного дня, екскурсій, сільського зеленого, спортивного туризму, агротуризму тощо;
- створення дієвих дисконтних систем для молоді та студентів, впровадження системи «культурних карток», підтримка міжнародних дисконтних карток та студентських посвідчень, формування системи пільг для студентів та молоді (наприклад, введення диференційованих тарифів на транспортні послуги, знижки на розміщення, харчування, страхування та інші туристичні послуги, системи пільгового кредитування для студентів та молоді з метою участі в туристичних та обмінних програмах (пільговий відсоток на кредит, невелика застава тощо);

- підтримка культурного обміну між молоддю та дітьми різних країн, зокрема, через створення літніх міжнародних таборів, центрів екологічного туризму (волонтерських таборів), літніх університетів і мовних шкіл в туристично привабливих регіонах України, проведення міжнародних конкурсів, олімпіад, фестивалів;
- сприяння розвитку спеціалізованої інфраструктури та супутніх послуг бюджетного цінового діапазону (кемпінги, табори, хостели, безкоштовні інформаційні послуги в туристичних інформаційних центрах). пріоритетним напрямом може стати розбудова системи недорогих готелів-хостелів у туристичних центрах України;
- створення умов для сезонного працевлаштування молоді в туристичній галузі (волонтерська робота, проходження практики за спеціальністю та педагогічної).

Отже, здійснення заходів в окреслених напрямках соціалізації туристичної діяльності дозволять залучити більший контингент споживачів, формувати туристичну культуру підростаючого покоління, розширити широкі версти населення, виконуватиме виховну функцію через знайомство з видатними пам'ятками держави, що в цілому забезпечить в майбутньому сталий розвиток туризму в Україні.

Bibik Nataliya, PhD

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF MODERN CITIES: CHALLENGES AND TRENDS

Global integration and globalization processes significantly affect the development of modern cities. The contemporary world is characterized by the trend of the constant increase of urban population. While in 1925 only 25% of the population lived in the city, then according to analysts in 2025 – 75% of the world's population will live in cities. Thus, the urgent trend sets challenging demands from local authorities as to innovative approaching to the solving current challenges.

The main challenges for the city in the global world in the 21 century are:

- economic restructuring, combined with the economic downturn, has raised levels of unemployment, particularly among young people, so insurance of economic growth is a key priority for city authorities;
- the urban infrastructure has grown insufficiently to meet the demands of the rising urban population for housing and transport;
- the climate change issues aggravated by the fact that the major part of the population lives in cities, inevitably precondition the key role of cities in improving energy efficiency and reducing carbon emissions, while promoting energy resilience in terms of security of supply and price;
- the paradigm shift towards online entertainment and online retail/consumer services is beginning to change the nature;
- the ageing population is placing an increasing burden on adult social care to the

point where it absorbs an ever-increasing proportion of local authority budgets;

- at the same time, the pressures on public finance have seen local authority budgets reduce, on average, by an estimated 12-15% in real terms over the past three years, with many reporting 20-30% cuts.

Furthermore, the problems of the modern city lie in the disparity between the architectural environment parameters and important needs of the community, social groups and individuals, namely functional, aesthetic, environmental, comfort and safety, diversity of choice.

The modern city fails not only to meet the needs of the citizens but it does not get incentives in its development as well due to the lack of communication between the main structures forming the city.

An analysis of the major trends of spatial planning and the development and use of the master plan of modern cities determines the following issues:

- the mismatch of modern functional and spatial requirements of city life by world standards and poor general plan of the city;
- functional load redistribution and the development of new functions and functional zoning of the city that had (or fixed master plan);
- need for prospective development of the vital functional units and more rapid seizure areas of the city and suburban areas of private businesses for casual purposes;
- ensure effective traffic according to the parameters and characteristics of the transport and planning framework that has emerged (radial planning system downtown, the lack of a developed system of highways chord, lack of intercept parking, etc.) ensure environmental security and natural actions in landscape streamline city haphazard redistribution of functional urban areas.

Efficient territorial and space organization is the basis of the priority development of the smart city.

Smart city concept allows the city to approach the above mentioned issues in complex: efficient territorial and space organization, higher quality of life, resource efficiency of the city, its creativity, innovative economy of the city, use of the contemporary urban development tools (figure 1).

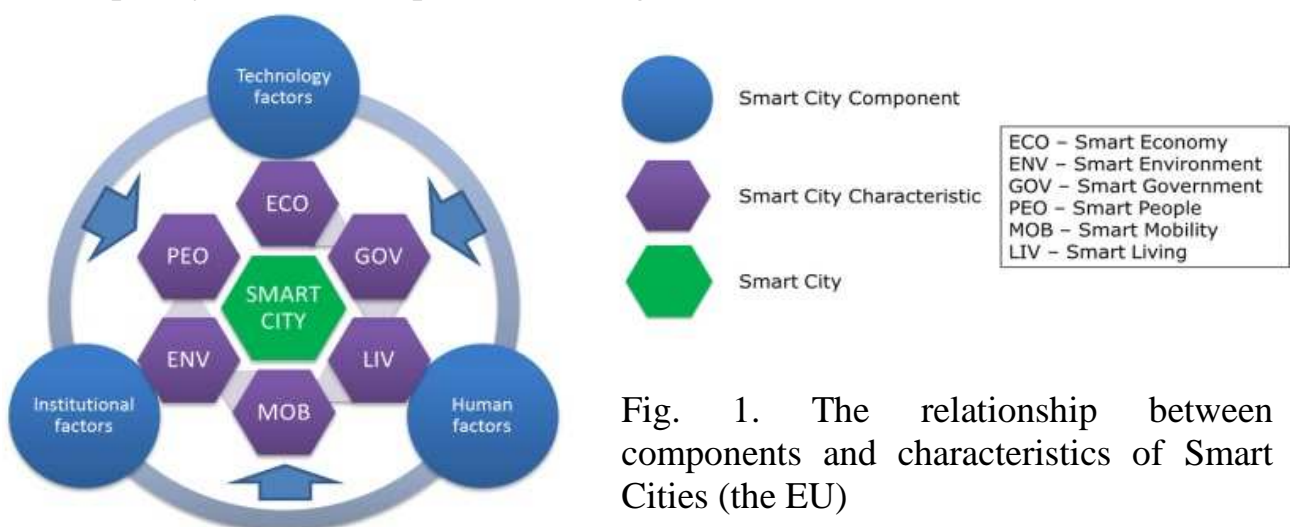

Fig. 1. The relationship between components and characteristics of Smart Cities (the EU)

The scale of the challenges is forcing cities to rethink their strategies and to innovate in order to maintain service levels. This requires changes within five key aspects to be implemented towards smarter approaches:

- a modern digital infrastructure combined with a secure but open access approach to public re-useable data, which enables citizens to access the information they need, when they need it;
- a recognition that service delivery is improved by being citizen centric: this involves placing the citizen's needs at the forefront, sharing management information to provide a coherent service, rather than operating in a multiplicity of service silos (for example, sharing changes of address more effectively), and offering internet service delivery where possible (at a fraction of the face to face cost);
- an intelligent physical infrastructure ("smart" systems or the Internet of Things), to enable service providers to use the full range of data both to manage service delivery on a daily basis and to inform strategic investment in the city/community (for example, gathering and analyzing data on whether public transport is adequate to cope with rush hour peaks);
- an openness to learn from others and experiment with new approaches and new business models; and
- transparency of outcomes/performance, for example, city service dashboards to enable citizens to compare and challenge performance, establishment by establishment, and borough by borough.

However, the concept of a Smart City goes way beyond the transactional relationships between citizen and service provider. It is essentially enabling and encouraging the citizen to become a more active and participative member of the community, for example, providing feedback on the quality of services or the state of roads and the built environment, adopting a more sustainable and healthy lifestyle, volunteering for social activities or supporting minority groups. Furthermore, citizens need employment and "Smart Cities" are often attractive locations to live, work and visit. But the concept is not static: there is no absolute definition of a smart city, no end point, but rather a process, or series of steps, by which cities become more "liveable" and resilient and, hence, able to respond quicker to new challenges.

Thus, a Smart City should enable every citizen to engage with all the services on offer, public as well as private, in a way best suited to his or her needs. It brings together hard infrastructure, social capital including local skills and community institutions, and (digital) technologies to fuel sustainable economic development and provide an attractive environment for all.

Волненко Н. Б., докт. мед. наук, проф.,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет,
Украина

Сериков Я. А. канд. техн. наук, доц.
Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина

«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ФАКТОР» В ОБЕСПЕЧЕНИИ БЕЗОПАСНОСТИ СИСТЕМЫ «ЧЕЛОВЕК-АВТОМОБИЛЬ»

Автомобильный транспорт играет большую роль в развитии любой страны. Это объясняется его высокой эффективностью по сравнению с другими видами транспорта, автономностью, развитой сетью дорог. Однако рост автомобильного парка приводит к негативным последствиям: увеличению количества дорожно-транспортных происшествий (ДТП), что приводит к увеличению числа погибших и травмированных людей, загрязнению окружающей среды. По данным Европейской Экономической Комиссии ООН ежегодно на дорогах мира гибнут около 500000 чел. и более 10 млн. травмируются. Большая часть из 310 млн. инвалидов, насчитывающихся в мире, составляют жертвы ДТП, а число погибших в автомобильных катастрофах в 10 раз больше, чем в железнодорожных. Анализ статистики ДТП показывает, что их причинами в 50- 60% случаев является водитель; в 15-25% – автомобиль; в 25-35% – дорога; и в остальных – среда. В широком смысле речь идёт о системе «человек – автомобиль – дорога – среда». Риск гибели на различных видах транспорта по отношению ко всему населению за год составляет: автомобильный транспорт – 0,0003; водный, воздушный транспорт – 0,000009; железная дорога – 0,000004, т.е. очевидным становится факт, что автомобильный транспорт является наиболее опасным. В связи с этим, проблема безопасности дорожного движения (БДД) сегодня является глобальной, находящейся в центре внимания ООН и других международных организаций. В рамках Глобального плана осуществления Десятилетия действий по обеспечению БДД 2011-2020 гг., принятом на уровне ООН, Европейский Союз и Европейская конференция министров транспорта (ЕКМТ) определили задачу – сократить количество смертельных случаев при ДТП на 50 % до 2020 года.

В большинстве стран общественное мнение и официальная статистика органов регулирования движения чаще всего усматривают основную причину ДТП в небрежности, ошибках водителей. В выводах по результатам исследований часто высказывается мнение, что практически все автомобильные аварии могли быть предотвращены, если бы человек поступал адекватно. Всемирная организация здравоохранения считает, что девять из десяти ДТП происходит по вине водителей, остальная их часть также в какой-то степени зависит от них. В то же время многие исследователи считают, что более 2/3 всех происшествий происходит по вине людей и около 1/3 падает на факторы,

не зависящие от их воли и деятельности. Рассматривая причины роста травматизма в связи с человеческим фактором, можно заключить, что развитие техники опережает психологические мероприятия по защите от её опасных и вредных воздействий. Опыт свидетельствует, что в основе аварийности нередко лежат не инженерно-конструкторские дефекты, а организационно психологические причины, низкий уровень водительской дисциплины, допуск к управлению автомобилем лиц с повышенным риском травматизации, пребывание людей в состоянии утомления или особом психическом состоянии. Улучшение условий труда водителя является сложной проблемой, так как её решение находится на стыке технических, экономических, биологических, психологических и целого ряда других наук. Поэтому, обеспечение высокой травмобезопасности является комплексной социальной проблемой, решение которой требует применения системного подхода.

Демин А.В., докт. экон. н., профессор,
Штейн Е.М., докт. экон. н., профессор,
Московский государственный строительный университет, Россия

УЧАСТНИКИ ИНВЕСТИЦИОННО-СТРОИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ ДЕВЕЛОПЕРСКОЙ МОДЕЛИ

В соответствии с принципами рыночной экономики участники инвестиционно-строительной деятельности организуют свою деятельность соответственно собственным целям. В соответствии с целями функционирования в рамках единого процесса формируются экономические интересы каждого из участников, предопределяя принципы и методы их функционирования в современных условиях.

Проведённый анализ показал, что в настоящее время состав участников инвестиционно-строительной деятельности в нормативной литературе определяется, в основном, на основании выделенных в советский период субъектов. В то же время, отметим, что жёсткая их определённости и зафиксированность является неактуальной в связи с изменившейся экономической ситуацией и новым содержанием инвестиционно-строительной деятельности. В работах современных авторов рассматривается различный состав участников инвестиционно-строительной деятельности. Так, например, в работах В. А. Рыбальченко субъекты инвестиционно-строительной деятельности разделены в зависимости от основных функций и представлены в следующем составе: инициатор (идея проекта), инвестор (финансирование проекта), реципиент (освоение инвестиций, осуществление проекта), государство (контроль законности проекта), рабочие-исполнители (непосредственное осуществление этапов проекта), потребители – удовлетворение потребности. Л. В. Донцова выделяет следующих участников: инвестор, проектировщики, производители материально-технических ресурсов, строительно-монтажные

организации, инноваторы, институциональные рыночные структуры, логистические фирмы, транспортные организации. С. И. Абрамов базируется на составе: инвестор; исполнитель; заказчик; пользователь объектов только инвестиционной деятельности; поставщики товарно-материальных ценностей; юридические лица, осуществляющие финансовые, банковские, страховые и посреднические услуги; имущие граждане страны; иностранные юридические и физические лица; международные организации. Выделенные в рассмотренных работах субъекты инвестиционно-строительной деятельности в своей совокупности не только не полностью отражают структуру современного процесса с позиции возможностей реализации объективных экономических интересов, противоречат содержанию нормативно-правовых актов, таких как Федеральный закон № 190 «Градостроительный кодекс Российской Федерации» от 29.12.2004г. (ФЗ № 190) и Федеральный закон № 214 «Об участии в долевом строительстве многоквартирных домов и иных объектов недвижимости и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации» от 30.12.2004 г. (ФЗ № 214), но и оставляют за пределами рассмотрения имеющие место и бурно развивающиеся девелоперские компании.

Анализ сложившейся практики инвестиционно-строительной деятельности на территории России, и в частности в г. Москве, позволил автору выделить основных участников процесса, интересы которых являются основополагающими при принятии решений по реализации инвестиционно-строительных проектов, а также обозначить зону девелопмента как способа создания городской недвижимости (рис. 1).

Рис. 1. Субъекты инвестиционно-строительной деятельности

С указанных позиций основными участниками (субъектами) инвестиционно-строительной деятельности являются: городские власти; застройщик; инвестор; подрядные и проектные организации; конечный пользователь, а также общественные, кредитные и страховые организации. Рассмотрим ниже каждого из них более подробно.

Застройщик.

На основании п. 16 статьи 1 Федерального закона № 190 «Градостроительный кодекс Российской Федерации» под застройщиком понимается «физическое или юридическое лицо, обеспечивающее на принадлежащем ему земельном участке строительство, реконструкцию, капитальный ремонт объектов капитального строительства, а также выполнение инженерных изысканий, подготовку проектной документации для их строительства, реконструкции, капитального ремонта». Критерием, отличающим застройщика от иных лиц, является наличие *прав на земельный участок*. Согласно этому определению, физическому или юридическому лицу недостаточно, не имея прав на земельный участок, просто обладать «намерением» осуществить строительство, реконструкцию, как это было в определении Федерального закона № 69 «Об архитектурной деятельности в Российской Федерации» (ч.1, ст.3). Градостроительный кодекс РФ исправляет трактовку ФЗ № 169 и выстраивает стройную систему, смысл которой отражает требования современного этапа развития и состоит в следующем: сначала – приобретение прав на земельный участок, потом – осуществление или обеспечение действий на земельном участке, инициируемых его правообладателем.

В то же время в Федеральном законе № 214 («Об участии в долевом строительстве...») содержится иное определение понятия «застройщик». В нем говорится: «Для целей настоящего Федерального закона используются следующие основные понятия: застройщик – юридическое лицо, независимо от его организационно-правовой формы, или индивидуальный предприниматель, *имеющие в собственности или на праве аренды земельный участок и привлекающие денежные средства участников долевого строительства в соответствии с настоящим Федеральным законом для строительства (создания) на этом земельном участке многоквартирных домов и (или) иных объектов недвижимости на основании полученного разрешения на строительство*. При этом к иным объектам недвижимости относятся гаражи, объекты здравоохранения, общественного питания, предпринимательской деятельности, торговли, культуры и иные объекты недвижимости, за исключением объектов производственного назначения».

То есть, если ФЗ №-190 даёт общее универсальное определение, то ФЗ № 214 - частное, которое распространяется не на все случаи, а на ограниченный круг случаев. При этом в определении ФЗ № 214 выдерживается общий критерий определения «застройщика», заданный ФЗ №190, а именно - наличие прав на земельный участок. Далее, ФЗ № 214 вводит спецификацию регулируемого этим законом *частных случаев*:

- имеется в виду не вся разновидность прав на земельные участки, а только собственность или аренда;
- застройщиком может быть исключительно юридическое лицо;
- следующий системный признак застройщика – привлечение денежных средств участников долевого строительства;
- застройщик не может осуществлять все виды строительства, а только те, что не относятся к объектам производственного назначения.

Таким образом, проведённый анализ показал, что данные в законах определения застройщика не противоречат друг другу. При этом Градостроительный кодекс РФ выстраивает такую систему, при которой *ключевой фигурой* градостроительной деятельности в части обеспечения архитектурно-строительного проектирования, строительства и реконструкции становится застройщик, то есть лицо, которое приобрело, имеет право на земельный участок.

Чтобы могло состояться приобретение такого права на земельный участок из состава государственных или муниципальных земель, должны быть проведены предварительные действия. Концентрированным итогом таких предварительных действий является *градостроительный план земельного участка*, в котором определяется все, что необходимо для дальнейшего использования земельного участка – его границы, виды разрешённого использования, предельные параметры разрешённого строительства, реконструкции, ограничения на использования, включая границы зон действия публичных сервитутов (при их наличии).

Таким образом, застройщик становится ключевой фигурой в двух отношениях.

Во-первых, застройщик – это лицо, от которого начинаются и на котором заканчиваются все права на осуществление каких бы то ни было строительных действий в отношении земельного участка.

Во-вторых, мотивации и действия застройщика находятся на пересечении установленных публичной властью ограничений и его собственными планами.

Поэтому функции инвесторов, заказчиков и подрядчиков могут быть ясно показаны только через ключевую функцию и юридический статус застройщика.

Инвестор.

Согласно статье 4 Федерального Закона № 39 «Об инвестиционной деятельности в РФ, осуществляемой в форме капиталовложений» от 23.02.1999г. Инвестор определяется как «субъект инвестиционной деятельности, осуществляющий вложение собственных и (или) привлечённых средств в форме инвестиций в соответствии с законодательством РФ».

В соответствии с действующим законодательством в качестве инвесторов могут выступать:

- органы, уполномоченные управлять государственным и муниципальным имуществом или имущественными правами;
- граждане, предприятия, предпринимательские объединения и другие юридические лица, создаваемые на основе договора о совместной

- деятельности, и не имеющие статуса юридического лица объединения юридических иностранных субъектов предпринимательской деятельности;
- физические и юридические лица, государства и международные организации.

Для осуществления совместного инвестирования допускается объединение средств инвесторами, создание, так называемых «инвестиционных пулов». Таким образом, инвесторы – это лица (юридические или физические), использующие свободные денежные средства (собственные, заёмные или иные привлечённые средства) в качестве вложений в инвестиционные проекты для реализации поставленных целей (получения прибыли или иных социальных, научно-технических, экологических эффектов).

Осуществление инвестирования, как отмечалось выше, предполагает наличие земельного участка, иного объекта недвижимости и соответствующих прав на эти объекты, то есть застройщика. Застройщик всегда обеспечивает строительство, реконструкцию, капитальный ремонт (см. пункт 16 статьи 1 ФЗ № 190). В то же время, строительство, реконструкция, капитальный ремонт могут быть обеспечены только при наличии средств. Застройщик, не имея собственных средств, может использовать привлечённые средства. Согласно Федеральному закону № 39 часть 2 статьи 4, лицо, использующее привлечённые средства, также является инвестором. Следовательно, застройщик может быть и инвестором, то есть «застройщиком-инвестором» даже в случае, когда у правообладателя земельного участка, осуществляющего строительство, нет собственных средств. В отношении инвестирования капитального строительства в современных условиях практически возможны только следующие два варианта:

«застройщик-инвестор» – в случаях, когда застройщик использует только собственные средства;

«застройщик-инвестор – соинвестор», «сторонний инвестор» – в случаях, когда застройщик использует собственные или привлечённые средства.

Второй вариант предполагает то, что инвестор, осуществляющий инвестиционную деятельность в форме капитальных вложений, никогда не может существовать сам по себе как автономное лицо. Такой инвестор всегда существует вместе с застройщиком, то есть вместе с лицом, обладающим правами на земельный участок и обеспечивающим строительство, в том числе путём использования средств, которые застройщику предоставляет инвестор. При отсутствии указанной связи, говоря об инвесторе, мы имеем дело с лицом, которое пока еще имеет только намерение предоставить принадлежащие ему средства, но еще не осуществило это намерение, то есть еще не «осуществляет капитальные вложения», потому в изложении ФЗ-39 такое лицо еще не может считаться «инвестором».

На практике все чаще совмещаются функции финансирования и строительства, позволяя предприятиям выступать как *системным интеграторам реализации девелоперского проекта* на всех стадиях его жизненного цикла. Такое положение объективно предопределяет

возникновение нового типа оператора на рынке недвижимости – девелопера. Но прежде, чем определить его место рассмотрим подробнее понятие «заказчик».

Содержание понятия «заказчик» и действий лица, определяемого этим понятием, раскрывается через понимание промежуточного положения такого лица между: а) лицом, которому передаётся заказ и б) лицом, от имени которого передаётся заказ. Промежуточное положение заказчика определяет его фундаментальную характеристику: *заказчик – это всегда посредник*.

В отношении лица, которому передаётся заказ, ответ ясен – это *подрядчик*. Ответ на другой вопрос в отношении лица, которое передаёт или от имени которого передаётся заказ, не так очевиден по причине наличия несовпадающих трактовок в федеральных законах – ФЗ-190, ФЗ-39, ФЗ-169. Рассмотрим последовательно эти трактовки в указанных законах.

В Градостроительном кодексе РФ не содержится определение указанного понятия, однако его содержание предельно ясно из контекста норм этого федерального закона (например, часть 3 статьи 47, часть 5 статьи 48) и сводится к следующим положениям:

- заказчик – это уполномоченное застройщиком лицо, которое от имени застройщика организует посредством договоров отношения с подрядчиками и их деятельность по выполнению инженерных изысканий, подготовке проектной документации, осуществлению строительства, реконструкции;
- заказчик не является обязательной фигурой в рассматриваемом процессе. Застройщик может входить в отношения со своими подрядчиками «напрямую» без посредника, то есть без заказчика. В этом случае мы имеем дело с «застройщиком-заказчиком». Застройщик может обходиться и без заказчика, и без подрядчика, например, в том случае, когда застройщиком является строительная фирма, или гражданин, самостоятельно строящий индивидуальный жилой дом. В этом случае мы будем иметь дело с «застройщиком-заказчиком-подрядчиком».

Определение понятия «заказчик» содержится в части 3 статьи 4 ФЗ № 39: «Заказчики – уполномоченные на то инвесторами физические и юридические лица, которые *осуществляют реализацию инвестиционных проектов*. При этом они не вмешиваются в предпринимательскую и (или) иную деятельность других субъектов инвестиционной деятельности, если иное не предусмотрено договором между ними. Заказчиками могут быть инвесторы. Заказчик, не являющийся инвестором, наделяется правами владения, пользования и распоряжения капитальными вложениями на период и в пределах полномочий, которые установлены договором и (или) государственным контрактом в соответствии с законодательством Российской Федерации».

Анализируя данное определение, следует подчеркнуть различные изложение содержания понятия «заказчик» в ФЗ № 190 и ФЗ № 39: в ФЗ № 190 заказчик получает полномочия от застройщика, а в ФЗ-39 – от инвестора.

Обратим внимание на то, что реализацией инвестиционного проекта может быть не что иное, как только комплекс действий, включающий выполнение инженерных изысканий, подготовку проектной документации, осуществление строительства, реконструкции, капитального ремонта и др. *Кому исходно принадлежит право осуществлять все эти действия?* Только застройщику – правообладателю земельного участка, применительно к которому или на котором все эти действия осуществляются (см. пункт 16 статьи 1 ФЗ № 190). Значит, правом давать кому бы то ни было полномочия на осуществление указанных действий исходно обладает только застройщик и никто другой. Таким образом, если инвестор, согласно ФЗ № 39 даёт такие полномочия, то мы имеем дело с ситуацией, когда *инвестор является застройщиком*. То есть, определение ФЗ № 39 может быть полностью распространено только на один из двух рассмотренных нами выше случаев, а именно, на случай «застройщика-инвестора», когда застройщик использует только собственные средства.

Следует отметить, что при определённых условиях определение ФЗ № 39 может быть распространено и на вторую группу случаев, а именно в случае комбинации «*застройщик – инвестор – соинвестор*», когда застройщик использует собственные и привлечённые средства, либо привлечённые средства без использования собственных средств. Такие условия должны состоять в следующем:

1) застройщик, получая средства от стороннего инвестора, даёт полномочия последнему на реализацию инвестиционного проекта, запланированного застройщиком – правообладателем земельного участка;

2) инвестор, получив указанные полномочия от застройщика, может сам уполномочить другое лицо на реализацию инвестиционного проекта.

Таким образом, мы имеем дело с двойной передачей полномочий. При этом инвестор перед заказчиком выступает в двух лицах – как соинвестор или сторонний инвестор и как заказчик на реализацию инвестиционного проекта. То есть, инвестор одновременно и платит посреднику, и обеспечивает реализацию проекта застройщика. Следовательно, даваемое ФЗ № 39 определение «заказчика» не может быть универсальным по той причине, что оно может быть распространено полностью только на одну группу случаев, а применительно к другой группе только при выполнении определённых практически редко встречающихся условий, связанных с *двойной передачей полномочий* – от застройщика инвестору и от инвестора третьему лицу, которое и будет являться заказчиком.

Анализ содержания деятельности по реализации инвестиционно-строительных проектов показал, что на практике имеются сочетания следующих условий:

а) наличие инвестора, гипотетически желающего вложить свои средства в некоторый инвестиционный проект;

б) отсутствие земельного участка, на котором предполагается реализовать инвестиционный проект;

в) передача соответствующих полномочий заказчику, как доверенному лицу инвестора.

В этой ситуации важно, что эти полномочия включают, в частности, действия по обеспечению приобретения *прав на земельный участок*, на котором будет реализовываться инвестиционный проект. При этом инвестор сам решает вопрос о том, кто будет субъектом прав на приобретённый земельный участок. На практике такими субъектами могут быть:

1 вариант. Инвестор, от имени которого действует заказчик и для которого заказчик приобретает права на земельный участок. Но сразу же после этого инвестор будет выступать уже и в качестве застройщика и будет связан договорными отношениями с заказчиком. Рассмотренный вариант часто встречается в девелоперской модели создания городской недвижимости.

2 вариант. Заказчик, если инвестор по каким-либо причинам посчитает такой вариант возможным, необходимым, целесообразным. После приобретения указанных прав заказчик будет выступать уже и в качестве застройщика и будет связан договорными отношениями с инвестором. Этот вариант соответствует типологии метода проектного финансирования.

3 вариант. Третье лицо (помимо инвестора, заказчика). После приобретения указанных прав такое лицо будет выступать в качестве застройщика и будет связано договорными отношениями с заказчиком. При этом, отношения такого лица с инвестором могут определяться опосредованно (через договор такого лица с заказчиком), либо непосредственно (через договор такого лица с инвестором). Этот вариант предполагает реализацию принципов проектного финансирования, осуществляемого в режиме девелопмента.

Подрядные организации (в т. ч. проектные).

В соответствии со ст. 4 Федерального закона № 39 «Об инвестиционной деятельности в РФ, осуществляемой в форме капиталовложений» от 23.02.1999г. подрядчик определяется, как физическое или юридическое лицо, которое выполняет работы по договору подряда и (или) государственному контракту, заключаемому с заказчиками в соответствии с ГК РФ. Подрядчики обязаны иметь лицензию на осуществление ими тех видов работ, которые подлежат лицензированию в соответствии с федеральным законом.

Применительно к инвестиционно-строительной деятельности подрядчиком является организация, обеспечивающая выполнение по заданию заказчика определённых строительно-монтажных работ и создание проектной документации. Подрядчик обязуется обеспечивать выполнение работ под свою ответственность с использованием собственных материалов или материалов заказчика за определённую плату.

В отношении этого понятия не возникает ни содержательных, ни формальных разночтений в законах, регламентирующих различные аспекты градостроительной деятельности.

Как показала практика, любая передача прав и полномочий чревата возникновением новых рисков, а в условиях диверсифицированных подрядных портфелей может приводить к системным нарушениям принятых обязательств.

Именно поэтому в стратегии развития участников ИСД доминирует модель конгломератной диверсификации с созданием альянсов (интегрированных бизнес-групп) по типу замкнутых технологических цепочек, объединяющих в одном лице «застройщика – инвестора – заказчика – проектировщика/строителя – продавца/управляющего». Такого рода деятельность в широком смысле слова можно определить как *«девелопмент» – метод организации реализации инвестиционного проекта, подразумевающий: организацию юридического сопровождения, финансирования и осуществления проекта по развитию недвижимости в заданные сроки и в пределах соотношения бюджетных ограничений с целью извлечения коммерческой и/или иной выгоды.*

Соответственно под *девелоперскими компаниями* в работе понимается компания (фирма, предприятие), комплексно осуществляющая самостоятельно или по поручению застройщика функции заказчика на всех фазах проектного цикла: от исследования рынка и прединвестиционных исследований до завершения проекта (ввода в эксплуатацию, вывода на проектную мощность и др.).

Ряд авторов выделяет такого участника инвестиционно-строительной деятельности, как инвестиционно-строительная компания, понимая под ней производственно-экономическую систему, обеспечивающую на основе привлечённых и собственных инвестиций инжиниринг, сопровождение инвестиционного процесса (проект-менеджмент), строительство и ввод основных фондов.

В то же время большинство практиков склоняется к трактовке всех комбинационных моделей, как девелоперских с той или иной степенью полноты реализации функций развития недвижимости.

С точки зрения автора, если мы понимаем под девелопментом организацию реализации проекта недвижимости в режиме его полного жизненного цикла, то в этом смысле девелоперская фирма по содержанию деятельности ближе всего к структурам инжинирингового типа. Какие конкретно функции она возьмёт на себя, а какие делегирует – вопрос специфики самого проекта, профессионализма и компетентности компании, характера выстроенных долгосрочных партнерских связей, а также имеющегося организационного, финансового, производственного потенциала. От всего этого будет зависеть степень и характер делегирования полномочий.

Итак, любая из рассмотренных комбинаций «застройщик – инвестор – заказчик», «застройщик – инвестор – заказчик – проектировщик», «застройщик – инвестор – заказчик – проектировщик – подрядчик», «застройщик – инвестор – заказчик – проектировщик – подрядчик – управляющий/реализующий» рассматриваются автором как различные формы девелопмента, что, кстати, соответствует позиции абсолютного большинства практиков, позиционирующих на рынке недвижимости, как девелоперские организации.

Городские власти.

Муниципальные органы – органы местного самоуправления, представляющие интересы города.

Конечный пользователь.

Целевая аудитория пользователей готового объекта городской недвижимости, формирующая спрос на сегменте рынка, в котором позиционируется объект недвижимости.

Общественные организации.

Общественные организации – основанные на членстве общественные объединения, добровольные, самоуправляемые, некоммерческие формирования, созданные на основе совместной деятельности по инициативе граждан, объединившихся на основе общности интересов для их защиты, реализации общих целей, указанных в уставе общественного объединения, и законно реализующих право на свободу ассоциации. Общественные организации являются свободными коллективными образованиями, осуществляющими взаимодействие гражданского общества и государства.

Экономические интересы и функции, которые выполняют общественные организации в рамках регулирования процесса инвестиционно-строительной деятельности, позволяют рассматривать их как отдельных субъектов, играющих существенную роль наравне с городскими властями, застройщиком, инвестором, подрядчиком и проектировщиком. Более того, влияние этих участников совместно с конечными пользователями на инвестиционно-строительный процесс, как показывают проведённые исследования, за последнее время усилилось. Следовательно, их интересы в сохранении природной среды, качестве строительной продукции и пр. должны выявляться и учитываться уже на этапе определения функционального назначения площадки при разработке генерального плана развития района с помощью современных маркетинговых технологий. По аналогичным причинам в качестве полноправного и полноценного участника инвестиционно-строительной деятельности рассматривается и город, механизм взаимодействия последнего подробно рассмотрен рядом авторов. От качества взаимодействия вновь выделенных и традиционных участников инвестиционно-строительной деятельности, в конечном счёте, зависят практические возможности развития каждого из них.

Имея в виду фактически складывающийся в современной практике ход реализации девелоперских проектов по созданию городской недвижимости, становится очевидной необходимость и возможность участия субъектов хозяйственной деятельности, сочетающих в себе функции нескольких из выделенных участников. Застройщик зачастую предоставляет собственные и привлечённые средства для инвестирования. Инвестор выступает в роли заказчика. Широко распространена ситуация, при которой инвестор выполняет строительство собственными силами. Многие действующие предприятия застройщики, осуществляющие собственное строительство, сами выполняют функции заказчика, в связи с чем, недавно появилась новая организационная форма «заказчик-застройщик». С точки зрения автора все возможные модификации укладываются в модель девелопмента с разной степенью полноты реализуемых функций.

Итак, в отличие от существующих работ, имеющих в практике хозяйствования, от нормативной и методической литературы, характеризующей состав участников инвестиционно-строительной деятельности, в ходе анализа авторами были внесены уточнения в определение функций застройщика, которому принадлежит ключевая роль в современных условиях создания городской недвижимости, выделены дополнительно такие участники инвестиционно-строительной деятельности, как конечные пользователи и общественные организации, а также определены объективные предпосылки, необходимость и возможность возникновения девелоперских компаний как наиболее полно отвечающих особенностям инвестиционно-строительной деятельности в современных условиях. В то же время практическая реализация объективно востребованной и фактически интенсивно развивающейся девелоперской модели создания городской недвижимости невозможно без решения проблем инвестирования. И если в сфере использования прогрессивных фондовых механизмов наблюдается прогресс, то адекватный экономической природе девелопмента метод проектного финансирования практически не используется, что предопределяет необходимость его подробного рассмотрения и развития.

Литература

1. Донцова Л. В. Анализ эффективности производственно-хозяйственной деятельности строительной организации // Менеджмент в России и за рубежом №5 2000 г.
2. Абрамов С. И. Инвестирование. – М.: Центр Экономики и маркетинга, 2000 г. – 440 с.
3. Мазур И. И., Шапиро В. Д., Ольдерогге Н. Г. Девелопмент: учебное пособие. – М.: «Экономика», 2004 г.
4. Очерки экономической науки. Актуальные проблемы. Часть 1/ Под общей ред. Н. Ю. Яськовой. – М.: КЦ МАГМУ, 2006 г.

Карлова О. А. докт. екон. н., професор,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

МЕНЕДЖМЕНТ КОМПАКТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Одна з суттєвих проблем, яка виникає в процесі управління розвитком великого міста, полягає в тому, що на стадії стратегічного планування не застосовуються інструменти, які дозволяють оцінити наслідки прийнятих стратегічних рішень, а використання несистематизованих показників соціально-економічного розвитку великого міста не дає змоги обрати найкращий стратегічний варіант. На стадії реалізації стратегії соціально-економічного розвитку великого міста відсутня дієва система моніторингу, що є необхідною як для оцінки ефективності руху до встановлених цілей, так і для

прийняття своєчасних рішень щодо забезпечення якісних змін і діагностики їх наслідків.

Наукова актуальність та необхідність практичного вирішення проблем визначення стратегічних напрямів соціального та економічного розвитку великого міста обумовили вибір теми, постановку мети та основних задач дослідження.

Формування якісного середовища проживання населення великого міста як фактору забезпечення передумов для подолання наслідків кризи та відновлення поступальної динаміки розвитку регіональної економіки передбачає необхідність посилення соціальної спрямованості стратегій розвитку великого міста, перегляду стратегічних пріоритетів та принципів формування й використання його ресурсного потенціалу, трансформації механізмів регіонального управління.

Результати моніторингових досліджень показують, що в більшості регіонів та великих міст країни розроблені та реалізуються основні стратегічні документи: концепції та програми перспективного комплексного соціально-економічного розвитку. Разом з тим встановлено, що розробниками планових і прогностичних документів регіонального розвитку недостатньо враховується один з основних аспектів стратегічного управління, що визначає його подальшу результативність – аналіз виконання стратегії, її коригування та вплив ендо- та екзогенних змін регіонального середовища на її реалізацію. Відсутня уніфікована система показників, що дозволяють адекватно оцінити рівень соціально-економічного розвитку великого міста та відповідають за своєю структурою і змістом якісно новим завданням управління, тому аналітична робота на рівні регіональних соціально-економічних систем переважно зводиться до оцінки результатів за окремими напрямками (розвиток промисловості, малого бізнесу, житлово-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, культури тощо), тоді як детальне вивчення досягнутих результатів, комплексна оцінка досягнутого рівня соціально-економічного розвитку здійснюється не на належному рівні.

Дослідження та узагальнення закордонного досвіду сталого розвитку великих міст з використанням програмних методів показало, що одним з найважливіших етапів в процесі стратегічного управління розвитком є оцінка якості цього процесу, що дозволяє порівняти ефект від реалізації стратегічного плану зі встановленими на етапі цілепокладання цілями і завданнями різних ієрархічних рівнів.

Встановлення ключових трансформаційних тенденцій та процесів на регіональному рівні, визначення ступеня їх впливу на поступальність та спрямованість соціально-економічного розвитку великого міста дали змогу констатувати пріоритетність реалізації соціальної функції адміністративно-територіальної одиниці. Основними стратегічними цілями на сучасному етапі для великого міста визначено забезпечення компактності територіального розвитку та підвищення якості життя через підвищення комфортності середовища життєдіяльності населення.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Региональная энергетика – это совокупность экономических отношений и предприятий, которые занимаются переработкой, изготовлением, сбережением, транспортированием, передачей, разделением, продажей, сбытом и реализацией энергетических продуктов в регионе. Составляющими компонентами региональной энергетики являются муниципальная энергетика и энергетика в сёлах.

В данном положении энергетики Украины целесообразным будет определить понятие энергетического региона. Энергетический регион – это сложное универсальное образование самостоятельных предприятий и учреждений, которые занимаются переработкой, изготовлением, сбережением, транспортированием, передачей, разделением, продажей, сбытом и реализацией энергетических продуктов.

Так, выделив энергетические регионы Украины, можно разработать комплекс мероприятий по развитию энергетики каждого региона.

Для того, чтоб повысить эффективность потребления энергоресурсов регионов, снизить вероятность образования аварийных обстоятельств в тепло- и электросетях, повысить уровень безопасности энергообеспечения домов и других объектов коллективного назначения, требуется создание устойчивых энергетических систем на всех уровнях – как на местном, так и на национальном. Устойчивые энергосистемы предусматривают повышение эксплуатации восстанавливаемых источников энергии, возможность уменьшения затрат при перевозке энергетических ресурсов, рост энергоэффективности как в плане создания, так и в плане использования всех видов энергии.

Кризисные явления на уровне регионов в среде создания и потребления энергоресурсов, за исключением аварий, веерных отключений и техногенных катастроф, могут проявляться в следующем:

- неполное удовлетворение спроса на энергетическую продукцию в регионе, так как отсутствует их надёжность, бесперебойность и безопасность;
- отсутствие обеспеченности экологической безопасностью добытия, транспортировки и использования энергоресурсов;
- низкая эффективность использования энергетической продукции;
- стагнация рынка заменяющих источников энергии.

Среди главных задач, решение которых нивелирует появление кризисных явлений в региональных энергетических системах, следует отметить следующие:

- законодательное закрепление приоритетных направлений реализации мероприятий по увеличению энергоэффективности в регионе;
- обеспечение соответствия региональной политики энергоэффективности характеристикам функционирования топливно-энергетического комплекса региона и нуждам его расширения;
- законодательное определение прав, обязанностей и ответственности тех, кто будет являться участниками энергетической системы региона, во время создания и обеспечения мероприятий, которые направлены на то, чтобы повысить энергоэффективность.

Коваленко Н. В., старший викладач

*Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
Україна*

РОЛЬ ЕКОМІСТА В ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Кожна історична епоха характеризується виникненням нових елементів розселення, які відображали основні потреби суспільства та відповідали його економічному, технологічному та культурному розвитку. Сучасні «нові розселення» також ґрунтуються на потребах суспільства, а саме: на суттєвому покращенні екологічного стану довкілля та досягненні сталого розвитку території. Можна навести багато прикладів проєктів сучасних екоміст: великих, малих, міст-хмарочосів, підземних, водних тощо. Сьогодні екоміста вважаються новою хвилею містобудівних концепцій. Кожна країна має принаймні один населений пункт з назвою екополіс. Екомісто поступово стає брендом, що досить добре рекламується, проте, залишається іще мало з'ясованим його сутнісний смисл у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку територій.

«Екополіс» у містобудуванні – це нове ставлення до містобудівного, взагалі архітектурного завдання, урбанізований ареал, середовище якого формують як природні, так і антропогенні елементи, новий спосіб розселення людей, що здатний забезпечити сталий розвиток природного та людського середовища у їх єдності [3].

Цілісність в еколого-містобудівному процесі соціальних, політичних та культурних аспектів забезпечується на основі зміни модальності урбанізації з високоурбанізованих регіонів на *екополісний тип розселення* з модульною одиницею *екополісом*. Прикладом підтвердження цієї думки може бути програма-стратегія екологічно орієнтованого розвитку «ЕКОЛАР» (Ecologically Aimed Redevelopment, ECOLAR), що зареєстрована в Лондонському інституті соціальних винаходів у 1989 році, окремі положення якої пізніше увійшли до матеріалів Глобального форуму за виживання людства.

Дана програма-стратегія передбачає:

- створення інфраструктури для періодичного проведення заходів пов'язаних з рекреацією, відпочинком та спортом;
- створення навчальних закладів та їх філій, науково-дослідних закладів, центрів польових досліджень, діяльність яких була б спрямованою на розвиток «зелених технологій» та високотехнологічних проектів для апробації на території екополісів (інноградів) тощо [5].

В екополісах та інноградах (нові елементи розселення) закладено екологічні та технологічні принципи розвитку. Так, проект міста Донгтан у Шанхаї має компакту структуру планування, що утворена трьома житловими районами радіусом 800 м з розвиненою системою каналів, великою кількістю озелених територій та є енергозощаджувальними завдяки використанню альтернативних джерел енергії

Іншим прикладом екологічно сприятливого міста є Альміре у Нідерландах за проектом Теуна Кулхааса. Це місто-супутник цікаве тим, що в його структурі планування житлові райони межують з відкритими зеленими територіями лісів, луків та сільськогосподарських полів, які створюють сприятливі екологічно збалансовані умови для життя населення, а також дозволяють використовувати їх для агродіяльності. Проект розроблено і реалізовано таким чином, що половина території міста займають водоймища та зелені насадження, а житлові райони формуються з малоповерхової забудови. Кожний житловий район має повний комплекс обслуговування та складається з малих житлових утворень, розрахованих на певний стиль життя, соціальні інтереси та функціональне призначення. Транспортну мережу розроблено і створено так, щоб перевага віддавалась міському транспорту та велосипеду, щоб не існувало перетину житлових утворень з транзитними магістралями, а зв'язок міста на регіональному рівні здійснювався за допомогою залізниці [3].

Кожна будівля в екополісі чи екокварталі може бути «розумним домом» (*розумний будинок / smart home, digital house*). Для визначення високотехнологічних особливостей приміщення також вживаються терміни *intelligent building, smart-house, digital home*. Йдеться про будинок, дачу або приміщення комерційного призначення (бутік, офіс, будь-яка установа), які мають якісні системи забезпечення та операційний multi-room. За допомогою останнього, функціонально пов'язуються між собою усі електроприлади будівлі, якими можна керувати централізовано з пульта-дисплею. Вони можуть приєднуватись до комп'ютерної мережі, що дозволяє керувати ними за допомогою персональних комп'ютерів та забезпечувати віддалений до них доступ через Інтернет [8].

Якщо сучасне містобудування має враховувати екологічні вимоги «сталого розвитку», з одного боку, при *створенні нових* екологічних компактних поселень, а, з іншого, – при можливій екологічній реконструкції існуючих міст чи їх кварталів [6], то технологія «екологізації міст» може успішно застосовуватись в Україні з метою розв'язання проблеми застарілого житлового фонду.

Як відомо, сьогодні великим викликом для українських міст стає житловий фонд, що йменується «хрущовками». Рішення українського уряду про забезпечення житлом населення УРСР було ухвалено 1956 р. і тоді ж почалась інтенсивна забудова п'ятиповерховими будинками міст та містечок. Ці будинки проектували не архітектори, а будівельники, які вираховували найоптимальніший простір для проживання людини [7].

В Україні, як і на усій території СРСР швидко вирости цілі міста, житловий фонд яких на 80 – 90% було сформовано з панельних п'ятиповерхівок. В основному це компактні житлові зони, що забезпечувались соціальною та інженерною інфраструктурами. «Хрущовки» будувались за фаховим принципом, там поселялися працівники конкретного підприємства, що на ньому працювали. Економічна ефективність «хрущовок» мусила проявлятися на усіх етапах створення житла: під час оптимізації процесу проектування і будівництва, при застосуванні будівельних матеріалів, зведенні нульового циклу, проектуванні даху і ліфтового господарства, за рахунок перенесення праці по виготовленню конструкцій у заводські умови і перетворенню процесу будівництва у «монтаж з коліс» [1].

Як у соціальному, так і в містобудівному відношенні цей тип житла виконав свою роль і є приреченим. По-перше, надмірна централізація теплопостачання та експлуатація низькоефективного і фізично зношеного обладнання котелень, теплових пунктів і мереж призводить до значних витрат виробленої теплової енергії, зниження надійності теплопостачання, нерационального використання паливно-енергетичних ресурсів. По-друге, майже відсутні варіанти щодо модернізації «хрущовок», оскільки головним їх недоліком вважаються обмежені можливості стосовно перепланування. Але і демонтаж п'ятиповерхівок хоч і є неминучим, однак, це кардинальне рішення обмежене існуючими соціальними і економічними проблемами в українському трансформаційному суспільстві [2].

Слід також зазначити, що «хрущовки» сьогодні часто займають територію, яка в містобудівному плані має достатньо розвинуту мережу закладів соціального, транспортного, інженерного обслуговування, систему озеленення і благоустрою територій міських кварталів та мікрорайонів

Отже, для України є вкрай необхідною розробка науково обґрунтованих соціальних програм розселення п'ятиповерхівок за технологіями проектного менеджменту та державно-приватного партнерства, що дозволяло б активній частині їх мешканців добровільно переселитися в будинки, які відповідають сучасним вимогам, насамперед в енергополіси та екоквотали.

Розвиток редевелопменту є важливим для України ще й тому, що сучасні екопоселення докорінно змінюють якість життя громадян, зокрема, суттєво впливають, з нашої точки зору, на розвиток ринкових відносин у сфері нерухомості. Можна навіть наважитись на твердження, що новітні екополіси є дієвими інститутами в розвитку ринку нерухомості [4].

Література

1. Бачинська Л.Г. Житлова архітектура у СРСР: історичні наслідки політичного втручання / Л. Г.Бачинська // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-тех. зб. – Вип. 28. – 2011. – С. 3 – 15.
2. Житлова реформа в Луганському регіоні: здобутки та проблеми впровадження: Збірник праць / [Ред. кол.: В.І. Козак (керівник проекту)]. – Луганськ, 2001. – 91с.
3. Захарова А.В. Типологія нових елементів розселення/ А.В. Захарова // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-тех. зб. – Вип. 28. – 2011. – С. 243 – 248.
4. Коваленко Н.В. Інститути та інституції в забезпеченні функціонування ринку нерухомості / Н.В.Коваленко // Державне управління та місцеве самоврядування : Тези XII Міжнар. наук. конгресу, 29 березня 2012 р. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – С. 299 – 301.
5. Неклесса А. «Эколар»: комплементарная стратегия экологической ориентации развития для Африки и мира. [Електронний ресурс] // Журнал «ИНТЕЛПРОС. – Интеллектуальная Россия». – Режим доступа: http://www.intelros.org/books/opera_selecta/opera_selecta_53.htm
6. Рябець Ю.С. Екомісто – втілення концепції сталого розвитку територій / Ю.С. Рябець // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-тех. зб. – Вип. 28. – 2011. – С. 262 – 266.
7. Сирцов О. Микитині нетрі / Олександр Сирцов // Львівська on-line газета. – 03 серпня 2013. – Режим доступу – <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2013/08/03/13600>
8. Тетиор А.Н. Экология городской среды: [учебник] / А.Н. Тетиор. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Изд.центр «Академия», 2013. – 352 с.

Мовчан А. М., аспірант

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, Україна*

ІНФРАСТРУКТУРНИЙ РОЗВИТОК ВЕЛИКИХ МІСТ: ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТ

Головним фактором успішного розвитку регіону, на думку окремих фахівців, стає не основне виробництво, а інфраструктура, що забезпечує життєдіяльність населення території в цілому. Довгострокове процвітання регіону залежить від того, наскільки розвиненою є його інфраструктура і наскільки вона готова до розвитку основного виробництва. Чим більш розвиненою є інфраструктура, тим більшої гнучкості набуває вся економіка регіону (міста) й тим більше зміцнюється основа, на якій базується його соціально-економічний розвиток і процвітання території. Відтак, в умовах ринкової динаміки сучасного виробництва, головним чинником сталого соціально-економічного розвитку стає ступінь розвиненості інфраструктури регіону

Отже, можна наполягати на існуванні двох ключових проблемах українських промислових центрів – це транспорт та екологія [2, с. 113-114].

Збільшенню території адміністративно-територіальної одиниці має відповідати вдосконалення транспортної інфраструктури, що, у свою чергу, визначає реально можливі масштаби територіального поселення.

Проблема транспорту посідає ключове місце в сучасному містобудуванні. Показник часу, витраченого на пересування до місця роботи в громадському транспорті, є кількісною оцінкою всієї структури плану міста. Збільшення відстаней, що їх необхідно постійно долати, в умовах розвитку міських територій може бути компенсовано лише збільшенням швидкості пересування. Час пересування виявляється одним із вирішальних чинників для мешканця великого сучасного міста, який безпосередньо впливає на вибір городянином місця проживання, роботи чи відпочинку [1, с. 6].

Збільшення «навантаження» на транспорт викликає зростання витрат на транспортну галузь у бюджеті великого міста. Окрім цього, виникає низка інших «транспортних проблем», а саме: необхідність удосконалення системи громадського транспорту, паркінгу, вулично-магістральної мережі, індивідуальних транспортних засобів тощо.

Сьогодні в Україні транспортна система міст в основному забезпечує потреби щодо пасажирських перевезень, але говорити про оптимальний стан галузі передчасно. Основними проблемами розвитку міського транспорту можна вважати [2, с.114]:

- високий ступінь зношеності рухомого складу і недостатня кількість транспортних засобів для забезпечення потреб населення у перевезеннях;
- недостатнє фінансування капітального і поточного ремонту вулично-дорожньої мережі;
- відсутність державної підтримки у відновленні рухомого складу міського транспорту;
- недостатнє виділення державних бюджетних коштів на компенсацію витрат з перевезення пільгового контингенту населення та ін.

Ще однією вкрай серйозною проблемою життєдіяльності великого промислового міста є екологія. Значна частина українських міст має високий рівень забруднення навколишнього середовища. Основною причиною несприятливої екологічної ситуації у великих і надвеликих містах є порушення балансу між використанням ресурсів і збереженням сприятливого середовища [2].

Можна також наполягати на тому, що сучасні міста в Україні зіткнулися з рядом транспортних проблем, каталізатором виникнення яких, на наш погляд, є:

- значне зростання кількості автотранспорту індивідуального користування;
- зростання кількості громадських закладів та установ, що в свою чергу, призводить до зосередження великої кількості транспорту на певній ділянці вулично-дорожньої мережі, а також потребує змін інфраструктура міста.

Звичайно, що до зазначених проблем додають ще й такі транспортні проблеми, як затори, організація паркувань, екологічний стан міського середовища та стан якості доріг.

Розвинені країни світу зіткнулись з цими проблемами набагато раніше і уже мають досвід щодо їх вирішення. Зокрема, в Австралії громадяни в основному покладаються на радіо і телебачення для отримання поточної

інформації про рух. Не випадково, сьогодні в багатьох країнах Європи та США проводиться активна робота з розвитку транспорту загального користування. В зв'язку із заторами і високою вартістю паркування у великих містах і мегаполісах, індивідуальний транспорт використовується лише з метою переміщення до зупинки міського пасажирського транспорту.

Цікавим є приклад Колумбії, де з 2000 року в існує TransMilenio – швидка автобусна транспортна система. В країні також обмежено користування транспортними засобами декілька днів на тиждень в залежності від останніх цифр номерного знаку (парні – непарні цифри, відповідно, парні – непарні дні календаря). Популярним засобом боротьби з заторами в багатьох країнах стали «інтелектуальні» світлофори, які являють собою пішохідний світлодіодний світлофор, здатний самостійно визначати тривалість увімкнутих сигналів.

Велике майбутнє, як вважають фахівці, належить електротранспорту. Чому ж саме електротранспорт?

Окрім того, що автомобільний транспорт міста споживає близько 20% енергії, використаної в місті, він є одним з найбільших джерел забруднення міського атмосферного повітря. І при наявності щоденних заторів об'єм шкідливих вихлопних газів від автомобілів, які повільно пересуваються або не рухаються зростає. І тому розвиток електротранспорту на сьогоднішній день – це загальносвітовий тренд. Те, що електротранспорт є хорошим рішенням екологічної та дорожньої проблеми великих міст, вже давно не є предметом для дискусій. Тролейбуси і трамваї в європейських містах набувають зростаючої популярності як зручний міський громадський транспорт, який отримує свого подальшого розвитку і в майбутньому.

Навіть, незважаючи на всі витрати з будівництва трамвайних і тролейбусних ліній та їх утримання, електричний транспорт вважається найекономічнішим і екологічно чистим видом транспорту для міських пасажирських перевезень. Коефіцієнт корисної дії електродвигуна незрівнянно вищий, ніж у двигуна внутрішнього згорання, енергія споживається тільки в режимі прискорення. В той час, як бензиновий або дизельний двигун працює безперервно, сучасні електротранспортні системи дозволяють ще й повертати електроенергію назад у мережу в режимі гальмування, що дає до 50% економії енергії. Не випадково ще наприкінці XIX століття в Європі та Америці бурхливо розвивається трамвай та електричні залізничні дороги.

В США реалізується близько 30 проектів розвитку трамвайних мереж, в Європі – близько 100. Це пов'язано з тим, що розширення автомагістралей не виключає створення пробок та зниження швидкості руху до рівня 10 км/год.

Україна цілком може скористатися досвідом інших країн, що вже мають низку заходів по вирішенню транспортного питання. Проте, Україна сьогодні залишається єдиною державою в Європі, де спостерігається скорочення трамвайних шляхів. Останній приклад: у Харкові закривається 10 тролейбусних і 6 трамвайних маршрутів. Українські міста віддані на відкуп маршрутним мікроавтобусів. Між іншим, один трамвайний вагон за обсягами перевезень

замінює 20 мікроавтобусів, які, до речі, і є основним джерелом міських заторів, дорожньо-транспортних пригод, вихлопу шкідливих газів і т. ін.

Схожу ситуацію Європа пережила ще в 50-х роках ХХ ст. Вона теж зіткнулася з такими проблемами, як транспортна перевантаження магістралей, пробки, загазованість. Пріоритети почали зміщуватися на користь екологічно чистого громадського транспорту, а особливо трамвая. Нині там у перерахунку на 1000 жителів припадає один трамвайний вагон. Для порівняння: цей показник у найбільших містах України (Київ, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк) в 10 разів менше, тобто один вагон – на кожні 10 тисяч жителів. Українські виробники здатні щорічно виготовляти близько 300 тролейбусів, а у разі потреби збільшити обсяг виробництва і повністю забезпечити ними міста України. З трамваями ситуація така ж: потенціалу для внутрішніх потреб достатньо.

Український міський електричний транспорт може і має успішно розвиватися задля вирішення глобальної транспортної проблеми сучасних міст. Потрібно докласти зусиль для технічного переоснащення підприємств міськелектротранспорту з метою підвищення якості перевезень, у тому числі із впровадженням новітніх енергозберігаючих технологій, через оновлення парків сучасними тролейбусами та трамваями.

Література

1. Бабаев В.Н. Организационный моделинг структур управления современным мегаполисом // Теория і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2001. – № 1. – С. 3 – 8.
2. Бабаев В.М. Управление великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: [монографія] / В.М. Бабаев. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 306 с.
3. Зайцева И. А. Совершенствование методических подходов выбора перспективных направлений развития региональной инфраструктуры: Автореф. дис. канд. эк. наук : 08.00.05 / И. А. Зайцева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/sovershenstvovanie-metodicheskikh-podkhodov-vybora-perspektivnykh-napravlenii-razvitiya-regi>#ixzz2C1lQN7ri

Мясникова Л. А. докт. филос. наук, профессор,
проректор по научной работе,
НОУВПО Гуманитарный университет, Екатеринбург, Россия

ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ТУРИЗМА В ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЕ

В тезисах рассматривается рождение туризма в советской городской культуре 60-х гг. как особого вида социально-культурной практики и субкультуры.

Ключевые слова: городская культура; туризм как субкультура; туризм как социально-культурная практика; советские 60-е; романтизм; искренность; общение.

Города – центры рождения новых явлений культуры. Креативность – сущностный признак городов (Р. Нолл и др.). Действительно, можно вычленить множество креативных феноменов, порожденных городской культурой. Не все они равнозначны и равноуровнены. Какие-то оригинальные проекты были и исчезли, другие послужили основой для рождения иных форм творчества. Также среди всего многообразия есть те, которые стали определяющими для отдельного города, для всего общества или даже мира.

К подобным феноменам, порожденным городской культурой середины XX в. следует отнести туризм. Туризм появился как креативная социокультурная практика и как особая субкультура. Для того чтобы понять суть этого явления, необходимо выявить условия порождения туризма как специфического феномена городской культуры.

Теоретики креативности города (Р. Нолл, Р. Флорида...) обращают внимание на самые различные факторы креативности городов: наличие свободного времени, достаточный уровень материального жизнеобеспечения, демократические режимы, готовность граждан поддерживать начинания творцов, наличие харизматических личностей, развитая инфраструктура, амбициозные устремления, поощрение инициатив различными социальными институтами и т. п. Действительно, подобные факторы играют свою роль. Следует только помнить, что в разное время, для разных городов имеет значение различный набор факторов. И даже для «100 самых креативных» Р. Флориды можно выделить разные признаки креативности. А «Мемфис-манифест» – скорее, идеальная модель городской креативности и выращивания креативного класса [1, с. 260–262].

Поэтому, чтобы понять появление туризма в качестве особого типа городской субкультуры, и нужно вскрыть те причины, факторы, условия, в которых туризм приобрел новый вид.

Туризм в виде массовой социально-культурной практики появляется в 50–60 гг. XX в. как на Западе и в США, так и в СССР. Условия появления «у них» и «у нас» имеют кое-что общее, но не меньше и различий.

В Европе и в США в 60-е уже начинает складываться общество потребления. В СССР появляется первое поколение, не знающее голода и войны. На Западе явное противопоставление молодежной культуры буржуазной культуре «отцов». И хотя молодежная революция еще впереди (пик – 1968 г.), уже появились и «перелетные птицы», и битники («потерянное поколение»). Культ дороги у тех и других уже явно выявился. Появление «людей с рюкзаками» было закономерным продолжением этих процессов.

В СССР осужден культ личности Сталина, наступила Хрущевская оттепель. На XXII съезде принята новая программа, провозгласившая: «Новое поколение советских людей будет жить при коммунизме». Ясно, что коммунизм будет обществом нынешнего (60-х) молодого поколения. И в СССР молодое поколение во многом отмежевывается от идеологии отцов. Разумеется, – не от идей построения социализма и коммунизма, не от идеологии большевизма и марксизма, а от «сталинских извращений» и преступлений. С

одной стороны, появляется надежда очистить марксистско-ленинскую идеологию от «искажений», с другой же, – ослабление «железного занавеса», давало возможность обратить внимание на Запад. Московский международный фестиваль молодежи и студентов сделал мир гораздо ближе. Оказалось, что вне СССР не только угнетенный пролетариат и буржуи-угнетатели, а нормальные и весьма привлекательные люди. Даже партийному лидеру СССР Н. С. Хрущеву кое-что на Западе и в США понравилось, и он перенимает их опыт. Сама же вновь принятая Программа КПСС ставит три основных задачи:

- создание материально-технической базы коммунизма, а для этого надо «догнать и перегнать Америку» хотя бы по производству мяса и молока;
- создание новых производственных отношений, в которых «каждый за всех и все за одного», где досуг не противопоставлен труду, а труд – самореализация человека;
- воспитание нового человека.

Вроде бы эти задачи практически не отличаются от тех, что провозглашались и ранее. Но смысл в них вкладывался иной. Создание прочной материально-технической базы коммунизма намекало на создание общества материального благоденствия. Однако материальное благополучие пытались отделить от мещанства и стяжательства. Мещанин, обыватель, хапуга, жлоб (туда еще попадал и стилига, который тоже себя жлобу противопоставлял) – основные герои фельетонов, карикатур. Идея коллективизма общественного труда «была немыслима без искренности человека с человеком. Это было ключевым словом эпохи – искренность!» [2, с. 518]. Стремление к правде, связывается с отсутствием лжи, с неискренностью.

Как в 20-е, так и в 60-е стоит задача воспитания нового человека. Создан Моральный кодекс строителя коммунизма, состоящий из 12 «заповедей», в них речь идет о честности, добросовестном труде, коллективизме, братстве (человек человеку друг, товарищ и брат), о нетерпимости к недостаткам, о непримиримости к антиобщественным проявлениям, о творческом участии в общественной жизни...

Творчество должно было проявиться как в преобразовании природы, так и в преобразовании человеческих отношений. Наряду с «искренностью», ключевым словом того времени стала «романтика». Строители будущего в романтическом порыве покоряли пространство и время: осваивали «просторы Сибири», «покоряли космос», «раскрывали тайны атома», «одерживали победы в науке». Эти клише достаточно четко передают настрой 60-х. Западом представала преимущественно Франция. Приезд Шарля Азнавура в СССР, мода на шансонье, на французские фильмы и просто «французская мода» были очень притягательны. Но и Америка обернулась не только жевательной резинкой, кока-колой и болоньевыми плащами. Америка предстала Кубой, Фиделем, романтикой революции и Хемингуэем. С «дядей Хемом» в новую молодежную культуру вошли грубый свитер, борода, трубка, некоторая угрюмая небрежность сдобренная скрытым юмором, отказ от пафосности, грубоватость,

скрывающая нежность, не явный, а скрытый интеллектуализм, подтекст, «материальность мира против бестелесной духовности» [2, с. 577].

Утверждается культ искреннего общения, ценность дружбы. Сексуальная революция Запада тоже нашла отклик в молодежной среде советских людей. В любви также ценится искренность отношений, а не их прочность и длительность.

Именно на волнах романтизма, стремления избавиться от лжи и прежних грехов сталинистов, культа искренности, дружбы, свободной любви зарождается субкультура советского туризма. Туризм осознается как поиск чего-то подлинного, истинного, значимого. Ценятся профессии и «бродяг и покорителей» – геологов, картографов, первооткрывателей разного толка. Но туризм освобождает от профессиональной привязанности. Туризм – чистый культ дороги, поход за чем-то неосязаемым, но чрезвычайно значимым: «А я еду, а я еду за туманом / За мечтами, и за запахом тайги». Уезжали из города горожане. Бежали от отчужденности, официоза, неискренности, неподлинности. Природа была не только площадкой ее переустройства и покорения, а прежде всего – натуральным, настоящим, подлинным. Деревенскому жителю туризм был не нужен. В деревне и так жизнь и общение – «лицом к лицу», крестьянин с природой ежедневно и ежечасно связан. А горожанину туризм представлялся (и являлся!) источником впечатлений, способом проверки себя на прочность, возможностью обрести настоящих друзей.

Признаками субкультуры туризма стали дорога, палатка, костер, общий круг, где каждый индивидуален и вместе со всеми, дружба, любовь, гитара, туристская (= бардовская) песня. Туристская песня вышла за рамки субкультурной общности и стала выражением настроения всего общества, культуры и 60-х, и 70-х, и даже 80-х гг. Куклин, Клячкин, Визбор, Окуджава, позже Высоцкий, Митяев и др. с их искренностью, задушевностью втянули мир, природу, Вселенную в интимный круг общения друзей-единомышленников, а индивидуальное интимное пространство расширили до всеобщего.

В городах появились и активно стали действовать туристские клубы и кружки. В туристские походы шли школьники, студенты, рабочие, ученые-интеллектуалы. Именно в походах (пеших, лыжных, велосипедных, байдарочных...) хемингуэевский герой в его советском варианте находил свое воплощение: надежность, грубоватость, простота, прямота отношений, материальность без мещанства, открытость чувств и т. п., становились общепринятой нормой среди туристов.

В тот период вряд ли кто-либо согласился причислить к туристам «курортников». Воплощался «глубинный туризм», где, прежде всего, глубина человеческих связей выходила на первый план.

Но время шло. Символы путешествий и романтики перемещались в город, оседали в названиях кафе («Ветерок», «Мечта», «Улыбка», «Аэлита»,

«Парус»...). В них тоже собирались молодежные компании, выпивали, общались, шутили.

Постепенно становилось ясно, что мечты превратились в иллюзию, мирооткрытость обернулась не поэтической бездомностью («Вместо домов у людей в этом городе небо / Руки любимых у них вместо квартир»), а реальной необустроенностью. Ритуальная выпивка с друзьями как способствующая искреннему пониманию у многих переросла в алкоголизм (если хиппи внедрили наркотики, то наши туристы-неформалы – пьянство). Грубоватость переросла в цинизм. Романтики стали либо нормальными советскими обывателями (а кое-кто и в номенклатуру включился), либо ушли в подполье, либо (частично) стали диссидентами, либо – «лишними людьми». А туризм остался в новом качестве. Реальные и желанные выезды за границу: в Болгарию, Румынию, в Польшу, в Югославию, в ГДР, в Индию, Египет и Сирию... и совсем для немногих – в Париж (!!!), Италию, Финляндию. Да, был Коктебель, Домбай, Крым и Сочи. Но это уже не совсем туризм романтиков. В конце концов, постсоветский город пережил бум туристского бизнеса, где туризм – временный выезд за пределы обычной среды обитания с целями отдыха, лечения, познания, с деловыми и прочими целями, без занятия оплачиваемой деятельностью из источников в местах временного пребывания.

И З. Бауман противопоставляет туриста паломнику. Нет у туриста святыни, нет глубины проникновения в культуру или в природу, как нет и искреннего общения и дружбы. Есть временное времяпрепровождение. Но где-то маячит идеал глубинного туризма. Путь, дорога – не только бегство от себя, но и дорога к себе.

Города же все больше становятся центрами туризма, пытаются усилить свою туристскую привлекательность. Подороже продать себя туристам.

Литература

1. Трубина Е. Г. Город в теории. Опыт осмысления пространства. – М. : НЛЮ, 2011.
2. Вейль П., Генис А. 60. Мир советского человека // Собрание сочинений : в 2 т. – Екатеринбург : У-фактория, 2003. – Т. 1.
3. Hall P. Cities in Civilization. – N. Y. : Panteon Books, 1998.
4. Florida R. The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. – N. Y. : Basic Books, 2002

Нарежная Т.К. , канд. экон. н, доцент,
Московский государственный строительный университет, Россия

Лаптева Т.И., аспирантка,

Дорогина А.С., студентка,

Косяк П.А., студент,

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт»,

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЕ МАТЕРИАЛЬНО-ПРОСТРАНСТВЕННОЙ СРЕДЫ АТОМНЫХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ НА СТАДИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ

Стоит ли говорить об ущербе, который наносится здоровью персонала атомных станций и населения, проживающего в радиусе действия радиации от ядерных реакторов? Результаты работы ядерной индустрии включают в себя следующие последствия:

- поражения иммунной системы;
- появление врождённых уродств;
- раковые новообразования;
- рост смертности новорождённых у матерей, подвергшихся воздействию радиации;
- выкидыши;
- заболеваемость нервной системы и органов чувств персонала;
- высокая частота болезней костно-мышечной системы у персонала;
- высокая частота заболеваний язвой желудка и 12-перстной кишки у населения;
- феномен радиационного старения.

Но атомные станции, как и любой другой вид недвижимости, должны обеспечивать комфортность для нахождения персонала, благоприятную среду для состояния не только физического, но и психологического здоровья.

Во второй половине XX века в сфере здравоохранения появился совершенно иной на тот момент подход к здоровью человека, называемый салютогенезом. Основная идея заключается в том, чтобы исследовать факторы, оказывающие положительное влияние на здоровье, а не искать причину заболевания, как принято в патогенезе. Затем в строительстве появилось целое направление Salutogenetic design, которое предназначено для проектирования зданий таким образом, чтобы от пребывания в них люди становились здоровее и счастливее.

Согласно основным принципам Salutogenetic design в помещениях должно быть максимально естественное освещение и максимальный доступ к природе, что обеспечивает комфортную среду для человека. Но как можно назвать подземные АЭС комфортной средой для персонала? Очень много пишется о том, что они в сотни, а то и в тысячи раз надёжнее наземных, недоступны для террористических атак, последствия аварий не такие катастрофические.

Конечно, нельзя все это списывать со счетов, но качество работы АЭС зависит напрямую от действий работников, ошибка которых и грозит катастрофой, а все из-за весьма стрессовой среды, которая заставляет людей чувствовать дискомфорт и за счёт этого неспособность сконцентрироваться на своей работе. То же самое можно сказать и о внешнем облике: хмурые, серые, холодные АЭС оказывают совсем не благотворное влияние на население, которое регулярно проезжает или проходит мимо этих зданий.

Но Salutogenetic design рассматривает не только проектирование с точки зрения планировки помещений, но и с позиции используемых при строительстве материалов. Защитные свойства материалов от радиации определяются их замедляющей и поглощающей способностью, степенью активации. Сейчас, говоря об обеспечении безопасности, упоминают наноструктурированные углеродные материалы, которые способны сохранять свою прочность на 100% при радиоактивном облучении, за счёт чего обеспечивается надёжность элементов реактора, но до сих пор нет широкого опыта внедрения и эксплуатации конструкций с нанокомпонентом, что оставляет вопрос повышения защитных свойств используемых конструкций открытым.

Современное информационное проектирование поможет решить столь трудную и разнохарактерную задачу.

Подход к проектированию зданий через их информационное моделирование предполагает прежде всего сбор и комплексную обработку в процессе проектирования всей архитектурно-конструкторской, технологической, экономической и иной информации о здании со всеми её взаимосвязями и зависимостями, когда здание и все, что имеет к нему отношение, рассматриваются как единый объект.

Это также принципиально иной подход к возведению, оснащению, обеспечению эксплуатации и ремонту здания, к управлению жизненным циклом объекта, включая его экономическую составляющую, к управлению окружающей нас рукотворной средой обитания.

Проектирование при помощи современных методов информационного проектирования с внедрением Salutogenetic design в особенности таких уникальных объектов, как объекты атомной энергетики, это – совершенное новое слово в проектировании. Наконец, это наш новый взгляд на окружающий мир и переосмысление способов воздействия человека на этот мир.

В 2008 году было заключено общее рамочное Соглашение о деловом сотрудничестве между ОАО «Атомэнергопром» и компанией «Тошиба». Приказом ОАО «Атомэнергопром» № 246 от 23.12.2008 года была сформирована рабочая группа «Сооружение АЭС» под руководством директора ОАО «НИАЭП», которая осуществляет изучение японского опыта использования информационных технологий 6D. Пилотным проектом внедрения технологий 6D был выбран энергоблок № 3 Ростовской АЭС. Новый импульс в освоении информационных технологий проектирования АЭС был поддержан развёртыванием 290 рабочих мест с соответствующим техническим

и программным обеспечением в структурных подразделениях, изменения коснулись и организационной структуры – организовано бюро комплексного проектирования № 4 (6D) [3, 120]. В 2008-2009 году в рамках реализации проекта 6D было проведено массовое обучение специалистов проектированию с использованием технологии 3D-моделирования и с 2009 года специалисты отделов реакторного, турбинного и вентиляционного отделений начали выпуск проектной и рабочей документации энергоблока № 3 Ростовской АЭС по безбумажной технологии. В сентябре 2009 года УКС энергоблока № 3 Ростовской АЭС принял первый комплект рабочей документации по узлу трубопроводов технологической системы РО. Уникальный опыт ВТК PDS, технологов-компоновщиков ОАО «НИАЭП» распространяется в структурные подразделения смежных направлений проектирования, в 2008 году начато освоение модулей SmartPlant Instrumentation, SmartPlant Electrical и SmartPlant Materials, замыкающих освоение линейки программных продуктов SmartPlant Enterprise, которые формируют единое информационное пространство проектирования, управления технической информацией и техническим документооборотом, обеспечивая при этом возможность проектирования методами параллельного инжиниринга [2, 42].

Сегодня можно с уверенностью утверждать, что руководство и специалисты ОАО «НИАЭП» осуществили прорыв в области освоения информационных технологий 6D на этапах проектирования и сооружения АЭС, который создаёт предпосылки для успешного завершения развёрнутого строительства энергоблоков Ростовской и Калининской АЭС, проектирования и строительства перспективных энергоблоков с реакторами ВВЭР, построения единого информационного пространства на базе информационной системы управления проектами строительства энергоблоков атомных станций. Разработка и использование трёхмерной конструкции и информационных моделей открыла широкий горизонт возможностей. Она позволила инженерам исследовать больше вариантов конструкции и технологических процессов [2, 180].

Таким образом, охватывая все вышеизложенное, можно сказать, что использование принципов Salutogenetic design и методов информационного моделирования в комплексе поможет создать новый и, самое главное, более безопасный вид АЭС, на которых изначально будет комфортная материально-пространственная среда, а за счёт многомерной информационной модели станет возможным узнавать о неполадках системы одновременно с их появлениями.

Литература

1. *Chris Towery Salutogenic design building better health//Southern design & building//электр. журнал.* 2012
2. *ОАО «НИАЭП» Инновационное проектирование// электр.журнал.* №1 2010
3. *Multi-D engineering Инновационное проектирование// электр.журнал.* №5 2012
4. <http://www.nst.com.my/red/doctoring-design-for-health-1.178893>

ТЕОРИИ МОДЕРНИЗАЦИИ И РАЗВИТИЕ ГОРОДОВ

Специфичными пространственно-временными характеристиками современного города выступают множественность и мобильность. Пространство глобального города рассматривается с точки зрения времени: скорости получения информации и ресурсов, стоимости преодоления пространства и возможности заплатить эту цену.

Пространственно-территориальный аспект позволяет выделить трёхмерную типологию теорий модернизации.

Первая группа теорий, вобравшая в себя урбанистические и географические теоретические конструкции, представляется значимой, так как раскрывает проблемы размещения производительных сил, эндогенных детерминант модернизации. Также последнее время предпринимаются попытки применения географических теорий на региональном уровне, связанных с исследованием регионального развития в зависимости от системы цивилизационных ценностей и координат. Все большее значение приобретают геотеории, подчёркивающие роль интеграции и обеспечения конкурентоспособных региональных условий хозяйствования в глобализационных условиях.

Вторая группа теорий отражает характер и стадийность модернизации, ее целевые ориентиры и приоритеты. Она представлена политическими и геополитическими теоретическими конструкциями. К числу геополитических теорий, призывающих к сосредоточению усилий на изучении взаимодействия человека с природной средой в локальных местностях, относят теории поппулизма, социальной стратификации, конвергенции, технологических революций и т.д.

Третья группа теорий модернизации – социоприродные (антропоэкологические) теоретические конструкции, позволяющие рассматривать модернизационные процессы в контексте коэволюции общества и природы. В настоящее время активное распространение получает биофилософия, экософия, концепция биоцентризма.

На основе представленного набора теоретических конструкций можно выделить следующие основные закономерности их эволюции.

1. Ядром современных теорий служит определение фазы (сегодняшней и будущей) пространственного развития, а также изучение проявлений, тенденций, законов, закономерностей поведения пространств в определённых формационных координатах. Современную фазу пространственного развития можно определить как техногенную, основанную на интенсификации использования природных ресурсов без выплаты адекватной природной ренты.

При этом характер и интенсивность освоения различных слоев пространства несопоставимы.

2. Очевидно, что продвижения в понимании развития можно добиться при глобальном рассмотрении. Чем «ниже» уровень рассмотрения, тем ближе оно соотношению отдельных частных концепций и отдельных фрагментов реальности.

3. В теоретических конструкциях, связанных с будущей фазой пространственного развития, предрекается гибель техногенного характера производства и определение информации, интеллектуального капитала, знаний в качестве главной движущей силы будущего. Формируется ядро неомодели развития, которая отдаёт приоритет духовным ценностям над материальными, доминирующей роли знания.

4. В основе модернизации экономического пространства нового освоения должно лежать устойчивое развитие, так как идея целостности жизни в ее многообразии, на которую опирается теория устойчивого развития и современные общенаучные методы исследования и подходы, открывает возможности для осмысления эволюции живого.

Радионова Л. А., канд. филос. наук, доцент,

Моря А. О., студентка,

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, Украина*

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ АГЛОМЕРАЦИЙ

В силу развития глобализации происходит частичное ослабление национальных территориальных единиц и возникают условия для роста значения пространственных единиц других масштабов. Актуальность исследования связана с особой востребованностью роли агломераций как локомотива развития, отличающейся не только значительными пространствами и расстояниями, но и трудным положением малых городов.

Идея формирования городских агломераций привлекательна, потому что в элементах агломерации наблюдаются качественные улучшения всех сторон жизни, таких как возможность производственной разгрузки одних и загрузки других, нуждающихся в этом поселений, укрупнение рынка сбыта продукции, пространственное расширение рынка труда, расширение возможностей культурно-бытового обмена. В таких агломерациях считается возможным сделать то, что давно по разным причинам не было реализовано: вынести за городскую черту «ядер» агломерации производственные объекты и переселить в пригороды значительную часть населения, сформировать единое торговое, образовательное и культурное пространство, связать территорию агломерации скоростным общественным транспортом. Основным преимуществом агломерации является то, что в ситуации дефицита инвестиций агломерация

поможет упростить процесс их привлечения, притом не только в город, но и в районы области.

В 1950 г. Нью-Йорк был единственным в мире ареалом с населением более 10 млн. Сейчас на Земле насчитывается около 449 агломераций с числом жителей более 1 млн. Шесть государств имеют более 10 агломераций-миллионеров: Китай – 95 агломераций, США – 44, Индия – 43, Бразилия – 21, Россия – 16, Мексика – 12. Крупнейшей в мире является агломерация, возглавляемая Токио, в которой насчитывается 34 с половиной млн. жителей. В Европе примером создания агломерации может служить идея объединения Парижа и его пригородов в крупный мегаполис, так называемый «Большой Париж», с численностью населения 11 млн. человек. В КНР планируют создание более масштабной агломерации путём объединения девяти городов в провинции Гуандун на юге Китая, которая будет составлять более 40 миллионов жителей.

Причиной возникновения агломераций на Украине является: концентрический рост поселений вокруг крупнейших городов, а также слияние нескольких населённых пунктов, чаще всего в результате экстенсивного роста территорий. Всего в Украине 17 агломераций. Крупнейшая агломерация Украины, безусловно, Киевская – моноцентрическая городская агломерация, сформировавшаяся вокруг Киева. В её состав входит вся территория города Киева, с население около 4,1 млн. человек. Второй по величине агломерацией Украины и крупнейшей на юго-востоке страны является Харьковская – моноцентрическая городская агломерация на территории Харьковской области, население которой составляет около 2 млн. человек при размере «светового отпечатка» в 466 км². В перспективе рассматривается формирование трансграничной агломерации Харьков-Белгород в рамках еврорегиона «Слобожанщина».

Литература

1. Слука Н. А. Движение населения в глобальных городских регионах // Н. А. Слука. – М., 2012.
2. Трофимов А. М., Шарыгин М. Д. Глобальный город: теория и реальность // А. М. Трофимов, М. Д. Шарыгин. – М., Изд-во ООО «Аванглион», 2007.
3. Развитие новых территорий / Мировой опыт развития агломераций – [Электронный ресурс] – <http://stroj.mos.ru/mirovoi-opyt-razvitiya-aglomeracii>

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТСЬКОГО ІМІДЖУ МІСТА

За умов постійного росту конкуренції все більше країн і міст цілеспрямовано займаються іміджем своїх територій, які обумовлюють інвестиційну й туристську привабливість місцевості.

Управління іміджем міста реалізує економічну функцію підвищення ділової активності, залучення інвестицій, вирішення соціально-економічних завдань. У цьому зв'язку управління формуванням і просуванням позитивного туристського іміджу міста представляє науковий і практичний інтерес. Поняття іміджу досліджувалось багатьма науковцями і давно ввійшло до понятійного апарату таких наук, як економіка, соціологія, психологія, філософія, культурологія і визначається кожною із них відповідно до сфери застосування і використання. Варто додати, що поняття іміджу з кожним роком набуває все більш широкого розповсюдження і використовуються в нових галузях знань і сферах діяльності. Але залишилося ще багато не розкритих питань, пов'язаних з туристським іміджем міста. Тому головне питання щодо вивчення туристського іміджу міста є визначення основних чинників, що впливають на його формування.

Слово «імідж» англійського походження, що перекладається як «образ». Більшість довідників розкривають зміст поняття «імідж», трактуючи його як «образ, що формується цілеспрямовано», як «емоційно забарвлений образ, що склався в масовій свідомості та має характер стереотипу».

Принципово важливими структурними складовими іміджу міста є:

- масштаб міста та його географічне положення;
- цінність, значимість та вагомість міста у національній економіці;
- соціальна, політична та економічна ситуація;
- низка стереотипів, які існують по відношенню до міста.

Ключовою складовою іміджу міста виступає його туристська привабливість. Туристський бізнес будь-якого міста дозволяє показати місто в «найкращому світлі», це сприяє піднесенню економіки та процвітанню міста, що значно покращить імідж, тим самим створюючи «візитну картку» міста.

До основних функцій іміджу міста відносять такі:

- ідентифікація (забезпечує аудиторії сприйняття інформації про позитивне в життєдіяльності міста);
- ідеалізація (забезпечує режим найбільшого сприяння образу міста);
- протиставлення (будується на основі іміджевого образу минулого свого міста);

- номінативна (відрізняє дане місто за конкретних умов в середовищі з поміж інших міст, демонструє відмінні його риси);
- естетична (покликана гармонізувати враження, яке справляє місто на громадськість);
- адресна (зв'язок між іміджем міста та цільовою аудиторією, для якої він створювався).

Для забезпечення ефективного механізму формування туристичного іміджу необхідно гарантувати реалізацію комплексного системного підходу щодо дослідження проблем, перспектив та можливостей, пов'язаних із конструюванням іміджу міста, який передбачає: чітку та конкретну постановку мети; оцінку та обґрунтування поточної ситуації; постійний моніторинг змін та систематичне проведення комплексних досліджень; реалізація зрозумілої, реальної та послідовної маркетингової політики комунікацій.

Туристський образ міста формується та зумовлюється впливом національних традицій, історичної пам'яті народу, ідеології, які створюють цілісний образ.

Імідж – абстрактне поняття, він складається в процесі всіх комунікацій, тому слід враховувати можливий вплив реклами на образ. Він формується під впливом багатьох чинників з застосуванням певних технологій і використанням певного ряду засобів. Основними засобами формування іміджу є ЗМІ: загальнонаціональні теле-, радіоканали, Інтернет-середовище, спеціалізовані друковані видання з відповідними рейтингами. В цьому контексті можна зазначити, що особливо важливою для формування іміджу міста є діяльність ЗМІ, завдяки яким створюються і ефективно використовуються образи, стереотипи, імідж.

Імідж міста – один з найбільш діючих соціальних інструментів ефективного розвитку міста та країни в цілому, тому у сьогоденному інформатизованому світі необхідно ефективно використати імідж як засіб залучення іноземних і внутрішніх інвестицій.

Світова практика регіонального іміджування демонструє свою економічну і політичну ефективність. Перш за все, це створює можливості для формування конкурентоспроможного міста і підтримки національного бізнесу.

Спираючись на вищесказане, можна зробити висновок, що внесок туристського іміджу міста у формування його конкурентоспроможності визначається здатністю трансформувати його внутрішній потенціал у важливий репутаційний ресурс, що забезпечує загальне сприйняття міста та його конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі.

Інформаційна складова іміджу досить важлива для формування позитивного туристського образу. Туристський імідж прямим чином залежить від інформаційної політики міста. Тому це автоматично означає – інформаційна складова створює умови для належної присутності міста на міжнародній арені країн.

Тому необхідно приділити увагу: створенню максимально сприятливих умов для залучення в міста представництв великих міжнародних і загальнонаціональних ЗМІ; спонсорстві телепрограм, що відбивають у позитивному ключі різні аспекти розвитку або специфіки міста; створенні офіційного Інтернет-порталу, який представляє місто.

Склярук Н. И., канд. экон. наук, доцент,
*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. М. Бекетова, Украина*

РОЛЬ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В ИССЛЕДОВАНИИ ПРОБЛЕМ ГОРОДОВ

Города как естественные центры экономической, политической, научной и культурной жизни оказывают определяющее влияние на решение экономических и социальных проблем Украины, играя решающую роль во всех видах деятельности города. Повышение эффективности развития городов тем более важно, что большая часть населения Украины живёт в городах и в пригородной местности.

Анализ сути, значимости и теории развития городов, делает очевидным необходимость определения методологических особенностей и принципов социально-экономического развития городского комплекса, определения социальной перспективы экономических реформ, как необходимых условий стабилизации экономики, понятий и принципиальной модели управления социально-экономическими системами городского комплекса.

В настоящее время все более отчётливо формируется концепция необходимости разработки методики социально-экономического развития городского комплекса, что является основой составления научно-обоснованных программ развития городов. Сейчас существуют и внедряются отдельные методы и методики, разработанные как украинскими, так и зарубежными учёными по проблемам функционирования и развития городов, однако этим методикам недостаёт комплексности и объединения отдельных методов для достижения наилучших практических результатов.

Необходимо отметить, что особенностью развития современной экономической науки является усиленное внимание к общечеловеческим ценностям, их роли и места в функционировании систем жизнеобеспечения городов. Поэтому особенно актуальным является размещение жителя города (человека) в центре исследования социально-экономических проблем города. Актуальным также является учёт маркетинговых аспектов развития производственной и непроизводственной сфер городского комплекса, что отвечает практически обоснованным современной деятельностью тенденциям развития науки и практики, посвящённых экономике города.

Много известных экономистов рассматривают человека как часть общественного богатства, как самостоятельный фактор экономического роста. Возникает понятие «человеческого капитала», который не может быть отделен от его носителя – человека. Много стран с развитым рыночным механизмом в полной мере реализуют идею социальной ориентации экономики, развития личности человека. К сожалению, эта идея пока что недостаточно уяснена управленческими структурами государства на Украине, конституционально-определённой как «социальной». Такой подход требует создания новой модели развития города и городского комплекса в целом – модели социо-эколого-экономической ориентированности.

Город – это система с особенностями своего формирования, развития и функционирования, разнообразными связями с внешней средой, с региональной экономикой, в первую очередь. Важно учитывать и тот факт, что в последнее время радикально изменилась политическая структура общества в Украине, суть экономических отношений. Научный подход к системному управлению состоит в том, что все процессы протекают под влиянием одновременно и разнонаправлено действующих разнообразных объективных и субъективных, внутренних и внешних факторов социально-экономической сферы городов. К объективным факторам следует отнести человеческий фактор, городскую инфраструктуру, экономические и общественно-политические факторы. Субъективные факторы социально-экономического развития включают субъекты управления с их структурой, кадровыми коллективами и общественными организациями.

В недалёком будущем большие города, в которых сосредоточены научные и производственные объединения станут центрами интеллектуального производства инновационных идей, технологий для дальнейшего внедрения в Украине.

Слєпак С. А., здобувач,
Львівський інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
Україна

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ КІНОІНДУСТРІЇ

Політика «інноваційності» стає пріоритетним фактором розвитку сучасного інформаційного суспільства [1]. Сьогодні вже нікого не дивують поняття «інтелектуальна економіка», «суспільство знань», «інноваційний менеджмент» тощо.

Важливим чинником для розвитку українського кіноринку є вибір ефективної інноваційної стратегії. Важлива роль у формуванні механізму державного регулювання та підтримки соціально-економічного розвитку сфери

кінематографії належить державній політиці, що базується на концепції планування, ініціювання та здійснення процесів зміни сфери кінематографії, із залученням широкого кола учасників, що припускає необхідність формування основних положень організаційного розвитку, зміни в процесі якого повинні здійснюватися учасниками реалізації організаційного механізму управління розвитком сфери кінематографії. Це зумовлює необхідність розробки прогнозів, цільових комплексних програм, стратегічне та індикативне планування, реалізація яких пов'язана з необхідністю виконання принципів і вимог законів ринку, з особливостями прояву характерних властивостей. Організаційно-економічна складова кіновиробництва повинна входити в сферу дії державного регулювання і підтримки розвитку різних галузей сфери кінематографії, оскільки тільки на цій основі можливе усунення протиріччя, пов'язаного з задоволенням соціальних запитів, що формуються в усіх прошарках суспільства.

Слід відзначити, що при централізованому управлінні всі галузі працювали в тісному взаємозв'язку з відносно високим рівнем збалансованості. Перехід до ринку, звичайно, порушив міжгалузевий баланс, надавши автономність більшості підприємств без державної підтримки, без відповідної правової та економічної підготовки. При цьому прагнення до автономності та невиправданої нетворчої незалежності, на наш погляд, одна з основних причин стримування розвитку вітчизняної кінематографії. Незалежні творчі об'єднання та незалежні режисери мають можливість ставити спільно з іноземними студіями фільми, не турбуючись про те, чи з'являться вони і на вітчизняному екрані чи ні. Порушена прямий зв'язок: фільмовиробництво – масовий прокат.

Процес створення та реалізації кінцевого продукту – кінофільму вимагає функціонального і організаційного об'єднання цілих комплексів підприємств по виробництву плівки і кінематографічного обладнання, кіностудій, а також мереж підприємств збуту – кінотеатрів та підприємств прокату. У цих умовах питання управління вітчизняною кінематографією придбали важливе, якщо не першорядне, значення. Для того, щоб процес розвитку сфери кінематографії був ефективним, він повинен бути, з одного боку, адекватним сумі соціально-економічних і культурних чинників, які впливають на цей процес, а з іншого – рівнем розвитку техніки і технологій, що використовуються у кіноіндустрії. Неповна адаптація у підсумку веде до зниження якості кінопродукції, рівня розвитку екранної культури.

1. Першочерговою проблемою вдосконалення системи державного управління в сфері кінематографії є забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності щодо кінотворів. Ключовим питанням у даному контексті є питання власності на фільм. За умовами державного замовлення, власність і права на профінансований з бюджету фільм належить державі, тоді як у світовій практиці продюсер є правовласником фільму. Навіть залучення приватних інвесторів фільму не звільняє в наших умовах продюсера від цієї залежності, суттєво обмежуючи його ініціативу і зацікавленість. Зокрема, у законодавстві про авторське право бракує

багатьох позицій, що стосуються суміжного кіновиробництва, таких, як статус продюсера твору, статус компанії виробника аудіовізуального твору, пільгові податкові умови для кінокомпаній, які знімають на території України.

2. Наявна матеріально-технічна база кінематографії потребує переоснащення новітніми технологіями виробництва і показу фільмів, визначення пріоритетних технологічних напрямів. Державі слід сприяти спрямовуванню відповідних коштів (грантів та інвестицій) насамперед на переоснащення кінознімального процесу (придбання знімальної техніки, комп'ютеризацію технології комбінованих зйомок), здійснення процесів озвучення та тиражування кінофільмів, створення повного технологічного циклу у цифровому форматі «Долбі», без чого неможливий вихід кінопродукції на міжнародний ринок.
3. У державному управлінні необхідно вдосконалити механізми позабюджетної фінансової підтримки кінематографії. Для цього використати досвід Росії щодо формування відповідного кінофонду шляхом закріпленого законодавством права акумулювання зборів у розмірі 1,5% від конкретних джерел доходів різних суб'єктів кіноіндустрії: залучення і мобілізації приватного капіталу аудіовізуального сектора через забирання частини їхніх податків; залучення доходів від реклами телевізійних мовників; відрахування на виробництво фільму частини податку від доходів для фізичних осіб та від плати за доступ до телевізійних програм кабельного телебачення. Для стимулювання інвестування приватного капіталу у кіновиробництво необхідно запровадити нові економічні механізми стимулювання інвестицій приватного сектора (наприклад, великих банків) шляхом формування механізмів адміністрування бенефіціарної схеми фінансування кіно, зокрема продажу акцій на фільм фізичним та юридичним особам з метою отримання ними процентів після виходу фільму на екрани, а також залучення у виробництво аудіовізуальних творів інвестицій венчурного капіталу.
4. Необхідно переглянути стратегію прокату і умови експлуатації кіновидовищних підприємств. Пріоритетними у державній кінематографічній політиці має стати забезпечення розробки та виконання регіональних програм поліпшення кінообслуговування населення з метою подолання нерівності в отриманні культурних послуг для жителів сільської місцевості необхідно перевести невеликі кіноустановки на демонстрування фільмів з використанням сучасних відеопроєкційних систем з метою зменшення експлуатаційних витрат.
5. Вдосконалення системи підготовки нового покоління кіномитців – сценаристів, режисерів, продюсерів, технічних працівників. З метою виховання професіоналів широкого профілю необхідно сформувати курси кіно майстерності, основані на базових дисциплінах, що поєднують технологію та творчість: майстерність кіно і телеоператора, фото

композицію, практичну фотографію, експонетрію, сенситометрію, режисуру, відео знімальну техніку, кінознімальну апаратуру та оптику, кольорознавство, комбіновані зйомки, технологію зйомки, режисуру монтажу, світлотехніку, комп'ютерні технології, композиційно-знімальний практикум, технологію зйомки телесеріалів, кліпів, реклами та розважальних програм. Суттєвою прогалиною кінематографічної освіти в Україні є недостатня підготовка професійних кінопродюсерів. Міністерству освіти України слід потурбуватися про професійну освіту менеджерів кінобізнесу, які б були спеціалістами в галузі цінової політики установ та підприємств мережі кінопрокату.

Література

1. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

Шутова Л.А., канд. екон. наук, доцент,
Щебляков Д.В., магістрант,
Московский государственный строительный университет, Россия

МАРКЕТИНГОВАЯ МОДЕЛЬ И ЕЕ РОЛЬ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖКХ

Исходные идеи и принципы маркетинга, продемонстрировав свою эффективность в экономике, в последнее время стали проникать в сферу деятельности органов государственного и муниципального управления. Маркетинг здесь может выступать как базовая технология ведения эффективной рыночной деятельности и в качестве концепции управления жилищно-коммунальным хозяйством, поэтому в период становления рыночных отношений актуальность приобретают проблемы использования маркетинга как нового управленческого процесса в системе муниципального управления ЖКХ.

Одна из важнейших особенностей жилищно-коммунального хозяйства состоит в том, что потребности в услугах этой отрасли есть всегда и везде. Поэтому современное состояние жилищно-коммунального хозяйства, с одной стороны, характеризуется непрерывным втягиванием и концентрацией в себе огромных ресурсов, с другой стороны, система управления этой сферой не способна рационально их использовать.

В этой связи усиливается значение научной постановки и развернутого исследования проблем формирования эффективной системы управления жилищно-коммунальным хозяйством с целью стабилизировать управленческие технологии рационального использования ресурсов с учетом особенностей рыночной экономики.

Задача нового подхода – поэтапно снизить растущую стоимость жилья и услуг, а также снизить себестоимость этих услуг путем создания единой маркетинговой информационной системы жилищно-коммунального хозяйства, т.е. ввести результативное управление и ресурсосбережение для каждого предприятия и отрасли в целом с учетом интересов потребителей жилищно-коммунальных услуг как ключевого индикатора эффективности проводимых мероприятий по реформированию комплекса в целом.

Следует признать, что на сегодняшний день население нигде не включено в процесс принятия решений по формам организации предоставления жилищно-коммунальных услуг. Следовательно, это общая, характерная для всех проблема.

Если методика стратегического управления позволяет обеспечить эффективное долгосрочное развитие муниципального образования, бюджетирование – управление муниципальными финансовыми потоками, то маркетинг – это инструмент «навигации» движения и функционирования муниципального образования. Говоря более конкретно, муниципальному менеджеру необходимы знания в области маркетинга для решения следующих задач:

1. Разработка маркетинговой программы для муниципальных ресурсов территории, как часть стратегического плана развития муниципального образования.
2. Анализ маркетинговой программы муниципальных бизнес-проектов, поддерживаемых местной администрацией.
3. Использование маркетинговой муниципальной инфраструктуры для развития местной экономики (поддержка, создание маркетинговых программ местной администрацией).

В центре всей маркетинговой деятельности местной администрации находится население муниципального образования, на повышение качества, жизни которого направлены основные маркетинговые усилия. Для достижения данной цели должны быть проработаны четыре элемента: продукт местной администрации (т.е. результат деятельности), цены на этот продукт, методы стимулирования его приобретения, каналы сбыта. Эти элементы вместе составляют комплекс маркетинга. Разберем их более подробно.

Продукт (Product) выражается в целях деятельности местной администрации: управление сложной муниципальной системой в части обеспечения комплексного социально-экономического развития территории, функционирования систем жизнеобеспечения ЖКХ, развития рыночной инфраструктуры и т.д.

Ценообразование (Price), прежде всего, на муниципальные ресурсы – это маркетинговый и финансовый инструмент реализации поставленных стратегических целей, фактор конкурентной борьбы муниципального образования за инвестиции. Очень важно также проработать вопросы ценообразования при разработке муниципальных проектов или их оценке

администрацией при принятии решения о кредитовании, поручительстве и иной поддержке местных предприятий.

Объектами «продвижения» являются проекты развития территории муниципального образования, муниципальная собственность (земля, нежилые помещения). Задачей кампаний по продвижению является формирование положительного имиджа администрации у населения и организаций, вовлечение населения в процесс муниципального управления как необходимое условие для достижения поставленных целей; и самое главное, – проведение рекламной кампании стратегического плана для его инвестиционной поддержки.

Каналы сбыта (Place) в муниципальном менеджменте могут рассматриваться двояко: с одной стороны – это логистические системы, действующие на территории и вне муниципального образования, с другой – маркетинговые коммуникации. Каналы «связей с общественностью» местной администрацией могут быть использованы для повышения конкурентоспособности предприятий, действующих на территории муниципального образования в форме конкретных муниципальных минипроектов, а также для привлечения населения к разработке и реализации перспективных планов развития территории, прежде всего через «посредников»: общественные, образовательные, культурные учреждения.

Для разработки комплекса маркетинга в местной администрации должны взаимодействовать четыре взаимосвязанные системы: маркетинговой информации (МИС), планирования, организации и маркетингового контроля.

МИС занимается сбором информации о внешней среде, наличных ресурсов, проблемах и задачах. Делается это с помощью исследований социально-экономического положения, конкурентоспособности, муниципальных ресурсов муниципального образования и конъюнктуры отдельных рынков (внешних и /или внутренних по отношению к муниципальному образованию).

На основе МИС формируются стратегические и оперативные планы, в которых определяется: кто, когда и с какими финансовыми затратами будет решать маркетинговые задачи, стоящие перед местной администрацией.

Организационно функции маркетинга в местной администрации могут выполнять экономическое подразделение местной администрации, единый информационный центр или самостоятельное юридическое лицо (рекламное агентство и пр.). Последнее положение соответствует п. 24 ст. 6 Федерального закона «Об общих принципах организации местного самоуправления в РФ», в котором к вопросам местного значения относятся организация и содержание муниципальной информационной службы.

Внешняя и внутренняя оценка деятельности самой местной администрации осуществляется путем маркетингового контроллинга. Ревизия эффективности маркетинговой деятельности выполняет три задачи: мониторинг состояния объекта управления, поддержание постоянной обратной связи с местным сообществом, а также регулирование маркетинговой деятельности местных

фирм с точки зрения соблюдения действующего законодательства («Закона о рекламе», антимонопольного законодательства и пр.).

С помощью этих систем местная администрация следит и приспосабливается к микросреде муниципального образования, состоящей из посредников (СМИ, общественные организации), конкурентов, контактных аудиторий, поставщиков (региональная администрация, внешние ресурсоснабжающие, производственные и другие организации). И, наконец, она отслеживает, корректирует свои планы при изменении макросреды, т.е. экономических, политико-правовых, технико-экологических и социально-демографических факторов.

Маркетинговая специфика управления конкурентоспособностью предприятий ЖКХ в регионах РФ определяется двумя факторами: неразвитостью рынка услуг ЖКХ и его негибкостью, что объясняется превалированием в нем «обязательного» сегмента, услуги которого реализуются в специфической форме (не продажа, а «предоставление», предполагающее обязательность их получения, отсутствие альтернатив как по самой услуге в целом, так и по качеству ее предоставления, отсутствие выбора однородных услуг, коллективный характер получения и пользования и т.п.).

Управление маркетингом в ЖКХ идет по двум направлениям: управление маркетинговой деятельностью предприятий-производителей ЖКУ и управление маркетинговой деятельностью организаций - посредников предоставления/получения ЖКУ. Организационно-правовой статус посредников закреплён нормативно-правовыми документами регионально-отраслевого уровня.

Переход на рыночные условия хозяйствования в сфере ЖКУ, со временем, принципиально изменит и положение производителей ЖКУ. Сегодня, в абсолютном большинстве случаев (особенно в мегаполисах) они являются монополистами (например, одна на микрорайон котельная, водопроводные насосные станции, канализационные насосные станции и т.п.).

С развитием ЖКУ в регионах РФ неизбежно увеличение числа таких объектов, а в будущем, возможен и переход на принципиально новые технологии производства ЖКУ, что связано с применением достижений НТП в этой отрасли. Все это не может не привести к частичной ее демополизации, но полагаем, что определенная степень монополизации и связанная с этим жесткость рынка услуг ЖКУ все же надолго сохранится.

Другими словами, развитие рыночных отношений в ЖКУ страны, переход предприятий ЖКУ в частные руки не приведет к демополизации этой отрасли; обязательный сегмент этого рынка - рынка ЖКУ - с его коллективным характером потребления будет существовать до тех пор, пока не изменится сложившаяся на сегодняшний день инфраструктура жилья: сегодня в ней преобладают многоквартирные дома городского типа, поскольку основное население страны сосредоточено именно в городах. К общим чертам управления маркетингом в ЖКУ в регионах России следует отнести:

1. Невозможность использования прямого маркетинга, поскольку высока монополизация отрасли и степень государственного регулирования рыночных отношений, главным образом влиянием через его монопольные структуры.

2. Использование всеми участниками рынка (субъектами хозяйствования и управления, а так же потребителями) комплекса маркетинга, который на практике реализуется как набор поддающихся адаптации методов и инструментов, способствующих приспособлению их деятельности к изменениям внешней среды.

3. Широкое использование коммуникативной политики:

- а) как совокупности перспективных направлений деятельности субъектов хозяйствования и управления в отрасли ЖКУ, и наличия у них обоснованной стратегии использования в своей деятельности комплекса коммуникативных средств (коммуникативный микс), позволяющих обеспечить стабильное и эффективное формирование спроса и продвижения услуг на рынок в объемах, достаточных для удовлетворения потребностей населения и получения прибыли;
- б) разработка комплекса стимулирования, предполагающего меры по обеспечению эффективного взаимодействия бизнес-партнеров, информационной поддержки (в т. ч. рекламы), методов стимулирования сбыта (в т. ч. промоушен-акции), PR, использование персональных методов продажи.

4. Маркетинг-микс на рынке ЖКУ может применяться только в квазирыночной форме, поскольку взаимосвязь политики 4P подвергается сильному воздействию со стороны государства (Product – слабо ориентирован на удовлетворение потребительских предпочтений из-за коллективного характера потребления; Price – зависит от макро- и мезоэкономической политики государства; Place – ограничивается обязательностью потребления услуги; Promotion – ограничен отсутствием (либо ограничением) альтернатив.

Включение в маркетинг-микс на рынке услуг ЖКХ 5P-People, поскольку без активного участия людей (населения, являющегося потребителями) сформировать этот рынок невозможно. Население России должно полностью оплачивать все услуги ЖКУ по содержанию и обслуживанию жилья. Везде формируется рынок ЖКУ, в становлении которого принимают участие собственники жилья (население, администрация города и области, местные органы власти).

Развитие рынка жилья привело к тому, что 70,5% квартир находятся в частной собственности граждан. В настоящий момент не приватизированы (т.е. не находятся в собственности граждан) – 26,5% квартир, которые находятся в распоряжении жильцов на условиях социального найма.

Сопоставление этих данных позволяет сделать вывод о том, что развитие рынка услуг ЖКУ обусловлено развитием рынка жилья, следовательно, переход на 100% его содержание собственниками является не только логичным, но и обоснованным: ни один городской бюджет затрат на его содержание просто не выдержит.

Будущее именно за управляющими компаниями, поскольку жизненный цикл их таков, что после окончания этапа становления, на следующем этапе они смогут развиваться, только диверсифицируя бизнес и включив в свою деятельность, помимо управления содержанием жилого фонда, еще и бизнес по его ремонту и модернизации. Во-первых, это поможет решить проблему полного развития рынка вторичного жилья приемлемого по цене, (а это уже не столько экономическая, сколько социальная задача); во-вторых, укрепит конкурентоспособность управляющих компаний по сравнению с другими формами управления (поскольку по сути это будет означать появление нового вида бизнеса); наконец, в-третьих, это поможет сформироваться полноценному рынку услуг ЖКХ, внутренняя структура которого будет значительно шире и богаче, чем сейчас.

Литература

1. Янц П.Д. Основные этапы создания системы управления инновационным развитием предприятия ЖКХ и его конкурентоспособностью // Интеграл. — 2011. — № 6. — С. 162–163.
2. Малков В.Г. Повышение инвестиционной привлекательности жилищно-коммунального комплекса // ЖКХ. Экономика и управление предприятием ЖКХ. Часть 1. — 2011. — № 3. — С. 14–16.
3. Каменева Е.А. Специфика жилищно-коммунальных услуг как объекта финансовых отношений в ЖКХ // Финансы и кредит. — М., 2010. — № 22. — С. 7–14.
4. Сопилко Н.Ю. Разработка механизма обеспечения конкурентоспособности предприятий жилищно-коммунальных услуг мегаполиса: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. экон. наук [Рос. ун-т дружбы народов]. — М., 2010. — 26 с. : ил.
5. Аксенов П.Н. Проблемы повышения конкурентоспособности объектов жилищно-коммунального комплекса // Экономическая наука современной России. - 2009. - N 1. - С.135-140.
6. Кузнецов, И.А. Методологические аспекты муниципального управления ЖКХ Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2006. – 224 с.
7. Руткаускас Т.К. Финансово-экономические и социальные аспекты перехода на новую систему оплаты жилья. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2003. – 196 с.
8. Аванесян В.Р. Необходимость согласования экономических интересов в жилищно-коммунальном хозяйстве // ЖКХ. Экономика и управление предприятием ЖКХ. Часть 1. — 2011. — № 6. — С. 3–9.

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Еремеева Т. Г., соискатель,
ЧАО «Северодонецкое объединение АЗОТ», Украина

НЕДОСТАТКИ В ОБРАЗОВАНИИ ИНЖЕНЕРА-СТРОИТЕЛЯ

По окончании ВУЗа каждый выпускник встречается с проблемой поиска работы. Основные требования, предъявляемые работодателем, состоят из следующих компонентов:

1. Образование – высшее техническое, в основном, специальное:

- умение пользоваться технической литературой,
- чтение чертежей,
- умение производить конструктивный расчет,
- свободное пользование программами, такими как SCAD Office, AutoCAD, ArchiCAD, ЛИРА, МОНОМАХ и т.д.

2. Человеческий фактор – умение работать в команде, высокая мотивация к работе, хорошая обучаемость, гибкость, неконфликтность, целеустремлённость, готовность к переезду и т.п.

3. Зачастую также работодатель требует знание иностранных языков – хотя бы английского либо какого-то другого.

4. Опыт работы по специальности.

Сразу задаюсь вопросом: откуда выпускник ВУЗа может взять опыт работы, даже если по всем остальным критериям он подходит. По-моему мнению, большим недостатком нашего образования является малое количество практического обучения – практики. В связи с тем, что на своем рабочем месте придется выполнять разнообразные виды работ, понятна заинтересованность работодателя в практическом опыте работы своего подчинённого.

Зачастую в обязанности инженера-строителя входят: контроль за соблюдением строителями охраны труда, пожарной безопасности, выбор нужных технологий соединения строительных материалов, приемку строительных соединений, зданий или сооружений, руководство устранением недостатков и брака в строительных работах, мотивация строителей на выполнение работы по строительству объекта в определенные сроки. Т.е. после окончания обучения выпускники берут на себя ответственность за руководством людьми и технологическим процессом.

Подготовка молодого специалиста стала сводиться к принятию у него экзаменов, курсовых проектов и зачетов по данному предмету. А внедрение в учебный процесс рейтинговой оценки знаний студентов привело к снижению уровня овладения выпускниками профессиональной речью, способностью общаться, слушать и быть услышанными.

Разница между выпускниками ВУЗа и ВПУ очевидна в теоретической подготовке, но практические знания уступают, так как учащиеся ВПУ проходят ежегодную практику на крупных заводах или фирмах, где их обучают квалифицированные специалисты, имеющие огромный опыт.

Подготовка инженера-строителя к профессиональной жизни не возможна только в процессе его аудиторной деятельности. Без опыта практического применения теоретических знаний нельзя говорить о полностью сформированном высококвалифицированном инженере-строителе. За время обучения в ВУЗе студент лишь постигает основы тех знаний, умений и навыков, которые помогут ему окончательно сформироваться как специалисту уже в процессе профессиональной практической деятельности. Для этого необходимо в полной мере использовать возможности учебно-производственных практик.

В нынешних условиях нельзя забывать о воспитании и развитии личности. В высшей школе сфера, касающаяся становления личности, находится в плачевном состоянии. Таким образом, обучаясь в ВУЗе, студент должен овладеть не только знаниями в области будущей профессии, но и рядом особенных профессиональных умений, связанных с общением, обучением, использованием инноваций.

Таким образом, наличие у человека диплома, сертификата, подтверждающего уровень его квалификации (а чаще – некоторой совокупности знаний, осведомленности в данной профессиональной сфере) – это необходимое (но не достаточное) условие для последующего становления профессионализма. Человек может приобрести это свойство в результате специальной подготовки и долгого опыта работы, но может и не приобрести его, а лишь «числиться» профессионалом.

На мой взгляд, решением этой проблемы является усовершенствование практических занятий, путем прохождения практики или же узконаправленные специализации, которые позволят более детально изучить определенные отрасли строительного производства.

Учебно-производственные практики служат одним из основных средств формирования профессиональных компетенций у студентов. Без них невозможно знакомство с реальным производством, закрепление теоретических знаний, приобретение навыков рабочей профессии, осознанное курсовое проектирование по специальным дисциплинам.

Литература

1. <http://trudova-ohrana.ru/primery-dokumentov/primery-dolznostnyh-instrukcij/770-dolznostnaja-instrukcija-inzhenera-stroitelja.html>
2. <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/formirovanie-professionalnoj-kompetentnosti-buduvih-inzhenerov-stroitelej-v.html>
3. <http://dobudova.com/index.php/ru/zakony/dolznostnye-instruktsii-1000>

**ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ
ПАРТНЕРСТВО» ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА**

До сучасних тенденцій розвитку європейських міст слід віднести активізацію співпраці держави і приватного бізнесу з метою реалізації інвестиційних проектів у сфері електроенергетики, транспорту та комунального господарства. Актуальність дослідження державно-приватного партнерства (ДПП) визначається зростаючою потребою реального сектора української економіки в державній підтримці, необхідністю пошуку ефективної альтернативи приватизації об'єктів державної власності та створення додаткового стимулу для залучення інвестицій в економіку міст та регіонів.

Особливістю державно-приватного партнерства є те, що воно, виступаючи в ролі публічного управління економікою, має інституційний характер і є організаційно-економічним фактором співробітництва влади та приватного сектору, а також забезпечує соціально-економічне зростання, збалансованість і пропорційність розвитку країни, регіонів, міст.

Державно-приватне партнерство широко розповсюджене в світі, зокрема в Великобританії, США, Франції, Німеччині, Нідерландах, Іспанії, Бельгії та інших країнах. В Україні існує досить розгалужена система нормативно-правових актів, що регламентують здійснення ДПП: 1) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гарантування прав концесіонерів» від 23 грудня 2010 р. № 2880-VI; 2) Закон України «Про державно-приватне партнерство»; 3) Закон України «Про здійснення державних закупівель» від 01.06.2010 № 2289-VI; 4) Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» від 21 жовтня 2010 р. № 2624-VI; 5) Закон України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності» від 8 липня 2011 р. та інші.

Однак в Україні потенціал державно-приватного партнерства використовується недостатньо, що пояснюється зокрема недосконалістю системи фахової підготовки фахівців у сфері комунального господарства, держслужбовців та спеціалістів для органів місцевого самоврядування. Тому для якісної підготовки вищезазначених категорій фахівців необхідно впровадити в освітню систему викладання дисципліни «Державно-приватне партнерство» як загальнообов'язкової. Цей крок матиме великий позитивний ефект, оскільки фахівці комунального господарства, володіючи теоретично-

прикладними знаннями, зможуть на практиці налагодити ефективну співпрацю держави з бізнесом.

Отже, різноманітні форми партнерства здатні забезпечити ефективні рішення в сфері реформування природних монополій, в розширенні практики угод про розподіл продукції, допоможуть швидше вирішити проблеми модернізації виробничої та соціальної інфраструктури. Україна володіє великим потенціалом державно-приватного партнерства в низці капіталоємних галузей економіки, в національному та міському господарстві, в сфері малого та середнього бізнесу. Впровадження дисципліни «Державно-приватне партнерство» в систему підготовки фахівців у сфері комунального господарства та державного управління дозволить вирішити гострі соціально-економічні проблеми України шляхом налагодження ефективної співпраці держави та бізнесових кіл.

Нохріна Л. А., канд. техн. наук, доцент,

Гопкало Л. М.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ДОМІНУЮЧІ ІМПЕРАТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Підвищений попит на послуги розміщення середньої цінової категорії дозволяє зробити висновок, що основною базою розвитку внутрішнього туристичного ринку можуть стати готелі середньої цінової категорії.

Якщо оцінити перспективи розвитку ділової активності малого та середнього бізнесу в державі і в сфері гостинності, то слід зазначити, що в останні роки спостерігається значне збільшення кількості приватних готелів малої місткості (до 50 місць), які класифікуються як міні-готелі. Кількість їх в Україні зросла за останні 3 роки в середньому на 18%, а темпи приросту щорічно збільшуються на 3- 5%. Міні-готелі заповнюють в Україні такий же сегмент ринку, як пансіони у Європі. На даний час у Києві їх частка у готельному господарстві міста становить 44 %, хоча за одноразовою місткістю вони програють великим і середнім готелям.

У Києві, в Криму, Карпатському регіоні, в Одеській та Миколаївській областях міні-готелі заповнюють абсолютно вільний сегмент комфортного розміщення. Кількість міні-готелів в останні роки щорічно збільшується в середньому на 7- 12%. Підйом створення міні-готелів спостерігається у Санкт-Петербурзі (Росія), де їх кількість за оцінками експертів через п'ять років досягне двох тисяч.

За даними аналізу структури готельного господарства України такі форми готельного господарства нині активно розвиваються. Як свідчить міжнародний досвід, саме міні-готелі можуть дати важливий поштовх розвитку сфери

гостинності та створенню додаткової кількості робочих місць.

У зв'язку з появою та становленням на українському ринку готельних послуг нового сегменту – міні-готелів, готелів сімейного типу у сільській місцевості, виникає потреба удосконалення підготовки фахівців з готельної та ресторанної справи з урахуванням світового досвіду, які одночасно матимуть знання та навички щодо організації процесу виробництва і надання готельних послуг, а також організації виробництва і обслуговування у закладах ресторанного господарства – структурних підрозділах сфери сервісу готельних і туристичних комплексів різних типів (мотелів, кемпінгів, ботелів, флайтелів), санаторно-курортних закладів, пансіонатів, будинків відпочинку, профілакторіїв, санаторіїв.

Враховуючи кількісно-якісні тенденції зростання закладів готельно-ресторанного бізнесу потреба у висококваліфікованих кадрах для галузі становить 17 % загальної кількості працюючих або більше 100 тис. фахівців.

Інноваційне спрямування процесів розвитку сфер готельного та ресторанного господарства, посилення конкуренції, тенденція щодо більш жорсткого контролю за роботою підприємств (закладів) готельного та ресторанного господарства з боку державних органів (санітарного нагляду, пожежної та податкової служб тощо), необхідність прискорення процесу прийняття управлінських рішень в умовах турбулентності зовнішнього середовища актуалізують проблему професіоналізму.

Розуміння готельно-ресторанної справи з точки зору її соціального наповнення полягає у задоволенні специфічних потреб споживачів: іноземних та вітчизняних громадян, пасажирів різних видів транспорту, ділових людей, представників уряду та урядових делегацій, осіб, що перебувають у відрядженнях, і, мабуть, найбільше – заінтересованість місцевого населення різних вікових груп щодо продуктивної зайнятості у національному господарстві.

Такі обставини викликають необхідність поєднання спеціальних знань з організації надання готельних та ресторанних послуг з метою підвищення ефективності підприємницької діяльності в сфері обслуговування.

На українському ринку освітянських послуг комплексна підготовка фахівців вищої кваліфікації за напрямом «Готельно-ресторанна справа» здійснюється обмеженим числом вищих навчальних закладів за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр».

Доцільно зазначити, що навчання фахівців за спеціальністю «Готельно-ресторанна справа» є базою підготовки висококваліфікованих професіоналів – фундаторів якісно нового для українського ринку послуг малого і середнього готельно-ресторанного бізнесу.

Метою підготовки фахівців за напрямом «Готельно-ресторанна справа» є забезпечення зростаючих потреб підприємств індустрії гостинності у висококваліфікованих кадрах, які мають всебічну теоретичну та практичну підготовку з питань організації, технології надання послуг в готелях з ресторанами, в готелях без ресторанів та закладах ресторанного господарства,

регулювання ринку цих послуг, а також ефективна організація готельно-ресторанного бізнесу.

Основними завданнями підготовки фахівців з готельно-ресторанної справи є формування системи необхідних знань та навичок для здійснення професійної діяльності у сучасних умовах, а саме:

- надання якісних готельно-ресторанних послуг з використанням сучасних європейських мов професійного спрямування;
- організація якісного обслуговування у закладах готельного і ресторанного господарства;
- ефективне ведення фінансово-господарської діяльності;
- впровадження комплексу маркетингових заходів для підвищення ефективності підприємства;
- визначення конкурентної позиції підприємства;
- розроблення планів діяльності і потреб у ресурсах (матеріальних, фінансових, трудових) закладів готельного та ресторанного господарства.

Найбільш актуальний на сьогоднішній день спосіб побудови нової освітньої парадигми є компетентнісний підхід, орієнтований на національні кваліфікаційні рамки, узгоджені з європейськими. [9, 11]

Переваги використання європейських кваліфікаційних рамок (ЄКР) на національному рівні можна сформулювати наступним чином.

- Впроваджується міжнародний еталонний рівень, що важливо для навчальних і освітніх закладів, роботодавців та споживачів освітніх послуг.
- Здійснюється підтримка концепції «навчання упродовж усього життя» шляхом об'єднання інноваційних освітніх технологій.
- Визначається механізм зарахування залікових одиниць.
- Поглиблюється досвід роботодавців оцінювати профіль і актуальність кваліфікацій.
- Забезпечується можливість «навчання на рівних» між державами.

Національна рамка кваліфікацій (НРК) – це визнана на національному і міжнародному рівнях цілісна система, що дає змогу незаперечно вимірювати, порівнювати і співвідносити одне з одним досягнення в галузі навчання та встановлювати ідентичність між усіма дипломами/ сертифікатами освіти і навчання. На сучасному етапі можна сформулювати п'ять основних завдань НРК.

1. Встановити спільні системи координат для результатів навчання і рівнів компетенції, для чого рівні та їх опис формуються у загальному вигляді, що забезпечить охоплення всього різноманіття кваліфікацій, які діють на рівні національних систем і галузей.

2. Формалізувати «засоби переводу» (ключі), що дозволять порівнювати результати навчання в різних системах.

3. Сформулювати спільну систему координат для забезпечення якості, розвитку освіти і навчання.

4. Сформулювати спільну систему координат для структур, які відповідають за визнання результатів освіти і навчання.

5. Сформулювати спільну систему координат для органів управління освітою

та навчальними закладами в частині порівняння запропонованого навчання з навчанням в інших країнах.

При цьому в межах Національної рамки кваліфікацій для кожного рівня кваліфікацій мають бути передбачені певні типи дипломів/ свідоцтв/ сертифікатів задля формалізації умов переходу з одного рівня на інший (з метою запобігання в системі вітчизняної освіти «глухого кута»).

На сучасному етапі компетентнісний підхід в освіті апелює до сучасної парадигми міждисциплінарних (постдисциплінарних) областей науки і освіти. «Професійна компетенція» передбачає розвиток властивості орієнтуватись у різноманітні складних і непередбачених робочих ситуацій, оцінювати наслідки власної діяльності, а також нести за них відповідальність. Компетентнісний підхід орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до результату освіти: у навчальний курс чи програму закладаються чіткі й співставні параметри опису (дескриптори) того, що студент буде знати «на виході» [1].

Компетентнісний підхід, пов'язаний з ідеєю всебічної підготовки і виховання індивіда у якості спеціаліста, професіонала своєї справи, як особистості й члена колективу та соціуму, є гуманітарним у своїй основі. Ціллю гуманізації освіти являється, як відомо, не тільки передача студенту сукупності знань, умінь і навичок у визначеній сфері, але і розвиток кругозору, міждисциплінарного чуття, здатності до індивідуальних креативних рішень, самоосвіти, а також формування гуманістичних цінностей. Все це визначає специфіку і компетентнісного підходу [2, 3].

Принциповою новизною стандартів вищої освіти нового покоління є визначення ключовим принципом підготовки фахівця – компетентнісний, коли традиційна триада «знання → вміння → навички» (спрямована на репродуктивний автоматизм) перетворюється на пентаду: «знання → професіоналізм → здатність до створювання → здатність до підприємництва → соціальність» (спрямована на продуктивність, творчість і практицизм).

За визначенням Європейської системи кваліфікацій компетентність – «це здатність людини самостійно використовувати в тому чи іншому контексті різні елементи знань і умінь». [4]

В системі освіти формування базових і ключових компетенцій забезпечується ментально структурованими лекціями, скерованою самостійною роботою студентів, адресними практикумами та їх інформаційним супроводженням, тематичними семінарами, контрольнo-виховними тренінгами. Наведений підхід відповідає положенням Болонської декларації, що напрацьовані освітянською громадськістю Заходу більш як 30-ти річним пошуком оптимальної моделі підготовки фахівця, яка відповідатиме рухливій моделі розвитку економік країн континенту. Різке зниження дескриптивних методів навчання, високий динамізм у світі професій, потреби у створенні нових форм вищої освіти, необхідність раціонального обмеження і концентрації навчальної інформації – все це потребує глибокої реформи освіти на всіх рівнях. [10]

Компетентнісний підхід до оцінки результатів освіти має привести до формування нової системи оціночних кшталтів з переходом від оцінки знань до

оцінки компетенцій. Таким чином, формування компетенцій є ключовим моментом реформування освіти.

На разі результатом освіти є очікувані й вимірювані конкретні досягнення студентів (випускників), які визначають, що повинен буде здатний робити студент (випускник) по завершенні всієї освітньої програми або її частини. Запропоноване в європейському проекті TUNING поняття компетенцій і навичок включає:

- знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти);
- знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій);
- знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). [6]

Поняття «компетенція» включає не тільки операційно-технологічну складову, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову сторони (результати освіти, знань, умінь, систему ціннісних орієнтацій). В формуванні компетенцій вирішальну роль грає не тільки зміст освіти, але також і освітнє середовище ВНЗ, організація навчального процесу, освітні технології, що включають самостійну роботу студентів, проектне навчання тощо. Освоєння компетенцій відбувається як при вивченні окремих навчальних дисциплін, циклів, модулів, так і тих дидактичних одиниць, які інтегруються в загальнопрофесійні й спеціальні дисципліни.

Маємо підкреслити узагальнений інтегральний характер цього поняття стосовно «знань», «умінь», «навичок» (але не протилежний їм, що включає в себе весь їхній конструктивний зміст).

В Рекомендаціях Єврокомісії сформульовано вісім ключових компетенцій, якими повинен володіти кожний європеець: 1) компетенція в області рідної мови; 2) компетенція в сфері іноземних мов; 3) математична й фундаментальна природничо-наукова й технічна компетенції; 4) комп'ютерна компетенція; 5) навчальна компетенція; 6) міжособистісна, міжкультурна й соціальна компетенції, а також цивільна компетенція; 7) компетенція підприємництва; 8) культурна компетенція. Ці компетенції підтримуються певними здатностями, до яких зараховуються у всіх життєвих областях такі необхідні аспекти, як критичне мислення, креативність, «європейський вимір» і активна життєва позиція. Спільно ці здатності сприяють розвитку особистості, активній взаємодії й покращанню працевлаштуванню [8].

Компетенції можна розділити на дві групи: загальні (універсальні, ключові, надпрофесійні) та предметно-спеціалізовані (професійні).

На загальноєвропейському рівні з 85 компетенцій [12] нами відібрані 30, які відбито у загальних вимогах до освіченості випускників, відповідно до Галузевого стандарту вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» галузі знань «Сфера обслуговування» напряму підготовки «Готельно-ресторанна справа» (табл. 1).

Таблиця 1. Відбиття загальних (універсальних) компетенцій у загальних вимогах до освіченості випускників

	Загальні (універсальні) компетенції	Представленість загальних компетенцій в Галузевому стандарті вищої освіти
1	Здатність до аналізу й синтезу	*
2	Здатність до організації й планування	*
3	Базові знання в різних областях	*
4	Ретельна підготовка за основами професійних знань	*
5	Письмова й усна комунікація рідною мовою	*
6	Знання другої мови	*
7	Елементарні навички роботи з комп'ютером	*
8	Навички управління інформацією	*
9	Рішення проблем	*
10	Прийняття рішень	*
11	Здатність до критики й самокритики	У неявній формі
12	Робота в команді	*
13	Навички міжособистісних відносин	*
14	Здатність працювати в міждисциплінарній команді	*
15	Здатність спілкуватися з фахівцями з інших областей	*
16	Прийняття розходжень і мультикультурності	*
17	Здатність працювати в міжнародному середовищі	*
18	Прихильність до етичних цінностей	*
19	Здатність застосовувати знання на практиці	*
20	Дослідницькі навички	*
21	Здатність учитися	*
22	Здатність адаптуватися до нових ситуацій	*
23	Здатність породжувати нові ідеї (креативність)	*
24	Лідерство	У неявній формі
25	Розуміння культур і звичаїв інших країн	*
26	Здатність працювати самостійно	*
27	Розробка й управління проектами	*
28	Ініціативність і підприємницький дух	У неявній формі
29	Турбота про якість	*
30	Прагнення до успіху	У неявній формі

В умовах прискорених змін і наростання невизначеностей, характерних для сучасних ринків праці, загальні компетенції набувають особливо важливе значення. Особливо важливими є системність мислення, розуміння соціальної значимості своєї майбутньої професії, а також здатність до переоцінки накопиченого досвіду в динамічно змінюваних умовах розвитку науки й соціальної практики. Ці вимоги було втілено в Галузевих державних освітніх стандартах напряму підготовки «Готельно-ресторанна справа».

Компетенції завжди пов'язані зі знаннями. У випадку професійних (предметно-спеціалізованих) компетенцій цей зв'язок дуже тісний. Тут особливо важливо «звірити» академічні й професійні параметри з міжнародними програмами й стандартами якості. Студенти, які навчаються за

напрямом «Готельно-ресторанна справа» повинні володіти компетенціями, які дозволять їм орієнтуватися в складному лабіринті міжнародних ринків праці.

Європейський досвід формування системи освіти показав, що чітке розмежування і визначення об'єму інформації на кожному освітньому рівні буде сприяти якісному удосконаленню рівня виробничого професіоналізму спеціалістів, що в сукупності має синтезуватися у високі показники якості надання готельно-ресторанних послуг, природного відбору індивідів, що здатні працювати на керівних посадах, а отже потребують знань бакалавра, спеціаліста, магістра.

Світова тенденція звуження та поглиблення спеціалізації на першому рівні освіти передбачає опанування слухачем базових знань з обраної робочої спеціальності, що у свою чергу буде стимулювати опановувати подальші рівні освіти для кар'єрного росту і професійної перспективи. [7] Пошук напрямів удосконалення підготовки спеціалістів має враховувати, що вони повинні бути підготовлені до роботи за одним чи кількома з видів і найменувань виробничо-економічної діяльності за Національним класифікатором України «Класифікація видів економічної діяльності» та мати адаптивну здатність до можливих майбутніх змін переліку кваліфікацій, пов'язаних з удосконаленням виробництва та обслуговування. Фахівець має бути здатний виконувати зазначену професійну роботу за Національним класифікатором України «Класифікація професій» (рис. 1)

Рис. 1. Спеціальності, які здатні опанувати фахівці з готельно-ресторанної справи

Сучасна педагогічна інженерія пропонує декілька моделей, в т. ч.: змістовну, структурну і компетентнісну, які при загальному підході спрямовані на розвиток функціональної і змістовної складової розумової діяльності майбутнього професіонала [5].

Аналіз процесів підготовки фахівців як системи формування творчої особистості дозволив сформулювати модель підготовки бакалавра з готельно-ресторанної справи (табл. 2).

Таблиця 2 - Модель підготовки бакалавра з готельно-ресторанної справи

Випускник-бакалавр повинен демонструвати ПРЕДМЕТНО-СПЕЦІАЛІЗОВАНІ КОМПЕТЕНЦІЇ
1. Розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи.
2. Розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя.
3. Здатність вчитися.
4. Здатність до критики й самокритики.
5. Креативність, здатність до системного мислення.
6. Адаптивність і комунікабельність.
7. Наполегливість у досягненні мети.
8. Турбота про якість виконуваної роботи.
9. Толерантність.
10. Базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й умінь їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.
11. Базові знання фундаментальних розділів математики в обсязі, необхідному для володіння математичним апаратом відповідної галузі знань, використовувати математичні методи в обраній професії.
12. Базові знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, умінь створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси.
13. Базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загальнопрофесійних дисциплін.
14. Базові знання в галузі, необхідні для освоєння загальнопрофесійних дисциплін.
15. Здатність до письмової та усної комунікації рідною мовою.
16. Дослідницькі навички.

Модель підготовки спеціаліста з готельно-ресторанної справи, що має необхідні знання й умінь з організації бізнесу в галузі готельно-ресторанного господарства, починаючи від проектування бізнесу до організації роботи всіх структурних підрозділів підприємства наведено в табл. 3.

Таблиця 3 - Модель підготовки спеціаліста з готельно-ресторанної справи

Випускник-спеціаліст повинен демонструвати ПРЕДМЕТНО-СПЕЦІАЛІЗОВАНІ КОМПЕТЕНЦІЇ
1. Здатність до створення незалежного соціально-психологічного клімату в колективі, аналізу психологічного стану особистостей та визначення засобів оптимального впливу на працівників.
2. Здатність розробляти та впроваджувати збалансовану кадрову політику та забезпечувати цілеспрямоване використання персоналу в готельно-ресторанному бізнесі.
3. Здатність до постійного розвитку професійно-комунікативної компетентності та ведення ефективних міжособистісних комунікацій в сфері гостинності.
4. Здатність визначати особливості та закономірності функціонування сучасного ринку готельно-ресторанних послуг, виявляти та оцінювати кон'юктуроутворюючі фактори.
5. Здатність аналізувати та управляти ризиками в діяльності засобів розміщення та закладів ресторанного господарства.
6. Здатність впроваджувати концепції стратегічного менеджменту в діяльність засобів розміщення та закладів ресторанного господарства, застосовуючи сучасні методики та інструментарій.
7. Здатність розробляти інвестиційні стратегії підприємства, аналізувати інвестиційну привабливість проектів, сучасними методами оцінювати їх ефективність, ризики, ліквідність, формувати інвестиційний фінансовий портфель та програми реальних інвестицій підприємств готельно-ресторанного бізнесу.
8. Здатність генерувати нові ідеї, виявляти фундаментальні проблеми й формулювати завдання та намічати шляхи дослідження.
9. Здатність самостійно виконувати кон'юнктурні дослідження при рішенні конкретних завдань за фахом з використанням програмного забезпечення.
10. Здатність до організації й планування робіт зі спеціальності з використанням нормативних документів.
11. Навички практичної роботи у колективі, здатність до професійної адаптації, до навчання новим технологіям, відповідальність за якість виконуваних робіт і наукову вірогідність результатів.
12. Здатність самостійно із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій аналізувати, узагальнювати, систематизувати й критично оцінювати результати досліджень.
13. Здатність використовувати сучасні методи обробки й інтерпретації наукової інформації при проведенні наукових і виробничих досліджень, розробці нових методичних підходів
14. Здатність професійно оформляти, представляти й доповідати результати науково-дослідних і виробничо-технологічних робіт
15. Здатність формувати навчальний матеріал і підносити його різним категоріям учнів у письмовій, усній і графічній формі
16. Готовність до викладання в спеціальних навчальних закладах

Компетенції бакалавра повністю входять у набір компетенцій спеціаліста.

Спеціалісти з готельно-ресторанної справи – це фундатори (організатори) малого і середнього бізнесу, які володітимуть комплексом знань і умінь з проектування закладів готельно-ресторанного бізнесу невеликої потужності, організації готельного і ресторанного сервісу та технологічного процесу надання послуг гостинності.

З урахуванням наведеного розподілу, основні напрями професійної

діяльності спеціаліста з готельно-ресторанної справи є організаційно-виробнича, інженерно-технічна, управлінська, педагогічна.

Спеціаліст з готельної та ресторанної справи за умов набуття відповідного досвіду може адаптуватися до таких напрямів суміжної професійної діяльності як управлінська, економічна, маркетингова.

Наступним кроком в освітньому середовищі має стати розробка класифікацій усередині двох груп – загальних і професійних компетенцій.

Загальні компетенції можуть бути підрозділені на:

- ✓ компетенції соціальної взаємодії;
- ✓ системно-діяльнісні компетенції;
- ✓ компетенції самоорганізації й самоврядування;
- ✓ ціннісно-змістові й політико-правові компетенції;
- ✓ компетенції самостійної пізнавальної діяльності.

Цим групам компетенцій у великій мірі відповідають загальні вимоги щодо освіченості випускників, що втілено в Галузевих державних освітніх стандартах напрямку підготовки «Готельно-ресторанна справа».

Професійні компетенції, являють собою свого роду професійні стандарти. Навчальні заклади й роботодавці покликані визначити професійні компетенції з урахуванням європейської класифікації й поділом їх по рівнях вищої освіти (бакалавр, спеціаліст, магістр).

У випадку збереження багаторівневих інтегрованих програм в напрямку підготовки «Готельно-ресторанна справа» потрібно так деталізувати їх компетентісну модель, щоб вона задовольняла параметрам другого рівня всеосяжної структури кваліфікацій ЄПВО (магістр).

Отже, підготовка фахівців за напрямом «Готельно-ресторанна справа» забезпечує формування не тільки високої професійної майстерності, але й професійної соціалізації, оскільки передбачає виховання високих моральних якостей, оволодіння світовим досвідом ведення готельно-ресторанного бізнесу, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу розвитку особистості.

Таким чином навчання спеціалістів напряму має здійснюватись у межах досягнення основної мети підготовки керівників та професіоналів.

Слід зазначити, що компетенції випускників, що відображають запити регіональних ринків праці, позиціонування ВНЗ, їхньої місії й завдання, формуються навчальними закладами самостійно разом із соціальними партнерами на базі компетенцій «галузевих».

Для рішення завдань професійної діяльності, соціальної мобільності й стабільності на ринку праці фахівець з готельно-ресторанної справи повинен мати відповідні знання, вміння й широкі компетенції (особистісні й професійні), здатності забезпечити структурну та технологічну перебудову галузі.

Структура й зміст компетенцій визначаються освітньо-кваліфікаційним рівнем підготовки й задовольняють вимогам до відповідних рівнів кваліфікацій,

визначених Європейською (ЄКР) і національною (НКР) кваліфікаційними рамками. Необхідно підкреслити, що рівні кваліфікації по НКР мають бути визначені після її формування. Проте, враховуючи потреби сьогодення компетенції випускників напряду підготовки «Готельно-ресторанна справа» співвіднесені з вимогами Європейської кваліфікаційної рамки.

Таблиця 4 – Співвідношення компетенцій спеціаліста

7-й рівень кваліфікацій за ЄКР	Компетенції фахівця з готельно-ресторанної справи
Компетенція «Знання» (за ЄКР)	
Використовувати спеціальні теоретичні й практичні знання, частина з яких перебуває на передовому рубежі даної області. Демонструвати розуміння наявності питань, пов'язаних зі знанням у даній області й на стику різних областей	Використовувати спеціальні теоретичні і практичні знання в області готельно-ресторанного бізнесу і професійно профільовані знання з гуманітарних, фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, частина яких перебуває на передовому рубежі даної області й на стику різних областей знань
Компетенція «Уміння» (за ЄКР)	
Формувати діагностичні рішення проблем, засновані на дослідженнях, шляхом інтеграції знань із нових або міждисциплінарних областей і виносити судження на основі неповної або обмеженої інформації	Здатність формулювати принципи рішення виробничих проблем готельно-ресторанного бізнесу на основі комплексної діагностики з урахуванням прийняття рішень в умовах неповної та обмеженої інформації, при впровадженні результатів прикладних досліджень
Компетенція «Самостійність і відповідальність» (за ЄКР)	
Демонструвати лідерство й інновації в трудовій і навчальній діяльності, що є незнайомою, складною й не передбачуваною й вимагає рішення проблем, пов'язаних із множинними взаємозалежними факторами Оцінювати стратегічну діяльність команд	Розподіляти роботи на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу з закріпленням конкретних виконавців та відповідальності й звітності Здатність самостійно виконувати прикладні дослідження при вирішенні конкретних завдань з використанням сучасних методик Демонструвати відповідальність за якість виконуваних робіт
Компетенція «Уміння вчитися» (за ЄКР)	
Демонструвати самостійність в управлінні навчанням і високий ступінь розуміння процесів навчання	Розуміння необхідності навчання в сфері гостинності Самостійність в управлінні навчанням Здатність до професійної адаптації до навчання новим технологіям в готельно-ресторанному бізнесі
Комунікативно- соціальні компетенції (за ЄКР)	
Надавати результати, методи проектів і їхнє обґрунтування фахівцям і неспеціалістам, використовуючи відповідні техніки Вивчати й осмислювати соціальні норми й впливати на їхні зміни	Здатність професійно обґрунтовувати й проектувати, впроваджувати сучасні організаційні комунікації Демонструвати в роботі вміння використання інструментарію міжособистісних комунікацій Демонструвати навички практичної роботи в колективах готелів та ресторанних підприємств з урахуванням соціальних норм

Професійні компетенції (за ЄКР)	
Розв'язувати проблеми шляхом використання комплексних джерел знань, які можуть бути неповними, у нових і незнайомих контекстах. Демонструвати досвід операційної взаємодії при управлінні змінами в складному оточенні. Реагувати на соціальні, наукові й етичні питання, які зустрічаються в трудовій і навчальній діяльності	Здатність вирішувати задачі професійної діяльності на основі використання сучасних методик й інструментарію в невизначених ситуаціях Знання нормативних документів (зі змінами), які регламентують організацію й технологію надання готельно-ресторанних послуг Здатність адаптуватися до наукових, виробничих, соціальних, етичних аспектів професійної діяльності в готельно-ресторанному бізнесі

Враховуючи потреби ринку, міжнародний та вітчизняний досвід підготовки керівників та професіоналів з повною вищою освітою для сфери гостинності, доцільно передбачити забезпечення фахівців напряму підготовки «Готельно-ресторанна справа»:

- соціальними, гуманітарними, культурологічними, історичними, правовими, естетичними та іншими знаннями;
- фундаментальними знаннями організаційних, технологічних і функціональних процесів бізнесу;
- уміннями здійснювати експертно-аналітичні оцінки;
- володінням двома-трьома іноземними мовами;
- вміннями проведення досліджень з використанням сучасних інформаційних технологій.

Метою підготовки керівних кадрів та професіоналів для готельно-ресторанного бізнесу є формування новітньої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, спроможної забезпечити галузь фахівцями належного освітньо-кваліфікаційного рівня, що має сприяти більш ефективному використанню людських ресурсів у готельно-ресторанному бізнесі, підвищенню їх професійної та соціальної мобільності, формуванню творчої, соціально активної, духовно багатой особистості з урахуванням її інтересів, потреб та запитів суспільства і держави.

З урахуванням ринкових змін, модернізації організації ведення готельно-ресторанної справи постає питання змістовної редакції професій Національного класифікатора.

Враховуючи вищезазначене пропонуємо ряд нових професій, які набувають все більшого значення у підприємствах готельного та ресторанного господарства.

ОКР «Молодший спеціаліст»: салат'є, кейтер'є, бариста, фумульє, фромажері.

ОКР «Бакалавр»: аніматор, супервайзер номерного фонду.

ОКР «Спеціаліст»: сервіс-менеджер (фахівець з сервісу), логістик з сервісу, директор ресторану швидкого обслуговування, бізнес-консультант, керівник підрозділу готелю.

МВА: директор готельного комплексу, керівник бізнес-проекту.

Література

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна - Болонья - Саламанка - Прага - Берлін) / Упорядники М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. - Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. - 52 с.
2. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. - К. :ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. - 200 с.
3. Іванова І. І. Професіоналізація менеджменту. - К. :Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. - 695 с.
4. Основні засади розвитку вищої освіти у контексті Болонської декларації / За редакцією В. Г. Кременя. Авторський колектив М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. - Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. - 147 с.
5. Рибалко Ю. Сутність поняття професійної компетентності у психолого-педагогічній літературі / Ю. Рибалко // Освіта і управління : Науково-практичний журнал. - 2012. - Том 15, N 1. - С. 82-87.
6. Степко М. Ф., Клименко Б. В., Товажнянський Л. Л. Болонський процес і навчання в продовж життя. - Харків: НТУ «ХПІ», 2004. - 111 с.
7. Товажнянський Л. Л., Сокол Є. І., Клименко Б. В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити. - Харків: НТУ «ХПІ», 2004. - 143 с.
8. Harris Christopher. In the Shadow of Bologna / EAIE Forum, 2000. - Special Edition. - P.22-24. {Під знаком Болоньї.}
9. Haug Guy. The Follow-up Process to the Bologna Declaration / «From Bologna to Prague» - Reform of Study Programmes and Structures in Germany. - Bonn, HRK, 2000.- P.47-56 {Процес виконання Болонської декларації.}
10. Pedrosa J. Notes concerning the preparation of the Bologna meeting (Sorbonne Declaration). - Aveiro: 1999. {Нотатки з приводу підготовки Болонської зустрічі (Сорбонська декларація).}
11. Prodi, R. Idea dell' Europa. - Rome: И Mulino, 1999. {Європейська ідея.}
12. Recognition Issues in the Bologna Process: Final Report of the Working Party on Recognition Issues in the Bologna Process / News of the Recognition Field: Background Information for the ACE Track, 13th Annual Conference of the European Association for International Education (EAIE) 5 to 8 December, 2001, Tampere, Finland. - Riga: EAIE+Latvian ENIC/NARIC, 2001. - 60 pp. {Визнання, що витікає із Болонського процесу: заключний звіт Робочої групи з процедури визнання документів про освіту за принципами Болонського процесу.}

Серіков Я. О., канд. техн. наук., доц.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПРОБЛЕМІ ПІДВИЩЕННЯ РЕЙТИНГУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

На сьогодні якість, кількість, насиченість інформації, активність адаптування змісту дисциплін до зміни виробничого середовища в наданні освітніх послуг студентам вищим навчальним закладом (ВНЗ) є фактично

одним з основних показників, що визначають його рейтинг. В умовах широкої доступності мережі Інтернету й інтенсивного розвитку засобів зв'язку характеристики навчального процесу, наукової роботи ВНЗ стали доступними практично кожному користувачу ІТ-технологій. У зв'язку з цим на одному з чільних місць знаходиться завдання забезпечення інформаційної безпеки (ІБ) освітніх, наукових матеріалів, іншої інформації обмеженого доступу, а також і самої ІТ-інфраструктури ВНЗ від випадкових або спрямованих атак. При вирішенні цього завдання необхідно враховувати ряд проблем, основними з яких є наступні:

Проблема №1. Різні групи користувачів інформаційної системи ВНЗ.

Сучасний ВНЗ і його інформаційна мережа є різноманітним середовищем в якому зіштовхуються інтереси й дані різних груп користувачів. Залежно від освітніх послуг, пропонованих ВНЗ, можуть зустрічатися наступні категорії користувачів його мережі з різними вимогами відносно рівня забезпечення ІБ: 1 – студенти ВНЗ і студенти, які прибули у ВНЗ по лінії обміну; 2 – викладачі; 3 – адміністрація; 4 – школярі, які зайняті в школах профорієнтаційного напрямку, слухачі підготовчих курсів; 5 – слухачі платних курсів і курсів підвищення кваліфікації, що організовані у ВНЗ з метою отримання додаткових джерел прибутків; 6 – представники організацій, що забезпечують університет комерційними замовленнями (наукові, технологічні розробки).

Проблема № 2. Трансформація способів доступу і концепція «Будь-який пристрій».

Оскільки периметр традиційної мережі кампусу ВНЗ є умовно окресленим і продовжує розмиватися, то і його інформаційне середовище поступово втрачає межі. Смартфони, планшети й інші пристрої для одержання інформації з інформаційної мережі ВНЗ достатньо активно змінюють навчальний процес, надаючи можливість доступу до навчально-методичних матеріалів фактично з будь-якої точки простору. Все це направлене на підтримку й підвищення рівня конкурентоспроможності, продуктивності ВНЗ при одночасному ускладненні завдання забезпечення належного рівня ІБ.

Проблема № 3. Захист інформаційних систем і інформації обмеженого доступу.

Сучасний ВНЗ володіє масивом різноманітної інформації, яка вимагає захисту. До неї відносяться: – персональні дані студентів, викладачів, адміністрації й інших категорій користувачів; – відомості, що становлять комерційну таємницю університету; – відомості, що дозволяють йому випереджати інші ВНЗ в області надання освітніх послуг (прогресивні методи навчання, кращі освітні програми і т. д.); – навчальні матеріали, створені університетом, доступ до яких має бути обмеженим або контрольованим, оскільки вони є інтелектуальною власністю ВНЗ; – тексти монографій, результати науково-дослідних робіт, які університет виконує за замовленням комерційних або державних замовників.

Таким чином, для забезпечення конкурентної переваги ВНЗ в сучасних умовах необхідна розробка *системи ІБ*, яка повинна забезпечувати реалізацію політики безпеки у всіх напрямках роботи ВНЗ.

Чаплигін О. К., д. філос. н., проф.
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток техногенної цивілізації характеризується цілою низкою криз – таких, що охоплюють людство в цілому (глобальні кризи та проблеми), безпосередньо цивілізацію та окремі регіони і держави. Перетинаючись, вони створюють ту складну картину проблемного поля, яку необхідно осмислювати та вирішувати. *Зокрема, відбувається криза інженерії*, найбільш яскравими проявами якої є поглинання інженерії нетрадиційним проектуванням, технологією, а також криза традиційної науково-інженерної картини світу [3, с. 57-66]. Перший з вказаних вище кризових станів полягає в тому, що традиційне інженерне проектування розглядало процеси, що попередньо були описані у природничих та технічних науках, а також за межами машинного виробництва (у архітектурі, проектуванні). Окрім цього, розроблялися процеси, що склалися на основі досвіду, а також бажані стани об'єктів. Поміж наукою, інженерією та проектуванням складається своєрідний розподіл функцій: наука забезпечує інженерію необхідними знаннями, а інженерія створює умови для діяльності проектувальника.

Нинішня ситуація відрізняється тим, що і в інженерному проектуванні цільне місце починає займати те, що не зумовлене природничими науками. Мова йде про екологічний, естетичний виміри техніки, соціальні, людські аспекти впливу техніки тощо. «Експансія проектного мислення у інженерії вимагає від інженерів не тільки організовувати інженерну справу за зразком проектування., але й мислити проектно» [3, с. 66]. До того ж, набуває розповсюдження так званий «проектний фетишизм», головним принципом якого є вимога реалізовувати усе, що закладене у проект. У поле зору інженера все частіше попадають процеси, що не піддаються розрахунку, не охоплюються природничими і технічними науками (вплив інженерії на природні процеси; трансформація діяльності і інших штучних систем; вплив інженерних проектів на людину і суспільство).

Тривалий час (особливо у період з другої половини XIX ст. – до середини XX ст.) інженерія розвивалася, охоплюючи винахідницьку діяльність, конструювання та традиційне інженерне проектування та добиваючись на цьому шляху разючих досягнень, що доповнювали основу техногенної цивілізації. Технологія у цих процесах цілком природно виглядала дітищем інженерії, вона не тільки відпрацьовувала найбільш ефективні шляхи розвитку інженерії, але й сприяла поступовому усвідомленню і виявленню

операціональних, діяльнісних, соціокультурних складових інженерної діяльності, розширюючи поле свого застосування далеко за межі вирішення безпосередньо інженерних задач і стаючи однією з найважливіших складових нової технічної дійсності. *Технологія пов'язує в єдиний ланцюг науку, техніку, інженерію, проектування, виробництво і соціально-культурні процеси* [3, с. 67].

З розвитком технології відбуваються кардинальні зміни у механізмах і умовах прогресу техніки і технічного знання. Тепер вже не встановлення зв'язків між природними процесами і технікою (як у винахідництві), і не розрахунки і розробка технічних виробів (інженерія) стають визначальними у технічному прогресі, а саме різноманітні комбінації ідеальних технічних об'єктів, наявних видів дослідницької, інженерної і проектної діяльності, технологічних і винахідницьких процесів, операцій і принципів. Традиційні винахідництво і конструювання починають обслуговувати інший процес, *суттю якого стає* не стільки пізнанням процесів природи, з подальшими можливостями використання цих знань у техніці, а перш за все *логіка внутрішнього розвитку технологій*.

Технологія, вже сьогодні виглядає тією суперсистемою (техносферою), яка визначає формування і розвиток усіх інших технічних систем, виробів, а також технічного знання. Розвиваючись дотепер у межах технології, а не навпаки, інженерія все більше стає стихійною, неконтрольованою, кінець-кінцем, деструктивною силою. Нині характер інженерних задач визначається не наявністю людських потреб, що їх необхідно задовольнити, а можливостями техносфери та технології, які через соціальні механізми формують відповідні потреби, а через їх задоволення, – й «техногенні» якості людини. Так, технологія не тільки підкорює техніку і інженерію, але й людину і суспільство. В результаті типовою для технологізованого суспільства є людина з розірваною культурою на гуманітарну та науково-технічну.

Інженерна діяльність перетворюється на одне з джерел загострення інших криз техногенного суспільства – екологічної, антропологічної, кризи розвитку. Людина стає залежною від технічних систем забезпечення (починаючи з побуту, житла, медичного обслуговування, освіти і завершуючи організацією вільного часу, розваг тощо), підкорюється технічним ритмам життя, потребам, що формують технічні новації. У орбіту кризи втягується друга і третя природи. У підсумку людина і природа не встигають адаптуватися до стрімких змін у техніко-технологічній сфері, де ці зміни відбуваються миттєво.

Криза інженерії супроводжується кризою раціональності як такої та *раціональної картини світу*, тобто *гносеологічних основ наукового пізнання*. Виявилася, що розум, знання – це могутність, яка може використовуватися не лише на користь людині, але й бути джерелом деструктивного впливу на людину, суспільство, духовну культуру. Перестає задовольняти й трактування результатів наукового пізнання, як об'єктивних знань, що містять істину, показують об'єкти пізнання такими, якими вони є «насправді», «самі по собі». Все більшого поширення набуває необхідність привнесення у розуміння істини ціннісної складової, урахування соціальних і культурних факторів тощо [5].

У наші часи існують два типи розуміння природи: як природи взагалі і як природи планетарної. У планетарній природі не діють закони, незалежні від людини, її діяльності, науки, техніки, від цивілізаційно-культурних закономірностей. Разом з тим, це – не мертвий об'єкт людської діяльності, а живий організм, а сама діяльність людей перетворюється у важливий фактор еволюції природи. Природа стає метою людської активності, вона здатна відчувати, відповідати людині, асимілюючи її активність. Подвійність у розумінні природи виявляє себе також у розумінні її як певної несуперечливої цілісності, а також як диференційованого існування різних природних світів. У першому випадку невирішеною залишається проблема вибору основ для такої цілісності (поки що не вдається пов'язати макро- і мікросвіт); у другому – така задача і не ставиться, а лише констатується наявність у різних «природ» своїх законів, онтологічних та пізнавальних основ.

У будь-якому разі в обох випадках необхідним є синтез підходів з метою побудови цілісної картини світу з урахуванням наявних якісно неоднорідних форм і рівнів буття. Таким чином, нині доводиться переглядати усі складові традиційної науково-інженерної діяльності: у саму ідею інженерії; виникнення неklasичних технічних наук, особливості яких виявляє себе у пріоритетному значенні комплексних досліджень, у необхідності розробки спеціальних методів і теоретичних засобів дослідження для вирішення специфічних задач. Технічні неklasичні науки складаються з різномірних предметних і теоретичних частин, системних і блок-схемних моделей об'єктів, з використанням специфічних засобів і мови описування цих об'єктів. До нетрадиційних наук крім традиційних інженерних об'єктів входять також системи «людина-машина», та складні технологічні системи. При цьому визначаються закономірності створення різних технічних систем і їх властивості, а також закономірності і особливості функціонування усієї області технічних систем і споруд різних ступенів узагальнення.

Якщо раніше здобутки традиційних технічних наук використовувалися у винаходах, в процесах конструювання, інженерного проектування, то нині мова йде про нетрадиційні види інженерної техніки (наприклад, системотехніки), і таке ж нетрадиційне проектування. Метою сучасного стану становлення неklasичних технічних наук є створення теорії ідеальних інженерних систем на основі здійснених попередніх розробок, що мали за мету вирішення конкретних задач у певних галузях знання відносно системних об'єктів.

Часи змінилися, але проблема наповнення технічної освіти гуманітарною складовою не тільки не вирішилася, але й значно загострилася у зв'язку із кризою техногенної цивілізації, яка виявляє себе багатоаспектно: у кризі інженерної діяльності в цілому, у негативних впливах неконтрольованого наступу техніки на людину і суспільство, у суперечностях розвитку сучасної науки, техніки і технології. У таких умовах гуманітаризація інженерно-технічної освіти полягає не у збільшенні обсягів викладання гуманітарних дисциплін або у простому насиченні лекцій технічного напрямку прикладами з життя, а перш за все у корінній перебудові мислення і діяльності усіх учасників

навчально-виховного процесу, в усвідомленні того, що мова йде про існування людини і людства взагалі, а сама проблема гуманітаризації – багатоаспектна.

У світоглядному ракурсі як викладачі технічних дисциплін так і гуманітарії мають корінним чином переглянути свої погляди. При цьому перші мають зрозуміти власну обмеженість, визнати, що крім світу техніки існує і інший світ, інша культура – гуманітарна, яку не всі знають і до якої часто ставляться упереджено. Шлях тут лише один – мати бажання зустрітися з «незнайомцем», вступити в контакт, розпочавши діалог.

Гуманітарії, у свою чергу, мають усвідомити, що більшість з них наче замкнулася у «вежі зі слонової кістки» і не помічає тих змін, що відбуваються у реальному житті. Їхня любов до духу, до людини, до мови чи свідомості не враховує технічної (у широкому сенсі) обумовленості, того, що *сучасна людина* (незалежно від того орієнтується вона на гуманітарну чи вузькотехнічну культуру), – за М. Хайдеггером, *є постав, тобто, функціональний елемент техносфери*, людина давно вже не вільна. Треба уяснити, що не існує якоїсь єдиної гуманітарної культури, що доля техногенної цивілізації у її окремих різновидах і в цілому залежить від розвитку науки, інженерії, проектування, технології. Усі ми – плоди і в чомусь жертви такої цивілізації. Тож, характеристика сучасної людини, як часткової, «одномірної», «масової», «роздрібненої» і т. д. і т. п. – це відноситься до більшості з нас – представників дуалістичної технічно-гуманітарної культури. І так звані «технократизм» і «професійний кретинізм» може характеризувати як вузького спеціаліста-інженера, так і професора історії чи філософії. А головним є усвідомлення представниками обох культур того, що вони – рівноправні учасники діалогу, а не оракули, які володіють абсолютним знанням. Тож, можна погодитися з В. М. Розіним, який наступним чином формулює головну *світоглядну задачу у технічній освіті: необхідна рефлексія над своєю професією, визначення її кордонів, усвідомлений і критичний аналіз культури (технічної або гуманітарної), до якої ти належиш*, знайомство з протилежною культурою, спілкування і діалог з її представниками, розуміння проблем і задач, котрі ще необхідно вирішувати, притаманних цій культурі способів мислення, форм життя і діяльності [3].

Тим не менш, необхідним дотопер є виявлення у технічній культурі гуманітарної складової, яка повинна органічно увійти у зміст технічних дисциплін. Інженер і вчений у сучасних умовах просто зобов'язаний враховувати, що їх діяльність не може бути байдужою щодо людини і суспільства, і бути готовими передбачати як корисні наслідки цієї діяльності, так і шкідливі. А це означає, що кожний проект чи відкриття має супроводжуватися передбаченням можливих кризових ситуацій, негативних наслідків, помилок. Навіть більше – до такого аналізу необхідно залучати не тільки інженерно-технічний та технологічний матеріал, але й у необхідних випадках аналіз цінностей, картин світу, уявлень, які визначають цю діяльність. І тут якраз і необхідно звертатися до різних гуманітарних дисциплін, але не у їх загальному вигляді, а у прикладному аспекті, для цілей усвідомлення і

попередження шкідливих наслідків конкретної діяльності для людини, суспільства, природи. Відповідно, у методичному плані мають бути об'єднані зусилля гуманітаріїв і спеціалістів з технічних та природничих наук. У вітчизняній системі освіти рідкісним і дещо дивним виглядає створення груп з представників кафедр різного профілю з метою спільного викладання окремих дисциплін і підготовки методичних матеріалів, посібників, підручників тощо. Зокрема, у державно-контролюючих органів виникають питання, а чи відповідає у такому разі кваліфікація викладачів, що залучені до роботи, профілю кафедри і в разі негативної відповіді передбачаються фінансові санкції. У той же час існування подібних тимчасових груп і об'єднань при вирішенні комплексних процесів у ВНЗ західної Європи й Америки – звична справа. Більш широким контактам між гуманітаріями і представниками технічних кафедр перешкоджає не тільки неповороткість і інерційність організаційної структури, але й інертність самих викладачів, які звикли слідувати добре накатаним шляхом, який веде до ізоляціонізму, зосередженості на власних проблемах і задачах, технократичному розриву між гуманітарною і технічною культурою.

Людство навряд чи спроможне вирішити проблеми, що виникли в результаті неконтрольованого НТТП, шляхом звертання до тієї ж техніки за принципом – «негації техніко-технологічного розвитку мають долатися створенням більш досконалих машин і технологій». Перегляду підлягатиме уся технологізована культура, хоча цілком ймовірним постає перехід від техногенної до подальшої цивілізації. Але для цього перш за все необхідно за умовами радикального перегляду основних принципів і змістових підходів відносно розвитку науки, техніки, технології та визначення їх нового місця у соціумі. Одним з таких шляхів може стати пошук нового цілісного, водночас технологічного і гуманітарного уявлення про природу. То вже буде не традиційний, а гуманітарний варіант природознавства, що має виглядати як синтез технічних, соціальних і гуманітарних складових [3]. У певному сенсі такі проекти здійснюються в США («Дослідження наслідків техніки») та у Німеччині («Оцінка наслідків техніки») [2]. Традиційно пошук виходу з кризи техногенної цивілізації здійснюється у напрямках створення безвідходних виробництв, нових технологій використання: ЕОМ, розробки екологічно чистих джерел енергії, нетрадиційних матеріалів, виробництва з замкнутими циклами, біотехнології тощо. У політико-ідеологічному сенсі головна увага приділяється виробленню систем колективної відповідальності, розробці інженерної етики, затвердженню «розумних» обмежень.

У філософії техніки превалюють більш радикальні настанови на критичне переосмислення ідей, що лежать в основі техногенної цивілізації, перш за все ідей значущості і змісту природничих наук і інженерії. Головним тут є питання як реалізувати сили природи (першої і другої), як використати їх для блага людини і суспільства, узгоджуючи це з цілями і ідеалами людства, тобто, як обмежити вплив деструктивних техногенних процесів, забезпечити безпечний розвиток цивілізації, визволити людини з-під влади техніки, поліпшити якості

життя і т. п. Ці проблеми вступають у протиріччя із необхідністю забезпечення прийнятної й гідної рівня існування для мільярдів людей, захисту й відновлення першої природи.

Важливе проблемне питання полягає і в тому, як можна контролювати негативні впливи сучасної інженерної, проектувальної і технологічної діяльності на природу. Адже зміни у природних процесах, у трансформації людини, неконтрольовані зміни другої і третьої природи піддаються розрахунку лише у найближчій перспективі, а далі панує ситуація невизначеності. До того ж, такі процеси потребують розробки сценаріїв їх розвитку що, залежать від значної сукупності факторів впливу. Проте нинішня відсутність відповідей на такі питання не є аргументом відносно того, щоб їх не розглядати, шукаючи шляхи виходу з кризової ситуації: все, що можна передбачити і оцінити, необхідно передбачати і враховувати, необхідно працювати над мінімізацією негативних впливів на природу і людину, необхідно формувати «розумні» потреби у людей.

Умовою реалізації з означеного є принципово нове розуміння техніки, яке б пододало натуралістичний підхід і виходило б з визначення техніки як прояву складних інтелектуальних та соціокультурних процесів, як особливого середовища для людини, яке б не нав'язувало їй архетипи поведінки, ритми функціонування, звужену свідомість, естетичні уподобання та інше. Необхідно достеменно збагнути, яка техніка нам сприйнятна, з якими обмеженнями власної свободи ми погодимося, які цінності розвитку ми сприймемо, а які відкинемо як такі, що не відповідають нашому розумінню людини і її гідності.

При цьому мова не йде про відмову від інженерії, техніки, технології як таких, а щодо необхідності перегляду наших поглядів на їх роль у житті суспільства, пріоритетів розвитку з урахуванням вектору гуманітарного розвитку технології та техніки, які мають бути не відокремленими видами діяльності, а органами людського розвитку.

Література

1. Емелин В. А., Тхостов А. Ш. Технологические соблазны информационного общества: пределы внешних расширений человека // Вопросы философии. – 2010. – №5. – С. 84-90.
2. Кара-Мурза С. Г. Правильная революция. – М.: Экмо-Алгоритм, 2010. – 336 с.
3. Розин В. М. Философия техники. – М., 2001. (Электр. вариант).
4. Сагатовский В. Н. Что такое гуманитарное развитие общества // Социально-гуманитарное знание. – 2002. – №3. – С. 65-83.
5. Степин В. С. Теоретическое знание. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 744 с.
6. Чаплигин О. К. Україна в глобалізованому світі: альтернативи розвитку // Людина і соціум у глобалізованому світі. Монографія. – Х.: ХНАДУ, 2012. – с. 212-225.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Важливим напрямом модернізації освіти в Україні є подолання певної цехової замкненості галузі освіти, перетворення освітніх інститутів різного масштабу у відкриті соціально-освітні системи, діяльність яких спрямована на розв'язання актуальних економічних, соціальних, культурних проблем як регіону, так і країни в цілому. Відкритість освітнього закладу проявляється у побудові системи соціального партнерства, кооперативних зв'язків з іншими сферами суспільства: органами влади, бізнесом, закладами освіти, культури і науки, спрямованої на взаємовигідну співпрацю у тактичному і стратегічному плані, спільну діяльність освітнього закладу і соціальних партнерів.

У ході модернізації системи освіти в Україні особливий акцент ставиться на питаннях відповідності професійної підготовки випускників вимогам ринку праці, якості навчальних програм, системи зовнішньої оцінки якості випускників, а також існуючих і можливих варіантах партнерства навчальних закладів і бізнесу в підготовці професійних кадрів. З цією метою пропонується залучати роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішення питань надання першого робочого місця випускникам.

В основі реалізації системи соціального партнерства в освітньому просторі повинен лежати принцип причетності, тобто умовою об'єднання всіх партнерів є спільність інтересів кожного з учасників і рівна участь у роботі системи.

Література

1. Указ Президента України від 25 червня 2013 р. №344/2013 «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] // Сайт Адміністрації Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
2. Фрейре П. Педагогика угнетенных [Электронный ресурс] / П. Фрейре. – Режим доступа: http://nb.kharkov.ua/load/pedagogika_ugnetennykh/1-1-0-1.

Шутова Л.А., канд. эк. наук, доцент,
Шутов А.И., канд. пед. наук, доцент,
Московский государственный строительный университет, Россия

ПРОБЛЕМЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ИНЖЕНЕРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИИ

Состояние инженерного дела в любой стране тесно связано с состоянием инженерного образования и уровнем подготовки специалистов в области техники и технологии. Россия не является исключением. Результаты исследований, проведённых ассоциацией инженерного образования России (АИОР) в 2011-2012 годах, показывают, что инженерное дело в России находится в критическом состоянии [1, 2]. Признаки этого состояния очевидны: это – замена на импортные большей части отечественных потребительских товаров, технических средств, технологий и оборудования, потеря позиций на мировых рынках инженерной продукции, отсутствие за последние 20-25 лет выдающихся инженерных решений, низкий уровень доли машин, оборудования и технологий в структуре российского экспорта (3-5 %). Причины, которые привели к такой ситуации, не ограничиваются только снижением качества подготовки специалистов в области техники и технологии, но имеют системный характер и лежат в сфере политики, экономики, управления, в социальной сфере. Однако нельзя не признать, что кризис в инженерном деле свидетельствует и о кризисе в состоянии инженерного образования в стране [3].

Академик РАО Кирсанов А.А. отмечает «...тот факт, что располагая одним из крупнейших в мире инженерным корпусом, мы значительно отстаём по качеству продукции, по средней производительности общественного труда от наивысшего уровня, достигнутого в мире.»[4].

К этому можно добавить, что мы значительно отстаём в сравнении с наивысшими достижениями в мире по уровню развития большинства новейших наукоёмких и информационных технологий, по энергетическим и материальным затратам на единицу продукции и другим важнейшим показателям материально-экономического потенциала страны.

При всех бесспорных достижениях в развитии инженерного образования в России, качество большинства из выпускаемых нами специалистов не отвечает современным требованиям к состоянию материально-экономического потенциала страны.

Это во многом обусловлено существующим уровнем подготовки, квалификации выпускаемых специалистов, уровнем инженерного образования в России.

XXI век ещё более обострил необходимость серьёзной модернизации массового инженерного образования в России.

Действительно, общемировая тенденция ко все большей интеграции мирового сообщества во всех сферах деятельности сформировала ряд

устойчивых закономерностей, влияющих на производительные силы общества:

- огромный, все увеличивающийся рост объёма информации, в том числе и профессиональной;
- постоянно ускоряющийся темп смены технологий и оборудования;
- рост значимости наукоёмких и информационных технологий по сравнению с трудоёмкими технологиями;
- приоритетность и востребованность результатов научных исследований для разработки новых технологий, оборудования;
- возрастание ценности творческой профессиональной деятельности в любой сфере общественной практики.

Поэтому в современном массовом инженерном образовании для большинства обучающихся, наряду с *усвоением знаний и освоением действий и деятельности*, главными образовательными целями становятся:

- *развитие умения учиться,*
- *формирование навыков нахождения информации и работы с ней,*
- *развитие способности к самообучению, саморазвитию и*

самовоспитанию,

что в конечном итоге формирует *способности к самообразованию в течение всего дееспособного периода своей жизни.*

В этом контексте важно определить принципы проектирования эффективной дидактической системы профессионального обучения и образования, способной реализовать поставленные перед современной системой массового инженерного образования цели и задачи.

Среди признанных научно-педагогической общественностью концептуальных тенденций модернизации инженерного образования в России, ставших предметом многочисленных научно-педагогических исследований, можно назвать несколько определяющих, главных: *гуманизация, фундаментализация, информатизация, непрерывность, гуманитаризация, эффективность (качество, интенсивность, экономичность), технологизация, массовость.*

Однако реализация сформулированных выше направлений модернизации инженерного образования России находится в глубоком, принципиальном противоречии с главным, на наш взгляд, решающим, важнейшим фактором, тормозящим сегодня процесс модернизации инженерного образования.

Это исторически сложившаяся, глубоко укоренившаяся в России и ныне практикуемая в большинстве технических и технологических вузов парадигма и дидактическая система традиционного (авторитарного) обучения. Созданная ещё на рубеже XVIII-XIX веков немецким философом, психологом и педагогом Иоганном Фридрихом Гербартом, традиционная дидактическая система обучения имеет следующие, присущие ей основные, принципиальные признаки – *вербализм, приоритет преподавания над учением, прямое управление процессом учения.*

Накопленный опыт в проектировании и практической реализации

различных дидактических и образовательных систем, достижения в области психологии, дидактики, педагогики, новейших информационных технологий позволяют сравнить различные дидактические и образовательные системы с точки зрения их соответствия природе психических процессов познавательной и практической деятельности индивида, определить их дидактические поля.

Сегодня уже стало очевидным, что на смену парадигме и дидактической системе традиционного обучения в инженерном образовании с лекционным занятием в качестве ведущей формы организации учебного процесса должна прийти парадигма и дидактическая система личностно-ориентированного обучения с собственной, самостоятельной, самоуправляемой учебной деятельностью студента в качестве ведущей формы организации учебного процесса.

Однако реализация такого перехода наталкивается на упорное сопротивление многочисленных сторонников сохранения существующей системы инженерного образования в России, ссылающихся на многовековую историю, традиции и достижения инженерного образования в России. В частности, среди подавляющего большинства профессорско-преподавательского состава инженерного образования бытует, на наш взгляд, миф об эффективности, в целом, *существующей системы инженерного образования в России и об её «особом» пути развития*

Миф об эффективности инженерного образования опирается на мифологемы, основанные на *неадекватных, стереотипных представлениях в массовом сознании большинства профессорско-преподавательского состава.*

Среди мифологем, сформировавшихся в условиях традиционной образовательной системы, можно назвать основные:

1. *Очная форма обучения – инвариантно самая эффективная организационно-правовая форма обучения и образования.*
2. *Лекционное занятие – ведущая форма организации учебного процесса.*
3. *Лекционное занятие позволяет осуществить обучение большинства присутствующих на лекции студентов на уровне абстрактного мышления, на фундаментальном уровне понимания и усвоения сущности изучаемых явлений, объектов, процессов.*
4. *Собственная, самостоятельная работа студентов – вспомогательная форма организации учебного процесса.*
5. *Прямое, непосредственное управление учебной деятельностью студента эффективно.*
6. *Дидактические средства обучения – дополнительные, вспомогательные средства в обучении по сравнению с «живым», непосредственным, вербальным предъявлением преподавателем учебной информации группе студентов.*
7. *Знания, умения, навыки (ЗУН) можно «передать» студентам.*
8. *Умения, навыки – часть накопленного человечеством объективного опыта.*
9. *Студенты – «обучаемые», а не обучающиеся индивиды, субъекты,*

носители активности в учении, обучении.

- 10. Студенты (особенно младших курсов) – дети, то есть индивиды, не осознающие свои потребности и не способные их сознательно удовлетворить.*
- 11. Отсутствие особой необходимости в систематическом, специально организованном и глубоко продуманном информационно-мотивационном воздействии преподавателя на студентов с целью повышения их активности в обучении.*
- 12. Психолого-педагогическая подготовка профессорско-преподавательского состава для инженерного образования играет вспомогательную, дополнительную роль по сравнению с его научно-профессиональной подготовкой.*

Перечисленные мифологемы и связанные с ними многочисленные заблуждения позволяют выделить ряд противоречий, сложившихся в инженерном образовании и тормозящих процесс его модернизации.

Среди основных противоречий, обусловленных практической реализацией традиционного обучения в инженерном образовании, можно назвать следующие:

- 1. Противоречие между необходимостью модернизации инженерного образования и традиционной дидактической системой авторитарного обучения, глубоко укоренившейся в инженерном образовании и приводящей к малоэффективному, времязатратному, информационному уровню инженерного образования.*
- 2. Противоречие между признанием очной формы обучения наиболее эффективной среди организационно-правовых форм обучения и потенциальной предрасположенностью очной формы обучения к реализации модели и дидактической системы традиционного обучения.*
- 3. Противоречие между признанием лекционного занятия ведущей формой организации учебного процесса и низкой знаниевой эффективностью вербального, «рассеянного» способа предъявления учебной информации собственной, самостоятельной, самоуправляемой учебно-познавательной и учебно-практической деятельностью субъекта учения, соответствующей природе человеческой психики и составляющей основу эффективного личностно-ориентированного обучения.*
- 4. Противоречие между вербальной формой предъявления учебной информации неразделённой ни по каким признакам группе студентов, обеспечивающей для большинства из них только уровень информационного восприятия учебной информации, и необходимостью создания условий для личностно-ориентированной учебной деятельности каждого студента на уровне абстрактного мышления, на фундаментальном уровне.*
- 5. Противоречие между широко распространённым убеждением преподавателей о вспомогательной роли дидактических средств обучения в их преподавательской деятельности и объективной необходимостью*

создания дидактических средств обучения как единственно возможного инструмента эффективного, опосредованного содействия природосообразному, личностно-ориентированному обучению.

- 6. Противоречие между двумя субъектами одного и того же процесса обучения – субъектом преподавания (преподавателем) и субъектом учения (студентом), взаимодействующих в этом едином процессе обучения.*
- 7. Противоречие между требованием индивидуализации, личностной ориентированности в инженерном образовании и поточно-групповым, нераздельным обучением студентов.*
- 8. Противоречие между необходимостью использовать лекционное занятие как уникальное по своим возможностям средство эффективного информационно-мотивационного воздействия на большинство студентов и безуспешным стремлением многих преподавателей превратить лекционное занятие в процесс учения мыслительного типа, на абстрактном уровне познания.*
- 9. Противоречие между необходимостью проектирования и реализации учебного процесса в соответствии с психическими закономерностями познавательной и практической деятельности индивида и отсутствием у подавляющего большинства профессорско-преподавательского состава учреждений инженерного образования систематического психолого-педагогического образования.*
- 10. Противоречие между необходимостью широкого применения наукоёмких образовательных технологий и практической неготовностью значительной части профессорско-преподавательского состава учреждений инженерного образования к их восприятию и практическому применению.*

Перечисленное выше и служит основой для существования в России малоэффективной, времязатратной, природосообразной с закономерностями психических процессов учебно-познавательной и учебно-практической деятельности индивида системы инженерного и, в целом, профессионального образования, тормозом для их модернизации.

Каковы же пути принципиального решения проблемы модернизации инженерного образования в России в рамках сформулированных выше концептуальных тенденций его модернизации?

Глобально можно утверждать, что мощнейшим и, возможно, единственным средством для осуществления реального, принципиального перехода в исторически короткие сроки от традиционного, авторитарного к личностно-ориентированному обучению является внедрение в образовательный процесс технологий дистанционного открытого образования.

Именно дистанционное обучение (заочно- и очно-дистанционное) по определению, по самой своей природе предполагает «дистанцирование» друг от друга преподавателя и студентов в процессе обучения, что естественным образом обеспечивает переход на личностно-ориентированное обучение.

Это открывает дорогу к применению в профессиональном образовании эффективных, природосообразных, методов, моделей, дидактических систем и технологий обучения, в частности, основанных на интерактивном самообучении с использованием дистанционных технологий открытого образования [5,6,7].

В условиях реализации *личностно-ориентированной дидактической системы интерактивного самообучения с применением технологий дистанционного открытого образования* наиболее эффективны две организационно-правовые формы обучения[8]:

- очно-дистанционная с Intranet- или Internet-обучением для студентов, проживающих вблизи от образовательного учреждения;
- заочно-дистанционная с Internet-обучением или безинтернетная (в том числе кейсовая) для всех остальных студентов.

Литература

1. Похолков Ю.П. Печально, но факт. Тезис о лучшем в мире российском образовании сегодня звучит неубедительно // Поиск. – 2011. – № 10-11. – С. 13.
2. Материалы экспертных семинаров-тренингов по теме «Состояние инженерного дела и инженерного образования в России» [Электронный ресурс] // Общероссийская общественная организация Ассоциация инженерного образования России (АИОР): [офиц. сайт]. – [М.]: Ассоц. инж. образования России, [2003–2012]. – URL: <http://aeer.ru/events/ru/trainings.htm>, свободный.
3. Похолков Ю.П. Подходы к формированию национальной доктрины инженерного образования России в условиях новой индустриализации: проблемы, цели, вызовы / Ю.П. Похолков, Б.Л. Агранович // Инженер. образование. – 2012. - №9. – С.5.
4. Кирсанов А.А. Методологические проблемы создания прогностической модели специалиста: Монография. – Казань: Изд-во Казанского гос. технологического ун-та, 2000г. – 229с.
5. Репьев Ю.Г. Инвариантная дидактическая система интерактивного самообучения в открытом дистанционном образовании//Открытое образование. – 2003. – №6. – С.20-44.
6. Репьев Ю.Г. Инвариантная дидактическая система интерактивного самообучения в инженерном образовании//Высшее образование сегодня. – 2003. – №11. – С.10-22.
7. Репьев Ю.Г. Интерактивное самообучение: Монография. – М.: «Логос», 2004. – 248 с.
8. Репьев Ю.Г. Очно-дистанционное внутривузовское обучение//Открытое образование. – 2006. – №2. – С.66-70.
9. Репьев Ю.Г. Реформирование высшего образования в России: мифы и реальность.//Высшее образование сегодня.–№4.–2007.–С.24-29.
10. Репьев Ю.Г. Модернизация профессионального образования в России.//Ректор вуза.– №3.–2008.–С.28-35.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНИХ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ МІСТ УКРАЇНИ

В рамках існуючої системи взаємин між муніципалітетом (власником майна) і муніципальними комунальними підприємствами, як правило, не визначені цілі функціонування останніх. Як результат, у системі тарифного регулювання відсутні формалізовані цілі регулювання комунальних підприємств. Зрозуміло, це не означає, що керівники муніципальних комунальних підприємств і органи місцевого самоврядування не усвідомлюють цілей існування комунальних підприємств. Формалізація цілей необхідна для того, що можна було встановити взаємні зобов'язання сторін для їхнього досягнення.

У цей час утворення тарифу на житлово-комунальні послуги, частіше всього, відбувається за принципом "витрати плюс рентабельність", тобто до розрахункової собівартості продукції (послуг) додається певний відсоток рентабельності й, виходячи із цього, формуються підсумкові значення тарифів по групам споживачів. Така система, заснована на витратних принципах формування тарифів, ніяк не стимулює комунальні підприємства до зниження собівартості. Справді, якщо комунальне підприємство знизить собівартість послуг, то в рамках існуючої системи тарифного регулювання тариф також буде знижений. Якщо прибуток, що входить в тариф, розраховується як певний відсоток від собівартості, то зниження витрат приведе й до зниження абсолютної величини прибутку, що входить в тариф. У результаті підприємство виявляється зацікавленим у росту собівартості.

Структура тарифу не відповідає реальним фінансовим потребам підприємства. Причини цього криються в декількох обставинах.

По-перше, для визначення тарифів на більшості комунальних підприємств використовується нормативна собівартість, що, як правило, досить істотно відрізняється від фактичних витрат підприємства на виробництво продукції (надання послуг). При використанні галузевих нормативів не враховуються специфіка діяльності конкретного підприємства (наприклад, стан його основних фондів) і його реальні потреби, які можуть бути як вище, так і нижче нормативних величин: галузеві нормативи були встановлені ще в радянську епоху й досить далекі від сьогоденних реалій. Крім того, деякі статті витрат практично не піддаються нормуванню (наприклад, суспільні витрати).

По-друге, реалії українського бухгалтерського обліку такі, що собівартість продукції (послуг) комунальних підприємств – величина, що має дуже малий економічний зміст і не відбиває реальних витрат підприємства з виробництва продукції або надання послуг. Фактично собівартість – це досить суб'єктивне поняття, що залежить від змін у нормативній базі. Так, чинне законодавство не

дозволяє включати в собівартість деякі витрати, що неминуче виникають у всіх комунальних підприємств, наприклад, збитки від недозбору платежів населення й інших споживачів, бюджетне недофінансування й ін.

По-третє, складовою частиною собівартості є амортизація. Економічний зміст амортизаційних відрахувань полягає в тому, що це фінансові ресурси, які повинні бути витрачені до кінця звітного періоду на відновлення основних фондів підприємства до того стану, у якому вони перебували на початку звітного періоду. Якщо абсолютна величина амортизаційних відрахувань розраховується на основі балансової вартості основних засобів і нормативних значень амортизаційних відрахувань, то можна стверджувати, що ця величина не буде відповідати реальним потребам підприємства на відновлення основних засобів. До того ж, використання амортизаційних відрахувань, що входять до тарифу, ніяк не регламентується.

По-четверте, при формуванні тарифу не враховуються реальні потреби підприємства в прибутку. Ряд необхідних витрат підприємства (наприклад, частина відсотків по обслуговуванню отриманих позик) може бути зроблена тільки із прибутку. Якщо прибуток, що входить в тариф, розраховувати як певний відсоток від собівартості, то її величини може не вистачити для фінансування необхідних витрат. Можлива й зворотна ситуація, коли підприємство буде одержувати необґрунтовано більший прибуток. Крім цього, у рамках існуючої системи тарифного регулювання не визначаються мети використання прибутку, що входить в тариф.

Однією з найбільш гострих проблем існуючої системи тарифного регулювання залишається наявність перехресного субсидування, що полягає в тому, що різні групи споживачів одержують той самий вид комунальних послуг за різними цінами. При цьому в найбільш важкому положенні виявляються промислові підприємства, які фактично субсидіюють пільгові тарифи для населення й бюджетних організацій.

Існуючі процедури формування тарифів, як правило, не враховують фактор платоспроможності споживачів (насамперед, населення) і фінансових можливостей бюджету. Не враховуються й вимоги споживачів до якості надаваних послуг. Недооцінка реальної платоспроможності населення приводить до продовження існування практики перехресного субсидування, збільшує навантаження на бюджет у вигляді дотацій регульованим підприємствам. Переоцінка платоспроможності може привести до того, що підприємство позбудеться практично єдиного джерела "живих" грошей – платежів населення за комунальні послуги. Неврахування прийнятності тарифів для промислових споживачів приводить до неплатежів за комунальні послуги; неврахування можливостей бюджету – до того, що підприємства хронічно не одержують із нього фінансових ресурсів, що їм необхідні.

Як правило, існуюча система ціноутворення розглядає процес надання тієї або іншої житлово-комунальної послуги як діяльності однієї організації, що виконує основний обсяг робіт по наданню послуги, а не як сукупність взаємодій декількох господарюючих суб'єктів. Така ситуація приводить до того,

що діяльність окремих організацій, технологічно задіяних у наданні послуги, не враховується при формуванні тарифів на житлово-комунальну послугу.

Відсутня методологія визначення тарифу на ту або іншу житлово-комунальну послугу, якщо вона надається на території муніципального утворення декількома підприємствами за різними цінами через, наприклад, об'єктивно різну вартість теплової енергії від різних джерел або різних цін на обслуговування житлового фонду. Така ситуація часто приводить до того, що затверджуваний тариф не формує реального обсягу фінансових засобів, необхідного для надання послуги в межах муніципального утворення.

Існуюча система ціноутворення не враховує формування конкурентних взаємин у ряді підгалузей ЖКГ. Формування конкурентних відносин, зокрема, у сфері робіт з обслуговування житлового фонду, приводить до формування ринкових цін на конкретні види послуг на деякому сегменті ринку. Практика показує, що ці ціни істотно нижче нормативних розрахункових. Крім того, ці ціни можуть відрізнятися в різних сегментах ринку. Однак у цей час відсутня методична база для зв'язування сукупності ринкових цін на певні види робіт з надання тієї або іншої житлово-комунальної послуги з формуванням тарифу на цю послугу.

Не менш важливою проблемою тарифоутворення є її висока політизованість. В існуючій системі питання тарифів на житлово-комунальні послуги часто є інструментом для досягнення політичних цілей глав місцевого самоврядування або депутатського корпусу.

Процес встановлення тарифів зачіпає інтереси великої кількості сторін (муніципалітету як власника майна, регульованого підприємства, споживачів, інвесторів). Ці інтереси досить суперечливі, і одне з основних завдань системи тарифного регулювання – забезпечити в ході встановлення тарифу облік і збалансованість цих інтересів. Досить важливий аспект – врахування інтересів населення. У процесі встановлення тарифу необхідно проводити оцінку того, наскільки пропонований тариф прийнятний для суспільства. Щодо цього можна говорити не тільки про економічний, але й про соціальну обґрунтованість тарифу.

ЗМІСТ

Передмова	3
-----------------	---

МІСТО ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН І СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ОРГАНІЗМ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Бабаєв В. М. Роль міста в сучасному цивілізаційному розвитку.	5
Корженко В. В. Територіальний розвиток в контексті трансгресій постмодерна.	9
Брандт Г. А. Большой город: одиночество в толпе.	14
Дрёмова Л. В. Опыт познания города как самопознания человека.	19
Майстренко В. И. Структурно-информативная роль исторической подсистемы крупнейшего города.	22
Радионова Л. А., Коротеева А. С. Жизнь в большом городе: свобода или одиночество.	24
Матвейчук Д. А. Жизненные ценности молодёжи.	26
Пилипко Е. В. Цивилизация славян и культура славянского мировоззрения.	30
Радионова Л. А. Социальная память города как детерминанта ресурсных полей культуры города.	40
Радионова Л. А., Стойкова Д. А. Влияние перенаселенности земли на поведенческую модель горожан и современный облик города.	45
Серигов Я. А., Охрименко В. В. Информатизация общества и социотехнологическая проблема информационной безопасности.	53
Шубович С. А., Доценко О. В. Особенности композиционного построения современных садово-парковых ансамблей (XVIII-XXI вв.)	54

ІСТОРІЯ, ЛЮДИНА, ПОВСЯКДЕННІСТЬ В КУЛЬТУРНОМУ ЛАНДШАФТІ МІСТА

Архипова Ю. В., Амирова М. А. К вопросу о содержательной стороне бренда города	56
Будко В. В. Призраки экстенсивного развития города.	59
Зинчина А. Б. К вопросу о теории информационных войн.	61
Косицына Э. С., Бахтурова А. В. Особенности размещения площадок на участке детского дошкольного учреждения.	67
Мишурова М. Г. Культурный ландшафт как отображение модели культуры повседневности.	69
Мокрецова Н. Я. Гуманизация коммуникативного пространства города в эпоху модернизации.	70
Klymenko Galyna. Condominium as a way to modernize the social service institution in the scope of housing and communal services in ukraine.	72
Козирева Н. В. «Людина міста»: антропоморфізм твору Миколи Хвильового «лілюлі»	79
Радионова Л. А., Кузнецова Н. А. Городская среда сеула в межкультурной коммуникации.	85
Ромась Т. О. Соціалізація молоді в умовах мегаполісу.	87

Садовніков О. К., Литвиненко В. В. <i>Патріотизм в умовах сучасного українського суспільства</i>	89
Сериков Я. А., Костяница Д. А. <i>Методология решения задачи обеспечения безопасности жизнедеятельности человека в городской среде</i>	91
Суворов Д. В. <i>Город в контексте модернизации культуры</i>	93
Садовніков О.К., Фатеева А.В. <i>Отражение религиозности в архитектурном облике Харькова</i>	97
Ткаченко Р. Б., Жоржоліани Е.К. <i>Интенсификация процесса очистки воды с помощью «машины изобилия»</i>	98
Угодникова Е. И. <i>Управление туристическим потенциалом городов</i>	100
Штефан С. И., Кононенко А. И. <i>Экономические проблемы мегаполиса в Украине</i>	101
Шумихина М. Н. <i>Политическая мифологизация города</i>	103

УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ МІСТОМ

Ерохина А.В. <i>Управление современным городом</i>	108
Кудрявцев О. Ю. <i>Електронне урядування: інноваційна роль держави</i>	109
Aleksander Kuczabski. <i>Модернізація соціально-територіальних систем: теоретико-концептуальні орієнтири</i>	113
Моштаг Є. С. <i>Державно-приватне партнерство: досвід розвинутих соціальних практик</i>	120
Ольховська М. А. <i>Управління соціально-економічним розвитком мегаполісу шляхом застосування програмно-цільового методу</i>	127
Романенко С.В. <i>ГИС в управлении коммунальным хозяйством современного города</i>	129
Шутова Л.А. <i>Предприятие ЖКХ как объект антикризисного управления</i>	130
Солових В.П. <i>Концепція урядування в державному управлінні</i>	137
Волик С. В. <i>Впливи спортивних мега-подій на приймаючі міста і країни</i>	140
Сичова В.В. <i>Вплив виборчої системи на залучення політичної опозиції до управління містом (на прикладі м. Харкова)</i>	144

СУЧАСНІ МІСТА ЯК ТОЧКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Бацманова О. О. <i>Міста як центри соціалізації туристичної галузі в Україні</i>	146
Bibik Nataliya. <i>Development of modern cities: challenges and trends</i>	147
Волненко Н. Б., Сериков Я. А. <i>«Человеческий фактор» в обеспечении безопасности системы «Человек-автомобиль»</i>	150
Демин А. В., Штейн Е. М. <i>Участники инвестиционно-строительной деятельности в условиях реализации девелоперской модели</i>	151
Карлова О. А. <i>Менеджмент компактності територіального розвитку та підвищення якості життя</i>	161
Карюк А. А. <i>Перспективы развития энергетических регионов Украины</i>	163
Коваленко Н. В. <i>Роль екоміста в інституціоналізації ринку нерухомості</i>	164
Мовчан А. М. <i>Інфраструктурний розвиток великих міст: електротранспорт</i>	167
Мясникова Л. А. <i>Онтологический статус туризма в городской культуре</i>	170

Нарежная Т.К., Лаптева Т.И., Дорогина А.С., Косяк П.А. Особенности формирования материально-пространственной среды атомных энергетических станций на стадии проектирования.	175
Островский И. А. Теории модернизации и развитие городов.	178
Радионова Л. А., Моря А. О. Социокультурный аспект агломераций.	179
Радіонова О. М., Колесник М. О. До питання формування туристського іміджу міста.	181
Склярчук Н. И. Роль общечеловеческих ценностей в исследовании проблем городов.	183
Слепак С. А. Формування інноваційної стратегії розвитку вітчизняної кіноіндустрії.	184
Шутова Л.А., Щебляков Д.В. Маркетинговая модель и ее роль в деятельности предприятий ЖКХ.	187

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Еремеева Т. Г. Недостатки в образовании инженера-строителя.	193
Кайданник О.Б. Викладання дисципліни «державно-приватне партнерство» як фактор удосконалення системи підготовки фахівців у сфері комунального господарства.	195
Нохріна Л. А., Гопкало Л. М. Домінуючі імперативи підготовки фахівців для малого та середнього бізнесу сфери гостинності.	196
Серіков Я. О. Завдання забезпечення інформаційної безпеки вищого навчального закладу в проблемі підвищення рейтингу підготовки фахівців.	208
Чаплигін О. К. Гуманітаризація технічної освіти.	210
Шевченко Н. В. Соціальне партнерство як напрям модернізації сучасної освіти	216
Шутова Л.А., Шутов А.И. Проблемы модернизации инженерного образования в России.	217
Салтанова О.С. Основні проблеми системи тарифного регулювання муніципальних комунальних підприємств міст України.	223

Наукове видання

МІСТО. КУЛЬТУРА. ЦИВІЛІЗАЦІЯ

Матеріали IV міжнародної науково-теоретичної Інтернет-конференції

Квітень 2014 р.

Матеріали конференції опубліковані в авторській редакції мовою оригіналу

Відповідальний за випуск *В. В. Корженко*

Комп'ютерна верстка *Л. О. Радіонова*

Підп. до друку 30.05.2014 р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 15,0
Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4705 від 28.03.2014